دیوانی لوتفی

شێخ لەتیف شێخ ڕەزا بەرزنجی گڵەزەردەیی

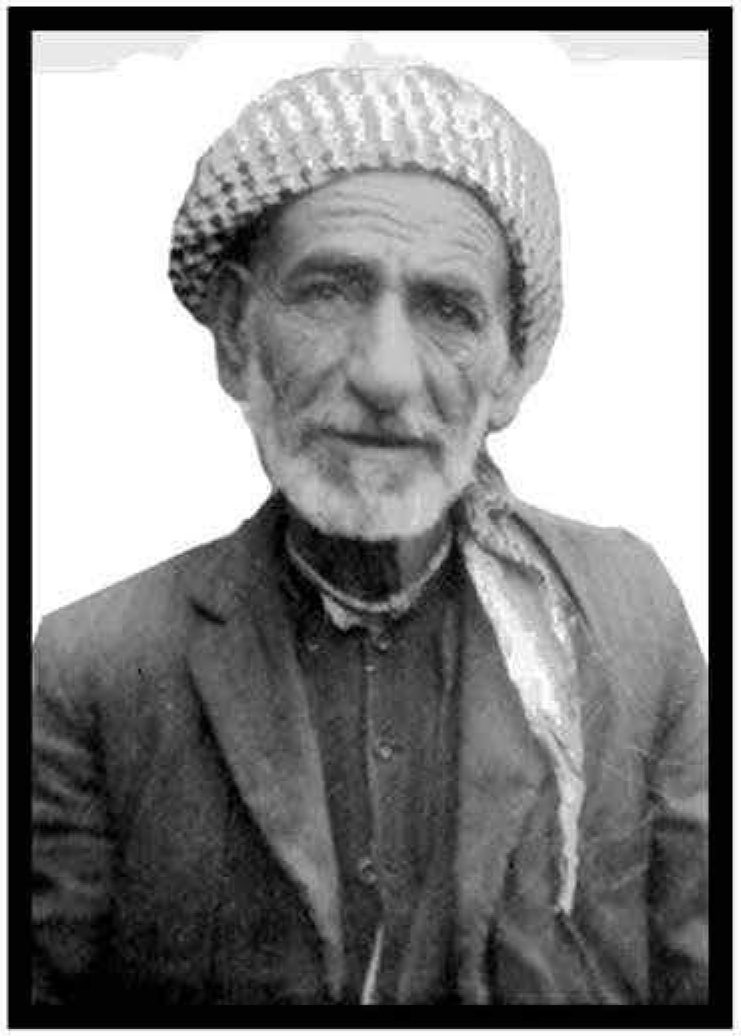
دوا شاعیری کلاسیکی کورد لە کەرکووک

١٩٠٥- ١٩٨٩ی زایینی

ئامادەکردنی: شێخ عوبێد شێخ لەتیف بەرزنجی

چاپی سێیەم ٢٠١٣

ناوی کتێب: دیوانی لوتفی
بابەت: شیعر
نووسینی: شێخ لەتیف شێخ ڕەزا بەرزنجی (لوتفی)
ئامادەکردنی: شێخ عوبێد شێخ لەتیف بەرزنجی
پیتچنین: رزگار حەساری
زنجیرە (١٥٠) لە بڵاوکراوەکانی کۆمەڵەی روناکبیری و کۆمەڵایەتی کەرکوک
سەرپەرشتی چاپ: نەوزاد عەلی شێخانی
دەرهێنانی هونەریی: ئەنجام سەعید بابان
چاپخانە: کارۆ
تیراژ: (٥٠٠)دانە
چاپ: چاپی سێیەم
ساڵی چاپ: ٢٠١٣ - کەرکوک

وێنەی شـــێواوم با لە دوای ژیـان

تەماشـــای بکەن دۆست و برایـان

دونیای بێ بەقـا بۆ کەس نامێنێ

پێنج و دوو ڕۆژە گەدا یا ســــــوڵتان

پێشەکی

نەتـەوەی کـورد وەك هـەموو نەتەوەیـەکی دیکـەی ئـەم سـەر جیهانـە خاوەنی شیعرو ئـەدەبیاتی خۆیـەتیو ئـەو ئەدەبیاتەشـی بە گـەلێ بارو قۆناغـدا تێپـەڕبووە و شـاعیر و نووسـەرانمان هەریەکـە بـەپێی بـەهرەو توانـستی ئـەدەبی خۆیـان سەروچـەند خـشتو بـەردێکی بتـەویان خـستووەتە سـەر بنـچینە و دیـواری کۆشـك و تـەلاری رۆشـنبیریی نەتەوەییمانو تا هاتووە ئەو کۆشکو تەلارە بەرزتر بووەتەوە تا بووە بەو ئەدەبیاتـەی ئـەمڕۆی کورد بووە بە کالاّی بالاّی ژیانی ئابووریو کۆمەلاّیـەتی گەلەکـەمان شـاعیر رۆڵـەی کۆمەڵگـە و نەتەوەیەکەیـەتیو بەشێکی جودا نەکراوەیە لە دەورووبەری ژیانی رۆژانەیدا، بۆیە بەپێی بەرنامـەی زانستییانەی لێکۆڵینـەوەی ئـەدەبی تـا بـە چاکی لـە ژیـانی شـاعیر و چـۆنییەتی سـەرهەڵدانو پـەروەردە بـوونو پێگەیـشتنی نەکۆڵینـەوە نـاتوانین لـە شـاعیرییەتی بگـەینو شـیعرەکانی بەڕاستو دروستی هەڵسەنگێنینو نرخی رەوای خۆیان پێ بدەین بۆیـە ئێمـەش بـەر لـە هـەموو شتێك دەمانـەوێ ژیاننامـەی شـاعیرمان بخەینـە روو بـە جوانی لێی ورد ببینەوە ئینجا لەبەر رۆشناییدا شاعیرییەتیو هونـەری شیعرەکانی بەپێی جۆرو مەبەستو بابەتەکانی هەڵسەنگێنینو نرخی رەوای خۆیان پێ بدەین...

لوتفی کێیە؟

لوتفی نازناوی شیعریی شاعیری کلاسیکی کورد (شێخ لەتیف)ی کوڕی شێخ ڕەزا شێتەی کوڕی شێخ مارف قوولەی کوڕی شێخ فەتاحی قوولەی کوڕی شێخ حەسەنی قوولەی کوڕی شێخ (محێدینی کەرکووکی) کوڕی شێخ حەسەنی گڵەزەردەیە. دایکی ناوی حەلاوە خانی کچی شێخ مەحموودی قوولەیە.

لوتفی لە ساڵی ١٩٠٥دا لە دێی (پەڵکانە)ی ناوچەی (قەرەحەسەن)ی سەر بە کەرکووک لە دایک بووە.

کە تەمەنی گەیشتووەتە شەش ساڵان لە دێی (قوێن پەڵك) لە ناوچەی (دوون)دا باوکی لەلای مەلا سەعیدی ملباز خستوویەتیە بەر خوێندنی قورئانی پیرۆز و چەند کتێبێکی ئاینیی لەلای خوێندووە پاشان چووتە شاری دووز لە خزمەت مەلا جەلالەدین خوێندویەتی دواتر بەرەو شاری کەرکووك چووە و چووەتە مزگەوتی (نائیب) لەلای شێخ سەتاری شێخ محەمەدی کەرەدان خوێندویەتی و لە دواییدا وەك خۆی دەڵێ لەسەر ڕاسپاردەی خوالێخۆش بوو (شێخ عەبدولکەریمی دارەخورما) لەگەڵ شێخ مستەفا کە ناودارە بە (شێخ کاکە) نێردراون بۆ (دیبەگە)ی سەر بە قەزای مەخمورو دوو ساڵ لەلای (مەلا تاهیری عەڵلا)یان خوێندووەو

لە دواییدا گەڕاوەتەوە بۆ (لەیلان)ی سەر بە کەرکووك‌و لەلای (مەلا عەلائەدین) هەندێ کتێبی ئایینی خوێندووە لە پاشان چووەتە دێی (خاڵۆبازیانی)و لەلای (مەلا شەریفی سیامەنسووری) چەند ساڵێکی خوێندووە دواتر گەڕاوەتەوە کەرکووك‌و لە مزگەوتی (ئیمام قاسم) بووە بە (موستەعید)و لەلای (مەلا محەمەدی هەورامی)دا ماوەیەك خوێندوویەتی‌و لەدواییدا چووە بۆ خانەقای (سەید ئەحمەد)و لەلای (مەلا سلێمانی تورك) خوێندوویەتی‌و کە ئەم مامۆستایەشی کۆچی دوایی دەکات لەلای (مەلا عەلی ئەفەندی مودەریس دوا بابەتەکانی ئەم کتێبانەی وەکو (فەنناری)و (سەعدوڵڵا)و (ئیعانە) تەواو دەکات.

کاتێ باوکی بەسەردا کۆچی دوایی دەکات، خوشك و براکانی بەسەر لوتفی دا مانەوە ناچار بوو دەست بەرداری خوێندن ببێت و دەستی بە مەلایەتی کرد، لە گوندەکانی ناوچەی شوان و ساڵەیی و لە سەرەتای ساڵانی شەستەکان بەهۆی تێکچوونی بارودۆخ لە کوردستان دەست بەرداری مەلایەتیش بوو، ڕووی کردە شاری کەرکووك تاوەکو دوا هەناسەی لەو شارە بەسەر برد. لەبەر ئەم هۆیانەی ئاماژەمان پێ دا، جێی داخە ئەم هەموو خوێندن و تەقەللا و ماندووبوونەی لوتفی لە کاروانی خوێندنی ئایینی‌و مەلایەتیدا لەبەر هەندێ هۆی تایبەتی دەستی لە خوێندن هەڵگرتووەو ئیجازەی مەلایەتی وەرنەگرتووە. تا لە ڕۆژی سێ شەممەی ڕێکەوتی ١٩٨٩/٥/٢٣ لە نەخۆشخانەی ئازادی شاری کەرکووك وەفاتی کرد، لە گۆڕستانی ڕەحیماوا بە ئامادەبوونی کوڕەکانی‌و خەڵکانی ڕەحیماواو دراوسێ و خزم و کەس‌وکار و شاعیرو پیاوماقووڵان‌و پیاوانی ئاینی‌و بەخاك سپێردرا.

پاش ئەوەی کە لوتفی لەو بەروارەی سەرەوە وەفاتی کرد. شێخ عوبێد و شێخ عمری کوڕی لوتفیو ئەدیبانو شاعیرانو نووسەرانی کەرکووك، وەکو کاك شێخ ستار بەرزنجیو کاك هەردەوێڵ کاکەییو کاك شێخ حوسێن بەرزنجیو خوالێخۆشبوو محەمەد عەبدولڕەحمان زەنگەنەو کاك رزگاری شوانیو کاك عەبدولستار جەباری و زۆر کەسانی تر بە پەرۆشەوە بوون لە هەوڵی ئەوەدابوون، کە کۆڕێکی شایستەی بۆ بگێڕن لەبەر ئەوەی لوتفی یان بە موڵکی میللەتەکەیان دانابوو. بەڵام ئەو کاتە لە کەرکووك هیچ دەرفەتێك نەبوو، تەنها ئەوە نەبێ پەنایان بردە بەر چەند کەسانێکی کوردپەروەر لە شاری هەولێر وەك: خوالێخۆشبوو، شێخ لەتیف شێخ سادق هەشەزینی، شێخ عەبدوڵڵای بابەعەلی، شێخ ئیسماعیل بەرزنجیو خوالێخۆشبوو مامۆستا مەحموود زامدار. خۆشبەختانە توانییان کۆڕێکی شایستە بە لوتفی بگێڕن، لە ١٩٨٩/٧/٦ لە هۆڵی میدیای شاری هەولێر. ئەم کۆڕە دەنگدانەوەیەکی باشی هەبوو، و لە دەزگا راگەیاندنەکانی وەکو: رادیۆ و تەلەفزیۆن و گۆڤارو رۆژنامە کوردی و عەرەبییەکانی ئەو سەردەمە، هەر لەم کۆڕەدا چەند شاعیرو ئەدیبێك شیعرو ئەدەبیاتی خۆیان خوێندەوە دەربارەی لوتفی شاعیر، ئەوانیش ئەم بەڕێزانە بوون:

١- بەڕێز خوالێخوشبوو مامۆستا مەحموود زامدار

٢- مامۆستا ئیسماعیل شێخ ئەنوەر بەرزنجی

٣- شاعیری خوالێخۆشبوو بورهان جاهید.

٤- شاعیرو پیاوی ئاینی خوالێخۆشبوو شێخ جەمال شێخ ئەحمەد بەرزنجی / کۆیە.

٥- مامۆستا مەلا شێخ حوسێن شێخ عومەر بەرزنجی.

٦- مامۆستای خوالێخوشبوو محەمەد عەبدولڕەحمان زەنگەنە.

٧- مامۆستا مەدحەت بێ خەو.

٨- مامۆستا هەردەوێڵ کاکەیی.

٩- مامۆستا حەسیب پشدەری (رانیە)

١٠- مامۆستا شێخ ستار شێخ عەبدوڵڵا بەرزنجی.

١١- مامۆستا شێخ قادر شێخ ئیسماعیل کەسنەزان.

١٢- خاتوو پاکیزە عەبدولقادر (خاکی)

١٣- شاعیر فاتح شەیدا بەرزنجی.

١٤- هونەرمەندی گەورەی کورد مامۆستا حەمە عەلی خان.

١٥- مامۆستا کەیفی کوردستانی.

١٦- مامۆستا فەخرەدین گەرمیانی.

١٧- مامۆستا مەلا ئەنوەر حەمەدێ رەحیماوا.

١٨- مامۆستا عاسی عەلی جاف.

١٩- شێخ رەزا کوڕی لوتفی شاعیر/ لەجیاتی شێخ عوبێدی برای.

٢٠- شێخ عومەر کوڕی لوتفی/وتەی بنەماڵەی پێشکەشکرد.

٢١- ی. پرۆفیسۆر هێمن شێخ عومەر بەرزنجی.

سەرەڕای ئەمانە کۆمەڵێك بروسکەش بەدەست گەیشتنو لە کۆڕەکەدا خوێندرانەوە.

هەروەها لە ساڵی ١٩٩٢ لەلایەن برای بەڕێز مامۆستا رزگار غەفووری لە تەلەفزیۆنی کەرکووك بەشی ئەدەبیات، بەرنامەیەکی تایبەتی بۆ لوتفی شاعیر تەرخان کرد.

هەر لەو کاتەوە سالآنە میدیاکان بەهەموو جۆرەکانییەوە یادی لوتفی یان کردووەتەوە..

هەروەها لە ساڵی ١٩٩٨، تیپی هاوڕێیانی کەرکووک بە سەرپەرشتی بەڕێز کاک ئیدریس حەفتەغاریو هاوڕێکانی بە بۆنەی دەرچوونی قوتابیانی پەیمانگای تەکنیکی کەرکووک توانیان کۆڕێک بۆ لوتفی شاعیر ساز بکەن، لە هۆڵی ئەندازیارانی کەرکووک. لەو کۆڕەدا زۆر لە شیعرو ئەدەبیاتەکانی شاعیر شیکرانەوەو خوێندرانەوە. هەرچەند لەو کاتەدا ئەم کۆڕە گرنگی خۆی هەبوو، لەبەر بارودۆخی سیاسی ئەوکاتە.

لە ساڵی ٢٠٠٣ بەدواوە ناوە ناوە کۆمەڵەی رۆشنبیری کەرکووک، کۆڕی ئەدەبییان بۆ ئەو کەڵە شاعیرە سازداوە.

لوتفی خوالێخۆش بوو لە ژیانیدا سێ ژنی هەبوو بەم ناوانە:

١- یەکەم هاوسەری لوتفی، (کەلسووم خان) بوو، ناوی تەواوی کەلسووم کچی سەید محەمەدی کوڕی سەید عەبدولڕەحمان بەرزنجی بوو. دایکی ناوی ئاسیا خانی کچی محەمەد کە ناسراوبوو بە حەمە دۆش. لە ساڵی ١٩٠٧لە دێی (گۆڵدەرە)ی نزیک دێی (حەساری گەورە)ی سەر بە شاری کەرکووک هاتبووە دنیاوە. پێدەچێ لە ناوەراستی ساڵەکانی سییەکان، هاوسەرگیری لەگەڵ لوتفی شاعیر کردبێت،و لە بەرواری ١٩٩٢/٣/٢ لە شاری کەرکووک کۆچی دوایی کردو لە گۆڕستانی رەحیم ئاوا لە تەنیشت مەزارگەی لوتفی شاعیر بەخاک سپێردراوە.

کەلسووم خان، سێ کوڕو سێ کچی هەبووە بەم ناوانەی خوارەوە:

١- شێخ نورەدین
٢- شێخ عوبێد
٣- شێخ عومەر
٤- خاتوو شەعریەخان / وەفاتی کردووە.
٥- خاتوو قەدریەخان / وەفاتی کردووە.
٦- خاتوو فەهیمەخان.

٢- دووەم هاوسەری لوتفی شاعیر، (عەتیە خان) ناوی تەواوی عەتیەی کچی شێخ حەسەن کوڕی شێخ محەمەدەمین کوڕی شێخ ئیسماعیل دێلێژەیە. بە رەگەز لە سەیدەکانی گوندی دێلێژە بوون. (واتە بەرزنجی بوون)

دایکی ناوی خاتوو عاسیمەی کچی شێخ محەمەد بوو. لە ساڵی ١٩٢٢ لە دێی دێلێژەی سەر بە ناحیەی قەرەداخ لە سنووری پارێزگای سلێمانی هاتبووە دنیاوە.

لە سەرەتای ساڵانی چلەکانەوە هاوسەرگیری لەگەڵ ئەو زاتە خوالێخۆش بووە کردبوو.

خاتوو عەتییە لە کۆڕەوەکەی ساڵی ١٩٩١ لە شاری شنۆی ئێران لە کۆمەڵگای هەڵەبجە، لە گوندی (بێمزورتێ) لە شەوی ١٩٩١/٤/٢٣ کۆچی دوایی کردو هەر لە گۆڕستانی هەمان ئاواییدا بە خاک سپێردرا.

عەتیە خان-یش، دوو کوڕو چوار کچی هەبووە بەم ناوانەی خوارەوە:

١- شێخ فاتیح.
٢- شێخ ڕەزا
٣- خاتوو سەبری خان
٤- خاتوو لەعلی خان
٥- خاتوو مەهابات خان
٦- خاتوو پەیمان خان

٣- سێیەم هاوسەری شاعیری خوالێخۆش بوو: (قەدریە خان)، ناوی تەواوی قەدریە خانی کچی شێخ محەمەد کوڕی شێخ محەمەد ئەمینی میرەکان بوو. ناوی دایکی مینا خانی کچی شێخ عەبدولکەریم بەرزنجی بوو. ئەم بنەماڵەیە لە سەیدەکانی بەرزنجەن. لە ساڵی ١٩٢٨ لە دێی میرەکانی سەر بە ناحیەی قوشتەپەی سنووری پارێزگای هەولێر هاتووەتە دنیاوە. لە ناوەڕاستی ساڵی ١٩٥٩هاوسەرگیری لەگەڵ ئەو زاتە کردبوو.

ئەم خوالێخۆش بووە، لە ڕۆژی ٢٠٠٨/١٢/٨ لە شاری هەولێر کۆچی دوایی کردووە و بە ئامادەبوونی کەسوکارو جەماوەرێکی زۆر لە گۆڕستانی دارەتوو بە خاک سپێردرا.

قەدرییە خانیش، سێ کوڕو سێ کچی هەبووە بەم ناوانەی خوارەوە:
١- شێخ محەمەد.
٢- شێخ جەلال.
٣- شێخ جەمال
٤- زەینەبە خان.

٥- گەلاوێژ خان.
٦- شوکری خان.

وەکو ئاماژەمان بۆ کرد شێخ لەتیف لەم سێ هاوسەرە، ١٠ کچو ٨ کوری لەپاش بەجێماو ئەوەی جێی بەبیرهێنانەوەیە، لەم ١٨ براو خوشکانە دوو لە خوشکەکانیان کۆچی دواییان کردووە. ئەوانی تر تا ئەمڕۆ لە ژیاندا ماون، سەرجەم بەم براو خوشکانە. لوتفی شاعیر (١٢٨) نەوەی هەیە. (٧٤)یان کوڕو (٥٤)یش کچن.

بەڵام زۆر بەداخەوە یەکێك لە شێرە گەورەکانی نەوەکەی بە ناوی (ئەردەڵان شێخ عوبێد بەرزنجی)، ئەفسەری یاساناس (ملازمی یەك)، لە هێزەکانی ناوخۆی پۆلیسی کەرکوك بوو، لە ٢٠١١/٥/٢٠ ، بە دەستی چەپەڵی تیرۆریستان شەهید کراو چووە مێژووی کاروانی شەهیدانی کوردو کوردستان، لە پاش شەهیدبوونیشی (٤) منداڵی چاوگەشی بە ناوەکانی: ١- مەروە، ٢- محەمەد، ٣ مستەفا، ٤- مەریەم. بۆ گەلەکەی بەجێهێشت.

لوتفی بەدرێژایی تەمەنی سێ جار بووە بە مووچەخۆری میری جاری یەکەم لە ساڵی ١٩٣٩ی زاینیدا لە کاتی دروستکردنی ڕێگای سەرەکی نێوان هەولێرو ڕەواندووزدا کراوە بە چاودێری کرێکاران لە ئیشغاڵ‌و ماوەیەکیش لە کۆمپانیای نەوتی باکوور کاری کردووە، بەڵام پاشان وازی لێ هێناوە. جاری سێیەمیش لە ساڵی ١٩٥٩دا بۆ ماوەی دوو ساڵ لە شاری کەرکوك کراوە بە چاودێری شارەوانی‌و جارجاریش لە گوندەکانی ساڵەییدا مەلایەتی کردووە. سەرەڕای ئەمانەش لوتفی خاوەنی مەڕو ماڵات بووە. ئارەزووی چاندنی دەغڵ دانیشی هەبووە.

هـەروەها لـە دێـی زەردک ئاسـیاو (ئـاش)ی هـەبووە وە لـەو کاتـەدا ئۆتۆمبێلی هەبووە .

لوتفی گەرچی رۆیی‌و ئەم جیهانەی بەجێهێشت، بەڵام کۆمەڵێ یادگاری زۆر خۆش‌و شیعری پڕسۆزو بەتامی لەپاش بەجێماوە هەمیشە لە یادی ئەدەب دۆستاندا بە زیندوویی دەمێنێتەوە.

لوتفی و ئەدەبیات:

لوتفی لە کاروانی ژیانی خوێندنیدا، جگە لە زمانی کوردی کە زمانی زگماکی خۆیەتی زمانەکانی عەرەبیو فارسیو تورکی زۆر بە چاکی فێر بووە. سەبارەت بە زانینی ئەو چوار زمانە، لە بواری مەیدانی رۆشنبیریدا گەلێ کاری زانیاری و ئەدەبی باشی لەدەست هاتووە، تا رادەیەکی باش خزمەتی ئەدەبی کوردی و رۆشنبیری ئیسلامی کردووە، وەك لە م کارانەی خوارەوەیدا دەردەکەوێ:

١- دیوانێکی گەورەی شیعر، کە ئەم کۆمەڵەیە وا لەبەر دەستماندایە.

٢- کتێبی (السادات البرزنجیە)ی شێخ عەبدولقادری شێخ محەمەدی لە زمانی عەرەبییەوە کردووە بە کوردی.

٣- مەولودنامەیەکی پێغەمبەر (د.خ)ی لە زمانی عەرەبییەوە بە شیعر کردووە بە کوردی.

٤- کتێبی (فتح الیمن)ی ناودار بە (رأس الغول)ی لە عەرەبییەوە کردووە بە کوردی و لەدوتوێی چوار سەد لاپەڕەوە.

٥- کتێبی (فتح ملك قطریف)ی لە عەرەبییەوە کردووە بە کوردی بە شیعر

٦- کتێبی (قصص الانبیاء)ی لە عەرەبییەوە کردووە بە زمانی کوردی.

٧- سەرگوزەشتەی چەند زانایەکی کۆکردۆتەوە و نووسیویەتەوە.

لەم بەرهەمانەشی ئەم کۆمەڵە شیعرەی نەبێ دەنا ئەوانی تری هەمووی دەسنووسن و چاوەڕوانی چاپ کردن دەکەن.

لوتفی جگە لەم بەرهەمانەی توانستێکی بەهێزیشی بووە لە شیعر لەبەرکردن، بۆیە دەتوانم بڵێم زۆربەی شیعرەکانی خۆی لەبەر بووە، لەگەڵ چەند شیعرێکی (ئیمامی عەلی) و زۆربەی شیعرەکانی (ئیمامی شافعی) و (سەعدی شیرازی) و (نالی) لەبەر بووە.

لوتفی و پیاوە ناودارەکانی کورد :-

لە ساڵانی چلەکاندا کاتێ کە جەنابی شێخ مەحموودی نەمر لەلایەن ڕژێمی ئەو کاتەدا لە بەغدا دەستبەسەر دەبێ، لوتفی دەچێ بۆ دیدەنی لە دوای ئەوەی کە شێخی نەمر گوێی لە گفتوگۆی لوتفی دەبێ و زۆر دەچێتە دڵییەوە و ڕێزی لێدەنێ بۆ ماوەی سێ ڕۆژ بە زۆر لەلای خۆی گلی دەداتەوە، لە ساڵی ١٩٤١دا، کە هەراکەی ڕەشید عالی گەیلان بەرپابوو بەو هۆیەوە بارودۆخی ناوشاری بەغدا ئاڵۆز بوو بە یارمەتی چەند کوردێکی دڵسۆزەوە توانییان شێخ مەحمود دەرباز بکەن و بیگەیننەوە دێیەکەی خۆی (داری کەلی) لە پاش ماوەیەك جەنابی شێخ مەحمودی نەمر نامەیەکی تایبەتی بە پیاوێکی خۆیدا بۆ لوتفی ناردبوو تێیدا داوای چاوپێکەوتنی لوتفی کردبوو، کە ئەوسا ماڵی لە دێی (کەڵلوڕی) ناوچەی ساڵەیی بووە، (لوتفی)ش زۆر بەڕێزەوە ئەم داواکارییەی قەبووڵ دەکات و دەستبەجێ دەگاتە خزمەتی شێخی نەمر، لە دوای چوار ڕۆژ ئینجا داوای ڕوخسەت لە شێخ دەکات و ئەویش بە ئۆتۆمبێلی تایبەتی خۆی دەینێرێتەوە بۆ سلێمانیو لەوێشەوە دەگەڕێتەوە بۆ کەرکووك. لەم دوو سەفەرەدا گفتوگۆی زۆر لەنێوان جەنابی شێخ مەحمود و لوتفی دا بووە، بەڵام ئێمە لێرەدا نامانەوێ بەدرێژایی باسی لێوە بکەین.

هەروەها لوتفی زۆر بە گەرمی هاتوچۆی جەنابی سەید ئەحمەدی خانەقای کردووە و دۆستایەتی بەهێزی لەگەڵ ناوبراودا هەبووە، بەتایبەتی لەگەڵ شێخ حوسەینی کوڕی سەید ئەحمەد، چونکە هاوڕێی سەروەختی فەقییەتی بووە.

لوتفی بە هۆی کۆچی دوایی جەنابی سەید ئەحمەدەوە، کە لە ئابی ١٩٥٢دا بووە. پارچە شیعرێکی بەسۆز و جوانی هۆنیوەتەوە، کە لەناو زانایانی ئەو سەردەمەدا دەنگی داوەتەوە.

دیسانەوە لوتفی دۆستایەتی گەرمی لەگەڵ گەلێ لە ناودارانو پیاوە ئاینییەکانی عەشیرەتی شوانو شێخ بزێنیو ساڵەییو بەتایبەتی بنەماڵەی شێخەکانی ساڵەییو بەشێك لە عەشیرەتی دزەییو هەموو ساداتو ناودارەکانی بەرزنجەدا هەبووە و هەمیشە جێگەی ڕێزی هەموولایەك بووە.

لوتفی پەیوەندیو دۆستایەتی لەگەڵ زۆربەی شاعیرەکانی هاوچەرخی خۆی دابووە، لەوانە خوالێخۆشبوو (شێخ نەجمەدین) سابیری و (شێخ عەبدولخالق) ئەسیری و (جاهید)ی شاعیر لە کەرکووك زۆر دیدەنی لوتفی کردووە.

لوتفی و شیعری کوردی:

ئێمە وەك سەرنجماندا لە ژیانی تایبەتی (لوتفی)و کاروانی ئەدەبو رۆشنبیریی بۆمان دەرکەوت، کە لەناو دەوروبەرێکی ئایینی پەروەردە بووە و بە زۆری هەر گوێی بە شیعری غەزەلو قەسیدەی ئایینی راهاتووە و لەناو جیهانی شیعری کلاسیکی کوردیدا سووڕاوەتەوە و گەلێ ئاگاداری شیعرە پڕ هونەرەکانی (نالی)و (سالم)و (کوردی)و (مەحوی)و (ئەحمەد حەمدی ساحیب قڕان)و (تاهیر بەگی جاف) بووەو لە دونیای ئەواندا ژیاوە.

شاعیرێکیش ئەوە جیهانو دەوروبەری ژیانی ئەدەبی بووبێ، هەر ئەوەی لێ ڕەچاو دەکرێ و ببێ بە شاعیرێکی کلاسیکی کورد، بەڵام لێرەدا سەرکەوتنو سەرنەکەوتنی شاعیر لە خوڵقاندنی وێنەی شیعری جوانی پڕ هونەردا دەردەکەوێ و خۆی لە کەلێنی داهێنانی ناوەڕۆکی بەهێزی هۆنراوەکانیدا دەنوێنێ.

لوتفی لە سەرەتای شاعیریەتیدا وەك عاشقێکی ئاسایی ئافرەت مامەڵەی لەگەڵ عیشقی مەجازیدا کردووە، وەك شاعیرە کلاسیکییەکانی کورد، کۆمەڵە هۆنراوەیەکی دڵداری ڕێکوپێکمان پێشکەش دەکاتو هەمان وشەی فەرهەنگی شیعری ئەوان زوڵفی یارەکەی بەشەوی تاریك دەچوێنێ و روومەتی رەنگ ئاڵی بە چەرخی خڕ و گەردنی بە سوورەییای پرشنگدار و روخساری جوانی بە ئەستێرەی رابەری ڕێگەی بیابانی خۆی دەچوێنێو لەمبارەیەوە دەڵێ:

لە تاریکی شەوی زولفی لە دەستم چوو خەزینەی دڵ
بە چەرخی روومەتی ئاڵی ئەسیری چەرخی دەورانم

سورەییای گەردنی ئەوبوو چرای دڵمی کەوا کز کرد
تریشقەی تیری جادووی بوو کە خانەی سەبری روخانم

کە ئەستێرەی روخی ون بوو بزر بوو لێم هەموو رێگە
بە نەجمی روومەتی ئەو بوو دەلیلی رێی بیابانم

وە یاخود وەك شاعیرە بە دەستەڵاتەکانی تری کلاسیکیمان، یارەکەی دەکات بە زۆر دارێکی زەبر بەدەستی دڵڕفێن و نیم نیگای چاوەکانی دەکات بە تیرو نیوەی خەڵك لە ترسی زۆرداری تیری ئەو نیگایەی چاوی رادەکەنو لە دواییدا دڵەکەی دەکات بە تەیری (پەپوولە سلێمانە)ی حەزرەتی سولەیمانو بۆلای خاتوو بەڵقیسی دولبەری دەنێرێ تاکو نامە و کارتی ئەو یارە نازدارەی بۆ بێنێو دەڵێ:

دڵڕفێنە چاوەکانی نیم نیگاهی چەشنی تیر
نیوەی عالەم لە داخی زوڵمی ئەو فیراری کرد
دڵ وەکوو تەیری (سلێمان) لێم بزر بوو هاتەوە
کارتی بەلقیسی لەلایە هەر لەدوور هاواری کرد

لـوتفی هــەر لــە جیهــانی غــەزەلی کوردیــدا گــەلێ نموونــەی جــوانو سەرکەوتووی ترمان پێشکەش دەکاتو ئەویش وەك شاعیرەکانی پێش خۆی یارە دڵدارەکەی دەکاتە خاوەن زەبر و زەنگو حوکمڕانو تیغی ئەبرۆی دەکات بە هۆی نەهێشتنی خۆراك و خەویو بە سەد پزیشکی پسپۆر دەرمانی دڵە زامدارەکەی بۆ ناکرێ، بەڵام بە یەك دیدەنی ئەو یارەی هەموو زامو برینی جەرگو ناوەکەی تیمار دەکرێ هەروەك دەڵێ:

چاوەکانت بۆتە باعیسی ئەشکی ڕوونی چاوەکەم
تیغی ئەبرۆت باعیسە بۆ مەنعی خوردو خاوەکەم
سەد وەکوو (لوقمان) کە بێتو کوا دەکا دەرمانی دڵ
دیدەنی ئەو کافییە بۆ زامی جەرگو ناوەکەم

دیسان هەر لە بواری و مەیدانی شیعری دڵدارییەوە لوتفی داهێنانێکی نوێو وەدەست دێنێ، کە شاعیرە کۆنەکان وەدەستیان نەهێناوە، خوڵقاندنە نوێیەکەشی خۆی لەو وێنە شیعرییەدا دەردەخات، کە بە هۆی چەند وتەیەکی شیرینی یارە نازەنینەکەی، دڵی وەکو کنێری ناو شاخانو گوڵی باخان دەگەشێتەوە و دەگەڕێتەوە سەردەمی لاوێتیو دەڵێ:

بۆ کاتی لاوی دڵ گەڕایەوە
وەکوو کنێرە گوڵ گەشایەوە
چونکە ڕووبەڕووی یاری نازەنین
وەك گوڵی خونچە دەم بە پێکەنین
بە نوکتە کەوتە گفتوگۆو کەلام
شەکەر شکاندن نەغمەی وا بەتام

لوتفی لە گۆشەی شیعری عیشقی مەجازییەوە وردە وردە خۆی دەخزێنێتە ناو دونیای هەستی دەروونو دەردی دڵ دەربڕینو وەسفێکی زۆر ورد و ناسکی باری دڵو دەروونی خۆی دەکاتو چەند وێنەیەکی شیعریی جوانمان دەخاتە بەردەستو دەتوانم بڵێم لە شیعرە هەرە سەرکەوتووکانیەتی، چونکە بەسەرهاتو تاقیکردنەوەی تایبەتی ژیانی خۆیەتی لە مێشكو دەروونیدا پەنگی خواردووەتەوە، وەك شیعرێکی ناسك ڕشتویەتیە سەر ڕووی لاپەڕەی دیوانی شیعرەکانی هەروەك لەم هۆنراوەیەیدا دەڵێ:

ڕەنگی زەرد و ئەشکی چاوم دەردەکەم زۆر کارییە
هەروەکوو سیروان لە چاوم سەیلی ئەشکم جارییە
زانین و عەقل و کیتابەت سوودێکی بۆ من نەبوو
ڕەنجەکەم گشت چوو بەبادا بەختەکەم هەرخوارییە
باخەوانی باغی گوڵ بووم سەردەمێ خۆش ڕامبوارد
ماوەیەکی کورت و کەم بوو داخەکەم یەکجارییە

لوتفی له زۆر شوێنی تری هۆنراوەکانیدا گەلێ ڕاستگۆیانه له دەردی دەروونی خۆیەوە کە لەم جیهانەدا بە ئاواتەوە بووە خودا لەم دونیایەدا تەنها یەك سەعات شادی و خۆشی پێ بدات، چونکە وەك لەمەوبەر گوتمان هەمیشە بەدەستکورتی ژیاوە و ژیانێکی هەژارانەی بەسەر بردووە، هەروەك لەم دێڕە شیعرەیدا ئەم هیواو ئاواتەی دڵی خۆی دەردەبڕێو دەڵێ:

چەندم ئاواتە ئەگەر سەعاتێ
خودا لە دونیا شادیم بداتێ
هیچ فایدەی نییە دایم لەغەمدام
دایم بێهۆشو سەرسامو شەیدام

یاخود لەو کاتەی کە ئامۆژگاری خەڵکەکە دەکاتو پێیان ڕادەگەیەنێ خۆشیو شادی بۆ ئادەمیزاد تاسەر نابێو خۆشی بوهاری شادومانی گەرمای بەجۆشی هاوینی بەدواوەیە و دەوڵەمەندیش هەژاریو نەبوونی بەرانبەرە، بۆیە پێویستە مرۆڤ لە ژیانی خۆیدا زۆر ئاگاداری خۆشیو ناخۆشیو هەبوونیو نەبوونی خۆی بێ هەروەکو لە هۆنراوەکەیدا دەڵێ:

مەڵێ بوهارە دونیا زۆر خۆشە
هاوین لە دوایە یەگجار بەجۆشە
مەڵێ من هەمە ڕوتبەی ئەمیری
بەرانبەرێتی دەردی فەقیری

لوتفی هەر لە گۆشەی دەروونییەوە دەچێتە ناو دونیای خودا پەرستیو پەشیمان بوونەوە لە کارو کردەوەکانی پێشووی خۆیو دەست لە عیشقی مەجازیی ئادەمیزاد هەڵدەگرێو ڕوو دەکاتە عیشقی حەقیقی، عیشقی خودایی و ڕوو دەکاتە دەرگای پێغەمبەری خۆشەویستی خودا و خۆشەویستی خۆی تاکو لە تەنگانەدا بە هانای بێو لە ناخۆشیدا ڕزگاری بکاتو لە گوناهەکانی خۆش بێو دەڵێ:

ئەی ئەسیری تەوقو قەیدی نەفسی بەد ئەممارە خۆم
بێ کەسو بێ موونسو بێ هەمدەمو غەمخوارە خۆم
ڕامبوارد عومری عەزیزم گشت لەکاری ناشیرین
ڕوو سیاو شەرمەزارو سەرکزو پەتیارە خۆم
ڕۆژو شەو ناڵەی دەروونم خەڵکی بێزارکردووە
یا ڕەسوڵەڵڵا دەخیلەك ڕوو ڕەشو بێ چارە خۆم

شاعیری خودا پەرستمان زۆر بە دڵپاکیو دڵسۆزی بۆ خودای تاكو تەنیای، ڕەفتار دەکاتو لۆمەی چاوەکانی خۆی دەکات، چونکە سەردەمێك تەماشای ڕەنگو ڕوخساری دولبەرەکەی پێ کردووە و پێی دەڵێ:
ئەوا دوایی تەمەنی ژیانتەو، یادی بەزمی عاشقان لەبیر خۆت ببەوە و ڕووت لە دەرگانەی خودای گەورە بکە و هەر زیکری ئەوت لەسەر زمان بێ و دەڵێ:

ئەی چاو بەتوو چی روخساری دولبەر
دوایی عومرتە هەی خاکت بەسەر
بە توو چی شادی بەزمی دڵداران
بەتووچی سەیری باخ و گوڵزاران
لە یادت دەرکە بەزمی عاشقان
ئەمجا وەرە سەر زیکری یا رەحمان

لە دوایی ئەم سەرەتایەدا (لوتفی) دوای باسی خەرمانی تەمەنی بابردووی دێتە سەر عیشقە حەقیقیەکەی بۆ خودای پەروەردگاریو داوا لە دڵەکەی خۆی دەکات واز لە خۆشەویستیو عیشقی سەر دونیا بێنێو لە جیاتی ئەمانە با هەر ناوی خودای گەورە بێنێ، هەروەك دەڵێ:

خەرمانی عومرت مەعلووم با بردی
ئەم چەرخە چی ویست ئەوا پێی کردی
رۆژو شەو دایم زیکری خودا کە
تەرکی زینەت و حوبی دونیا کە

لوتفی وەنەبێ هەر لە بازنە و چێوەی غەزەلو، هەستی دەروونو خوداپەرستییەوە بەهرەی شیعری سەری هەڵدابێ، بەڵکو وەکو شاعیرێکی نیشتمانپەروەر و، دڵسۆزێکی نەتەوەی کورد، هاتووەتە مەیدانی شیعری نەتەوەییو گەلێ نموونەی جوان جوانی لە شیعری کوردایەتیو وەسفی کوردستان داناوە.

هەروەکو لەم چەند نموونانەی خوارەوەیدا بۆمان دەردەکەوێو با بزانین لەم چوارینەیەدا چۆن داوای راپەڕینی میللەتەکەی دەکات لەم سەردەمو رۆژگاری ئازادیو رزگاری گەلانی جیهاندا و دەڵێ:

دەسا غیرەتێ ئەی میللەتی کورد
ئەستێرەی بەختت وا تلووعی کرد
ئەمرۆیە رۆژی ئازادی گەلان
را پەڕە وەك مەرد ئەتۆش دەستوبرد

هەر لە بواری شیعری کوردایەتییەوە شاعیرمان لەبارەی ژیانی نەتەوەکەیەوە دەدوێ بەڵام نەك وەکو شاعیرێکی نوێخوازی ئەم سەردەمەمان، بەڵکو هەروەکو شاعیرە کلاسیکییەکانی پێشوومان تەنیا دەردی گیروگرفتی میللەتەکەی دەردەخات، بەبێ ئەوەی چارەو، دەرمانێكو رێگەی رزگاربوونی لەو دەردانە بۆ دەستنیشان بکاتو ئامۆژگاری رۆڵەکانی نەتەوەکەی بکات، تا پەیڕەوی بکەنو گیروگرفتەکانی چارەسەر بکەن هەروەك لەم چوارینەیدا دەڵێ:

هەر چەن سەیرەکەم حاڵم شیواوە
بۆ میللەتی کورد ئەژنۆم شکاوە
وەك ئاسکی غەریب لە دەشتێکی چۆڵ
رەشە راوچییەکان دەوریان داوە

لوتفی هەر لە بواری کوردپەروەریەکەیەوە، دەکەوێتە وەسفی کوردستانو دەیکات بە بینایی چاویو بە دڵو بە گیانیو بە هۆی گورجو گۆڵی بەسەرچاوەی ژیانیو بەم جۆرەی لای خوارەوە ئەم وەسفەمان لەم چوارینەیەدا بۆ دەردەبڕێو دەڵێ:

کوردستانەکەم نیشتمانی من
بینای چاوانم دڵ و گیانی من
سەیری دیمەنی رەنگاورەنگی تۆ
هۆی نەشاتمەو هەم زمانی من

شاعیر ناچێ وەکو هەندێ شاعیرەکانی پێشووتر ئافرەت لە مەیدانی ژیاندا لە پیاو دابڕێو بیخاتە ژێر پەردەی نادیاریی، بەڵکو لەلای شاعیر، ئافرەت مایەی شانازی پێوەکردنو سەربەرزی میللەتی کورد بووە، چونکە ئافرەتانیش شانبەشانی پیاوەکان دێنە مەیدانی چالاکی نواندنی کۆمەڵایەتیو ئابووری وقارەمانێتی نواندن، هەروەك لەم چوارینەیەدا دەڵێ:

لەبەرکە خانمی کورد بەرگی کوردی
بەلەنجەو لارو نازو سەر بڵندی
چ چالاك و دلێرو خانو مانی
بە ناوبانگی لە عالەمدا بە مەردی

زۆر لە رەخنەگرانی ئەدەب دەڵێن، هونەری شاعیرو بەهرەی شیعریو خوڵقاندن لە وەسفکردندا سەر هەڵدەدەنو وەسفی سەرچاوەی هەموو وێنەیەکی شیعری شاعیری لێهاتووە، بۆیە تا شاعیر وەسفەکانی وردتر و ناسکتربێ، لە بوار و چێوەی شیعرو هۆنینەوەدا سەرکەوتووتر دەبێ. جا لێرەدا دەبینین (لوتفی)ی شاعیر هونەرەکەی لە وەسفی خاکی نیشتمانەکەیدا لە وەرزی بوهاراندا دەردەکەوێ، بۆیە دەبینین زۆر بە وردی وەسفی دەشتو دەرو گوڵو گوڵزارو خونچەو بولبول و یارەکەی دەکات ئەمانەش خۆیان لەخۆیاندا وشەی شیعری ناسكو هەوێنی هۆنراوەی جوانو بەرزن هەروەك لەم چوارینەیەدا دەڵێ:

گیانە وەرە دەشت ئەوا بوهارە
وەعدەی سەیرانی گوڵ و گوڵزارە
خونچە بەشەوقە بولبول لە زارە
وەختی دیدەنی یاری دڵدارە

لە دوای ئەم چوارینەیەیدا، دەکەوێتە باسی رازانەوەی سروشتی دەشتودەری نیشتمانەکەیو شادیی مەل و باڵندەکانو سەر دەرهێنانی گوڵو رەیحان، کەچی هێشتا دڵی خۆی هەر زامداری خەمو تاڵی ژیانی گەلەکەیەتی، هەروەك لەم چوارینەیدا دەڵێ:

دونیا خەملیوە بە گوڵی زەردو شین
مەلان بەشادی دەم بە پێکەنین
سەریان دەرهێنا رەیحانو نەسرین
ئیمڕۆ دڵەی من بۆچی زامارە

شاعیری هونەرمەندمان هەر لەسەر وەسفی رازانەوەی دەشتودەری خاکەکەی دەڕواتو ئەوەمان بۆ دەردەبڕێ، کە چۆن (با) یاریی بە باڵای عەرعەر دەکاتو هەموو شتێك تاجی وەرزی نوێی بوهار لەسەر دەنێ ئەو هەموو رازاندنەوە و خۆشیو شادییە بۆچییە و لەبەر چی؟ هەمووی لە خۆشی بوهاری رەنگینە هەروەك دەڵێ:

فەرشی رەنگینی پۆشی دەشتو دەر
با یاری دەکا بە باڵای عەرعەر
تاجی بوهاری گشتی نایە سەر سەر
هەمووی لە خۆشی جوانی بوهارە

خوێنەری بەڕێز... ئەمە بوو پێشەکییەکی کورتی دیوانە رەنگینەکەی شاعیری کورد (لوتفی) ویستمان بەر لە خوێندنەوەی شیعرەکانی شتێك لەبارەی ژیانی شاعیرو دەوروبەری سەرهەڵدانو پەروەردە بوونیو شاعیرێتی بزانی، بۆت روونبێتەوە لە دەرگای چەند هونەری شیعری کوردی داوە؟ یاخود لە چەند جۆرو مەبەستو بواردا خۆی لە زێی ئەدەبی کوردی داوەو تا چ رادەیەك سەرکەوتووانە لێیان پەڕیوەتەوە، ئینجا ئێستاش با پێکەوە بگەینە سەر خوێندنەوەی هۆنراوەکانی ئەم دیوانە رەنگینە.

شێخ
عەبدوڵلا شێخ بابەعەلی بەرزنجی
هەولێر: ١٩٨٣/١٠/١٥

تێبینی :

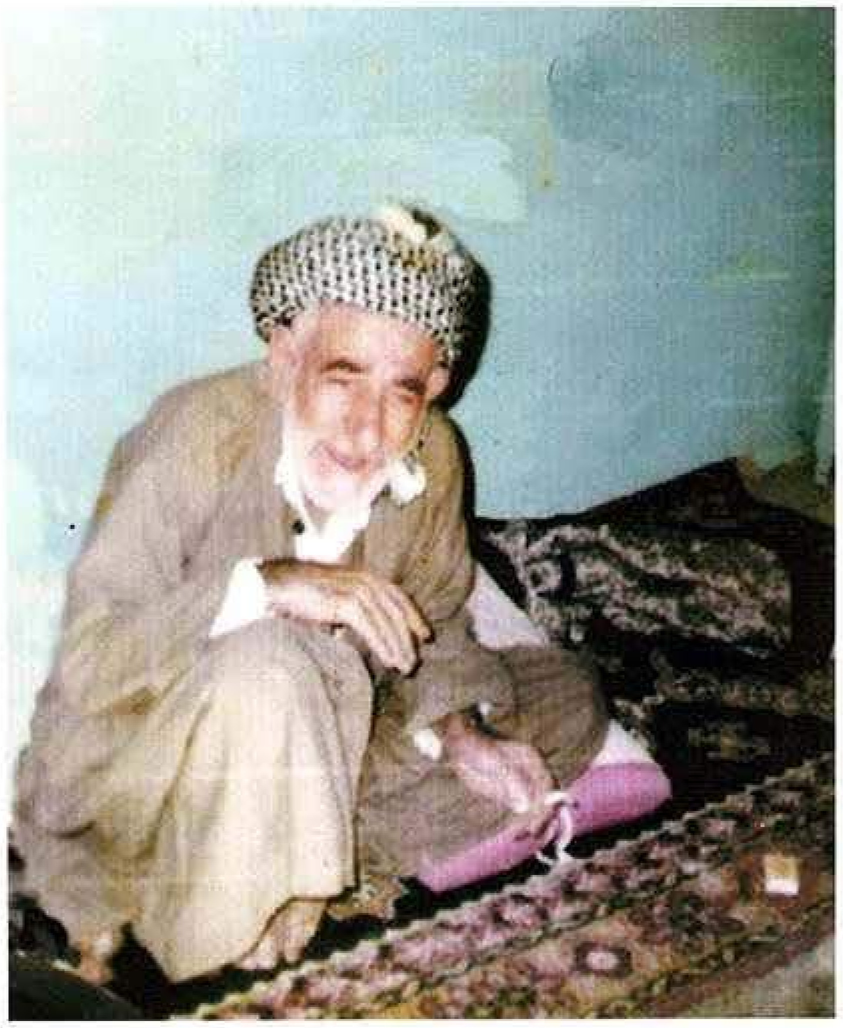
لەگەڵ ئەم چاپەدا کە چاپی سێیەمە، بە ئاگاداری بەڕێز شێخ عەبدوڵڵا بابەعەلی، کە پێشەکییەکەی لە ساڵی ١٩٨٣دا نووسیوە بە باشمان زانی هەندێ گۆڕانکاری لەم چاپەی سێیەم دا بکەین و زانیاری زیاتر بخەینە ڕوو.

٢٠١٢/١٢/١٢

بەشێك لە بنەماڵەی لوتفی لە چلەكەیدا لە ١٩٨٩/٦/٧

{بەشی ئایینی}

وێنەی لوتفی شاعیر لە ١٩٨٥/١١/١

لە تەکییەکەی خۆیدا

وای پەشیمانم

وای پەشیمانم لە داخی کـــردەوەی نەحس‌و خراپ
دڵ ئەناڵێنیٚ لە ترســـــا هەروەکوو جەنگ‌و روباب
جیســـم‌و جانم تێك شـــکاوە تاقەت‌و شەوقم نەما[1]
روو لـــە ئاخیر وا ئـــەڕۆم‌و نزیـــکە ڕۆژی حیســـاب
مـــەزرەعەی گونـــاهی من حـــەدو حیسابی قەت نییە
کـــاکـــە چی بکـــەم لـــە تاوی مەحشەرو ڕۆژی عەزاب
هەڵســـــە زووبە تاکووو ماوە پێنج‌و دوو ڕۆژی عومر
تەوبەییٚ راســـتی بکەو هەم رووکـەرە دەرگەی سەواب
پشـــــت لە دونیاکە هەژار تازە بە تووچی موڵك‌و ماڵ
پـــارەیێکی بـۆ نـــەکرد ئەســـکەندەرو ئەفراســـیاب
چۆن بـــەبیٚ باکی‌و سەفاهەت راتبـوارد عومری عەزیز
تازە ڕۆیی چـــوو لە دەستت عومری گەنجی و شەباب
(لوتفی) تەقواکە بەراستی کونجی خەڵوەت بگرە دەس
بەڵکوو شـــافیع بیٚ لـــە بۆ تۆو ســـەیدی عالی جەنـــاب

*　　　*　　　*

[1] لە چاپی یەکەمدا نووسراوە: تاقەتی وا لیٚ برا، لە دەستنووسێکی بەم شێوەیە نووسراوە.

تیری ئەبرۆی(١)

تیری ئەبرۆی وا لە ناوی جەرگو دڵدا کاری کرد
هەروەکوو دوژمن لە من دەستی وەشانو غاری کرد
رووی لە ماڵی غەیرە کردو بێ خەبەر لە حاڵی من
شووشەی دڵمی بە جارێ تووشی بە سەنگ وخاری کرد
ساغو بێ عیللەت بە خۆم بووم وەك تەبیبی حاڵزان([2])
زەرەیێ رووی خۆی نیشاندام بە وەرەم دوو چاری کرد
دڵ رفێنە چاوەکانی نیم نیگاهی چەشنی تیر
نیوەی عالەم لە داخی زوڵمی ئەو فیراری کرد
شەوقی روخساری بە دەرکەوتو رووناك بوو مولکی دڵ
پارچەیی هەوری غەزەب هاتو بەسەر پێواری کرد
دڵ وەکوو تەیری (سولەیمان) لێم بزر بوو هاتەوە
کارتی بەڵقیسی لەلایە هەر لە دوور هاواری کرد
چی ئەکەی (لوتفی) ئەوا چووو تۆی بەجێهێشتو ئەسەف
وەك کەوی وەحشی بە جارێ عەزمی سەرچناری کرد

*　　　*　　　*

---

[1] نهم شیعرە لە گۆڤاری نێرگز ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٨٥ بڵاوکراوەتەوە و کراوە بە پێنج خشتەکی لەلایەن مامۆستا جاهیدەوە.

[2] لە چاپی یەکەم لە جیاتی حاڵیزان بە هەڵە خائینان نووسراوە.

ئەی چاو برێژە

ئەی چاو برێژە ئەشکی خەفەت بار
فرمێسکت بابێ وەك سەیلی بوهار
قافڵەی رەفیقان هەردەم بەڕێوەن
لە بەڕو بەحر لە دەشتو لە شار
هەرگیز ناوەستێ وەخت بێ وەخت
نۆبەی هات ئەڕوات بێ خەمو خەمبار
هەر چەن ئیشو کار خەیاڵی زۆر بێ
ئەبێ جێی بێڵی کەس نایبێ رزگار
هیچ مۆڵەت نییە هەر چەن رجاکەی
لێم گەڕێ ماوە تۆزێ ئیشو کار
شووشەی عومرەکەت وا بە دەستەوە
شەقەی لێی هەڵسان دای لەسەنگی خار
(لوتفی) بزانە زۆرت نەماوە
روو لە خوداکە هەر بڵێی هاوار

*　　　*　　　*

ئیلاهی هەر تووی (١)

ئیلاهی هـــەر تۆی فەردی فریــاد رەس
هەرتۆی بۆ بێکەس‌و پشت‌وپەناو کەس
هەر خۆت شـــارەزای لە حاڵی ئینســـان
لە ئەوەڵ عومـــری تـــا ئـــاخیـر نەفەس
خـــودایە شــەکـوام بگــاتــە دەرگـــات
یەکجار پەشـــێوم بێ شـــەوق‌و هەوەس
رۆژو شـــەو پیشـــەم شــــین‌و گـریـانە
دایم مەحـــزوونم وەك تەیری قـــەفـــەس
لـــەو رۆژەی بـــوومـــە تاکـــوو ئـــەم کاتەم
هیچ خۆشـیم نەدی غەیرەز دەردو بەس
دائیم لارە خوار بێ جێی‌و ســەر گەردان
ناڵـــەی دەروونـــم وەك دەنگی جـــەرەس
ئـــەرۆم بـــەڕێـــوە ئـــەژنـــۆم ئـــەلـــەرزێ
جـــەرگ‌و هەنـــــاوم بووە بە قەقـــنەس
خودا بۆ خاتـــر ســـیی جزمەی قورئان
ئـــەو عـــومـــرەی مـــاوە نەڕوا بە عەبەس
(لـــوتـــفـــی) بە تاعـــەت بشۆ ژەنگی دڵ
رۆژ وشـــەو رووکـــە بـــارەگای ئەقدەس

[1] ئەم پارچە شیعرە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

یا رەسووڵەڵڵا دەخیلە

یا رەســـووڵـــەڵـــڵا دەخیلـــەك ماڵی وێران بێ منم
چاو بە ئەشك و دڵ بە ئاهو غەرقی عوسیان بێ منم
روو رەشی دونیا و قیـامـــەت تویشـــەی راهم نییە
نا ئومێدی کردەوەی خۆم رەنج بە خەسران بێ منم
دەردەکـــەم دەردی گـــرانە زۆر لـــە مێژە تووش بووم
ئەوکەسەی دووچاری دەردو دووری دەرمان بێ منم
بۆچ نـــەگـــرێم مـــن بـــە دایـــم شـــیوەنێ بـــەرپا نەکەم
دووکـــەڵی ئاهی دەروونم روو لـــە ئاســـمان بێ منم
سەد پەشـــیمانی‌و نەدامەت وا لە ناو دڵ هەڵئەسێ
یا رەســـووڵـــەڵـــڵا دەخیلەك خاك بە دامان بێ منم
بارەکـــــەم یەکجـــار گـــرانە کـــەس نییە دەس باریدا
دەستی ناو کەشتی بە دەرخە غەرقی تۆفان بێ منم
خۆتی چارەی دەردی (لوتفی) یا شەفیعول موزنبین
بێ نـــەواوو بـــێ عیـــلاجی و چـــاو بە گریان بێ منم

*   *   *

لایەقی زوڵم و جەفا خۆم (١)

لایـــەقی زوڵـــم جـەفـا خـــۆم، غـــەرقی دەریـــای خـەتا خۆم
مـــائیلی ئەهلی فـــەنا خۆم، تـــالیبی زوومـــرەی شەقا خۆم
دەستە ئەژنۆو قوڕ بەسەر خۆم، ماڵوێران و ڕەنج خەسار خۆم
عومری گەنجی بێ سـەمەر خۆم، ڕوو ڕەشی دارول بەقا خۆم
چیـم نـەکـرد من بـۆ قیـامـەت، کـەوتـمـە ئـاهو نـەدامەت
چاوو بە ئاوو دڵ بە حەسـرەت، ژینی بێ سـوودو هەبا خۆم
عومـــرەکـــەم چـــوو بە تـــاڵان، مەحکوومی نەفسو شـەیتان
مائیل بە ئەهـــلی عوســـــیان، ڕوو زەرد ڕۆژی جـەزا خـۆم
ڕۆژی جــــەزا مەســــئوولــــم، بۆیـــە ئــەوەند مەلــــوولــم
کــردەوەی بــێ مـــیــوولـــــم، مل لـــە داوی بـــەڵا خـــۆم
ئـــەســـیری داوی بـــەڵام، تـــالـیــبی نەفـــس و هـــەوام
زۆر ڕووش و بێ حـەیــام، ڕوو لـــە ئـــەهلی فـــەنـا خـــۆم
(لـوتـفـی) دوور لە تـەقـوا بوو، عـاسـی لـە ئەمری خوا بوو
لــە مەغـــرووری ئەغـــوا بـــوو، ســـاعـی بۆ پێشـــەوا خـــۆم

* * *

(١) ئەم پارچە شیعرە سێ بەیتی یەکەمی شانزە برگەییە، بەڵام چوار بەیتی دوایی چوارده برگەییە.

وای کە ڕوو زەردو زەلیل

وای کـــە ڕوو زەردو زەلیـــل و ماڵ وێران بـــەدحـــاڵە خۆم
بێ ســـەمەر عـــومری عـــەزیزی تەڵخی ترش و تاڵە خۆم
دایما هـــەروەك ســـەماوەر جۆش ئەخـــوا دڵی حـــەزین
بۆ هـــەنـــاوی زۆر ســـوتـــاوی ئاگـــرو زووخـــاله خـــۆم
ســـەیلی ئـــەشـــکم هـــاتـــە خـــواریّ تێکی دا بینای دڵ
هێـــرشـــی مـــردن کـــە هـــات و من لـەســـەر کەنداڵە خۆم
گـــەرچی ئـــەوەڵ حـــورمەت و ئیقبالێـــکی چاکم هەبوو
عـــاقیبەت ڕووت و قەلـــەندەر بێ کەس و عـــەبـــداڵە خۆم
مـــوودەتێ مانـــەندی قـــومری نەشـــئەو شـــەوقم هەبوو
گـــەرچی ئیمرۆ لارە خـــوارو عەینی هـــەروەك داڵـــە خۆم
خاوەنی نووتـق و زەکابووم دەنگی خۆش و چاوی گەش
ئیمـــرۆ ئەمبینی کـــە کـــوێرو کـــەڕو گێژو لاڵـــە خـــۆم
حاصڵی گشت جەستەکەم پڕ دەردەسەر تاکوو قەدەم[١]
چی بەیان کەم زۆر پەرێشـــانم لە نـــاو ئـــەم چاڵە خۆم
بە ســـەفاهەت ڕاتبوارد عـــومری عـــەزیزت ئەی هەژار
هەر بڵێی وا حەســـرەتا داماوی ڕۆژ ســـوئاله خـــۆم
چی ئەکەی (لـوتـفی) لەتەگبیر هاتە پێش حوکمی جەزا
چـــارەیێ بۆ خـــۆت بـــدۆزە تـــەوبەیێ لـــەم حـــاڵە خۆم

[١] ئەم دێڕە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

روو رەشی دەرگاهی تۆم(١)

یا رەســـوڵـــەڵـــلا دەخیلە روو رەشی نامە ســـیـــام
غـــەیری توو هیچ کەس نییە بۆ من ببیٚ پشتو پەنام
روو رەشی دەرگـــــاهی تۆم هاتوومـە بەر دەرگانەکەت
عاجزو ریســـــوای گوناهم خاکەســـــاری رووی جەزام
زۆر پەشـــــیمانم ئەگـــەرچی پـــارە ناکـــا دادو شین
عومــــری گـــەنجیم رابوارد گشتی بەبیٚ هۆشیو نەفام
تازە چی بکەم روو لەکویٚ کەم کیٚ بەیادکەم غەیری تۆ
چاوەڕیٚی لوتفت ئەکەم، وەســـتاومە هەروەك خەدام([2])
ســـەری خۆم هـــەڵگـــرتو هـــاتم بۆ دەخـــاڵەت بۆ رجا
ملکەچو روو زەردو مەئیوســـم ئەتووی خەیرول ئەنام
تەرکی فەرزو ســـــوونەتم زۆرە چ فایدە چوو لە دەس
خۆم بە نەســـڵی تۆ ئـــەزانم ئـــەی حـــەبیبی لایـــەنام
(لـــوتـــفـــی) دەردی زۆر گرانە ئەی شەفیعول موزنبین
رووی لوتفت ســـا نیشـــاندە زۆر زەلـــیلو بیٚ نەوام

[1] لە ساڵی ١٩٦٧ی زایینی کاتیٚ کە چووە بۆ مەدینەی منەوەرە بۆ تەوافی کەعبەی پیرۆز لە خزمەت پیٚغەمبەردا درودی خودای لیٚ بیٚ ئەم غەزەلەی بەو هۆیەوە لەو سەفەرەدا وتووە.
٢ لە شوێنێکی تر بەم شێوەیە نووسراوە:
چاوەڕیٚی لوتفت ئەکەم ئەی خاوەنی روتبەو مەقام.

گەر ئەبیسن دەنگی گریان

ئەو کەسەی مەحکوومی دەستی نەفسو شەیتان بیٚ منم
فاســـقو عـــاســـی لـــە ئومـــەت شاهی جیهان بیٚ منم
رامبوارد عومری شـــەبـــابیم بـــە هـــەوای نەفسی دەنی
دڵ بـــە داخو مـــاڵ ویٚـــرانی رۆژی مـــەیـــدان بیٚ منم
بیٚ موعینو دەســـــتگیـــرو بـــیٚ رەفـــیـــق بـــیٚ عـــەمەل
تووشـــی ســـــەحـــرای عـــەدەم چۆڵو بیابان بیٚ منم
کـــەوتنـــە ریٚگـــەی حـــەقو ریٚگەی سەلامەت خزمەکان
تەوبـــە بیٚ یارەب ئـــەوەی هەر کوڵ بە عوسیان بیٚ منم
با لـــە لایـــان ئاشـــکرابیٚ عالـــەمی ســـەر رووی زەمین
با بـــزانـــن زیـــاد لـــە خـــەڵکی ئەهـــلی نیران بیٚ منم
گـــەر ئەبیســـن دەنگی گـــریان وەختی شـــەو نیوەشەو
ئـــەو کەســـەی بۆ حاڵی قەبری زۆر پەریٚشـــان بیٚ منم
موســـتەحـــەقە ژەنگی دڵ بۆ قـــەترەی رەحمەت خودا
رۆژو شـــەو هـــەر چـــاوەڕوانی رەحمی یەزدان بیٚ منم
رووم نییە هـــەرگـــیـــز بڵیٚـــم من نەسڵی ئەو پیٚغەمبەرەم
دوور لـــە باســـی شـــەرعو عیـــلمو دینو ئیمان بیٚ منم
مەیلی نەفســـم حـــازرە هـــەر دایمـــە بـــۆ لای گـــوناە

یا رەسـوڵـەڵـلا دەخیـلە دەس بـە دامـان بیّ منم
خاكو خۆڵكەم جا بەسـەردا سـەر لە بۆ كویّ هەڵگرم
لایـەقی گـریـانو شـینو دادو ئـەفـغـان بیّ منم
(لـوتـفـی) بـۆچی وا زویـری دڵ بـدە رەحمی خودا
هـەر بڵیّ هـەردەم ئـومیّـدی عەفوی رەحمان بیّ منم

*　　　*　　　*

ئەی برادەر چی بكەم

ئـەی برادەر چی بكـەم دڵم پڕ بـووە لە غـەم
شـادی لە دڵدا نییە گەر ئەپـرسـی زۆرو كـەم
خەیـاڵی فیكـری دونیـا دڵ ئەفـڕیّ لـە هـەوا
فكری ئاخیرەت بە جـاریّ چووەتە دەرەجەی عـەدەم
عەجـەب عـەقڵو شـعوورت لـەلا نەماوە كاكـە
قەت فكریّ ناكەی ئەتوو لەئەمری خودای ئەعـزەم
بەسـە تۆ بیری بكە ئـەی روو رەشی رووسـیاه
چەندی مەغـروورو بیّهۆش ناترسی لە جەهـەنەم
حـەیاكە لەو خـودایە بیّ هاوتاو بیّ شـەریكـە
خالقی ئەرزو ئاسـمان بە هەشتو باخی ئیرەم
تـەوبـەكـە زوو فرسـەتە ئـەجـەل دایم حازرە
لە بن گویّ هەموومـانە بـە زوجـەلالی قەسـەم
(لـوتـفی) تۆ دەخالـەت كە بە دەرگاهی ئەو كەسە
كە خۆی خەیروننەبییە ئوممەتی خەیـرول ئوممە

*　　　*　　　*

ئەی ئەسیری تەوق و قەیدی

ئەی ئەسیری تەوق و قەیدی نەفسی بەد ئەمماره خۆم
بێکەس و بێ موونس و بێ هەمدەم و خەمخواره خۆم
دوور له خزمان و وەتەن مولْکی عەشیرەت کەوتووم
ساکنی مولْکی غەریبی بێ کەس و ئاواره خۆم
رامبوارد عومری عەزیزم گشت له کاری ناشیرین
رووسیاهو شەرمەزارو سەرکزو پەتیاره خۆم
دڵ وەکوو راوچی له دوای مامزی حیرس و تەمەع
رۆژو شەو هەڵپەو بلۆق دونیای عەززاره خۆم
کەوته پێشم رێگەی دوور بێ تەدارەك بێ ئەساس
بێ وڵاخ و بێ زەخیرەو زادو پوول و پاره خۆم
قەت نەکەوتە فیکری من رۆژی که تۆ ئەمری و ئەڕۆی
وای که بێ عەقڵ و شعوورو بێ نەواو عاره خۆم
بێ ئەمەل رۆیم له دونیا رەنج خەسارو دەس به تاڵ
کردەوەی چاکەم نەکرد وای له خۆم هەژاره خۆم
کەوته پێشم رێی بیابان تەهلوکەی بێ زادو ئاو

وای غەریبی دەشتی مەحشەر بێکەس و بێ یاره خۆم
سواری ئەسپی جەهل بوومە روو لەشاخ و دەشت ئەکا
بێ لغاوو زین و رەشمە بێ دەس و هەوساره خۆم
پێی شەل و قۆناخی دوور سەر جسری سیراتم ئەمن
کۆتەرەی نیوه سووتی قەعرەی جەحیم و ناره خۆم
تای تەرازووی لای گوناهم زۆر گرانه ئەی ئەسەف
روو رەش و ریسوا لەبەر دەس سەیدول ئەبراره خۆم
دەس به زنجیرو عەزاب گیرۆدەی دەستی مەلەك
رام ئەکێشن بۆ جەهەننەم ئەوجا زەهری ماره خۆم
دەستی یەئسم دانەناوه گەرچی ترسم زۆر هەیه
بۆ تەمای حۆری و به هەشت و میوەو گوڵزاره خۆم
چونکه (نەصی) داوه حەق دەرحەق بەئەهلی تائیبان
تەوبەبێ یاڕەب تەمەننای تەوبەی یەکجاره خۆم
قەترەیێ رەحمەت بڕێژه دەرحەق بەندەی هەژار
بیکەیه باعیس رووناکی ئەم دڵەی ژەنگداره خۆم
رۆژو شەو ناڵەی دەروونم خەڵکی بێزارکردووه
یا رەسووڵەڵڵا دەخیله روو رەش و بێ چاره خۆم
(لوتفی)غەرقی بەحری عوسیان تابەکەی کردەی نەفام
دەس بەر کەشتی نەجات و هەر بڵێی هاوار خۆم

*   *   *

ئەی دڵ بێزاری لە ژین

ئەی دڵ بێزاری لە ژین،هەموو دەم مەشغولی شین
بەسیە تاکەی هەر گرین، جاریٚ ئاو جاریٚکی خوێن
دڵ بریندار ی زەمانم، خەرمەنی عومری سووتانم
دەربەدەر تاڵە ژیانم، جەرگ و دڵ بۆتە برین
وەکو خوێن ئاوی چاوم، خۆم وەکو کەشتی سەرئاوم
تابو تاقەت لێ براوم، مردنم چاتر لە ژین
چاترە مەرگ لەم ژیانە بوومە جێی تانەی بێگانە
وام لە زومرەی فاسقانە، روسیای بەر دەستی دین
شەرمەزاری لای رەسوولم، بۆیە غەمگین و مەلوولم
لە کردەی خۆم ناقەبوولم، سەد دەخیل شای مورسەلین
شاهی جەمعی ئەنبیایی، خۆشەویستی زاتی خوایی
شافیعی رۆژی جەزایی، هاوارە شاهی مەدین
هەرتوو شاهی ئینس و جانی، خاتەمی پێغەمبەران
جێی مورادی عاسیانی، خەلقەتت ئایەی موبین
مەدحی تۆ ئایەتی قورئان،خاوەنی موعجیزەو بورهان([1])
ئەی ئەشرەفی هەردوو جیهان، خۆتی رووناکی سەر زەمین
ناوی توو یاسین و تاهە، بۆ ئوممەت پشت و پەناهە
(لوتفی) کە خاوەن گوناهە، تووی شەفیعول موزنبین

[1] ئەم تاکە دێڕە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

ئەم دوو کەسە عالیمن(١)

ئیمرۆ لەگەڵ چەن کەسیٚ چووبووینە (ئالی بەیان)([2])
بۆ تەعزێی محەمەد ئەمین و دیدەنی خزمەکان
وەختی چووین و دابەزین کۆبووینەوە چەن عەشرەت
عالەم گشت کۆمەڵ بوو بوو دەرو ژوورو دیوەخان
وەکوو هێلانەی مێش هەنگ بە یەکدا دەهات زەلام
کەس ئاگای لە کەس نەما وەك رۆژی ئاخر زەمان
عالیمان دانیشتبوون لەگەڵ کوێخاو ئاغاکان
حەدیسیان دەخوێندەوە لە بارەی دین و قورئان
بەڵام نووتقی دوو کەسیان غایەتەن بە نەشئەبوو
یەکیٚ مەلای (قوولی بەگ)([3]) ئەوی دی (مەلای کیژان)([4])
قورئانێکی دانابوو مەلا کیژان کە ئەی خوێند
دەستووری شاری کەرکوك ئەی خوێنن لەسەر قەبران
ئەو رۆژە زانیوومە من ئەم دوو کەسە عالیمن

[1] ئەم پارچە شیعرەی بە هۆی پرسەی دۆستێکی محەمەد ئەمین ناوی خۆیەوە وەتووە.لە ساڵی ١٩٤٦دا بووە وەکو خەلیفە عوبێدی کوڕی خوا لێخۆش بوو پێی راگەیاندم.
٢ ئالی بەیان، گوندێکە لە ناوچەی شوان– کەرکووك
٣ قولی بەگ، دیسانەوە گوندێك بووە لە ناوچەی شوان– کەرکووك
٤ مەلا کیژان، مەلای دێی ئالی بەیان بووە لەو کاتەدا.

ئــەوانیش وا لە دەس چــوون کەوتنە عەشــیرەتی شوان
جــارجــاریٚ دەنــگــی ئــەهــات زاتێکی خاوەن هیمــەت ([5])
گــەر نــاینــاســی پێت بڵێم مەشــهــووره مــام رەمــەزان
(لــوتــفــی) تــۆ خــەریکی چیت شیعرەکانت زۆر جوانە
بــەڵام منــیــش زانــیــوومــە خــۆتیش یــەکــێکی لــەوان

* * *

[5] مام رەمەزان دەروێش (شێخ حەسەنی قەرچیوار) بووە خاوەن دەنگو ئاوازێکی زۆر خۆش بووە.

ئەی برادەر بۆ زویری

ئــەی بــرادەر بــۆ زویـــری خەم مەخۆ دونیای دوون
رزق و عومرو ئەجەلت نووسراوە بەینی کاف و نوون([1])
بــۆچ ئــەوەنــدە بــە پــەرۆشــی پــارە نــاکا راکە راك
نــە دڵت شــادبیٚ بە بــوون و نە خەمت بیٚ بە نــەبوون
گشــتی تــەقــدیــری خــودایــە خــالقی ئــەرز و سەما
ئاگــەداری خۆت بە گیانە خۆت مەخەرە چەندو چوون
خـــەم بــخۆ تــۆ ئەی برادەر کاکی خۆم ئەی بیٚ خەبەر
چــۆن ئــەزانی تــا ئــێوارە ساغ ئەبی یا ســـەرنگوون
چەن کەســـانێك وا ئـــەبیـــنم زۆر غـــرورو حاڵ نەزان
وەك تری لـــەو رۆژەدا کـــوژراوە فـــەوتـــاوە زەبـــوون
چۆن لـــە مـــەکـــری خوات ئەمبینی وا بیٚ باکی ئەرۆی
وا دەمیٚ تـــر تۆ ئـــەبینم دووچـــاری ناو چاك و خوون
(لــوتــفی) دەردی خۆت دەواکــە ماڵ وێرانی بیٚ خەبەر
چەن هـــەزارانی وەکووو توو کەوتە داوی هات و چون

* * *

[1] کاف و نوون– ئیشارەیە بۆ ئایەتی ٨٢ لە سورەتی یاسین کە دەفەرمویٚ: "انما امرە اڎا اراد شیئأ ان یقول لە کن فیکون".

دڵە شیوەن کە

دڵە شــیوەن کــە شــین بکــەرە بــەر
خۆت بکە بە خــاك خــاك بکە بەسەر
بۆ خــۆت بناڵــە هــەتــاکوو مــاوی
لە مــاڵو لە چۆڵ لە دەشتو لە دەر
بگریە بۆ خۆت دونیات لەدەس چوو
کاتی مردن هــات وای ئەینەل مەفەر
نــازانـــی داوی مـــەرگــت چ جــۆرە
وەك تەیـری هــەژار لە داو بێ خەبەر
ئایا بە ســـووتانو یــا خــۆ خنکان
وەیــا بــە نــاحەق کوژراوی بێ سەر
ئەبێ هـــەر بڕۆیی چــارت ناچــارە
تەمـــەنی جـوانی ئـەوا چووە سەر
ئەمجــا بە ڕاســـتی رووبکە خودات
هـــاوارکــە دەخیل خـــالقی ئەکبەر
جێی هـــاناو هاوار لە هەردوو دونیا
بەڕاســـتی هەر تووی بینایی دادگەر
ڕۆژو شـــەو بە تــاو مردن دێ بۆ لام

یەکجار ئەترســـم لــە ڕێی پڕ خەتەر
تـــازە مــن چی بکـەم چیم دەسەڵاتە
پەنا بـــە دەرگـــای ســەیدی سەروەر
ئەژنۆم شکـاوە لــە ژێـر بـاری خەم
لەترسو دەهشـەت لەڕۆژی مەحشەر
لە پرســـیاری حــەق وەڵامـــم چییە
هەر خـــۆت عـالیمی لە حاڵی بەشەر
نەمـــامی تـــەوبــە لـــە دڵ بڕوێنە
بەناوی خـودای گـــەورە دێتـــەبــەر
(لـــوتــفـــی) ئــەزانی بـارت گــرانە
حـــووبـــی دونیایی لە دڵ دەرکەدەر

* * *

ئەوا کۆچی کرد

ئەوا کۆچی کرد مانگی رەمەزان
ئەو کەسەی خواردی ئەوبوو پەشیمان
بێبەش لە خەیری رۆژوبوو ئەو کەس
ئەو رەنج خەسار بوو لەهەردوو جیهان
جەژنە ئەوا هات بە خۆشیو شادی
یاخوا بە خێربێ جەژنی موسڵمان
خوایە بە شەرەف حەزرەتی رەسووڵ
ئەمنو ئاسایش بۆمان کەی نیشان
ئەوەندەی توانیم هەوڵم تیا داوە
بە وێردو نوێژو خوێندنی قورئان
گەرچی گوناهم وەك چیا وایە
بەڵام رەحمی تۆ بێ حەدوو پایان
دەستەڵات لە دەس بەندە چی هەیە
غەیر رجا کردن لە دەرگەی یەزدان
خۆزگەم بەو کەسەی ئەکەوێتەبەر
شفاعەتی ئەم مانگەی رەمەزان
مەغفیرەت بۆ ئەو دێتە خوارەوە

سەربەرزو دڵ خۆش لە هەردوو جیهان
من ماڵ کاولم زۆر بارگرانم
لە ئەمرو نەهی زۆرم هەن نوقسان
(لوتفی) بگریە مەخەو رۆژو شەو
بناڵە بۆ خۆت شەو هەتا بەیان

رەمەزانی ١٩٦٥ وتراوە

* * *

فکر لە کردەی (١)

فکر لە کردەی خالقی یەزدان
بکەرەوە تۆ هەی خانە وێران
بزانە چی بوو ئەمساڵ لە دونیا
تەنها یەك مانگی تەئخیر بوو باران
گیان لەبەر بێ خوێن تاقەتی برا
دڵ عالەم بای خوارد وەکوو ژێی کەوان
میللەت دڵ تەنگ بوو بە جارێ شێوا
هەموو ئەسووڕان چاو پڕ لە گریان
زەوی وشك بوو درەختو گیای
بۆنی خوێن ئەهات لە ئەرزو ئاسمان
لە تاو برسێتی هەموو حەیوانات
سیس و لاواز بوون مردن لە برسان
گوناه خۆمانە هەموو دووچارین
تەئسیری کردووە لە گشت بەستەزمان
لە بەحری کەرەم خودایی کەریم
کراسی تازەی کردە بەر جیهان
بارانی رەحمەت لە هەر چوار کنار
هێنای بە جارێ بەسەریا رژان

[1] لە ساڵی ١٩٦٤دا ماوەیەکی گەلێ زۆر دنیا وشكو بێ بارانی بوو هەموو شتێ بەرەو گرانی دەچوو مەڕو ماڵات بێ لەوەڕ... دەغڵو دان سیسو کز بوو هەموو کەس دڵ تەنگ و خەمگین بوو (لوتفی)ش بەو هۆیەوە ئەم پارچە شیعرەی سەرەوەی وتووە.

کوردینە توو خوا قەت غافڵ مەبن
لە شوکرو زیکری خالیقی یەزدان
شەوو رۆژ بە دڵ زیکری خوداکەن
قەت تەواو نابێ نیعمەتی رەحمان
هەر کەس ئەمین بێ لە مەکری خودا
مەعلوومە هەر ئەو لە قەلبی شەیتان
لە هەردوو دونیا بێبەشو روو رەش
لە مەیدانی حەق ئەوە ماڵ وێران
نەدەس بەردار بە تۆ لە رەحمەتی
نە ئەمنیش بە لە کەیدی جیهان
(لوتفی) بناڵە بۆ خۆت رۆژو شەو
بەڵکو عەفوت کا پادشای مەنان

* * *

لەتاو جەوری زەمانە(١)

لە تاو جەوری زەمانە هەر لە زارم یا رەسوڵ اللە
وەکوو پەروانە هەردەم بێ قەرارم یا رەسوڵ اللە
لەغەیری تۆ بەرەو لای کێ بچم ئەی خۆشەویستی خوا
لە کۆمەڵ دوورو دائیم دەر کەنارم یا رەسوڵ اللە
روو رەش‌و عاسیم هەمیشە من لە ئەمری زاتی حەق
خەسارەت مەندو بێ مایەو هەژارم یا رەسوڵ اللە
موودەیێکی زۆر بەبێ هەستی‌و نەفامی رامبوارد
بەفیرۆ چوو لە دەس من نەوبوهارم یارەسوڵ اللە
بەسەر چوو رۆژگاری من لە ناو دەریای نەزانیدا
لە راست ئەعمالی کۆنم شەرمەزارم یا رەسوڵ اللە
لە تاریکی شەوی غەفڵەت هەتاکەی گۆشەگیری کەم
لەناو جەیشی خەفەت بێ دۆست‌و یارم یاڕەسوڵ اللە
بە رۆژو شەو لە قاپی ئەو وەرە (لوتفی) بناڵێنە
هەموودەم تۆ بڵێی خزمەتگوزارم یا ڕەسوڵ اللە

*   *   *

[1] ئەم پارچە شیعرە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە

لە گوێم دێ(١)

بیستوومە کە غەوغایی پەیدا بوو لەولایە
پرسیم لە موسڵمان چییە ئەم دەنگ‌و سەدایە
لە گوێم دێ دەنگی دەف‌و تەپڵ‌و سەڵاوات
شین‌و گریان‌و فیغان ئەڵێی رۆژی جەزایە
کەچووم چاوم پێ کەوت دووسەد وەجبە مەخلووقات
هەمووی وا دێ بەڕێدا بە سواری هەم بە پایە
هەندێ بە سواری مایین بەعزێ ئەسپی لەبن دا
بەعزێ سواری نێرەکەر هەندێکیشیان بە پایە
یەکێ هەگبەی لە تەرکی کاوو جۆی لەناوە
نان‌و خورمایان پێیە ئەسپابییان موهەبأیە
سەفێکیان شمشێر بەدەس لە پێشی ئەو عالەمە
بەیداغ بە دەستیان لەگەڵ ئەڵێی رۆژی غەزایە

١ پایزی ساڵی ١٩٣٥دا جەنابی شێخ عەبدولکەریمی شێخ مستەفای شێخ ئەحمەدی بەرزنجی لە دێی (دارەخورما)وە ئەچێت بۆ ناوچەی قادر کەرەم بە مەبەستی تەریقەتدان‌و ئامۆژگاری کردنی موسڵمانان‌و خەڵکی ئەو ناوچەیە لا ئەداتە دێی (کەڵوڕ)ی ناوچەی بیبانی کۆمەڵێکی گەلێ زۆریش پیاو ماقوول و خەلیفەو دەروێشی لە خزمەتدا ئەبێ (لوتفی) ئەم غەزەلەی سەرەوەی بەو هۆیەوە وتووە

دەروێشی (شێخ حەسەنن) (پیری قادر کەرەمە)
رەئیسیان عەبدولکەریم شێخی (دارە خورما)یە
تەبلیغ ئەکا بە خەڵکی تەوبە بکەن فرسەتە
دونیا زۆر بێ وەفایە نیعمەتی بێ بەقایە
هیچ پشتی پێ مەبەستە بەم عومرەکەمو کورتە[1]
پێی خۆشحاڵ مەبە هەرگیز چونکە روو لە فەنایە
ساخودایە دەخیلە بە دەرگاهی بەرزی تۆ
تەوبەم لێ قەبووڵ بکەی یەکجاری رووم سیایە
بەسە (لوتفی) مەگریە گریانی تۆ بێ سوودە
لەمەودوا سەرف بکە عومری خۆت لە تەقوایە

* * *

[1] ئەم تاکە دێرە لە چاپی یەکەمدا چاپ نەکراوە.

ئەی خودایە

ئەی خودایە روو لە کوێ کەم غەیری تۆ قەت کەس نییە
شیوەنو گریانو ئاهم بۆ گوناهم بەس نییە
گەر ئەبیسن ئەی رەفیقان ناڵەی پێش سەحەر
دەنگی هاواری منە دێ ناقووس و جەرەس نییە
نەوعە ئینسانێ هەیە لۆمەم ئەکا بەبێ دەلیل
گەر خەبەردار بێ ئەزانی رەنجەکەم عەبەس نییە
لازمە بۆ من کە فیکری کەم لە کردەی خوای مەزن
تەگبیری ئەو رۆژە کە کەس بۆ کەس قەت کەس نییە
عالەمی وردو درشت گشتی لە شینو زارییە
رۆژێ کە ئەو رۆژە لای کەس قەتعیەن هەوەس نییە
دەشتی مەحشەر جۆش ئەخواتن هەر لەتاوی گەرمی رۆژ
وەی خودا هاوارە رەحمێ کە رێگەی نەفەس نییە
(لوتفی) غەیری فەخری عالەم روو لە دەرگای کێ ئەکەی
غەیری ئەو لە رۆژی مەحشەر کەس فریادڕەس نییە

* * *

ئەی رەئیسی جەمعی مەخلووق

ئەی رەئیسی جەمعی مەخلووق شاهی شاهانم وەرە
ئەی ئەمیری هەردوو دونیا مەردی مەیدانم وەرە
زۆر زەلیلو دڵ پەشێوم غەرقی بەحری میحنەتم[١]
رابەری رێگەی نەجاتو ماهی درەخشانم وەرە
من گوناهبارو خەجاڵەت روو رەشی رۆژی جەزام
خاوەنی عزو شەرەف تۆی روح بە قوربانم وەرە
خاتری روخساری نورینی جەنابت خوای مەزن
ئەرزو ئاسمانی دروست کرد چاو بە گریانم وەرە
من ئەزانم کردەوەی چاکەم نییە ساچی بکەم
رەحمەتیٚ فەرموو گەدام بۆ ماڵی وێرانم وەرە
من ئەوەندە هەوڵ ئەدەم نەفسم لە دەستم دەرچووە
چی لە مەیلی نەفسی بەد کەم جانی جانانم وەرە
گەر لەمەولا خوا بە خۆی رەحمیٚ بکاتە حاڵی من
نەفسی بەدکارم ئەکوژریٚ دڵ بە قوربانم وەرە
هەروەکوو سیروان لە چاوم ئاو ئەچۆڕیٚ بیٚ وچان
روو رەشی دونیاو قیامەت دەستەدامانم وەرە
(لوتفی) بەس شیوەن بکە بۆت ناگیریٚ نەفسی بەدت
شاهی لەولاک بێتە ئیمداد نووری ئیمانم وەرە

[١] ئەم تاکە دێڕە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

ئەی رەفیقی خۆشەویستم

ئەی رەفیقی خۆشەویستم ماڵی خۆت وێران مەکە
هەر بەگوفتی هیچو پووچیش باری خۆت گران مەکەم
وا لەسەر رێگایەکی راستو بەرینی چاوەکەم
ئاگادارو باخەبەر بە روو لە کەندەڵان مەکە
چونکە نەفسی توو بەدائیم مائیلی کاری خراپ
دەوری ئیمانت زەعیفە خۆت تووشی شەیتان مەکە
بۆچی مەغرووری عەزیزم سەد هەزاری وەکوو تۆ
هاتو رۆیی بە رەزیلی تۆ دڵت خەندان مەکە
فیکری حاڵی قەبری تەنگو مردنو کفنی سپی
وا لە رێتە بێنە یادت قەتعیەن غەڕان مەکە
دڵ بە زۆر راکێشە بۆ لای تاعەتی یەزدانی خۆت
نەفس دائیم دڵ فریبە بە قسەی پەیمان مەکە
بۆچی وا داماوی (لوتفی) عومرەکەت چووبیٚ سەمەر
هەڵسە ئیتر پەیڕەوی خاسان بکەو گریان مەکە

*   *   *

خەیاڵم وا ئەڵێ ئیمرۆ

خەیاڵم وا ئەڵێ ئیمرۆ خەمی دونیا لە دڵ دەرکە
تەماعی حۆریو غیلمان شەرابی نەهری کەوسەرکە
هەتاکەی وا لە غەفڵەتدا خەریککی بەزمی دونیایی([1])
ئیتر بەس وەسفی روخسارو قەدو باڵای دولبەرکە
لە جێی (فاسونی جەرمانی لە ناو عالەم لەبۆ دەعیە
کراسێکی سپی (چادر) لەبەر کەو تف لە مەخمەرکە
مەڵێ چەتفەو عەگاڵ چاکە جەمەدانی لەگەڵ هەوری
کڵاوێکی دڕاو شڕ پەیاکەو توو لەسەر سەرکە
هەتا ئەتوانی سەر هەڵگر بڕۆ بۆ خۆت لە دونیادا
تەماشای سونعی باری کە بە دائیم زکری ئەکبەر کە
هەزاران عادەتو تەرتیب و تەنزیماتی دا ناوە
ئەبینی سەنعەتی یەزدان دڵو دینت بەرانبەرکە
مەڵێ ماڵو منداڵو ژن بە جێ بێڵم چە کارێکە
هەموو کەس هەربەجێ دێڵی ئەتۆش نەفست موکەدەرکە
بە ڕۆژو شەو بڵێ یارەب دەخالەت روسیاهم من
بە روو زەردی لە قاپی خوا گەدایی ڕۆژی مەحشەرکە
هەتا ئیمرۆ ئەوەی چوو پارە ناکا قەت لە بۆت (لوتفی)
لەمەولا ئەشکی چاوانت بەسەنگی دووڕو گەوهەر کە

---

[1] ئەم تاکە بەیتە شیعرە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

لەسەر جێ ناساغ

لەسەر جێ ناساغ وەعدی سەفەرمە
سەفەر یەکجاری روو لە خەتەرمە
دەردی مردنە وا جەستەمی گرت
ئەڵێی ئاگرەو لە ناو جگەرمە
ئەعزام ئەسووتێ وەك كأورەی ئاگر
هەوای عزرائیل وەکوو سێبەرمە
هیچ گوێ نادەمە گریانی منداڵ
چونکە خەفەتی مردن لەبەرمە
ئەزانم ئەمرم رزگارم نییە
وەکوو چۆلەکەی چنگی سەقەرمە
ژن بۆ مارەیی نووکە نووك دەکەن([1])
مەلا بە تەمای کەواو مێزەرمە
کوڕەکان هەموو ئەڵێن باوکەڕۆ([2])
حازرە بۆ بەش مەڕو گاو کەرمە
کوێرو شەل بیستیان هەموویان هاتن
ئیسقات ئەکرێ بۆی بەم گەرماو گەرمە

---

[1] – [2] – ئەم دوو دێڕە شیعرە لە چاپی یەکەم بڵاونەکراوەتەوە.

سەگو پشیلە کەوتنە هاتوچۆ
بۆ کەرتێ ئێسقان یا پارچەی چەرمە
منیش داخل بووم بە ژێر ئەو خاکە
ساخودا ناوت وێردی سەحەرمە
(لوتفی) تا ماوی خاک بەسەر داکە
بڵێی پەنای حەق خەیرول مەقەرمە

بە فریام کەوە[١]

بە فریام کەوە ئەی یەزدانی تاک
لەم ژینە گەلێ پەشێوم خەمناک
هەموو شت لای تۆ بە کونفەیەکون
دەتوانی جیهان بکەی بانو بن
هەزاران هەزار جۆرە روح لەبەر
دروستت کردووە لە بەحرو لەبەڕ
منیش عەبدی تۆم هەژارو داماو
تیمار کە دەردەم ئەی بینای چاو
تاکەی بەم جۆرە ئەم ژینە تاڵە
ئازار بچێژم ئەمن بەم حاڵە
سەبری ئەیوبم لە کوێ بوو قوربان
هیچ شتێ لای تۆ خۆ نییە پەنهان
پێمان عەتاکە قەترەیێ رەحمەت
(لوتفی) دەناڵی ناو بەحری میحنەت

* * *

[١] ئەم پارچە شیعرە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

پەنا بە دەرگات(١)

پەنا بەدەرگات شای خەیرول بەشەر
لە دونیاو عوقبا هەر خۆتی رابەر
ئەگەرچی زۆرە جورمو گوناهم
لە خزمەت باری من رووسیاهم
هەتا گەردنم ناو بەحری عوسیان
رجام قەبووڵ کە دەستم بە دامان
خۆت شەفیعم بە ئەی عالی مەقام
چونکە سەرتاپا من غەرقی خەتام
بەڵکو لە سایەت ئەی نووری بەسەر
بگەم بە مەرام لە رۆژی مەحشەر
باری سەرشانم گەلێ گرانە
دەردم کوشندە بەبێ دەرمانە
گوناهم زۆرە بێ حەدو ئەژمار
گەلێ مەلوولم بۆ رۆژی پرسیار

[١] ئەم پارچە شیعرە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

وەها شێواوە شعوورو هەستم
دەبینی دائیم وەك گێژو مەستم
دەفتەرم سیاه زۆر شەرمەزارم
چاوەڕێی رەحمی پەروەردگارم
مەگەر هەر بە خۆی رەحمێ بنوێنێ
رزگارم بکاو خەمم نەمێنێ
ئەگینا (لوتفی) زۆر پەرێشانە
بۆ حاڵی زاری هەر لە گریانە

* * *

خاكی رەهگوزەر

ئەی دڵ راپەڕە شینێ بەرپاكە
خاكی رەهگوزەر بەسەر خۆتاكە
هەتا ئەتوانی بە رۆژو بە شەو
رێی چاكە بگرە لە دەرگانەی ئەو
گوناهت زۆرە لەحەد چووە دەر
پەنا هەر ئەتووی بینای دادگەر
پشتت ببەستە بە رەحمی خودا
روو بماڵە خاك بە ترس و رجا
بە خواردن و خەو رۆژ مەبەرە سەر
عومر بچوێنە بە ترس و خەتەر
خاك بەسەر داكە وەك برا مردوو
دونیا نامێنێ نە بۆ من نە توو
زیكرو عیبادەت مایەی ئیمانە
تەركی حەرام و درۆو بوهتانە
سەرف كە عومر لە كردەی شیرین
قەت مەكە هاوڕێی پیاوی كەم دێن
چاو چنۆك مەبە تەماع كار رەزیل

بۆ جیفەی دونیا خۆت مەكە زەلیل
بەرگی قەناعەت بكەرە بەرت
تاجی سەربەستی بنێ سەر سەرت
(لوتفی) دەردەكەت زوو بكە دەرمان
با لە قیامەت نەبێ دڵ گران

* * *

بارم گرانە

بارم گرانەو قۆناغم دوورە
بێکەس‌و بێ دەس کارم زەروورە
دەخیل بە دەرگات پادشای جیهان
قەترەیی رەحمەت بۆ من کەی رەوان
لە کونجی بێ کەس تاریکی مەزار
لە حاڵی عالەم هەر تۆی ئاگادار
رەبی بۆ خاتری رەسووڵی سەروەر
هەم بۆ خاتری ئەنبیاکان یەك سەر
هەم بۆ خاتری ئەولیای کیرام
لە خۆشەویستت لە خاس و لە عام
دڵۆپێ رەحمەت لە بەحری رەحمان
ببەخشە یارەب بە دڵەی بوریان
تاکە جورعەی جام مەینەت بنۆشم
تاکەی بەرگ سیای ئەزیەت بپۆشم
تاکەی گرفتار دەردی غەریبی
تاکەی دەردەدار بەبێ تەبیبی
تاکەی هەر بەخەم رۆژگار بەرمەسەر
تاکەی شەرابم لە خوێنی جگەر
تاکەی بە سۆبێ زامی دەروونم

تاکەی دڵ زامار دیدە پڕ خوونم
تاکەی حاڵ پەشێو زارو زویر بم
لەناوی سوپای خەم تاکەی ئەسیرم
تاکەی دڵەکەم پڕ لە خەیاڵ بێ
خەیاڵی لەلای وێرانە ماڵ بێ
هاوارە بۆ خۆم هاوار سەد هاوار
بێ خەبەر لە حاڵ دڵەی بریندار
بێ ئاگا لە خۆم بۆ حاڵی دەردم
بۆ گریەو زاری هەناسەی سەردم
(لوتفی) بناڵە بۆ رۆژی مردن
بۆ کزەی دەروون لە دونیای رۆشن

* * *

یاران دەردەکەم[1]

یاران دەردەکەم دەردیٚ گرانە
بەشم هەمیشە شین و گریانە
سەیری دونیا کە چۆن شەڵەژاوە
هەر کەس بە جۆرە دەردیٚ داماوە
هەندیٚ کەس هەیە ویٚڵ و سەرگەردان
دادو بیٚدای لە چەرخی زەمان
هەندیٚکیش هەیە بۆ حیرسی دونیا
هەروەکووو سەرخۆش خۆی بە تاشادا
فەرموودەی رەسولٚ شاهی حەرەمەین
کە وەعدەی داوە ئەوانە ئیٚمەین
بەرگی برسیەتی خەفەت و ماتەم
پۆشییە بەرمان هەموو خاتر جەم
ئەمەش نشیانەی غەزەبی خوایە
رەحمی ئیسلامەت لای کەس نەمایە
خویٚنی هەزاران گەدا ئەڕیٚژیٚ

[1] ئەم پارچە شیعرەی لە ساڵی ١٩٦٦دا وتووەو لەچاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە

ئیٚسقانی ئەشکیٚ میٚشکی ئەپژیٚ
گشت برای دینن یەکتر ئەکووژن
بۆ جیفەی دونیا خویٚن یەك ئەمژن
لە یاد کەس نیە مەیدانی خودا
لە رۆژی حەشر چۆن وەڵام ئەدا
بۆچی کوژراوی کوشتت لەسەر چی
چۆن وەڵام ئەدەی ئەوجا ئەڵیٚی چی
دەشت وکیٚوو شاخ بەخویٚن بووە سوور
تیٚر گۆشت و رۆن بوو مەل و مارو مور
کەسیٚ کە دوو کەس لە ئەو بترسیٚ
لە رۆژی حیساب خوالیٚی ناپرسیٚ
جیٚگەی جەهەننەم زۆر باش بزانە
ئەویش فەرموودەی فەخری جیهانە
نە رۆژ نە سەعات نە دەقیقەو ئان
بزانە غەزەب ئەباریٚ بۆمان
قەناعەت نەما رەحم نوقم بوو
ریٚگەی شەریعەت بە جاریٚ گوم بوو
بدعەت روو ئەدا هەر رۆژیٚ نەوعیٚ
سوونەتی رەسولٚ سا بۆ کویٚ ئەچیٚ
بەسیەتی توخوا ئەریٚ برا گیان
تۆزیٚ بیرکەوە چی دیٚتە سەرمان
دونیا هیچ نییە مەعلووم بیٚ لەلات

پێنجو دوو ڕۆژە هەر چۆن بێ ئەڕوات
بەسە هەتاکەی کردەوەی خراپ
ڕووبکە خوداو هەم ڕێگەی سەواب
(لوتفی) توو هەستەو خاك بەسەرداکە
لە جیاتی هەمووان شیوەن بەرپاکە

* * *

دڵە شیوەن کە

دڵە شیوەن کە شین بۆ تۆ چاکە
هاوڕێکانی توو دیلی ژێر خاکە
قەت دامەنیشە غافڵ بێ خەبەر
کاتێ لە ناکاو مەرگت دێتە سەر
خۆت مووهەیاکە حازر بە دائیم
بۆ وەڵامی خۆت پشت بەستە قائیم
خەریکی فیکرو زیکری خودابە
لە کردەی خراپ دڵ تەوەللابە
زیکری خودا کە هەتا ئەتوانی
لە دەس تۆ دەرچوو ئەم دونیای فانی
وا هەنگاو ئەنێی تۆ بەرەو پیری
بەرەو دەورانی خەمو زویری
پەشیمان بە تۆ لە کاری خراپ
بگرە ڕێگەی راست ڕەسوڵو ئەسحاب
پەیڕەوی ڕێگەی خاسانی خواکە
بە دڵ بۆ ئیمان تۆ تەمەنناکە
ئەگەر بێ و تەوبە نەکەی لە گوناه

مەعلووم روو زەردی بێ پشتو پەناه
ئەڵێی هەی هاوار ماڵی وێرانم
لە کرداری کۆن زۆر پەشیمانم
(لوتفی) بەسیەتی گریانو هاوار
روو بکە دەرگەی زاتی کردگار

* * *

بۆ شاری خامۆش

سەفەر سەفەرمە سەفەر یەکجاری
بۆ شاری خامۆش نەدییو نەدیاری
یەکجار بێزارم پەشێوە حاڵم
روو زەرد بە خۆمم هەرەس بە ماڵم
دەفتەری سیام بۆ دێتە مەیدان
ئەوجا چەن خۆشە شیوەنو ناڵان
کردەوەی چاکەم کەمە لە دونیا
ئەوەیش کرابێ زۆری بۆ رییا
تاوەکوو بڵێن فلان کەس باشە
تا شووشەی عومرت ئەدا بە تاشە
فریای خۆت کەوە روو لە مەولاکە
داوای لێ خۆش بوون لەلای خوداکە
بەحری کەرەمی زۆر بێ پایانە
رەحمی ئەو لایەق گوناهکارانە
منیش گوناهبار روو زەردو زویر
چوار پەل بەستراو بە وێنەی ئەسیر
گیرۆدەی داوی جەوری ئەختیاری
خووسووس چەن دەردی نەدیو نەدیاری

تازه من چی بکەم چیم دەسەڵاته
چه جێگه ئەگرێ ئەم مووناجاته
وەختی مردنمه خانەم وێرانه
باری گوناهم یەکجار گرانه
(لوتفی) دڵەکەت زۆر بێ قەراره
رەحمی خوداوەند بۆ گوناهباره

* * *

برای خۆشەویست(١)

یەکەم بەناوی خودای لامەکان
دووەم سەڵاوات لە فەخری ئەکوان
برای خۆشەویست مەلا برایم
حاجیو مودەریس دیانەت قایم
ئومێدم وایە لە دەرگای یەزدان
بە درێژی عومر نەبی دڵ گران
سیحەتو وجوود نیعەتی دونیا
دوور بی لە بەڵای خودای بێ هەمتا
رەنگت هەرگەش بێ چاوت رووناک بێ
دەفتەری خەتات دائیمە پاک بێ
جەرگت نەسووتێ لەجەفا دووربی
هەرگیز لە باخی شادیو سروور بی
عەیشو نۆشەکەت دائیم شیرین بێ
دوژمنت هەردەم دڵی خەمگین بێ
ئەوەندە سەلام بۆ رەوان ئەکەم
کزەی دەروونم نووری دیدەکەم

---

[1] ئەم شیعرەی لە ساڵی ١٩٥٤دا لە دێی کارێزی ناوچەی شوانی کەرکووک بۆ جەنابی حاجی مەلا ئیبراهیم کە دانیشتووی دێی (شێخانی) ناوچەی قوشتەپەی هەولێر بووە وتووە.

لە (کارێزە)وە هەتا دێی (شێخان)
بە قەد گیای بوهار سەلام بێ لێتان
بە رۆژو بە شەو فیکرم والای توو
زۆر ئارەزوومە دیداری رووی توو
دائمە وێنەت وا لەبەر چاوم
وەکوو پەروانە هەڵکروزاوم
لە رووی لوتفەوە ئەپرسی ئەحواڵ
سوپاس بۆ خودای گەورەی لایەزال
زۆر لە سیحەت داین هەموو زۆرچاکین
لە لۆمەی پیاوی رەزیل بێ باکین
ئیدارەو سیحەت بە دڵ دۆستانە
ئیشمان هەر کەیفو هەر شادومانە
ئیتر هەر بژی بە خۆشیو شادی
دوور بی لە خەمو لە نامرادی
بە گوێرەی زانین خۆم کەوتوومە
گەر کەمو کورە لێم مەکە لۆمە
(لوتفی)ئەڵێی چی شیعرت زۆر جوانە
بۆ پیاوی هۆشمەند قوتی ژیانە[1]

[1] ئەم دێرە لە چاپی یەکەم لە یاد کراوە.

ناسك نازداران

ئەی چاو بە توو چی روخساری دولبەر
دوایی عومرتە هەی خاکت بەسەر
بە تۆ چی شادی بەزمی دڵداران
بە تۆ چی سەیران باخو گوڵزاران
بە تۆ چی گەشتی چیمەنو گوڵزار[1]
کە تۆ گیرۆدەی بە داوی رۆژگار
بە تۆ چی روخسار رووی مەهجەبینان
قامەت وەك عەرعەر شۆخی شیرینان
بەتۆ چی شاییو سەیرانو سوحبەت(٢)
بۆ خۆت بناڵە لە کونجی خەڵوەت
بە تۆ چی گوڵ گشت فەسڵی بوهاران
غەمزەو نەزاکەت ناسكو نازداران
بە تۆ چی سەیران کانیو کانی ئاو
بێستانو باخات سەر شەتو شەتاو
ئەی دڵ هەتاکەی تۆ خەیاڵ ئەکەی
لەسوخمەی ئاڵو مەمکی زەرد وەك بەی
لە یادت دەرکە بەزمی عاشقان

[1] – ئەم دێرە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

ئەمجا وەرە ســـــەر زیکری یا رەحـمان
تازە زینەتـــی دونیـــات لە دەس چوو
مەیخـــــەرە یـــادت عومرەکەی پێشوو
لە خـــــەو هەڵســـــتە بێ خەبەر ماوی
لــــە هاوڕێیەکـــانت زۆر بەجێ ماوی
چـــــاوت هەڵبڕە دامـــــاوی هـــەژار
بکە بەســــەردا خـــاکی رەهگـــوزار
خەرمـــانی عومـــرت مەعلووم بابردی
ئەم چەرخە چی ویست ئەوا پێی کردی
رۆژو شــــەو دائیم زیـــکری خـــوداکە
تەرکی زینـــەتو حـــوبی دونیـــاکە
ســـەجدە گاهەکەت تـــەڕکە بە خـوێناو
بگرییە لە داخ عـــومـــرەکەی فـەوتاو
دڵ وەك ئـــاوێنە پاك بکە لە غـــــەش
غەیرەز زاتی خـــوا تێ نەکەوێ بەش
(لـــــوتفی) هیچ ئیشی بـــە خۆرا نابێ
هەتا شــــەرتەکان گشـــت نەیێتە جێی

* * *

[٢] – ئەم دێڕە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

موناجات

ئەی دڵ دە هەڵســـــە زیکری خـوداکە
بە رۆژو بە شــــەو روو لە مـــەولاکە
دامێنی شــــــەرع بگرە بە دوو دەس
زیکری خــوا بکـــە دائیم بە هەوەس
نەوەك بە ســــــستیو بـــە دڵ گرانی
نەوەك وەك ناچـــار بە ســـوغرەزانی
عیبـــــادەت بـــە دڵ نەکەی بۆ خودا
زۆر زەحمــــەتە خوا پاداشـــــتت بدا
ئەگـــــر بۆ دونیـــا وەیـــا بۆ ریایی
هیلاکی کـــــەی تۆ ئـــەڕوا خۆڕایی
یارەب بۆ خـــاتری شای فەخری عالەم
ببەخـــــە خەتـــام لە زۆر هەتـــا کەم
بیکە بە خـــــاتری ئـــــادەمی سەفی
حـــەزرەتی شیس و هەم نووحی نەبی
بۆ خاتری دانیال حـــەزرەتی یەعقوب
هوودو یوشـــەعو جەنابی ئەیـــووب
بۆ خاتری عیســــاو حەزرەتی ساڵیح
نەفســی عاســـــی من بکەی بە ساڵیح
بۆ خاتری ئیســــــحاق لەگـەڵ ئیبراهیم

نووری ئیمـــانم لـــه دڵ کەی قایم
بۆ خاتـــری خدر لەگەڵ ئەســکەندەر
شـــین بۆ من چاکە هەی خاکم بەسەر
هەم بۆ خـــاتری عـــوزەیرو تالووت
جەســـتەییَ بیَ تین نەخۆش و نابووت
بۆ خاتری لـــوقمان لەگەڵ ئیسـماعیل
خەستەو پەشـــێوم ســەرکزو زەلیل
بە عەشقی یوسف هەم لەگەڵ شوعەیب
دەخالەت بە تـــۆ دانای سڕی غەیب
بـــە خوێنی یەحیا هـــەم بە زەکەریا
لـــە دەرگای رەحمـــەت نەبم رووسیا
هەم بۆ شـــەرەفی موســـاو هاروون
داوودو سولەیمان ئەلیاس و شەمعوون
دیسان بۆخاتری ئەلیەسعو ئەسبات(١)
رزگـارم بکـــەی لە پردی ســیرات
یارەب بۆ خــاتری یونس و ئیدریس(٢)
هەم بۆ شــەرافەت حەزرەتی جەرجیس
دیسان بۆ خاتری زولکیفل و عیمران(٣)
بە ناڵەو ســـۆزی پیرەکەی کەنعان

١ -٢-٣-٤- ئەم دێرانە لە چاپی یەکەمدا بڵاو نەکراوەتەوە.

هەم بۆ خاتـــری حەزرەت شوعەیا(٤)
بەســـۆزی دەروون جەمعی ئـەولیا
بە نووری ئیمـــان دڵـــم روونـاک کەی
وەکـــوو ئاوێنە لـــە پیسی پاک کەی
هەم بۆ خـــاتری ئەبـــووبەکرو عومەر
عووسـمان زونوورەین ئیمامی حەیدەر
هەم بۆ خـــاتری ســـەحابەی کـیرام
لێیان بیَ رەحمـــەت خـودای لایەنام
هەم بۆ خـــاتری گشـت پیاوچاکانت
رجام قەبـــووڵ کەی دەستم دامانت
بم بەخشـــە مەعلووم من غەرقی خەتام
روو زەردو مەهتـــووک مەیدانی خودام
(لـــوتفی) تا مـــاوی بکە شین و زار
روو بکـــە دەرگـــای زاتـی کـردگار

* * *

خەمی دونیا(١)

دڵم پڕ بووە لە خەمی دونیا
سەرخۆش ئەگەڕێم لە دەشتو چیا
نازانم بۆچی وابێ خەبەرم
بێ عەقڵو بێهۆش هەی خاك بەسەرم
هەر من بە تەنها وا پەرێشانم
یاعالەم وایەو ئەمن نازانم
عالەم خەوتووەو كەس نییە بێدار
بێ هۆش لە ئەمری زاتی كردگار
دائیم خەریكن بە ئیشی دونیا
لە جووتو درەو گێرەو شەنەبا
ئیشی دەشتو شار خزمەت گاوكەر

[1] لە زەمانی ڕژێمی پاشایەتی لە عێراقو لەو كاتەدا كە (لاین) حاكمی سیاسی بووە لە ساڵی ١٩٣٤دا ئەچێت بۆ تەسوییەی زەوی‌و زار بۆ ناوچەی ساڵەیی بۆ كێشەی نێوان دانیشتوانی دێی (بیبانی)و جەناب شێخ باباعەلی زەردك، بەو هۆیەوە خەڵكێكی زۆر كۆ ئەبێتەوە. هەندێكیان بە ڕواڵەت پیاو خواناس‌و بە دین‌و چاك.

٢- كەچی لە بەردەم حاكمی سیاسی (لاین) دەكەونە سوێند خواردن‌و پاڕانەوە لە (لاین)ەوە لە دژی یەكتری چی خراپە ئەیڵێن (لوتفی)یش ئەم شیعرەی سەرەوەی بەو هۆیەوە وتووە لە ساڵی ١٩٣٤دا بەڵام ئەوەی جێی داخە بەشی زۆر فەوتاوەو بە دەستمان نەكەوت كە نزیكەی سەدو بیست دێڕە شیعر بووە.

عومری نا عەزیز ئەوا چووە سەر
چۆن لە ڕووتان دێ كە بچنە مەیدان
گفتوگۆ بكەن لەبەر پای دیوان
دەفتەری ئەعمال هەردوو بە جووتە
سەیئات پڕ خەت حەسەنات ڕووتە
سووئی زەن واقیع یەكجار خراپە
بەڵام لە داخان جەرگم كەبابە
مین جووملە زۆر كەس بۆ تەماع دونیا
یەك بۆ یەك تری بیری لێ ئەدا
چەندی خەلیفەو چەن دەروێشی چاك
بە ڕۆژ لە ئەرزدا بەشەو لە ئەفلاك
بە ریشی سپی‌و مێزەری بەیزا
لەبەر دەس (لاین) ([2]) كەوتنە سەما
گشت بۆ شاهیدی وەك تیغی دەبان
لە پێشان ئەسحاب ئەیان كرد جەولان
وەستاون تەمام عمووم بە قەتار
لەبەر دەس حاكم ئەكەن ئینتیزار
یەك ئەڵێ حاكم دەخیل ئامانت
من قسە ناكەم خۆتو ویژدانت
یەك ئەڵێ حاكم من زۆر فەقیرم
ئەم عەردە ئیرسە بۆم لە باپیرم
یەك ئەڵێ حاكم قسە بێ سوودە

شاهید عەردی من دەروێش مەحموودە
وای دەروێش مەحموود دەخیلە ئامان
خۆتو یەکێ بووی لە ئەولیاکان
راست بڵێ خودا زۆری پێ خۆشە
هەرچی ئەزانی هیچ دای مەپۆشە
وازم لێ بێنە بەرۆکم بەردە
ئەم عەردە عەردی ساڵحە کوردە
هیچ هی تۆ نییە من خۆم بە تەمام
شایەدی بدەم بۆ قالەی زاوام
کوڕە کوردینە مەکەن ئەم حاڵە
ئەم عەقڵە غایەت عەقڵی بە تاڵە
عەزیزی خوا کەس نایکا زەلیل
زەلیلی خوایش کەس نایکا جەلیل
هەر من بزانم چەند خاوەن ئەملاك
عموومی فەوتا گشت چوونە ژێر خاك
هی وەك ئەسکەندەر وەکووو سولەیمان
وەکووو کەی کاوس هەم نەوشیرەوان
هی وەکوو دارا وەکوو کەی خوسرەو
کوا ئەفرسیاب کوا زاڵی پێشڕەو
ئەمانە هەموو سەرپاکیان فەوتان
تەختو تاجی وان خواکردی وێران
کۆشکو تەلاریان تەواو روخاوە

گۆشتو ئێسقانیان لە خاك رزاوە
فیرعەونو نەمروود شەدادو هامان
سەبەب بەسەروەت گشت بوون ماڵوێران
تۆ ئەبێ چی بکەی داماوی هەژار
خاوەن کەرێکو دوو بزنو دوو کار
فاتەو خاتە دوو مەڕو گایێ
ئەمانە هیچن هیچ بەکار نایێ
عەیبە بۆ ئێوە ئوممەتی موختار
بێ دینی مەکەن بۆ جیفەی مردار
کردەوەی چاکە یەك تا بە حەوسەت
جەزای چاکەیە نیعمەتی بەهەشت
لوقمەیێ نانە بۆ لاتو هەژار
زۆری پێ خۆشە زاتی کردگار
ئەگەر یەك سەعات زاهیر بن زەلیل
چی ماڵتان هەیە ئەیدەن بە بەرتیل
بەلام گەر گیسکێ بدەن لە ڕێی خوا
لەو ناوچەیەدا ئەی کەن ئاشکرا
ئەوەندە ئەڵێن گیسکێ زۆر جوانە
تووکەکەی وەکوو رەشە رەیحانە
خۆی قوولە هەمس گوێکانی کورتە
چوار پەلی وەکوو کار ئاسکە رووتە
تا ئەی شۆنەوە بە ئاوی مننەت

به زایەع ئـــــەڕوا بەبێ بـــــەرەکەت
مزگـــــەوت بێ حەســـیر مەلا زۆر رووتە
مــەلاژن ئەڵێی ســـــــــەرە بزووتە
گەر دەســـــتتان بڕوا دونیا ئەســـێنن
تۆوی ئـــــاژاوەو نیفاق ئـــــــەچێنن
(لوتفی) کـــۆتاکە نەزمو ئەشـــــعارت
بۆ ئیمرۆ ســـوودی نییە گوفتـــــارت

* * *

چوارخشتەکی

کام خاك بەسەرکەم

بۆچ شـــــیوەن نەکـــــەم کاکە فەوتاووم
لە بەحـــــری خەفـــەت وا غەرق ماووم
هەر لە پەنجـــەی پێم تا هەردوو چاووم
بێ پشــــــــتو پەنا لە قوڕ دا ماووم

لەبەر بێ عەقڵی لەســـــــەر رووی دونیا
لە کـــــاتی گەنجیم وەکـــــوو جوانەگا
هەر هــــــوولەم ئەهات لە دەشت و چیا
هەڵمیانساند بەشەق لەشیرین خاووم[١]

چـــــاوم هەڵبڕی هـــەر خۆم ماڵ وێران
فکرم کـــــرد لە بەین ئەرزو ئاســـــمان
خاوەنی هەیـــــە ئەم کـــــەونو مەکان
تـــــاریکـــــی هێنا نایە ســـــەر چاوم

[١] – خاوم: خەوم لەبەر وەزنی شیعرەکە وتراوە.

تازە دێتە هۆش دڵەی پڕ دەردم
هیچ پارە ناکا هەناسەی سەردم
روو رەشی مەیدان واحیدول فەردم
تازە بیرەکەم لە خەو هەڵساووم

قەرزی پەنجا ساڵ رۆژی یەك درهەم
لە ناو سەندووقی ئەگەر بیکەی جەم
وەختی بیهێینە سەر حیساب قەڵەم
ملیۆنو ملیارد من قەرزار ماووم

تازە لە دەس چوو کام خاك بەسەر کەم
دەخالەت دەرگای خەیرول بەشەر کەم
درەختی تاعەت پڕ لە سەمەر کەم
ئەگەرچی تەواو گیری قوڕاووم

(لوتفی) گوناهت ملیۆن گەر ملیار
لە نەزەر رەحمی پادشای غەفار
بێتە سەر کەرەم زاتی کردگار
قەت مەڵێ تازە من وا خنکاوم

* * *

چوار خشتەکی

مووی روخسار سپی

مووی روخسار سپی عومرم تەواوە
چاوان کەم بینا پشتم چەماوە
ئەژنۆم ئەلەرزێ هێزیش نەماوە
خانەی شادیش یەك سەر روخاوە

دەبا شیوەن کەم هەتاکوو ماوم
خوێن وەك رۆخانە بڕوا لە چاوم
رەفیقم رۆیشت من بە جێماوم
ئایا چ داوێك بۆم دانراوە

باری گوناهم لە خۆم کردووە بار
ناڵەی دەروونم وەك هەوری بوهار
بێ ئاگا لە چەرخ گەردوونی رۆژگار
نازانم چی بکەم چیم لێ قەوماوە

لەتاو تەماعو حیرسی دنیـای دوون
قەت رازی نـــابێ بە بوونو نەبوون
بێ خەبەر ماووم لەکردەی گەردوون
ســـینەم بۆ هەدەف بە دەس بەڵاوە

یەکجار نزیکە هەنگــاوی مـــەرگم
قوولابی ئەجەل ســـەرکاتە جەرگم
کفـــن باڵا پۆش ببێتە بـــەرگـــم
عومریش لە حـــەفتا ئەڕوا بەولاوە

خودا قەترەیێ لـە بەحری رەحمەت
بە شــــەرافەتی شـەفیعی ئوممەت
بباریێتە ســــەر بەندەی بێ قیمەت
بەڵکو دەربــــاز بم من لـــەم قوڕاوە

(لوتـــفی) تۆ ئیتر روو لە خودا کە
تەرکی عینـــوانو نەفسو هەواکە
عومر ســـەرف کە لە کردەی چاکە
ئومێد قایـــم کە بە رەحمی خوواوە

چوار خشتەکی
لەناو سوپای خەم

ئـــەی دڵ هەتـــاکەی مـــاتو زویری
هەتاکـــەی حیرســـی زیندان و بیری
ســـەراپا ســـیاه بەخت وەکوو قیری
لە ناو ســـوپای خەم بۆچ وا ئەسیری

دەســـــەر هەڵبڕە هەی بەخت خەوتوو
سەیری دونیا کەچۆن هاتوچۆن چوو
بە خەفـــەت رۆیی هـــەزاران وەك تۆ
توو ئەبێ چـــی بکەی بۆچ وا فەقیری

خەم فایدەی نییە دونیـــــا میحنەتە
لە چل رۆژ رۆژێ رۆژی عوشـــــرەتە
باقی هەر خـــــەمو دەردو مەینـــەتە
نییە دڵ شـــــــادی کەیفو سروری

بەدەس من نییــــــــە خالقی یەزدان
ئەو ڕۆژەی کە خۆی دونیای دامەزران
هەوێنی ئێمـــــــەش بەم جـۆرە ڕژان
هەر ئەبێ وابێ تا نەفــــخی سووری

ئومێد بە دەرگـــای ڕەحمانو ڕەحیم
لە بەحـــــری کەرەم خــودای کەریم
شاد بین بەوەســـــڵی جەنـنـاتونەعیم
دانیشـــــین لە ناو قەسروو قسووری

ئەویش زۆر دوور لە گـوێرەی عەمەل
ئیمان دەربەرین لــە کـــاتی ئەجەل
دەخیل بەدەرگات ســەیدی موورسەل
ساخودا هەر خــۆت بدەی سەبووری

(لوتفی) خۆت هەڵکــــە زۆرت نەماوە
حەیاتو عـــــــومرت هـاکە تەواوە
ســـەد کەندەڵانی وەك توو ڕووخاوە
ئومێدی عەفــووی پاشای غەفووری

{بەشی نیشتمانی}

وێنەی لوتفی شاعیر لەساڵی ١٩٨٨

روو لە کوێ کەم(١)

روو لە کوێ کەم کاکی کوردم دەردی دڵەکەم ئاشکار
دڵ هەمووو کاتێ دەسووتێ هەروەکوو کوورەی نار
چاو بە ئاوو دڵ بە حەسرەت خواردنم زوخاوو خوێن
سەیلی ئەشکم وا بە خوڕ دێ چەشنی بارانی بوهار
سەیر ئەکەم زۆر پیاوی دانا خواردنی خوێنی دڵە
عاجزو زەلیل لە دەستی چەرخی دەوری نالەبار
هەر وەکوو شێران لە پێشە روو لە دەشتو کێوەکەن
ئیستە ڕووت و گێژ و برسی سەرکزی کۆڵانی شار
بەعزە ئینسانێ دەبینم غەدرو تەعدات لێ دەکەن
دێن بە تەکتا رادەبوورن لاچۆ کابرا توی چە کار
هەر کەسێ وا هات لەلاوە ئیمڕۆ گشتیان پێ گەیین
بوونە بەگزادەو ئەفەندی پێت ئەڵێن تووی خزمەتکار
چەن کەسانێکی ئەبینم تیرەیان مەعلووم نییە
وەك تری ئێستا ئەوە دەم سپی کوردی هەژار
میللەتی کوردی خۆ خۆر بۆ یەکتری نابین بە هیچ
پیشەمان هەر بۆ تەماعە رۆژو شەو وەك گورگی هار
ئەی خودایە تابەکەی ئەم پەستییە بۆ من ئەبێ
(لوتفی) توو حەقت چییە دا نیشە بۆ خۆت دەرکنار

---

[1] ئەم پارچە شیعرەی لە ساڵی ١٩٤١ وتووە.

کوردە بۆچ ([1])

کوردە بۆچ دایم دەناڵێنی لە چەرخی رۆژگار
گشت کزو داماوو عاجز رەنگ زەردو لێوبەبار
کوردە دەردت زۆر گرانە بێ دەواو هەم بێ تەبیب
چارەی خۆت گەر نەکەی زوو ماڵ وێرانی رەنج خەسار
خاوەنی چەن هۆزو تیرەی موڵکی چاك‌و رزقی زۆر
کەچی هەر تووی بێ کەس‌و برسی و بێ جێگەو دیار
سەیری مێژوو گەر بکەی ئەی کورد مەعسوومی فەقیر
چاك ئەزانی چۆن بووە شێری کوردی نامدار
نەنگە بۆ توو چاوەکەم سەیری حاڵی خۆت بکە
چەن پەرێشان‌و زەبوونی تابەکەی گریان‌و زار
عالەمی غەیرە بە جارێ پێ گەیی هەر تۆ نەبێ
مایتەوە بۆ ژێر چەپۆکە وەك هەتیوێکی هەژار
بەسیە خۆ خۆری لە ناو بەن تۆیێ ئاژاوەو نیفاق
وەك برابن رۆژی تەنگانە لە هەر گۆشەو کەنار
راپەڕن گشتان بە جارێ بۆ شکۆهی قەومی کورد
دەسخەنە ناودەستی یەکتر خەڵکی لادێ‌و ئەهلی شار
بۆ فیدای خاکی وەتەن (لوتفی) وەرە مەیدانەوە
سەد شوکر چاوی هەڵێنا ئیمرۆ کوردی هۆشیار

---

[1] ئەم پارچە شیعرە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

هێرشی خەم

کوردە وەرە قوڕ بپێوین رۆژو شەوو سوبح‌و ئێوار
کوورەی شیوەن بە جۆش دەین با بناڵێن پڕ بە زار
هێرشی خەم وا بە جارێ دەشت‌و دونیای دایە بەر
ها بەڵا وەك تەرزە باری بۆ گەلی کوردی هەژار
زیرەی منداڵ‌و ژن دێ وا لە ئەو جێی حەوتەمین
زەڕەیێ رەحم نەما دەرحەق منداڵ‌و ئەختیار
هەر چەمێ رووی تێ ئەکەی هەر کوێرە شیوی بۆپەنا
مەیتی کوردی تیا رزاوە کەوتووە گشت بە قەتار
روو لە هەر کەس گەر بکەی بۆ رێگەی رزگاری خۆت
لێت ئەداو ئەتپێکێ هەروەك ماری چنگی خوێنخوار
ماوەیەکی زۆر درێژە کوردە تۆ وا رەنج ئەدەی
وا بێ بەش بووی تۆ لە گشتی داخەکەم بۆ کوردەوار
(لوتفی) جەرگی گشت برینە ئاوی چاوی جارییە
دەروونم پڕ لە ئاهوو خەم داخی دڵمە سەد هەزار

کوردستان شەرتە(١)

کوردستان شەرتە تاکوو بمێنم
تازێ باری تۆم نابێ بیشکێنم
هەتاکوو ماوم لەسەر رووی دونیا
دەردو خەمی تۆ لە دڵ دەربێنم
لە یادم ناچێ تا رۆژی مەرگم
کزەی جەرگم دێ هەتا ئەمێنم
خاکو خۆڵەکەم ئاو درا بە خوێن
بەو خوێنە لالەو نەسرین ئەڕوێنم
چەن نەوجەوانان خۆیان بەخت کرد
دەك لە دوای ئەوان یاخوا نەمێنم
دەخیلم دەخیل ئەی لاوی وەتەن
بۆ کزی ئێوە دڵ پڕ لە خوێنم
یەك پارچەیەك دڵ یەك دەس یەك زمان
منیش لەگەڵتان شەرتو بەڵێنم
هەموو وەك برا راوەستین یەك صەف
رووبەڕووی دوژمن خوێنم برژێنم
(لوتفی) زەلیلە ئیمرۆ قەومی کورد
کوا دەوای دەردی خاك بە دامێنم

[1] ئەم پارچە شیعرە لە ساڵی ١٩٦٣دا وتراوە و لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە

دەس گرن گەورەو بچووك (١)

ئەی وەتەن ئیمرۆ لەداخت جەرگی خۆم بوریان ئەکەم
بۆ کزیو شێواوی تۆیە شیوەنو گریان ئەکەم
ئەی وەتەن سەرگەشتەو وێرانە ئیمرۆ شارو دێت
من لە داخی دەردی توو وا روو لەسەر کێوان ئەکەم
ئەی وەتەن ئیمرۆ کە ماتو زۆر کەساسو بێ دەسی
بێتە رۆژی خۆی سەرو ماڵم هەموو قوربان ئەکەم
ئەی وەتەن دەرمانی دەردو زامی تۆ یەکگرتنە
دەسگرن گەورەو بچووك هەم بادینی وسۆران ئەکەم
ئەی وەتەن دووچاری داوی دەستی بێگانەی لەئیم
بۆ نەجاتت حازرم هەردەم بە ماڵو گیان ئەکەم
ئەی وەتەن عالەم هەموو خۆش بەختە ئیمرۆ تۆ نەبێ
بۆیە هەر شەو تا سەحەر من ناڵەو ئەفغان ئەکەم
ئەی وەتەن هەر ئەمری بێ (لوتفی) لە خزمەت حازرە
بێ گومان راستو دروستە وەی بەسەر چاوان ئەکەم

[1] ئەم پارچە شیعرە لە چاپی یەکەمدا بڵاو نەکراوەتەوە، بەڵام لە گۆڤاری هەولێر ژمارە ( ) ساڵی ١٩٧٢دا چەن دێڕێکی لەگەڵ کورتە باسێك لە ژیانی شاعیر بڵاو کراوەتەوە لەلایەن ئامادەکەری ئەم دیوانەوە.

ئیمڕۆ چ ڕۆژە[1]

ئیمـــڕۆ چ ڕۆژە کــە بــەختی کوردان
لە نویٚ ئەســـپی خۆی هێنایە مەیدان
تــالعی کـــوردان لــە خـــەو هەڵســاوە
چـــرای ئـــازادی وا بــۆ داگـیرســـان
نـــاوی ئـــازایی و مــەردیو غیرەتت
دونیـــای داگیرکـرد قەدرو حورمەتتان
ئەستێرەی بەختت گەشو شووعلەدار
روونـــاکی خســـتە ســەرانسەر جیهان
ئەمجـا ئــەی کوردە دەســـتم دامـانت
پشـــتی یــەك بگرن بــە دڵو بــە گیان
لــــە دوای دە ســاڵی تــەواو بە عەزاب
ئــەم قەومـــی کوردە لە زوولو گریان
چەن جـــوانی کورد لـەم ڕێگەدا چوون
بۆ ســـەربەخـۆیی خوێنی خـۆی رژان
ئەمجـــا دەخـــالەت ڕۆڵەی نـــەبـەردم

[1] ئەم پارچە شیعرەی لە دوای بڵاوکردنەوەی بەیاننامەی یانزەی ئازاری مێژوویی لە ساڵی ١٩٧٠دا وتووەو لە چاپی یەکەمی دیوانەکەیدا تۆمار نەکراوە.

مـــن بۆ رزگـــاریت چـــاو پڕ لە گریان
ڕێگەی راســت بگرە ڕێگەی شەریعەت
ئیـــتر دوور ئـــەبی لــە دەردی دەوران
شـــوکـــری خـوا بکە بۆ ئەم نیعمەتە
کــەوا ســـەربەرزی ئیمـــڕۆ لــە جیهان
بـــوغـــزو رقو کـــین لــە دڵدا دەرکەن
بــا بێتــە ســـەمــەر درەخـــتی ژیـــان
(لــوتـفی) ســەد شــوکر بۆ زاتی باری
کوردی رزگـــار کرد لـــە زەبرو زیندان

* * *

کورده بنواڕە (١)

کـــوردە بنـــواڕە لـــە کـــردارو لـــە ئـــەوزاعی زەمـــان
خـــاکی تۆ ئیمرۆ ســـەرانسەر پڕ لەجەوری دوژمنان
ئاگـــری زۆردار بە جاریٚ کوردســـتان ویٚران ئەکـــات
هەر لەدەشتو شیو هەردە تاکوو لووتکەی شاخەکان
رۆژو شەو لیٚشـــاوی مەینەت دەشتو دونیای گرتووە
ئەم گەلە هەردەم پەریشـــانە لـــە ژیٚر بـــاری گـــران
بـــاخو باخـــاتی سووتا، ویٚران بووە دیٚهات هەمووی
کەوتنە شـــیوەن بە جـــاریٚ ئاســـمان و قـــودســـیان
روو لەهەر شویٚنیٚ ئەکەی هەر شیوەنو گریانو خەم
عالـــەمی کورد گشـــت ئەنالیٚنیٚ بەجاریٚ پیرو جوان
گەر کەسـێ گویٚ راگریٚ جەرگی کونو لەت لەت ئەبیٚ
ولگـەی زیندوویەتی خۆی ئـــەداتە بەربـــادی زەمـــان
(لـوتـفی) هەردەم چاوەڕوانە بۆ تەرەقی قەومی خۆی
رۆژیٚ بـێ کـوردیش نەجـاتی بیٚ وەکوو باقی گەلان

---

[1] لـە حوزەیرانی سالّی ١٩٦٢دا هیٚرشیٚکی گـەورە کرایـە سـەر کوردستان زۆر گونـدی کوردەواری ویٚـران کـراو دەغـلّو دانو بـاغو باخـاتی هـەموو سـووتاو خـەلّکیٚکی گـەلیٚ زۆر گـیراو رەوانـەی بەندیخانـەکانی باشووری ولاّت کران، رۆژگاریٚکی زۆر ناخۆش و تـەنگ بـوو ئەمـە زۆر کاری کـردە سەر هەستو دەروونی (لوتفی) کەوا چەندین پارچە شیعری لەم جۆرە وتووە بەلاّم، بەداخـەوە زۆریٚ لـە کاتی خـۆی فـەوتا لەبـەر سـەختی باروٚدۆخی ئەو وەختـە ئـەم شـیعرەش لـە چاپی یەکەمـدا بلاّونەکراوەتەوە.

هاوار هاوارە(١)

هـــاوار هـــاوارە خەلّـکی مـوســـلّمـــان
یەك پارچە هەلّســـن رووکەنە مەیدان
ئەی گـــەلی کوردی مەردی بەغیرەت
هەلّســـن بەجاریٚ گـــەورەو بچووکتان
غەزای جوولـــەکە فەرزە لەسەر گشت
بەپیٚی شـــەریعەت شای ئاخیر زەمان
زۆرعەیبە ئیٚمە ئیمرۆ کەیف خۆشبین
چونکە وا دیـــارە بەشـــی موســـلّمان
ئەســـیرە بە دەس یـــەهوودی زۆردار
ویٚـــرانـــە مـــالّو دلّـــی پـــەریشـــان
جیٚگـــەو ریٚگـــەیـــان لیٚ زەوت کراوە
ئەگـــەریٚن لـــە چـــۆلّ دەشتو بیابان
بیٚ نانو بیٚ ئـــاو بیٚ خواردنو خـــەو
لە بـــەحری میحنەت ئەکەن مەلەوان

---

[1] ئەم شیعرەی بە هۆی ئەو هیٚرشەی جوولەکەکان کردیانە سەر عەرەبەکانی فەلەستین لە سالّی ١٩٦٧دا وتووە.

تۆزێ غیرەت کەن ئەی برای دینی
نەوەك بەڵای وا بگاتە سەرمان
ئەی کورد تەئریخی ئێوە شاهیدە
هەڵسن ئەمجارەش بکەونە جەولان
چۆن ئێوە ئەولاد سەلاحەدینن
راپەڕن وەك ئەو وەکوو پاڵەوان
زیندوو کەنەوە دینی ئیسلامی
هەروەك شێری نەڕ بچنە مەیدان
شان بدەنە شان برای موسڵمان
مەعلوومە خودا ئەدا تەفیقتان
ئالای غەزا هەڵکەن لە هەرلا
لە پێناوی دین وەرن هەمووتان
(لوتفی) ئەمجارە هەڵسە وەکوو مەرد
بۆ دینو وەتەن خۆت بکە قوربان

* * *

لاوی کورد(١)

لاوی کورد ئیمڕۆکە رۆژی تێکۆشانو هیمەتە
کوردستانت وەك بەهەشت بوو ئیمڕۆ غەرقی زیللەتە
چەن زەمانە کورد زەلیلو ماڵ وێرانو کۆڵەوار
نەگبەتو دەردو موصیبەت گرتوویە ئەم میللەتە
ئەم وڵاتە چەن شیرین بوو ئێستای عەینی دۆزەخە
بۆ نەجاتی راپەڕن لەم عەسرە وەختی فرسەتە
پیاوو ژن هەم پیرو جوانتان رامەوەستن رۆژو شەو
هەوڵ بدەن بۆ دینو دونیا تابەکەی لەم غەفڵەتە
بۆ مەرامو سوودی میللەت لە حزەییێ غافڵ مەبن
چونکە خاکی نیشتمانت پڕ لە خۆشیو سەروەتە
پڕ لە کانگای زێڕو زیوە دارو بەردی گەوهەرە
گشتی مێرگو مێرخوزارە چەشنی باخی جەننەتە
(لوتفی) بەسیە شینو گریان سەد شوکر بۆ زاتی حەق
قەومی کوردی تۆ بە جارێ روو لە رێگەی نەسرەتە

* * *

---
[1] ئەم پارچە شیعرە لە چاپی یەکەمدا بلاونەکراوەتەوە.

هەوری میحنەت[1]

هەوری میحنـــەت زۆر بـە تاو دەرژێنێ بارانی غەزەب
کوردی مەزڵوومی هـەژار ڕۆژی ڕووناکی بۆتە شـەب
بێ کەس‌و بێ شــوێن‌و جێگە ماڵ وێران‌و دەربەدەر
بۆچی بەم جۆرە زەلیلی ئـەی برای عـالی نەسـەب
حاڵی کورد گەر تۆ ئەپـــرسی ئیمرۆ چۆنە چاوەکەم
وەك منـاڵێکی هەتیـوە بێ کــەس‌و بێ یــارو ئەب
بێ ئەوەی ئەم میللــەتە هیچ جــورم‌و تـاوانی هەبێ
کوشــتن‌و گـرتن لـە هەر چوارلاوە ئیمرۆ بێ سەبەب
قەومــەکان تـوخوا وەرن با پێکەوە شــیوەن بکەین
ئاگری جەرگــم بڵێســەی هــەروەکــوو ناری حەتەب
ڕۆژ لە کەل دەرچوو عەزیزم تیشــکی دونیای گرتووە
بۆچی تووش بەم شێوەیە دڵگیری بێ شەوق و تەرەب
هەستە ڕۆژی هیمەتە خۆت گیان فیدای ئەم خاکــە کە
نەك وەکوو (لوتفی) خەریکی شووهرەت‌و ناوو لـەقەب

* * *

[1] ئەم پارچە شیعرەی کە لە سەرەتای شەستەکان وتووە و لە چاپی یەکەمی دیوانەکەیدا بڵاونەکراوەتەوە.

وەکوو بیستوومە ئیمرۆکە[1]

وەکوو بیســـتوومە ئیمرۆ کە ئەڵێن کوردێ مودیرمانە
سەد شــوکر ئەلحەمدولیلا کە نەوبەت وا ســەریرمانە
هەزار حەمدو ســـەنا یارەب کە من دیتم بەچاوی خۆم
مناڵی کــوردە ئیمرۆ کە لەســەر جێگــە ئـەمیرمانە
زەمانێکە هــەژاری کورد لــە ژێر بـاری ڕەزالەتـەدان
فڕێــدەن ئێوە بەرگی (چــاو) ئیتر نەوبەی حەریرمانە
دە کوردە ئێوە شــادی کەن تکا کارین لە زاتی حەق[2]
تەمی زوڵمەت لەســـەر لاچوو نۆرەی بەدری مونیرمانە
چەن عەیامێ ملکەچ‌و ژێردەس وەکوو عەبدو خەدەم[3]
خەم‌و ئازاری ئەو عەســـرە بە هەموو دەم وا لە بیرمانە
هەتا ئەمرۆکە (دوڕاج)بوین زەلیلی دەس هەموو عالەم
لەسایەی عیلمە (شــاهین) بوین ئیتر نەوبەی نێچیرمانە
زمســتان ســـاردی با بڕوا بوهــاری شـادی پـەیدابێ

[1] لە ساڵی ١٩٣٩دا کە ڕێگەی نێوان هەولێرو ڕەواندوزدروست ئەکرا جەنابی لوتفی موراقیبی کرێکاران بووە لەوێ مودیرێکی کوردیان بۆ دێ کە ناوی قادری ئایشە خان بووە بەو هۆیەوە ئەم غەزەلەی لە دێی (گەلەك) وتووە.

[2] ئەم بەیتە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە

[3] ئەم بەیتە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە

غوباری خەم دەبا لاچێ کە وەعدەی ماستو شیرمانە
زەمانێکە ولاتێ ما وەکوو سجنە لە بۆ کوردان
ئومێد وایە لەمەولا خۆشە وەك دەشتی هەریرمانە
دوعای چاکە ئەکا (لوتفی) لە بۆ مەئمورەکانی کورد([4])
کە نەسڵی کورد ئیمرۆ کە لە حاڵەتدا وەزیرمانە

* * *

[4] لام وابێ مەبەستی لە جەنابی ئەمین زەکی بەگ بووە کە لەو کاتەدا وەزیری ئیشغال بووە.

کاکی کوردم (١)

کاکی کوردم وا دیارە زەوقو شادیت دیار نییە
جەژنەکەی تۆ جەژنی گشتە فەرقی دەشتو شار نییە
پڕ بە دەم هاوار کە بۆ خۆت جەژنە ئەی کوردی دلێر
جێگەی ترسو خەمو یا جێگە عەیبو عار نییە
ڕۆژی تێکۆشانو هەوڵو هیمەتە ئەی لاوی کورد
ئیمرۆ میللەت شادومانە ڕۆژی شینو زار نییە
سەف ببەستن رابوەستن وەك برا گەورەو بچووك
چی بکەی ئیمرۆ بۆ خۆتە زاڵمی خوێن خوار نییە
ڕەحمەتی حەق هاتە جونبش دوکەڵی کفری ڕفاند
کەس لە مەکری زاتی حەق یەك زەڕەیێ بێدار نییە
ماڵو سەروەت ڕوحی شیرین بۆچییە ئەی کاکی خۆم
گشتی قوربانی وەتەن بێ دەردەکەی توو دیاری نییە
سوغرەیی ئاغاو بەگ یا زاڵمە خوێن خۆرەکان
بێتە یادت وا بزانە ساڵەکەت وەك پار نییە
هەروەکوو ئەسپێی بێگانە ڕۆژوشەو خوێنتی ئەخوارد
ملکەچو ڕازی بەگشت ئەتووت کەوا هیچ چاری نییە
ئیمرۆ گورزی پیاوەتی کەوتۆتە دەستی (لوتفی) تۆ
بۆ وەتەن خۆت جان فیداکە چاتری هیچ کە نییە

(١) لە دوای ڕوخاندنی ڕژێمی پاشایەتی لە عێراق و بەرپابوونی شۆرشی ١٤ی تەمووز ساڵی ١٩٥٨دا (لوتفی) ئەم شیعرەی وتووە.

دڵ لە دووریت وادیارە(١)

دڵ لە دووریت وا دیارە مەیلی گریانی هەیە
هەورەکەی میحنەت ئەهات و تاوی بارانی هەیە
وا لە شاخو چۆڵا خەوتوو چاو بە ئەشكو دڵ بە خەم
ئیمڕۆ ڕۆژی شادی کوردە کەیفی شارانی هەیە
زۆر لە مێژە تێئەکۆشێ کاکە تۆ بۆ خاکەکەت
دڵ ئومێدداره کە ئەمجارە فیکری جارانی هەیە
رووم نەبوو من دابنیشم تێکەڵی وەجبەی رەفیق
وا ئەزانم ئیمڕۆ کە دڵ مەیلی خەندانی هەیە
داری بەختم روو لە وشکی ڕۆژ بە ڕۆژ هەر کز ئەبوو
ئیمڕۆ چوو زەڕەی دیارە ڕۆژی نیسانی هەیە
خادیمو جاگیر مەبە ئەی کاکی خۆم بۆ هیچ کەسێ
عالەمیش وەك توو بوو ئیمڕۆ گشت گرییانی هەیە
(لوتفی) باخی ئەمەلی تۆ هاتە بەرچاو هەڵبڕە
هەر لەسایەی حەمدی خواوە تەیری خۆشخوانی هەیە

*   *   *

[1] ئەم پارچە شیعرەی لە ساڵی ١٩٤٥دا وتووە، بەهۆی دامەزراندنی کۆماری کوردستانی ئێرانەوە ئەو دەنگو باسو مژدە خۆشەی کە دنیای کوردەواری گرتەوە لەو کاتەدا هەستی (لوتفی)یشی بەم پارچە شیعرە جووڵاندوە.

بۆ نەگرییم من بە دائیم

بۆ نەگرییم من بە دائیم دڵ بە زەخمو ئێشەوە
تەن وەکوو داری چنارە شەق شەقە بە تێشەوە
ئیمڕۆ ئەسیرو زەلیلم کۆتی دوژمن وا لە پێم
دوێنێکە نەعرەم ئەهات مانەندی شێر لە پێشەوە
تاکوو ئێستاکە لە ڕۆژی نیوەڕۆدا رامبوارد
ئێستا ڕۆژم لێ بزر بوو وام لە تاریکی شەوە
هەروەکوو تاژی لە رەسدا رام ئەکێشی بۆ نەچیر
کامیان توو ئەمرەکەی چیمە لە خزمو خوێشەوە
بۆتی ئەگرم هەروەکوو کەروێشکی بێ خەبەر لەلان
بەڵکو باخڵ خۆم ئەبینم بە پارەی بەخشیشەوە
عالەمی ئیمڕۆ ئەسیرە گشت بەدەس ئەتماعەوە
تۆ ئەبێ چی بکەی هەژار وا بەو دڵەی پڕ ئێشەوە
(لوتفی) لۆمەی کێ ئەکەی زیاد لە عالەم هەر ئەتۆی
لای دونیات چاك وێران کرد تو لە سای دەروێشەوە

لە ساڵی ١٩٥٢دا وتراوە

*   *   *

چاوەکانم وادیارە[1]

چاوەکانم وادیارە فیکری گریانی هەیە
دڵو جەرگم وا ئەسووتێ بونی بوریانی هەیە
هەوری میحنەت گرمەگرمی موڵکی دڵمی دائەگرت
وا رژاندوویەتی بەسەرما مەیلی تۆفانی هەیە
ڕۆژو شەو دەنگی غەزەب دێ وا لەبەر ئەوجێ سەما
میللەتی کوردم کە ئیمرۆ شینو گریانی هەیە
من لە ژێر باری سیاسەت دڵ حەزینو پڕ لە خەم
کاکیشم زۆر بێ دەماخە کەیفی سەیرانی هەیە
شیوەنی سەختم لە پێشە ڕێگەکەم دوورو خەتەر
دڵ ئەناڵێ زۆر بەسۆز ئازاری هیجرانی هەیە
خۆم لەخۆم حەیران ئەمێنم یەک وجوودو سەد میزاج
چاو لە گریان دڵ حەزینو مەیلی ناڵانی هەیە
(لوتفی) بەس ورد بە لە تەقدیری حەقو زاتی خودا
کووللی حوکمێکی بزانە سڕڕی نیهانی هەیە

* * *

[1] لە دوای تێکچوونی کۆماری مەهابادو ئاوارە بوونی خەڵکی کوردستانی ئەودیو، (لوتفی) شاعیر ئەم غەزەلەی لە ساڵی ١٩٤٧دا وتووە

کوردستان مژدە[1]

کوردستان مژدە بەیانی داوە
خۆر لەسەر شاخت گوێچکەی کێشاوە
سەیری دونیاکە لە خوارو لە ژوور
هەموو بە یەکجار لە خەو هەڵساوە
هەر کەس لەم ڕۆژە سست بێ بزانە
ئەو لە کاروانی میللەتی جێماوە
ڕۆژ ڕووناک شەوقیدا لە کوردستان
دوو کەڵی خەمو غەدری پێ چاوە
چەن ساڵە کە تۆ هەوڵو ڕەنج ئەدەی
بە جەورو خەفەت دەردو سزاوە
داری بەختەکەت وا هاتووەتە بەر
شنە شنێتی بەدەم سەباوە
زۆر ئاگادار بە دوژمنی ناکەس
تێکی نەشکێنێو بیخاتە لاوە
پشتی یەک بگرن ئەی میللەتی کورد
لە هەر کوێ هەن لە ڕووی دونیاوە
لە بیرتان نەچێ دەستم بە دامان

[1] (لوتفی) ئەم پارچە شیعرەی بە هۆی بڵاوکردنەوەی بەیاننامە گرنگەکەی ١١ی ئازاری ساڵی ١٩٧٠وە وتووە.

ئـــەو غـــەدرەی کەوا لـــە کورد کراوە
خزمـــــەت بێگـــــانە زۆربێ بـــەقـایە
مـــەعلووم خزمـــەت کار هەر دەرکراوە
(لـــوتــفی) بێنە یاد کردەوەی پێشوو
دەرحـــەق بـــە کـــوردان کەچی کراوە

*　　*　　*

ئەی کوردی کاکم[1]

ئەی کـــوردی کـاکم هەڵســەرە پاوە
ڕۆژی رونـاکت وا شـــوعلـەی داوە
روناکی بەختت تەواو دونیـای گرت
لە شـــــەرق و غەرب وا دەنگی داوە
ئەســـتێرەی بەختت نوقمو بزر بوو
ئێســـتا وا تیشکی لە دونیای داوە
تۆ هەستە ئەمڕۆ ئەی شێری وەتەن
نووستن هەتاکەی کورد بەجێ ماوە
ئەمجـــا نۆرەتـــە نەوەی کورد زمان
ئیش و کـــاری خۆت مەخەرە دواوە
میللەت بە جـــاریَ گشـــت ئامادەیە
شان بە شانی یەك حەق راوەستاوە
ئەوا بانگ ئەکا (جین) هـــەتا مەلەك
باسی کورد ئەکا بە رووی ســەماوە
توو ســـەیری بکە ئەقوامی جیـــهان
هیچ کـــەسیَ وەکوو تۆ نەفــەوتاوە
(لـــوتفی) چـــاوەڕێ ڕۆژی شـادیکە
فەلـــەك وا بـــەلای کـــوردا بـایداوە

[1] ئەم شیعرەی بەهۆی بەیاننامەی یانزەی ئازارەوە لە ساڵی ١٩٧٠دا وتووە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

بارانی میحنەت[1]

دیســـان وا جــەژنە چەژنی قوربانە
لای موســڵمانان شــادیو سەیرانە
بــارانی میحنەت زۆر توند ئەبــارێ
بەســـەر چیاو چۆڵ خــاکی کوردانە
حەجاج لە(مینا) حەیوان بەختەکەن
کـــوردیش قـــوربـــانی پیـــرو لاوانە
چـــەن نەوجـــەوانان خوێنیان رژاوە
لە هەر چـــوار لاوە وەك قەســـابخانە
دیســـان ســـەر لـــە نوێ فتوا دراوە
کوشـــتنی کوردان خەیرو ئیحسانە
ئاســـــمان لێڵو تار خوێن ئەبارێنێ
بۆ حـــاڵی کـــوردان وا لـــە گریانە
روو لە کـــوێ ئەکەی ئاسایش نییە
چیاو دەشـــــتو دەر ئـــاگر بـــارانە

[1] ئەم شیعرە لە رۆژی جەژنی قوربانی ساڵی ١٩٦٣دا وتوویەتی لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

گشـــت پەراگەندە بێ ماڵو جێگەن
وەکـــوو جـــانەوەر وان لەو کێوانە
گەرچی ئیمـــرۆکە کورد زۆر زەلیلە
هـەرگیز نـــافـــەوتێ مەردی مەیدانە
رۆژێ هــەر ئـــەبێ وەك شێر راپەڕێ
گـــەورەو بچووکی ئەم کوردزوبـــانە
(لـوتـــفی) لەشکری دوژمن شکاوە
تـــاریکی گوزەشـــت بـــەرەو بەیـانە

* * *

کوردە دە هەڵسە[1]

کوردە دە هەڵسە وەك شێری لانە
خۆت دەرکە لە ژێر چەپۆك بێگانە
هەتاکەی مەستی جەهلو غەفڵەتی
سەیری حاڵت کە چەن پەرێشانە
لە خەو راپەڕە وەك شێری مەیدان
پەیاکە دەوای دەردت مەردانە
یەك بگرن هەموو گەورە تا بچووك
بەسووکی سەیری یەك مەکەن گیانە
وەك برا وابن بۆ یەك پشتیوان
لە رۆژی تەنگیو شەڕو مەیدانە
پشتی یەك بگرن هەتا ئەتوانن
یەك راو یەك فیکر مەردو پیاوانە
بەسە هەتاکەی خۆ خۆری و نیفاق
هەوڵو تێکۆشین بۆ تۆ دەرمانە
لە هەموو بارێ تۆ بە جێماوی
ئەگەر هەوڵ نەدەی ماڵت وێرانە
(لوتفی) بێ هوودە جەوهەر مەنوێنە
بۆ خۆت بناڵە شێتی زەمانە

[1] ئەم پارچە شیعرە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە. لە ساڵی ١٩٦٥دا وتراوە.

دڵەکەم هێندە گوشادە[1]

دڵەکەم هێندە گوشادە بەزمو سەیرانی ئەوێ
هەروەکوو بولبول ئەخوێنێ گوڵی باخانی ئەوێ
چاوەکانی هەڵهێناوە سەیری لای ژوورو ئەکا
پڕ بەدەم هاوار ئەکاتو کەیفی کوردانی ئەوێ
لاوی کوردانم بە جارێ رووبەڕووی خائینان
حازرو ئامادە وەستان بەس کە فەرمانی ئەوێ
من بزانم لاوی کوردان هەر لە ژوور تاکوو خوار
گیان فیدای کوردی زەمانە رۆژی مەیدانی ئەوێ
تاکە مێرێکی زەمانە هەر بژی شێری وەتەن
پایەدار بێ ئەو ئەمیرە رەحمی رەحمانی ئەوێ
رۆژو شەو واتێکۆشاوە بۆ ئیدارەی میللەتی
پەیڕەوی عیلمو حەقیقەت لوتفی یەزدانی ئەوێ
(لوتفی) دائیم هەر هەژارو بەش براوو دەربەدەر
سایەی حوکمی عەدالەت لوقمەیێ نانی ئەوێ

* * *

[1] ئەم پارچە شیعرەی لە دوای شۆڕشی چواردەی گەلاوێژی ساڵی ١٩٥٨دا بە هۆی گۆڕانی رژێمی پاشایەتیو پەیدابوونی رژێمی کۆماری لە وڵاتی عێراقدا وتووە.

گیانە بوهارە[١]

گیـــانە بوهـــارە بوهـــاری شادە
قـــەومی کورد ئیمرۆ زۆر نـــامرادە
گەشتی ناو گوڵزار سەیران و خۆشی
بە یادی خــــەفەت هەمووی داپۆشی
لە جێگەی بەرگی ئاڵو سوورو زەرد
خوێنی کوردانە تێکـــەڵ شاخو هەرد
لەجیاتی شاییو سوحبەتو سەیران
دەنگی بـــاوکەڕۆو شـــیوەنو گریان
چـــەمو دارو شـــاخ لە شـــینو زارن
بۆکـــــزی کـــوردان زۆر بێ قـــەرارن
عالەم گشت خەریك شاییو سەیرانە
کوردیش ئـــاوارەی دەشتو کێوانە
ئاگری غەزەب لـــە هـــەر چوار کنار
دائیم ئـــەبارێ وەك ســـەیلی بوهار
ئەی خودا رەحمـــی لە کوردی فەقیر
رزگـــاری بکەی لـــە کـــۆتو زنجیـــر

[١] ئەم شیعرە لە ساڵی ١٩٦٣دا وتراوەو لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

مەحـــرومو بێبەش لە خۆشـــی ژیان
ناڵـــەی دەروونی دەگـــاتە ئاسمان
زۆر پەرێشـــــانە بێ وەزعو بێ حاڵ
وەك تەیـــری وایە نێـو داوی مندالْ
(لوتفی) بـــە تەنها هەر توو لـــە زاری
بۆ کزی وەتـــــەن زۆر بێ قـــەراری

* * *

بۆ کۆچی دوایی
شێخ مەحموودی نەمر (١)

جەناب شێخ مەحموود ئەوا کۆچی کرد
بۆ خزمەت باری ماڵئاوایی کرد
داخێکی گەورەی نا بە جگەردا
ئاگری لە دڵ لە دەروون بەردا
هەر کەس ئەبینی چاو بە گریانە
بۆ کۆچ کردنی زۆر پەرێشانە
ئەو رزگاری بوو لە دەردو مەینەت
ئێمە ماینەوە بۆ خەمو زیللەت
ئەی چاو بڕژێنە فرمێسکی خوێنین
ئەی دڵ بناڵە بە داخو بەقین
ئەی دەم هاوارکە هەتا ئەتوانی
بڵێ بۆ وەتەن کوانی شێرانی
یەك لە دوای یەك بێشەیان چۆڵ کرد
میللەتی کوردیان وێڵو کڵۆڵ کرد
ئەی کورد بناڵە بۆ قوڕ بەسەری
بۆ لانەوازی بۆ دەربەدەری

[١] لوتفی– ئەم پارچە شیعرەی بە بۆنەی کۆچی دوایی جەنابی شێخی نەمرەوە ساڵی ١٩٥٦دا وتووە.

هەتاکوو ماوین ئەبێ داماو بین
بێ قەدرو قیمەت سووك و بەدناوبین
مەڕ شوانی نەما ئاوارە ئەبێ
نیوەی گورگ ئەیخوا نیوەی ئەدزرێ
یارەب تۆ رەحمی بکەی بە حاڵمان
رزگارمان بکەی نەشکێنی باڵمان
کوردی داماوی بێکەس و هەژار
تۆ پەنای بدەی لە چەرخی رۆژگار
(لوتفی) هەتاکوو دونیا بمێنێ
رەحمەتە یەکێ وەك شێخ بهێنێ

* * *

کوردە راپەڕە[1]

کوردە راپەڕە بەرگت لە بەرکە
خۆت لە ژێر چەپۆك بێگانە دەرکە
هەموو یەك گرن وەك برای گیانی
لە رووداوی کۆن سەرڤ نەزەرکە
چەن زەمانێکە هەر بەش خوراوی
بەس بە خۆڕایی خوێنت هەدەرکە
خۆت موهەیاکە وەك مەردی مەیدان
لەم رێگە دوورە خێرا گوزەر کە
زۆر ئاگادار بە لە کەیدی دوژمن
بە رۆژو بەشەو هەردەم حەزەرکە
هەتاکوو بگەی بە مەرامی خۆت
تاجی ئازادی وەك شێر لەسەر کە
باسی رابردوو قەت مەهێنە یاد
بۆغزو رقو کین لە دڵ دادەرکە
رۆیی بەسەر چوو دەوری ماتەمی
ئیتری هەر شوکری زاتی ئەکبەر کە
(لوتفی) وا دەرکەوت رۆژی رووناکی
ئەتووش تەمەننای عومری خدرکە

[1] ئەم پارچە شیعرە بە هۆی بەیاننامەی ١١ی ئادارەوە لە ساڵی ١٩٧٠دا وتراوە، لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

نەورۆز ئەوا هات[1]

نەورۆز ئەوا هات دونیا رازاوە
بەفرو زقوومو شەختە تۆواوە
رووبارو کانی گشت کەوتە خرۆش
بولبول ئەخوێنێ دڵی پڕ لە جۆش
دارو درەختی گوێ چەم ژیاوە
چیاو دەشتو دەر بە گوڵ رازاوە
نێرگزو بەیبوون، کنێرەو نەسرین
یاسەمەن لەگەڵ وەنەوشەی رەنگین
دارو دەوەنی سەر شاخو کێوان
جوانو رازاوە وەك باخی رێزوان
لەم رۆژە خۆشە لەم فەسڵە جوانە
کە رۆژی جەژنی پیرو لاوانە
عالەم گشت مەستی سەیرانوشادی
دوور لە جەورو خەم هەم نامرادی
یادی نەورۆزەو شاییو سەیرانە
رۆژی شادییەو جەژنی کوردانە

[1] ئەم پارچە شیعرەی لە نەورۆزی ١٩٥٩دا وتووەو بۆ یەکەمجار لە گۆڤاری نووسەری کورد ژمارە (٤) ساڵی ١٩٨٦دا بڵاوکراوەتەوە.

رۆژی تەنگانە وەك شێری ژیان
هەموو چاوەڕێین بۆ ئەمرو فەرمان
لاوانی وەتەن ئەمڕۆ هۆشیارن
بۆ سەربەرزی کورد گشت فیداکارن
(لوتفی) ئەگەرچی عالەم مەسرورە
بەڵام دڵی تۆ لە شادی دوورە

* * *

کوردە نازانی

کوردە نازانی کەچی رووی داوە
دونیا بە جارێ چۆن شڵەژاوە
گەورە تا بچووك گشت دەردەدارە
هەر یەك بە جۆرێ بە خەم دووچارە
عەقڵ و شعورت داخوا چۆن ماوە
فرمێسکی چاوت وەکوو خوێناوە
لە هەندێ جێگە بڵێسەی ئاگر[1]
ئاگری زۆردار لە ئاگر زیاتر
لە هەندێ جێگە خوێن وەك لافاوە
چەن نەوجەوانان بەبێ گیان ماوە
لە هەندێ جێگە هەر قوڕ پێوانە[2]
مەلەك بۆ حاڵت وا لە گریانە
ئەوەی هەژارە یەك جار خوراوە
بونیادی بێ رووح بە پاوە ماوە
چەپۆکی دوژمن وەك تەزرەی بوهار
لە هەموو لاوە بۆ کوردی هەژار
دەخیل بە دەرگات ئەی خودای گەورە

[1] ٢- ئەم دوو بەیتە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

پەنامان بدەی لەم چەرخو دەورە
بە شەو عەزابی گورگی نادیار
بە رۆژ گیرۆدەی چنگی سەگی هار
ڕێگەی ڕزگاری لە هیچ لا نییە
ئەی خودا هاوار چارەمان چییە
خۆت رەحمێ بکە تەنیای فریادرەس
چۆن بۆ بێکەسان هەر تۆمان هەی هەس
رەببی بۆ خاتری فەخری ئەنبیا
رزگارمان بکەی لە شوّمی سیا
(لوتفی) با بەس بێ گریانی بێ سوود
رازی بە تەقدیر خالقی مەعبوود

ئەی وەتەن

ئەی وەتەن بۆچی کزو داماوی
بۆچ وا ئەسیری بۆ چ بەند کراوی
بۆچ نەما زەوقو شەوقەکەی جاران
بۆچی رەش پۆشە دێهاتو شاران
بۆچی بێ نازە هەردەو شاخەکەت
بێ گەڵاو رووتە چەمو باخەکەت
بێ دەنگو چۆڵە مزگەوتو دیوان
بە پەنجەی زوڵم ژێرو ژوور کران
بۆچی نەگریێم بۆ چ نەناڵێنم
لە داخ ئەم چەرخە بۆچی بمێنم
بۆ قەومی کوردە شینو هاوارم
پڕ ئێشو دەردە دڵەی بیمارم
کوا دێهاتەکەم ئیمام و موختار
کوا راوو سەیران سەدای ئەسپ سوار
کوا گەورە کچان گەردن مراوی

هاتووچۆی بـــەناز لە ڕێی کـــانیاوی

کوا دەنگی فەقێ قەسیدەو ئەشـــعار

ئەیان خوێنـــدەوە ســـبەی تا ئێوار

کوا خۆشیو نەشئەی فەسڵی بوهاران

کوڕو کچ هەموو دەچوون بۆ ســەیـران

کوا ڕەننەی خەرمان سێ چوار بەقەتار

شمشاڵی شوان هـــۆ هـــۆی جوتیار

کوا دەنگی ســەپان لە چڵلەی هاوین[1]

کوانێ تێلەکێش کوا شـــەغرە بەستین

کوا لاوەکانت وەك یوســـفی کـــەنعان

هەریەك بە جـــۆرێ خۆیـــان ئەنوان

ئێستا ڕەنگ زەردو گشـــت لێو بەبارن

هەموو بـــە دەردو خـــەفەت دووچارن

ئەختیارەکـــانمـــان ڕووتو ڕەزیلن

هەموو لێو بەبـــار بە وێنەی دیلـــن

کراسو کـــــورتەگ دراو دەپۆشـــن

دائیم خـــوێن جـەرگ خۆیان ئەنۆشن

(لـــوتفی) زووخاوی جـــەرگت بنۆشە

[1] ئەم تاکە دێڕە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

لەمەودوا بەرگـــی ســـیاه بپۆشـــە

هەتاکوو چرای کـــوردان ڕوون ئـەبێ

دوژمن لەبـــر چاو تـــووناو توون ئەبێ

* * *

کوا سەلاحەدین

دڵە تۆ دائیم بۆ چ وا بێ هۆشی
بۆچی عەودالی بۆ چ تێ ئەکۆشی
بۆچی رەنگەکەت دائیم وا زەردە
بۆچی دەروونت وا پڕ لە دەردە
بۆچی شێواوی بۆ چ پەشۆکاوی
وەك گوڵی بێ ئاو هەڵ بزرکاوی
بۆچی وێڵ بویتە لەدەشتو کۆسار[١]
بۆ چ رۆژی روونت بۆتە شەوی تار
بۆچی بۆ تەماع وا هەر بە تاوی
بۆچ وا گێژو وێژو شێتو شێواوی
بۆچ سەیری ناکەی لە ئەرزو ئاسمان
بۆچ فیکری ناکەی لە کەون و مەکان
بۆچ ئەوەند خەریك نیعمەتی دونیای
بۆچ ئەوەند موشتاق بازاڕی فەنای
بۆچ ئەوەند ئومێد سەمەری دونیای
بۆچ ئەوەند دایم لە رەنجو جەفای

١ – ٢ ئەم دوو دێڕە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

چاوت هەڵبڕە سەیری دونیاکە
سەیری کردەوەی زاتی خوداکە
هەرچی کە هەیە لە زۆر هەتا کەم
گشتی رائەکا لە بوون بۆ عەدەم
هەرچی کۆ ئەکەی بۆ بە جێمانە
حەسرەتە بۆ تۆ ماڵت وێرانە
دڵە سەیری کە ئاساری قەدیم
لەمەو پێش شاهانو زەراو نەدیم
کوا سەلاحەدین خاوەن روتبەو شان
کوانێ نادر شاه کوان کەریم خان
کوا ئەسفەندیار چی لێهات رۆستەم
کوا ئەفراسیاب کوا سفرەی حاتەم
کوانی کەیخوسرەو کوانی کەیقوباد[٢]
کوا ناڵەی مەجنوون کواسۆزی فەرهاد
کوا جێگەو رێگە کوا خانو مانیان
کوانی خزمەت کار کوا ئاشو نانیان
کوا شیرو تیری دەستی شۆڕە سوار
کوانی زوڵمو زۆر سوپای بێ شومار
یەك یەکە ئەجەل بە بەرپاڵی دان
بۆ ژێر ئەم خاکە رەوانە کران
خەمو خەفەتی زۆریان جێماوە
لە هەردوو دونیا ماڵیان روخاوە

هەتا هەژار بی فکری خوات زۆرە
لەبەر کە کەوا رەشە یا بۆرە
نانت گەر وشکەو ئەگەر شۆربایە
ئەمەش چەن رۆژەو روو لە فەنایە
شوکری خوداکە بە رۆژو بە شەو
بۆ ماڵی دونیا مەکە شینو کەو
(لوتفی) رجاکە هەتاکوو ماوی
چەندێ کرژ ئەکرێ ئەتۆ هەر خاوی

* * *

چەندم ئاواتە

چەندم ئاواتە ئەگەر سەعاتێ
خودا لە دونیا شادیم بداتێ
هیچ فایدەی نییە دائیم لە خەمدام
دائیم بێ هۆشو سەرسامو شەیدام
ئیمرۆ کە گەنجم سبەینێ پیرم
ئیمرۆکە ئاغام سبەی فەقیرم
ئیمرۆ لە وەتەن سبەی غەریبم
رەزیل و نەخۆش موحتاج تەبیبم
ئەبینم هەندێ تێر چێشتو تەعام
بێ خەبەر لەچەرخ گەردوونی ئەیام
هەندێکیش هەیە وا لە زیندانە
بێ ماڵو بێ کەس حاڵ پەرێشانە
یەکێ لە غوربەت وا ئەسیر ماوە
منداڵی وردی لێ بەجێماوە
یەکێکیش پیرە ئەڕوا بە گۆچان
قامەت چەمیدە دیدە بە گریان
یەکێ ئاوارە بێ جێگە ماوە
برسیو رەشورووت پیشتی شکاوە
یەکێکیش زەلیل ژێر دەستی زاڵم

کەیف لە کوێ بێنم هاوار بە ماڵم
تۆش وەکوو ئەوان مەعلووم بەشەری
بۆچ لە حاڵی خۆت وابێ خەبەری
سەنەدت لەلای خواوە هێناوە
کە هەروا بژی لە رووی دونیاوە
چۆن تۆ ئەمێنی لە مەکری خودات
لە مانە زیاتر کە سزات بدات
گەرچی تۆ رۆژی گەنجێکەت شادە
بۆ دەردی پیری خۆت کە ئامادە
مەڵێ بوهارە دونیا زۆر خۆشە
هاوین لە دوایە یەکجار بەجۆشە
مەڵێ من هەمە روتبەی ئەمیری
بەرامبەرییەتی دەردی فەقیری
مەڵێ من ئێستا وجوودم ساغە
دوایی مەعلوومە دڵ پڕ لە داغە
گوڵو گوڵزاری بوهار زۆر خۆشە
نێرگزو رەیحان لالەو وەنەوشە
تۆزو بای هاوین لەگەڵ گەردەلوول
وەك پوشو پەڵاش هەموی ئەکا لول
(لوتفی) تۆ بۆ خۆت خاك بەسەرداکە
روو بکە لە خواو پشت لە دونیاکە

نەکەیف نەشادی(١)

دڵە توو بۆچی شێتو شێواوی
دائیم بێ سەبرو ئارام بڕوای
دڵە تۆ بۆچی دائیم خەمباری
بۆچ لە حاڵی خۆت ئەوەن بێزاری
دڵە بۆ شیوەن ئەکەی رۆژو شەو
نە کەیف نە شادی نە خواردن نەخەو
دڵە بۆ هەر تۆ وا دەردەداری
عومرت تەواوکرد بە خاکەساری
هاتەوە وەڵام دڵەی پڕ لە دەرد
پەی پەی هەڵدێنی هەناسانی سەرد
ئەڵێی من لەداخ کوردی رەنج خەسار
ناڵەی دەروونم وەك هەوری بوهار
شەو هەتا سەحەر لەشینو زارم
جێی لۆمەو تانەی دۆستو ئەغیارم
ئەم چەن ساڵە ئەم کوردی هەژار
خەوو خۆراکی بۆتە زەهری مار
هەردەم گرفتار دەردی رۆژگارە

خانەی ئابادی گشت یەختەسارە
سەر لێ شێواوە داماوو زەلیل
روو لە هەڵدێرە بێ هاوڕێو دەلیل
ئەسووڕێتەوە بێ ئیدراکو هۆش
شەپۆلی پێشووی کردووە فەرامۆش
چەن ئەڵێم رۆڵەی کوردم بزانە
بویتە جێی تانەی ئەم سەر جیهانە
ئەڵێی تۆ لاچۆ تەگبیر بۆ خۆت کە
لەمەو دوا ئیتر دەمی خۆت کوت کە
بەسمە وەلاّم ئەگەر بفامم
دوایی تێ ئەگەی تۆ لە مەرامم
(لوتفی) بەس بکە شەرحی بێ سەمەر
هەر چیت وتووە ئەڕوا بە هەدەر

[1] – ئەم شیعرەی لە ساڵی ١٩٦٦دا لە ئەنجامی موناقەشەیەك وتووە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

بۆچی نەگرێم (١)

بۆچی نەگرێم سەر لێ شێواوم
لە بەحری خەمدا گیرۆدە ماوم
هەرچەن سەیر ئەکەم هەناسەی دەروون
ئاگر بەر ئەدا لە چەرخی گەردوون
بۆ سەر کری خۆم رەزیلی هۆزم
بۆ میللەتی کورد دەروون پرسۆزم
هەموو دەربەدەر بێ جێو سەرگەردان
وێڵو بێ مەئوا لە کووچەی شاران
دوژمن وا لە سەر جێگەو مەکانی
خۆیشی وەك مەرگە ژینو ژیانی
منداڵی بێکەس خۆی پەرا گەندە
رەنگە زەردو بێ ناز لێو بەبێ خەندە
پرسیم لە بەردو داری کوردستان
بۆچ وا پەشێون داماوو حەیران
بۆچ وا مەلوولو حاڵ پەشۆکاون
بۆچ وا ئەسیری کەلەپچەو داون
بۆچ وا گیرۆدەی چەرخی رۆژگارن

[1] ئەم شیعرەی لە ساڵی ١٩٦٣دا وتووەو لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

بۆچ وا بە جـــاری و لـــە ژین بێ زارن
بۆچ وا بێ شـــەوق و زەوق و شێواون
بـــۆچ وا بێ هـەوەس کزو دامـــاون
گشـــت هاتنە گوفتـــار بەزمانی حاڵ
وەڵامیـــان داوە بـــە دەنگی زووڵاڵ
ووتیان توو سـەیرکە ئیمرۆ حاڵی کورد
گشت پەرێشـــانە درشـــت هەتا ورد
لە کەژو لە کێوو لە دەشـــت ولە چۆڵ
خوێنی کـوردانە تیکـەڵ خاکو خۆڵ
دەردی کـــــورد زۆرە نایێتە بەیان
گشت مـــاتەم زەدەو حـــاڵی پەرێشان
بۆیە بەم جـــــۆرە ئێمە خەمبـــارین
لـــە داخ ئەم دەورە دڵ پڕ لـــە زارین
پێویســـــتە ئیمرۆ هەر وەك بـــرابین
گشـــت بۆ یەك تری پشـــتو پەنابین
(لوتفی) بەس بڵێ خەستەی ماڵ وێران
بۆ بێکەســـی کـــورد هەر بکە گـریان

* * *

کوردە توو بۆچی(١)

کـــوردە تۆ بـــۆچی وا لێت شێواوە
بۆ دەرگـــای شـــادیت لێ داخراوە
کوردە تـــۆ بۆچی دائیم رەنگ زەردی
هەردەم خـــەمگینو هەناسە سەردی
کـــوردە تۆ بۆچی وا پەشـــۆکاوی
وەك گوڵی بێ ئـــاو سیسو ژاکاوی
کـــوردە تۆ بۆچی دائیم لـە خەمدای
لە بەرگی ســـیای شینو ماتەمدای
کوردە تـــۆ بۆچی دەردت گـــرانە
تەنها دەردی تـــۆ بەبێ دەرمـانە
کـــوردە تۆ بۆچی دیلی رۆژگـــاری
بێ شـــەوقو زینەت لە خۆت بێزاری
کوردە تۆ بۆچی دائیم ژێر دەســـی
بێ پشتو پەنا بـــێ هیز بێ کەسی
کوردە تۆ بۆچی هەربـەش خواروی

لە ناو خاکی خۆت بۆ دەرکراوی
وەڵامم دەوە دەردم گرانە
دڵ بۆ بێ کەسیت زۆر پەرێشانە
وەڵامی داوە کوردی خاک بەسەر
لەچی ئەپرسی لە حاڵ بێ خەبەر
چیت بۆ شەرح کەم لە حاڵی کوردان
بە کاغەزو قەڵەم نایێتە بەیان
ئەمە چەن ساڵە لادێیو شاری من
وێرانە بە دەس بەدکاری دوژمن
تۆ سەیری بکە شاخی کوردستان
لە هەموو لاوە ئاگر تێ بەردان
لەم خاکە نییە یەك بستە شوێنێ
کە ئاو نەدرابێ بە قەترە خوێنێ
روو لە کوێ ئەکەی شینو گریانە
بارخانەی خەفەت لەوێ میوانە
لە هیچ جێگەیێ شادی نەماوە
سەیری کێ ئەکەی دڵ پڕ خوێناوە
(لوتفی) هەتاکەی هەر شیوەن ئەکەی
دەستی دەخالەت بۆلای کێ ئەبەی

* * *

١- ئەم پارچە شیعرەی لە ساڵی ١٩٦٣دا، بەهۆی وێرانکردنی چەند دێیەکی کوردنشین لە ناوچەی دووبزی (سەر بە پارێزگای کەرکووك و ئاوارە کردنی خەڵکەکەیەوە وتراوە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە)

یادی شاعیران[١]

دڵ ئیمڕۆ ئەکا یادی شاعیران
شاعیرانی کورد مەردانی زەمان
یەکەم شێخ مەعرووف ئەولادی حەیدەر
قوتبی زەمان بوو زاتی مونەوەر
پاشان جەزیریو ئەحمەدی خانی
شیعریان بە نرخە وەك هی قائانی
یەك بابا تاهیر مەشهوور بە عوریان
سەر قافڵەی هەموو شوعەرای کوردان
شیعری گشت پەندو ئامۆژگارییە
من بڵێم یان نا بەرزەو دیارییە
مەلای باتەییو هەم فەقێ تەیران
ناوییان ئەمێنێ تا ئاخر زەمان
بەیتیان زۆر جوانە وەك خونچەی بوهار
مایەی شانازین بۆ کوردی هەژار
عەلی هەریری لەگەڵ بەردەشان

[١] ئەم پارچە شیعرەی لە ساڵی ١٩٦٠دا وتووە هەر چەندە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە، بەڵام لەلایەن بەڕێز کاك تالیب هەردەوێڵ کاکەییەوە لەگەڵ لێکۆڵینەوەیەکی دوورو درێژدا، دەربارەی شیعری بڵاونەکراوەی (لوتفی) بڵاوکراوەتەوە لە ژمارەی ١٢٣٤ی رۆژی ٢٢/٤/١٩٩١دا لەرۆژنامەی هاوکاری ئازیزدا.

شاعیری چاك بوون لە دەوری خۆیان
مەعرووف ڕەسافی لەگەڵ زەهاوی
خۆ بە من وەسفیان ناکرێ تەواوی
مەولانا خالید شای نەقشبەندی
شیعری ئەو تاکە ناو شیعری کوردی
شێخ عەبدورەحمان تەخەللوس خالیس
مورشیدی کامیل گوڵی مەجالیس
یەك مەلا عومەر ڕەنجووری مەشهوور
لای گشت دیارە لە خوارو لە ژوور
هەم عەبدوڵلا بەگ مەشهور بەئەدەب
بەیتی شیرینە هەروەکوو رووتەب
کوا ئەحمەدی کۆر عەشقی پیرۆزی
گشت موناجاتە شیعری پڕسۆزی
داخی دەروونم بۆ مەلای کۆیی
بۆ دین قەڵا بوو لە دەسمان ڕۆیی
مەلا خدر ناو نالی شارەزوور
فەخرە بۆ کوردان هەتا نەفخی سوور
شیعری وەك شیعری حافزو خەیام
پڕ ڕەمزو مەعنا شیرینو بەتام
یەك شێخ مەحمەد بە مەحووی ناودار
مانەندی کەم بوو لە رووی ڕۆژگار
خۆ مەدحی سافی قەت تەواو نابێ

هەزار دەفتەرو قەڵەمت لابێ
غەزەلی خەیلی خۆشو ڕەوانە
لای شوعەرای کورد تەواو عەیانە
یەك میرزا ڕەحیم یەعنی وەفایی
هەم پیاوی دین بوومەردی دونیایی
کوا حاجی قادر خەمخۆری کوردان
گەلێ هەوڵی دا وەك مەردی مەیدان
کوا سۆزی حەریق کوا بێسارانی
کوانی مەولەوی مەردی نوورانی
یەك مستەفا بەگ مەشهوور بەکوردی
جەنابی سالم هەم لەگەڵ حەمدی
ئەم سیانە نەوەی ساحێب قڕانن
بناغەی شیعری کوردی سۆرانن
ئەختەرو کەیفی مانەندیان کەم بوو
ئوستادی شیعرو غەزەل بوون هأەردوو
یەك مەلا مەحموود بە بێخود ناسراو
فەیلەسووفێ بوو زۆر بەرزو تەواو
شێخ نەجمەدینو مەلای جەباری
ئەشعارییان جوانە پڕ وردە کاری
کوانی ئەسیری خۆش نوتقو گوفتار
شیعری هەروەکوو تیغی جەوهەردار
یەك عەلی باپیر لە قەب کەمالی

دونیای پڕ کردووە شیعرو مەقالی
کوا کاکە حەمە مەشهوور بە ناری
کەلامی هەروەك دانەی مرواری
یەکی پیرەمێرد مەردی مەیدان بوو
قەڵەمی دەستی چرای کوردان بوو
یەك مەلا قانیع شاعیرێ زانا
بۆ بەرزی وەتەن زۆر شیعری دانا
یەکێ تاهیر بەگ سەروەری جافان
غەزەلی بە تام زۆر رێكو رەوان
داختی دەروونم بۆ ئەحمەد موختار
شاعیرێ چاك بوو مەردێکی نامدار
بەبێ کەس کوژرا لە ئاوی سیروان
کوژاوە چرای جافەتی و گۆران
(لوتفی) چرای تۆیش هەر ئەکوژێتەوە
رۆژی دێ ناوت ئەسڕێتەوە

* * *

ئەی خودا دەخیل(١)

ئەی خودا دەخیل چیمان بەسەر هات
ئاسایش نەما لەسەر رووی وڵات
یەك لەحزە خۆشی نەما لە دونیا
غەزەب ئەبارێ لە ئەرزو سەما
ناسیار یا نەناس درشت هەتا ورد
یەخەی یەك ئەگرن هەموو دەستو برد
هەمووی باری شەڕ بە شەڕ ئەفرۆشێ
لە رقو کینە هەمووی ئەجۆشێ
لای خۆی موسڵمان گشت برای دینە
هەمووی ئومەتی شاهی مەدینە
حەڵاڵیان ئەکرد خوێنو ماڵی کورد
دوژمن بە جارێ لێشاوی ئەبرد
زۆر بێ رەحمانە هەروەك سەگی هار
بوو بوون بە ئاگر بۆ کوردی هەژار
گشت دووچار ئەبوو خەتاو بێخەتا
بە ئاگری زوڵم وەك یەك ئەسووتا

[١] ئەم پارچە شیعرەی لە ساڵی ١٩٦٣دا وتووەو بەهۆی بارودۆخی ئەو سەردەمەوە هێشتا بڵاونەکراوەتەوە.

ولاتیان سـووتان چەن فەقیریان کوشت
چەن مزگەوت وێران ئیمامیان ئەکوشت
چەن قورئـــان ســـووتا یا درا بەبا
پـــەرە پـــەڕە بوو بە دەم ڕەشـــەبا
شـــارو دێهاتیان هەمـــوو کرد وێران
عالەم بە جارێ گشـــت بوو سەرگەردان
ســـەد هەزار نەفەر هەمووی بێ خەتا
بە ڕۆژێ ڕەوان (موســـــەیەب) کرا
باوك لـــە وەزعی ئـــەولاد بێ خەبەر
منـــداڵیش پەراگـــەندەو دەربـەدەر
دایك بـە تـــەنها وێڵی دەشـتو شاخ
هەر هاوار ئەکـــا دڵی پڕ لـــە داخ
چەن لاوی کـــوژراو جێما بەبێ کەس
بوو بە خۆراکی شـــەهێنو کەرگـەس
چەن ئاوارە بوو لەم شـــار بۆ ئەو شار
دەروون پڕ لـــە ژان مل کەچو هـەژار
چەنـــد پیرێژنان چاو پڕ لـــە گریان
گڕەی دەروونیـــان ئەگەییە ئاسـمان
چەن جەنازە کەوت لـە دەشـتو لە شیو
چەندێ نازداران گشـــت بوونـە هەتیو
چەن ئافرەتی جوان لە شاخو ئەشکەوت
مێردی کـــوژراوە بە بێـــوەژن کەوت

هـــاواری منـداڵ هەم ژنو ئەختیار
ئەهـــات هەر وەکـــوو بۆقی زار مار
ناڵـــەی بریندار لە دەشـــتو لە چۆڵ
گریـــانت ئەهـــات بۆ کوردی کڵۆڵ
مەڕ چوو بە تـــالان ماڵ هەمووی وێران
بایەقووش ئەیخـــوێند لەسەر کەلاوان
دای بەســـەر کوردا لـە هەر چوار کنار
بەلا ئەبـــارێ وەك تـــەزرەی بوهـــار
بۆچ پرســـیار ناکـــەی لەوەی جێماوە
ئەوانە مەعـــلووم گشـــتی کـــوژراوە
چەپـــۆکی دوژمن لە ناو شـــانی کورد
وەك نەقشی سەرسـەنگ نەقشی تێداکرد
ڕووی زەمین سووربوو بەخوێنی کوردان
هـــەزاران دەروون ئەهـــاتە گـــریان
چوار دەورت ئاگـــر کوردی بێ خەبەر
ئەمجاچی ئەکـــەی هەی خاکت بەسەر
دارو دارستان ســـــەرتاپـــای وڵات
هەمووی لق لـــە ئەرز لەبـەر میوەهات
تەبـــارەی گەنم هەر وەکـــوو دیـوار
گشـــت بە جێماوە لە کـــوردی هەژار
پووشو پاوەنو هـــەم خەڵەو خەرمان
بـــاخو دارو ڕەز لـــە شـــاخو کێوان

مەکینەو زەرعات لە دەشتو لە چەم
ئاگری زۆردار سووتانی سەرجەم
مایینو هێستر مانگاو بزنو مەڕ
هەمووی بە تالاَن بران سەرانسەر
ئەم زوڵمەی ئەمرۆ لە کورد کراوە
یەقین شتی وا قەت رووی نەداوە
ئەو کەسەی هەیبێ تۆزێ بیرو هۆش
ئەم غەدرە هەرگیز ناکا فەرامۆش
هەتاکوو ماوە لە چەرخی رۆژگار
دڵی قەت فارخ نابێ لە ئازار
فرمێسکی چاوی وەك رێژنەی باران
دائیم دێتە خوار بۆ کزی کوردان
ئەمجا هەر شین کەو بۆ خۆت بناڵە
لە دەست ئەم چەرخو ئەم ژینە تاڵە
قوڕ و خاکو خۆڵ بکە بە سەردا
خەم بخۆ لەگەڵ خوێنی جگەردا
ئیلاهی هەر خۆت جێگەی هاواری
رزگارمان بکەی لە شینو زاری
ئەمجا روو لە خوار سەرمای زستانە
نۆرەی بوهاری قەومی کوردانە
ئومێدە لە زات خودای بێ هەمتا
کە دەردێکی دا دەرمانیش بدا

رزگارمان بکا لە بەحری میحنەت
هەمووی بگۆڕێ بە رەزای رەحمەت
(لوتفی) ئەم دەورەش هەتا سەر نییە
لە دوای تەنگانە مەعلووم خۆشییە

* * *

چوار خشتەکی

خودا پەنام دەی ([1])

خودا پەنـــــام دەی لە شـــــەڕو بەڵا
دووچارم نەکـــەی وەك شای کەربەلا
دەورانیٚ گەلیٚ ســـەخڵەت و تووشە
رەحمیٚ بە حاڵم نـــــەم کەی موبتەلا

ئەم عومرە هەمـــووی خەمو بێزاری
رۆژو شـــــەو پڕە لە گیانـــــەهــاری
خۆشیو شـــادی گـــەلیٚ کەم بووە
لە هەمــــــوو لاوە مەینـــەت و زاری

ئەو غـــــــەدرەی کەوا دەکـریٚ ئەمڕۆ
خەڵکی خستووەتە ناو شینو رۆڕۆ
روو لە کویٚ دەکـــــەی شینو فیغانە
هـــــەروەك دەورای رۆمو هـــۆلاکۆ

[1] ئەم پارچە شیعرەی کەلە شەستەکان وتووە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

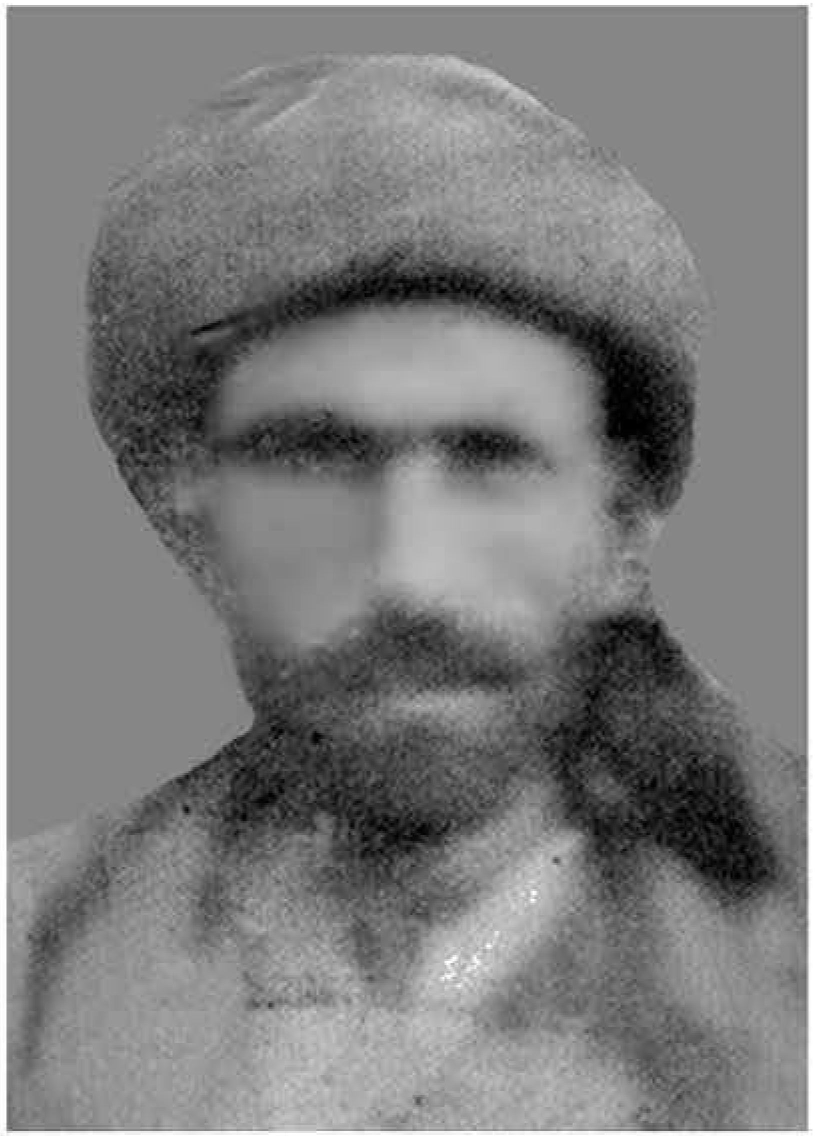
هەرچەن هەوڵ ئەدەی نییە رووناکی
ژیانی هەمـــــووی دەردو خەمناکی
شــــــادی هەر نییە نە زۆرو نە کەم
دەورێکـــــە پڕ لە جـــــەورو ناپاکی

چەن پیـــاوی گەورەی ژیرو هۆشیار
گیرۆدەی جـــــەنگی چەرخی رۆژگار
کەس لیٚی ناپـــــرسیٚ بۆ وا داماوی
دەســــــتەو یەخەیە ناو دەردو ئازار

بگرەو بەردەیـــــەو هەرکەو بۆ خۆیە
روو لە کویٚ دەکـەی هەر باوکە رۆیە
هەرچی دەبینی دووچـــــاری خەمە
ئەم خەڵکە غەرقی ناوشــــینو رۆیە

(لوتفی) تۆ پشتت بەســــتە بەباری
چونکە لای ئەوە چـــــارەو تیماری
پەنا گەر هەبیٚ هـــــەر پەنـای ئەوە
دەرگای ئەو بگرە ئەگەر هۆشـیاری

{بەشی دڵداری}

وێنەی لوتفی شاعیر لە ساڵی ١٩٣٣

تەگبیر کەن رەفیقانم

تەگبیر کەن رەفیقانم، وام لە گێژی دەریادا
دەنگی ناڵەو فیغانم، وا لە ئەوجی سەمادا
پەرچەمو ئەگریچەی یار، لێی بڕیم سەبرو قەرار
دڵ دەسووتێ چەشنی نار، عومرەکەم بە هەبادا
رەحمێ بکە تەبیبم، گوێ مەدەرە رەقیبم
وا بێ کەس و غەریبم، سروورم بە جەفادا
ئاسکەی خۆتەنی چینی، نادری رووی زەمینی
لە ئەمساڵ بێ فەرینی، دڵەی من لە سزادا
ئەمسالی تۆ شیرین بوو، فەرهادیش لەگرین بوو
ساکنی بێستوون بوو، روو لە کێوو چیادا
دیوانە بووم لە داخا، روو دا بە دەشتو شاخا
لە تاو ئەو گوڵەباخا، کردەوەی من بە بادا
چەندە مەجبووە بولبول، لە بۆ هەڵمژینی گوڵ
پەروانە لە بۆ وصووڵ روحی خۆی بە چرادا
بۆ ئەو شۆخە نازدارە، جەرگو دڵ پڕ فیگارە([1])
هەردەم لە گریەو زارە، بە داوی زولەیخادا
(لوتفی) چییە ئەم حاڵە، ئەم خەمە ئەم خەیاڵە
تەمەننا کە مەحاڵە، حەیاتت بەفەنادا

[1] ئەم تاکە دێڕە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

تیری غەمزەی

تیری غەمزەی وا لە ناوی جەرگی من دا کاری کرد
هەروەکوو دوژمن لە پڕ دەستی وەشانو غاری کرد
خەرمەی عومری عەزیزم وا سووتانی بێ ئەمەل
بەختی عەقڵو هۆشی تێکدا روو لەسەحرا تاری کرد
مالیکی موڵكو عەقڵ بوو حاکمی ئەنکاری خۆی
هەر بە یەك لە حزە لە ناکاو بە بەڵا دووچاری کرد
وا لە ناو تۆفانی خەم زستانی سارده بە خەفەت
گیرو پابەندم ئەمن ئەو عەزمی رووی گوڵزاری کرد
هەروەکوو شیرین لە رەشماڵ روو لە ئاوی ئەڵوەنە
بێ خەبەر لە دەردی فەرهاد فیکری نەو بوهاری کرد
چۆن لەناکاو غەمزەکەت رێکەوتو دای لەجەرگەکەم
دڵ بەمیحنەت دائیمە هەر شیوەن و هاواری کرد
(لوتفی) یاری تازە رۆیی تۆ بە جێماوی ئەی هەژار
هەروەکوو بولبول لە بەندا مەیلی سەر کۆساری کرد

*　　*　　*

چاوەکانی بۆتە باعیس

چاوەکانی بۆتە باعیس ئەشکی روونی چاوەکەم
تیغی ئەبرۆی باعیسە بۆ مەنعی خوردو خاوەکەم
غەمزەکانی هەروەکوو تیرە لە دڵ تەئسیری کرد
بۆتە مەنعی خواردنو خەو ژینو نانو ئاوەکەم
دڵ وەکوو راوچی ئەویش وا بۆتە کار ئاسکی خەتا
من خەتابارم لە بۆیە بۆتە مانع راوەکەم
بێخەبەر وەك وەحشی وابووم هەرئەسوڕام دەشتودەر
هەروەکوو تەیرێ لە نکاو تووشی دانو داوەکەم
پەیرەوی (قەیسی) بێ چارە لازمە بۆ من ئیتر
هەر رەفیقی وەحشی دەشتی دووری دایكو و باوەکەم
سەد وەکوو (لوقمان) کە بێتو کوا ئەکا دەرمانی دڵ
دیدەنی ئەو کافییە بۆ زامی جەرگو ناوەکەم
بەس تەمەع (لوتفی) بکە دونیای دوون باقی نییە
خەم بخۆ بۆ مردنی خۆت کوانی تۆپی چاوەکەم

*　　*　　*

زەمانێکە ئەڵێم یارەب

زەمانێکە ئەڵێم یارەب بە دەرخەی شۆخی جانانم
کە بێت و دەرکەویٚ بۆ من هیلالی جەژنی قوربانم
رجام وایە ئەمن خالق لە بۆ دەرمان دەردی دڵ
حەکیمی حازقی خۆم بیٚ و بکا دەرمانی دەردانم
بەشمشێری دوو ئەبرۆی خۆی رژاندی خوێنی جەرگ و دڵ
بە جەردەی پەرچەم و زوڵفی ئەمن وا خانە وێرانم
لە تارێکی شەوی زوڵفی لە دەستم چوو خەزینەی هۆش
بە چەرخی روومەتی ئاڵی ئەسیری چەرخی دەورانم
سورەیای گەردنی ئەو بوو چرای دڵمی کەوا کز کرد
تریشقەی تیری جادووی بوو کە خانەی سەبری روخانم
کە ئەستێرەی روخی ون بوو بزر بوو لێم هەموو رێگە
بە نەجمی روومەتی ئەو بوو دەلیلی رێی بیابانم
بەغەمزە پێی وتم (لوتفی) بەسە تاکەی جەفای بێسوود
جەوابی یەئسی دا دەستم کەوا فرمێسکە بارانم

* * *

غەمبارو دەردەدارم

غەمبارو دەردەدارم، رەنگ زەردو لێو بەبارم
دێوانەی زولفی یارم، جێی لۆمەی لۆمە کارم
عاجز و دڵ بوریانم، دایم خەریک گریانم
دوور لە خۆشی ژیانم، هەمیشە شینە کارم
دەردەکەم زۆر گرانە، وێڵم لەو سەر کێوانە
ئەحوالم پەرێشانە، خۆمیش لە خۆم بێزارم
بێزاری ئەتواری خۆم، عاشقی دووچاوی تۆم
دایمە هەر رەنجەڕۆم، بیٚ سەبرو بیٚ قەرارم
بیٚ سەبرو بیٚ سکوونم، والە حاڵی مەجنوونم
جەرگ و دڵ پڕ لە خوونم، دولبەر نایێتە دیارم
دولبەریٚ بیٚ وەفابوو، بۆ من خەم و جەفابوو
وەك داری بیٚ گەڵا بوو، لە راست بەختی هەژارم
بەختێکی نەحس و چەتوون، داماوم کزوزەبوون(١)
گیرۆدەی چەرخی گەردوون، رۆژو شەو هەر لەزارم
بەشم هەر زار و شینە، لە دووری ئەو شرینە(٢)
دەوای زام و برینە، زۆر حەزین و بیمارم
(لوتفی) تاکەی حەزینی، دڵ شکستە و برینی
بەسە خەڵوەت نشینی، وەرە سەیری گووڵزارم

١–٢ ئەم دوو دێڕە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

تا بمێنم من بە قوربان

تا بمێنم من بە قوربان سەر فیدای سەر تۆ ئەکەم
وەختی رووی تووم لێ بزر بێ دائیما رۆڕۆ ئەکەم
گەر بە شەرتێ دەس کەوێ چاوم لە تۆبێو نانی جۆ
لەزەتی سەر ئەرزی خوا قوربانی نانی جۆ ئەکەم
نامەیێکی دەستی خۆی گەر بۆم بنێری یارەکەم
هەروەکوو مەجنون لە کەیفا روو لەشاخ و کۆ ئەکەم
گەر خوا حەزکا ببم بە باخەوان سێوو هەنار
دائەبەستم کەپری شادی رۆژو شەو هۆهۆ ئەکەم
دائیمە من هەر خەریکی سەیری گوڵزاری ئەبم
خۆشە ئەوجا حاکمی بم حوکمی سەربەخۆ ئەکەم
وا بە خوردێ ئاوی چاوم هەر لە دووری چاوی کاڵ
عەکسی ئاوی شیوە سوورو جۆی بکرە جۆ ئەکەم
نامەوێ دونیاو لە زەت شەرتێ شوانیت دەس کەوێ
هەروەکوو موسا منیش هەشت ساڵ شوانی تۆ ئەکەم
سەد کەڕەت بێتو جنێوم پێ بدەی فەخرە لەلام[1]
شەرتە تاکوو ماوە رووحم روو لە قاپی تۆ ئەکەم
تابەکەی توو هەر ئەڵێی (لوتفی) کەس گوێ لێ نییە
تۆزێ فیکرت بێ بڵێی ئەم حاڵەتانە بۆ ئەکەم

[1] ئەم تاکە دێڕە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

وەرە یاری خونچەدەم(١)

وەرە یاری خونچە دەم، ئەی جوانی شیرین قەدەم
دڵ ئەناڵێ، هەموو دەم، لە پێناوت روح ئەدەم
رووح ئەکەم بە قوربانت، بۆ زوڵفی لوولی جوانت
دەستی منو دامانت، تیمارکە دەردو زەدەم
تیمارکە دەردی دەروون، جەرگو دڵم بوو بەخوون
کەوتوومە کزو زەبوون، تۆ شازادەو من خەدەم
توو وەك شازادەی چینی، قامەت شەنگو شرینی
دەوای زامو برینی، رووناکی هەردوو دیدەم
دڵ پڕ دەردو ئازارم، وەك فەرهادی هەژارم
بێ خەونو بێ قەرارم، لە مەغریب تا سوبحدەم
رۆژو شەوم جەفایە، لە دووری ئەو لەیلایە
گەرچی زۆر بێ وەفایە، لێم نەدی غەیری نەدەم
(لوتفی) تاکەی خەمباری، هەردەم لە شینو زاری
لە گیانی خۆت بێزاری، وێڵی سەحرای عەدەم

* * *

[1] ئەم پارچە شیعرە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

دڵ داگیرساوە

دڵ داگیرساوە ئەسووتێ وەك مۆم
مەگەر هەر بە خۆم شێوەن کەم بۆ خۆم
توویش لە ئەحواڵم ناپرسی جارێ
مەعلووم بریندار تیغی ئەبرۆی تۆم
خەیاڵی رووی تۆ وا لەبەر چاوم
لە ماڵ یا لە دەر لە شاخ یا لە چۆم
تەمەننا ئەکەم لە خودای گەورە
ئارەزوومەندی دیداری رووی تۆم
ئارامم نییە زۆر پەشێو حاڵم
دائیم پڕ ئێشە زامەکەی بەسۆم
لەسەر تا بەپێی گشت تێك شکاوە
نەماوە تاقەت لە هەردوو ئەژنۆم
چەن ساڵە وەك شێت گەڕیدەی سەحرام
بە قسەی عالەم بوومە جێگەی لۆم
بەغەمزەی چەشمت وا پێی کراوم
بە سزا بژیم تا ئەو رۆژەی ئەڕۆم
(لوتفی) واز بێنە چیت لەم خەیاڵە
مەحاڵە بۆ تۆ بێتە بەروبۆم

ئەم شەو لە خەودا

ئەمشەو لە خەودا یاری شیرینم
هاتبوو بۆ لام گیانی دێرینم
سبەینێ هەڵسام کەس نییەو دیار
وامزانی راستەو خەو نییە بینم
بۆیە وا ماتو پەشێو سەرسام
خەریکی ئاهی سەردو گرینم
تۆزی ساکین بوو برینی دەردم
تازەی کردەوە زامو برینم
لەسەردا وادێ سیلاوی ئەشکم
گیانە وەرە سەر ئەشکی خوێنینم
بە رۆژو بەشەو هەر وەکوو فەرهاد
نەقشو نیگاری بالاّی شیرینیم
دائیم لە شینو گریانم ئەمن
مەلوولو ماتم خەستە و غەمگینم
دڵە تابەکەی تۆ هەر بە تەمای
لە دەستی تۆ چوو بزان یەقینم
(لوتفی) ئەم فیکرە لەدڵ دەرکەدەر
بەس وەکوو فەرهاد بڵێی شرینم

تیمارکه دەردم

گیانه نەماوم دیدەم نەماوم
وەك برا كوژراو جگەر برژاوم
له دووری تۆیه ئەی چەهره پەری
بێ سەبرو قەرار بێ خوردو خاوم
له حەسرەت باڵات هەروەكوو مەجنوون
بەشێتی مەجنوون دەرچووە ناوم
وەك داری خەزان وشكم بەپاوە
شەوق‌و زەوقم چوو شەنگ لێ بروام
بكەوە فریام سەر خێڵی نازدار
تیماركه دەردم هەتاكوو ماوم
پەنجەی خەناویت سووره بە خوێنم
ئەسیرو پابەند دوو زولفی خاوم
ئاگری دووری تۆ ئاگری تێ بەردام
سەراپا جەستەم وەك یەك سووتاوم
چاو وەك گەلاوێژ هەڵدێنێ بەناز
به یەك تەماشا پۆری خوراوم

سەر خێڵی نازدار ئاهووی مشكین ناف
من بۆ گرتنت لەگەڵ جێماوم
ئەمجا بە رووی رووت دڵم رووناك كه
دەردم دەرمان كە شێت‌و شێواوم
(لوتفی) تۆ تازه چیت له دڵداری
منیش نازانم بۆچ خەریك ماوم

* * *

نەلەیل نە شیرین

ڕۆژی چوومە دەر بە عەزمی گەڕان
کەوتە بەرچاوم شوخێکی جوان
ناسکی خاڵو کووڵمە ئاڵەکەی
نە لەیلو نە شیرین نەوەك خەرامان
لە ناکاو کە دیم عەقڵو هۆشی برد
دڵو دەروونی کردمە بوریان
پەنجا ساڵ عومرم هەبوو تەواوی
هات گەڕایەوە بۆ چواردە ساڵان
پیریو زویری خۆی لێم شاردەوە
چوومە سەر بیری گەنجییەکەی جاران
کردەو عیبادەت لە دەوری چل ساڵ
بەیەك دەقیقە گشت چوو بە تاڵان
بە فیکرو عەقڵ زۆرم لێك داوە
شۆخی وام نەدی لە دەوری دەوران
قەدو قامەتی وەك سوورە چنار
ڕەنگو ڕوخساری سەوڵی خەرامان
دوو چاوی هەبوو زوهرەو موشتەری
جەرگی عاشقیان ئەکرد بە بوریان

لە گفتوگۆی ئەو خەیاڵ ئەفڕێ
ددان وەکوو دوڕ لێو وەکوو مەرجان
لەبەدبەختی من پیری بێ تاقەت
موبتەلای کردم بەشینو گریان
حەسرەتی دڵ و هەناسەی سەردەم
بەسەرما ڕژا دەردێ بێ دەرمان
کەوتمە ناو گێژی بەحرێکی بێپەی
ئومێدی نەجات نییە لە جیهان
چونکە نازانی (لوتفی) چەکارە
هەر خەفەت بخوا تا ئاخیر زەمان

* * *

باخەوانی باخی گوڵ بووم

ڕەنگی زەردو ئەشکی چاوم دەردەکەم زۆر کارییە
هەروەکوو سیروان لە چاوم سەیلی ئەشکم جارییە
گەر ئەڵێی تۆزێ ئەژیم هەروەك سەفیهی بێ خەبەر
دەردی عیشقە وای لێ کردم مانەوەم بێ عارییە
عارو عەیبم لێ مەبینە گەر لە ناکەس روو ئەکەم
بارەکەم یەکجار گرانە عیللەتی ناچارییە
زانینو عەقڵو کیتابەت سوودێکی بۆ من نەبوو
رەنجەکەم گشت چوو بەبادا بەختەکەم هەر خوارییە
بێ سەمەر بوو داری بەختم تووڵی عومرم رابوارد
رۆژ بە دائیم دەردو زیللەت هەم شەوم بێ دارییە
باخەوانی باخی گوڵ بووم سەردەمێ خۆشی رامبوارد
ماوەییێکی کورتو کەم بوو داخەکەم یەکجارییە
(لوتفی) خۆشی چاك ئەزانێ ئاخیرەت هەر رووت ئەبێ
بۆیە هەر رووتو رەزیلی کووچەو ناو شارییە

* * *

هەروەکوو لالەی بوهاران

وا خەیاڵ و عەقڵو هۆشم راستەڕێی ون کردووە
هەروەکوو کرمی (سولەیمان) جەرگمی کون کردووە
خوێن لە بونیادم نەماوە سیسو ژاکاوم ئەمن
هەڵگیراوە خواردنو خەو ئەشکمی روون کردووە
هەروەکوو لالەی بوهاران دائیما نەشئەم هەبوو
فیرقەتی یاری وەفادارم منی دوون کردووە
جەردەیی زولفی کە هات تاراجی دڵمی وا رفاند
ئەو سوپاو سالارە ئێمەی تووشی گەردوون کردووە
ئەی رەفیقان وا مەزانن نالێنم بێ حیکمەتە
تیری ئەبرۆیە کە جەرگو ناوی پڕخوون کردووە
لە خەوی غەفڵەت بە دائیم شکلی ئەو نازدارە خۆ
دێتە بەرچاوم لە بۆیە منی مەجنوون کردووە
هەروەکوو دارێ لە پایز (لوتفی) وا بێ زینەتی
یادی سیوەیل هاتو لێیدا منی زەبوون کردووە

* * *

سەیری بوهار چەن جوانە

سەیری بوهار چەن جوانە، کاتی کەیفو سەیرانە
گوڵان لەسەر چڵان، کانی ئاو لە جەریانە
ئاونگ ساف لەسەر گوڵان، بولبول وا، لەسەر چڵان
بای وەعدە لەگەڵ زوڵفان، بە یەکدا دێن شەریانە
شەڕی ئەوان نەگبەتە، سەبەب دەردو مەینەتە
بۆ عاشقان زەحمەتە، تا تای ئەو زولفانە
بە تاتای زولفی یار، بۆتە کۆتی پێی هەژار
بۆم مایەوە خاکەسار، لەمەولا وەك دێوانە
دێوانەی دووچاوی تۆم، نەماوە هێز لە ئەژنۆم
با هەر بگرێم بۆ خۆم، بەشی من هەر گریانە
بەشی من هەر گرینە، جەرگمو دڵم برینە
لە دووری ئەو شیرینە، وەك فەرهادی زەمانە
وەك فەرهادی بێستون، جەرگو هەناو بوو بە خوون
شاگردی منە مەجنوون، سەیری بەزمی دێوانە
دێوانەی بالای یارم، من هیچ نییە قەرارم

خۆمیش لە خۆم بێزارم، لەبەر لۆمەی بێگانە
لۆمەم ئەکەن قەومو خوێش، بوومە سەییاحو دەروێش
برینم وا هاتە ئێش، دەردەکەم زۆر گرانە
یەکجار گرانە دەردم، شاهیدە ڕەنگی زەردم
لە جێگەی قەومو فەردم، جارێ وەرە ئێرانە
(لوتفی) لێت بوو بەحەسرەت، چاو لەڕێی دڵ لەمیحنەت
بەڵکوو بکا مەرحەمەت، تەشریفی بە جەژنانە

* * *

چییە ئیمرۆ دڵی من

چییە ئیمرۆ دڵی من وا لــە راوو کەیــفو ســـەیرانە
گەڕیدەی شاخو دەشـــتو دەر لە دامێنی چیاکـــانە
بە فیکـــری عـــارزی هێنایە بەر چاوی وێنەی دولبەر
گەهی لە کەیفو شـــادییدا گەهی لە شـینو گریـــانە
بە خەیـــاڵی هەبـاو عەقڵی کـــەم فامی وەهـــای دانا
میســـالی شـەمعە روخساری بەخۆی تەشبیهی پەروانە
ئەڵێم ئەی بێ عەقڵ تۆچیو خەریکی چیو لەچی ماوی
وەرە وازبێنە لـەم فیکـــرە کە ئـــاخیرەت پەشـــیمانە
نەبوو هەرگیز کەســـا بیت بێ لەســەر هیچ شتێ تاسەر
بە وێنەی چەرخی گەردوونە بەدەس نەفـسەوە حەیرانە
چاوی توو هەروەکوو راوچی تیر ئەندازبێ بــۆ هەر لایێ
بـــە دووی ئەوتیرەدا ئـەڕۆی بۆیە وا حاڵت پەرێشـــانە
گـــەهی دێنێتە بەر چـــاوی خەیـــاڵی وێنەی شـیرین
گەهی ســـاکین لە خەڵــوەتدا خەیـــاڵی نەقشی خاڵانە
بەدەستی خۆی نییە بولبول کە ترسابێ لە بەردی خەڵك
کە نـــاییو نزیکی نابێ هەمـــووی ترســـی رەقیبانە
لــە نزیكو لـە دوور ئەیڵێی چ ئەزانی لـە عەشـــتقی یار

کە زیکـــری ســـەر زبانێتی گوڵێکی مـــن لـــە باخـــانە
کە رۆژێ رێکەوێ ئیشـــی ئەڵێی کێ هەیە هــەر من هەم
کە برســی بێ ئەڵێی یارەب ئەمن چی بکەم لە برســـانە
بەســـە (لوتفی) ئەوا پیر بووی خــەیاڵی هیچی دونیایی
وەرە تەعقیبی رێگەی راســت گوزەرکە لــەم خـــەیاڵانە

*　　　*　　　*

به پەیکانی تیر

گیانە نازانی دڵم زامارە
برینەکەی من لە دووری یارە
پار بوو ئەگەڕام لە دەشتو لە دەر
لە مانگی نیسان ئەوەل بوهارە
گەلیٚ نازداران هاتبوون بۆ گەشت
ئەگەڕان لە ناو گوڵو گوڵزارە
یەك یەكیان دیاربوو رووخساری ئەنواند
بە غەمزەی ئەبرۆ کەوتنە ئیشارە
بە پەیکانی تیر دوو ئەبرۆی هیلال
دڵو جەرگ سووتا بووە سەد پارە
وەك هەیکەل بیٚ رووح ماوم بە پاوە
جیٚی تیری ئەوە دڵ برینداره
ئیٚستا ئەنۆشم شەرابی میحنەت
(لوتفی) چی ئەکەی چارت ناچارە

* * *

فیکرو ئارەزووم

خەیاڵم لەسەر کیٚوی سەفینە
گەر باوەڕ ناکەی وەرە بم بینە
فیکرو ئارەزووم هەروەکوو فەرهاد
بە رۆژو بە شەو خاڵی شیرینە
ئیمرۆ لە شادیم دەم بە پیٚکەنین
وام لە ناو باخی گوڵو نەسرینە
ویٚردی زمانم چیرۆکی لەیلا
لە دڵ من وایە ئاویٚنەی ژینە
گەر بیٚتو چاوم لە تۆ بڕیٚ
بەشم هەر مەینەت زارو گرینە
خەم لام باری کرد شادیم گەشاوە
باخچەی گوڵاڵەی دەورم پەرژینە
(لوتفی) خەم مەخۆ زۆرت نەماوە
ئیمرۆکەت وەکوو رۆژی پیٚشینە

* * *

مژده

مژدەیان داوە ئیمرۆ بوهارە
چیم لەو مژدەیە بۆ من زینهارە
لە جێگەی شادیو بەزمو پێکەنین
بەشی من هەر خەم مەینەتو قارە
گەلیٚ ئازیز بووم لای دۆستانی زووم
ئێستەکە بیٚ عەیب گشت لێم بێزارە
حەپسم بە تەنها لە کونجی تاریك
قسەو گفتوگۆم لای عالەم عارە
دڵ وا خۆشە کەم دانیشتووی شارم
شارو دێی بۆ من کونجی موغارە
چیاو دەشتو دەر بە گوڵ رازاوە
چریکەی بولبول نەغمەی دڵدارە
من پیرو زویر لە خەڵوەتی خەم
دڵ بریناری تیری رۆژگارە
عالەم لە خۆشیو کەیفو سەیرانە[1]
تەنها من نەبیٚ هەر بارم خوارە
(لوتفی) گشت ئەڕوا خۆشی گەر تاڵی[2]
هەر کردەی چاکە ئەمێنیٚو دیارە

[1]– [2] ئەم دوو دێڕە شیعرە لە چاپی یەکەم بڵاونەکراوەتەوە

نیگای ئەو شۆخە عەیارە (١)

نیگای ئەو شۆخە عەیارە، دڵی کردووم بەسەد پارە
دەروونم پڕ لە ئازارە، لە تاو ئەو لێوە گوڵنارە
لە عەشقی ئەو پەری زادە، برۆی وەك شێری جەللادە
دڵم غەمگینو بەربادە، کە زوڵفی چەشنی رەشمارە
دەمی خونچەی بوهارستان، لەدووری یاری چاومەستان
هەمیشە پایزو زستان، کە پیشەم شینو هاوارە
گرانە دەردی دڵ بەخوا، وەکوو مەجنوونی بیٚ پەروا
بە دائیم وێڵو بیٚ مەئوا، هەمیشە شێتو پەستیارە
سەرم سوڕماوە لەم بەختە، برینی دەردەکەم سەختە
ژیانم تاڵە لەم وەختە، چ شۆخیٚ نەحسو غەدارە
ئەم شۆخە شیرین قەدەمە، بۆ من کە مایەی ماتەمە
دائیم لە جەورو ناڵەمە، لە بۆ ئەو چاوە بە خومارە
نەماوە خواردن هەم خەوم، بیٚ راحەتە رۆژو شەوم
هەر باسی تاڵی ئەژنەوم، (لوتفی) لەم ژینە بێزارە

* * *

[1] ئەم پارچە شیعرە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

گەردنی نەقشی بلوورە

گەردنی نەقشی بلوورە سەنعەتی حەق وا ئەبێ
هەر لەگۆشتو خوێنی ئینسان شەوچرا پەیدا ئەبێ
گەرچی مەوصوفی عەقڵ مەشهوری علیمو ئەدەبە
یەك نەزەر بەسیە لە بۆ عاشق لەژین ریسوا ئەبێ
تۆ بزانە پێت بڵێم گەر یەك ئیشارەت بۆ بكات
تووشی عیللەت سارییەو دەردێکی بێ هەمتا ئەبێ
چاوەکانی هەڵهێناوە وەك شەهینی دوای نێچیر
دڵ وەکوو دووڕاجی مەسکینە لە ترسا وا ئەبێ
من لە دەستی خۆم نییە دڵ تەیرە وا کەوتۆتە داو
هەر کەسێ تر بێ ئەویش وەك من لەرێی سەودا ئەبێ
روو لە هەر شوێنێ بکا وەك شیرینی ئەرمەن نشینی
عالەمێ وردو درشت پر شۆرشو غەوغا ئەبێ
چارەی دەردی دڵت ناکرێ بە من (لوتفی) بەخوا
رۆژی ئەوەل بەختەکەت چۆن بووە ئێستاش وا ئەبێ

کەرکوك لە ساڵی ١٩٤٣ وتراوە

* * *

دڵم پڕ لە خەیاڵە

دڵم پڕ لە خەیاڵە، خودا هاوار لەم حاڵە
عالەم سەرەوتی نییە، لە تاو ئەم ئاهو ناڵە
ناڵەی منە لە تاوی، وەکوو بازە دوو چاوی
یاخوا هیچ کەس وەکوو من نەکەوێتە نێو داوی
ئەو داوە ئەو داینـاوە، بە خۆی لە هەردوولاوە
بێخەم لە دەردی خەڵکی، کە ماوە یا نەماوە
چۆن نەبم من بەزوخاڵ، لەحەسرەت دووچاوی کاڵ
شەرتە لە داخی باڵای، نەمەوێ من موڵكو ماڵ
روومەت گوڵو گوڵزارە، قامەتی وەك چنارە
عەجایب جووتە سێوە، نەسبە لە قەد ئەودارە
نەمدیوە ئەو سێوانە، بە موڵکی دڵ هەرزانە
قیمەتی کوا لە ئەسڵا، ئەو موڵکی خۆڕاسانە
لێوی چەن جوانو ئاڵە، کولمی پڕ وردە خاڵە
عەجەب شۆخو نەجیبە، گەرچی هێشتا منداڵە
بردوویە عەقڵو هۆشم، بۆیە دڵ بە پەرۆشم
کاتێ کە چاو هەڵدێنێ، بەبێ مەی من سەرخۆشم
ددان ئەڵێی مەرجانە، ئەبرۆی وەکوو قەیتانە
(لوتفی) چیت لە دڵداری، دانیشە بێ دەخلانە

نەغمەی وا بەتام

دڵە تۆ پیر بووی چیت لە دڵداری
بۆچ وابێ شەرمو شعوورو عاری
تەمەنی پیریو دڵداریو ئەتۆ
هەی ماڵویران بێکەس رەنجەڕۆ
بە هەزاران دەرد لە تۆ رووی داوە([1])
جەستەکەت بێ هێز پشتت چەماوە
دەستت دەلەرزێ چاوت کەم بینە([2])
شەوو رۆژ مەینەت لەناو ئەم ژینە
ئەگەرچی خۆتیش کەوا نەماوی
خەیاڵت داوە لە زوڵفی خاوی
بۆ کاتی لاوی دڵ گەڕایەوە
وەکوو کنێرەو گوڵ گەشایەوە
چونکە رووبەڕووی یاری نازەنین
وەك گوڵی خونچە دەم بە پێکەنین
بە نوکتە کەوتە گفتوگۆو کەلام
شەکەر شکاندن نەغمەی وا بەتام
(لوتفی) ئومێدی وەصڵی بەخشیوە
دڵی تۆ خۆشی وای قەت نەدیووە

[1] – ٢– ئەم دوو بەیتە شیعرە لە چاپی یەکەمدا بڵاو نەکراوەتەوە.

سیروانی ئەشکم

برینی جەرگم ئەم شەو کارییە
ژینو ژیانم هەر خەمخوارییە
یادی دۆستانی کۆنەم کەوتە سەر
گڵپەی دەروونم هەروەکوو فنەر
سیروانی ئەشکم بە لێڵاوی هات
رۆژی نیشاندام وەك رۆژی مەمات
جارێ خەیاڵی گفتوگۆی شیرین
بالاّی وەك چنار شۆخی نازەنین
جارێ گوفتاری وەك شەکەر وابوو
وەك مامز هەڵات لە دەستم دەرچوو
جارێ لەنجەولار وەك کۆتری یاهوو
بە نازو عیشوە ئەهاتو ئەچوو
هەر رۆژی نەوعێ مەکرو نازی بوو
هەر سات بۆ یەکێ هامڕازی بوو
نازدارو ناسك شەوچرای شەو بوو
لێو ئاڵو چاو رەش مانەندی کەو بوو
(لوتفی) بناڵە توو لە دووری لەیل
بەمیسلی مەجنوون لەسەحرای دووجیل

درەختی بەختم

دڵ لە دووری تۆ شێتو شێواوە
خواردنی میحنەت خەمو زووخاوە
لە رەشی چاوت رەشە بەختی من
وا لە قوڕ دەرچوو تالعی دوژمن
دۆستانم خەمخوار دوژمن شادە
درەختی بەختم زۆر نامرادە
ئەوەند رەنجم دا لە دونیای رۆشن
قەت نەبوو جاریٚ فرسەتێك بۆ من
دەستم بگاتە پەنجەی شمشاڵت
بە دڵ بگوشم دوو لیمۆی کاڵت
بە وەسڵت شادبم یاری شیرینم
ببی بە شیفای زامو برینم
دەردی دووری تۆ لە دڵم دایە
گیانی شیرینم لاوەك بەلایە
یەك دیدەنی تۆ کاری کرد لە دڵ
دەرناچیٚ تازە هەتا رۆژی گڵ
ئەی شۆخی شیرین ئەی گوڵی بەیان
لە پەری جوان تر ئاسکەی بیابان

سووری روومەتت شێواوی کردم
لە حەسرەت بالآت من ئەوا مردم
ئیشارەی چاوت وا جەرگی بڕیم
جلوبەرگی خۆم هەموو دا دڕیم
گەردنی زەردت رووی وا زەردکردم
ئەی پەری روخسار بالآ نەونەمام
لە کونجی حەسرەت بە تاکو تەنیام
هەر چاوەڕوانم بە رۆژو بە شەو[1]
لە دووری بالآت دەکەم شینو کەو
(لوتفی) چاوەڕێی چی ئەکەی هەژار[2]
بیٚ سوودە نالەت بەس بکە هاوار

١-٢ ئەم دوو بەیتەی لە چاپی یەکەمدا بلاْونەکراوەتەوە.

گوڵی مەهجەبین

دیسان چ ڕۆژە لە دەورانی من
ئەشک بە خوڕ دێ لە چاوانی من
دیسان لەبەر چی دڵم پڕ دەردە
ئاهی دەروونم هەناسەم سەردە
دیسان گیراوە شەش دەری نەردم
دیسان گیرۆدەی هەزاران دەردم
دیسان چ باسەو چیم لێ قەوماوە
بەندی جەرگی من لەت لەت کراوە
دیسان لە جەورو دڵەی پڕ دەردم
بۆ ئێشو خەفەت بۆ ڕەنگی زەردم
دیسان هەورەکەی میحنەت بەبای خەم
باری بەسەرما مەینەت و ماتەم
دیسان لێم بۆتە منداڵی شیر خۆر
وڕک دەگرێ لێم ڕۆژی بە سەد جۆر
دیسان ئاوارەی دەشتو چیابم
لە شینو زاری لە واوەیلا بم
دیسان باری خەم کەوتە سەر شانم
کوولاوە زامی دڵەی بوریانم
دیسان زامەکەی کۆنم هاتەسۆ

بۆ بەدی بەختم کەوتە هاتوچۆ
دیسان گیرۆدەی عەشقی لەیلا بوو([1])
دووچاری هەزار دەردو بەڵا بوو
دیسان رووی کردە هەردەو کۆهەسار([2])
ماتو پەشێوە لە دووری دڵدار
دیسان چاوی کەوت بە گوڵ مەهجەبین
کەوتە زایەڵەو هاوارو ناڵین
رووی روناکی یار کەلێی بەدەر کەوت
بڵێسەی هەڵسا وەک ئاگرو نەوت
بەتیری ئەبرۆی دولبەری خوێن خوار
زامم هاتە ئێش وەکوو گەستە مار
بە داوی زوڵفی شیرینی زەمان
دەستو پێو عەقڵو گشت لەکۆت دران
(لوتفی) باڵای یار لێت بووبە سەد دەرد
لە گریەی دەروون هەناسانی سەرد

* * *

[1] – ٢ – ئەم دوو دێڕە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

دێیەکی زۆر خۆش(١)

ڕێم کە وتە دێیێ ڕۆژێ لە ڕۆژان
دێیێکی زۆر خۆش دارو دارستان
هیچ کەس نەیدیوە جێگەی وادڵگیر
شاخی بەرزو سەوز بێ وێنەو نەزیر
چەمو باخی زۆر کانیو کانی ئاو
هەتا سەیری کەی قەت تێر نابێ چاو
ئاوازی بولبول خوڕەی ئاوی شاخ
بەبێ چەندو چوون تێر ئەکا دەماخ
لام دا بە نیازی تۆزێ ئاو بخۆم
ئەمجا ڕێ بگرم لە بۆ خۆم بڕۆم
تەمەنم حەڤدە هەژدە ساڵانە
جوانو بالابەرز ڕێك و لاوانە
جلو بەرگی چاك شێخانە دەستوور
لەدوور شەوق ئەدا هەروەکوو بلوور
قۆندەرەی بیلاد کەوای جەڕمانم

[1] لە ساڵی ١٩٣٥دا لە سەفەرێکی بۆ ناوچەی قەرەداخ بەو هۆیەوەی ئەم پارچە شیعرەی لە تەمەنی لاویداو لە سەرەتای شیعر دانانیدا بووە وتووە.

عەبای چۆغەی ڕەش وا لەسەر شانم
شانی سوورمەدار دەستووری موسڵ
لە دوور دیارە هەروەك تۆپی گوڵ
دەمانچەی حەوتیر خەنجەری دەبان
سەعات و زنجیر دەستووری کرمان
سوارم لەسەر پشت ئەسپی وەك غەزال
پەناهم هەر تۆی دانای زولجەلال
چوار پەلی سپی ناوچەوانی قەش
وەك ئاسکەی بەڕی ئەڕوا بەبێ غەش
سەر زین ئاوریشم گوڵەنگو سەجاغ
ڕەشمەو لغاو ڕێك سەر کەلەو چەناغ
لەلای خۆم وایە لە ژێر ئاسمانا
کەس نییە وەك من لە ڕووی جیهانا
بەهەر حاڵێ بوو ڕێم بردە ماڵێ
داوای ئاوم کرد بە هەر ئەحواڵێ
دیتم نازدارێ لە ماڵ هاتە دەر
ڕووی شوعلەی ئەدا وەك مانگی ئەنوەر
باڵای وەك نەمام چەمی شەقلاوە
هەتا سەیری کەی عەیبی نەماوە
دەس هەڵبژێری یەزدانی تاکە
سەد ماشائەڵڵا چەندە بێ باکە
لەشی سوێند ئەخۆی یەك پارچە زیوە

بە توولی عومرم هی وام نەدیوە
ڕەنگ سوورو سپی تەواو خەملاوە
ئەڵێی شیرینەو لە ئەڵوەن ماوە
دوو شاە زوڵفی شۆڕ مۆرەلە خەنە
دەم دوڕ بێ یا قووت بە گەوهەر بەنە
تەختی ناوچەوان چوار پەنجەپانە
ئەبرۆی سوێند ئەخوێ هەروەك كەوانە
چاو وەك گەلاوێژ هەڵدێنێ بەناز
رووحی مردۆكان دێنێتە پەرواز
(پووشین) سورمەدار قەزاز كراوە
مشكی گوڵەنگی لێ هەڵبەستراوە
كراسی خامەك كەوای گوڵ باتمان
كەمەرە لە پشت زۆر شیرینو جوان
دڵ دێنێتە جۆش زڕەی لەرزانە
لاگیرەو كرمەك هەم لووتەوانە
بەو لەنجەولارە ئاوی بۆ هێنام
نە خەیاڵی ئاو نە فكری دونیام
ما هەر سەیر بكەم بێ قسەو بێ باس
لەسەر پشت ولاخ وەكوو گێژو كاس
ئاوی راگیر كرد دڵ بێ خەبەرە
كەوتمە گێژو لوول شینو مەخسەرە
ئەوجا پێی وتم ئەی برای ڕێبوار

بۆچ وا پەشێوی عاجزو خەمبار
وتم ئەی نازدار خەمی زەمانە
لە لای من نەبوو لە هیچ دەورانە
تا گەییمە ئێرە هیچ بەڵام نەبوو
بەڵام ئێستا كە عەقڵم لە دەس چوو
نازانم چییە بۆچ وام بەسەرهات
دووچاری دەرد بووم نییە ڕێی نەجات
وتی ئەی میوان دابەزە تاوێ
دونیا زۆر گەرمە تەكلیفی ناوێ
پشووێ بدە تاوێ لە لامان
دانیشە بە دڵ لەسەر دوو چاوان
ئەمجا دابەزیم جێگەی بۆ دانام
كەوتمە گفتوگۆ بە شیرین كەلام
تاكاتی عەسر زۆر بە كەیفو شاد
خەمی زەمانەم ئەدایە بەرباد
ناچار سوار بووم ڕوو لە ڕێگەی خۆم
خەمی سەد ساڵە گەڕایەوە بۆم
وتی ئەی میوان دەستم بەدامان
ئەبێ جارێ تر تۆ بێی بۆ لامان
وتم من چی بكەم بەهانەم نییە
ئێرە زۆر دوورە هاتووچۆ نییە
وتی چەن مەڕێ یا دوو پیرە گا

رەوان کە ئێرە با لەوەڕ بخوا
ئەمجا هەر هەفتە بیانووت ئەبێ
بەو واسیتەوە هاتوچۆت ئەبێ
هەتا باسی کەم دەردم گرانە
بیری لێ بکەم چاو لە گریانە
هەروەکوو مەجنون رووم کردە هەردە
ئەم دا بەسەردا وەك برا مردە
رۆژو شەو لە داخ تا ماوەی یەك ساڵ
لە داخا دائیم سەرخۆش و عەودالْ
چەن بێتە یادم هەناسەی دەروون
ئاگر بەر ئەدا لە چەرخی گەردوون
ئارامم نەما هەروەکوو فەرهاد
شەوو رۆژ پیشەم هەر دادو فریاد
(لوتفی) با بەس بێ کوولانەوەی برین
دەردت گرانە بڕژێنە ئەسرین

{بەشی ئامۆژگاری}

وێنەی لوتفی شاعیر لە ساڵی ١٩٥٨

داخ لە دەس جەوری زەمانە

داخ لە دەس جەوری زەمانە وەك فلیمی سینەما
جار بە جار خۆی لێم ئەگۆڕێ هەروەکو شاپوری شا
ڕۆژێ ئەیکا بە وەزیرو ڕۆژێ گێژو بێ نەوا
ڕۆژێ فاسوونی لەبەرکرد ڕۆژێ ڕووت و بێ کەوا
ڕۆژێ بێ شەوقو زەلیل، دائەنیشێ دڵ بە غەم
ڕۆژێ شەوقی سەرو سیمای هەروەکوو نەنجمی سەما
ڕۆژێ ڕوخساری ئەبینم سیس‌و بێ خواردن‌و خەو
جارێکیش هەرئەو کەساسە رووی وەکو ڕۆژ شەوقەدا
جارێ ژەنگاوی وەکو ئاسن لە ناوی زبڵ‌و خۆڵ
ڕۆژێ ئەیبینم بە شەوقە روومەتی هەروەك چرا
دوێنێ خزمەتچی‌و نۆکەر بوو لە دەرگای حاکمێ
ئیمڕۆ ڕوتبەی وا لە شانا بۆتە سەرکردەی سوپا
دوێنێ کەناسی کۆڵان بوو ئیمڕۆکە بۆتە ئەمیر
پێ لەسەر پێ دائەنیشێ ڕووبەرووی سەرهەنگ‌و شا
دوێنێ ڕووت‌و بێ کراس بوو پێم ئەوت مامە خلە
ئیمڕۆ پۆشتەو پارەدارە پێی ئەڵێ خدرە ئاغا
پارەکە پیاوێ زەریف بوو چونکە پارەی زۆر هەبوو
(لوتفی) ئەمڕۆ بێ فلوسی لاچۆ لێرە تۆ خودا

بەسیە واز بێنە

بەسیە واز بێنە لە کردەی ناشیرین خاوەن کەماڵ
تابەکەی بێ هەستو هۆشی وەك منالی خوردەساڵ
موبتەلای دونیای دوونی ڕۆژو شەو دێی‌و دەچی
بێ خەبەر ماوی لە ئەمری زاتی پاکی زول جەلال
تۆزێ یادی خوا بکە تا ماوە ژینت خاك بەسەر
دوایی سوودێکی نییە یەك زەڕەیێ سامان‌و ماڵ
کاتێکت زانی لە ناکاو تووشی داوی مەرگ ئەبی
جێ ئەمێنێ گشت بە جارێ پاشی خۆت ماڵو منال
گەنجی قارونت هەبێ هێشتاکە داماوو گەدای
گشتی قوربانی سەعاتێ، تاعەتو نانێ حەڵاڵ
ئاگاداربە توێشەی چاکت هەبێ بۆ ئاخیرەت
نەکەوییە ڕێ بێ زەخیرەی تاعەتو دەستی بەتاڵ
سەروەتی دونیا ئەگەر هی تۆ بێ جێی شادی نییە
چونکە لەم کەونە هەموو شت هەر ئەبێ ڕۆژێ زەواڵ
چاوی غەفڵەت هەڵبڕە زوو رووکە دەرگاهی خودا
ئەم ژیانە فانییە تێپەڕ ئەبێ وەك بای شەماڵ
(لوتفی) تۆش عومرت بەسەرچوو وای لە دوا قۆناغی ژین
هەستە خۆت ئامادە کە بەسیە ئیتر فکرو خەیاڵ

بۆ کۆچی دوایی

(لوتفی) باوکم(١)

ماوەی چەند ڕۆژ لە ناو ئازارو دەرد دەتلامەوە
دایمە بێ ڕاحەتو خەو وەك تەشی دەخولامەوە
ڕۆژێ دکتۆر هات وتی تۆ باشی فەرموو زوو بڕۆ
هاتمەوە ماڵ لێی درێژ بووم گیان بە دەردو زامەوە
عالەمێ زۆر دەوری لێ دابووم ژن‌و پیاوو منال
زۆر بە شادی‌و زەوق‌و خۆشی گفتوگۆی بەتامەوە
لەحەزەیێ زۆر خۆش‌و دڵگیر بوو قسەو گوفتاری خۆش
دۆستو بێگانە لەگەڵ خزم‌و براو مامەوە
وەختێ بینیم چرپە چرپەو هیچ منیش حاڵی نەبووم
چاو دەگێڕم کەس نەما هەر خۆم بە تەنها مامەوە
ما فکر کەم ئەی خودایە بۆچی چۆڵ بوو ژوورو دەر
دیم منالێ هاتە ژوورێ دانیشت لەلایەن پامەوە
وەختێ پرسیم ڕۆڵە بۆچی ئێرە چۆڵ بوو کەس نەما
پێی وتم باپیرە وا مرد دەیپێچنە کفن‌و خامەوە
ئەمە هەواڵەم بیست شعورو عەقڵو هۆشم لا نەما
یەك تەزوویێ هات بەسەرما دەرچوو لەنووکی پامەوە
فکری پێشووی دەوری مندالی هەموویم هاتە یاد
هەروەکو بەفری بوهار بێ ئیختیار تاوامەوە

گریەو زاریم پەیا بوو هاتە جۆش ســــــۆزی دەروون
خۆم لە قوڕ نێم بۆ فیراقی هەر لە ســـــــەر تا پامەوە
بۆ کۆچی زاتێکی وەك لوتفی دەســـــووتا جەرگو دڵ
هەروەکو بولبولْ دەناڵم چیم بە لۆمـــــــەی عامەوە
شــــادی کەی رووحی بە جەننەت یا ئیلاهی لعالەمین
من لە دەرگات رۆژو شـــەو دەســـــتەو دوعا پاڕامەوە
لوتفی پیاوی دینو دنیا بوو لــــە دەس چوو داخەکەم
وەکو گوڵێ گەش بوو لە ناو ئەم عالەمی ئیســــلامەوە
ئەو نەجــــاتی بوو لە دنیا گەییە خزمـــەت زاتی حەق
قوڕ بەســـــەر من پاشی ئەو بێ یارو بێ کەس مامەوە
(هەوری) تۆ بۆ خۆت بناڵە تاکو ماوی قوڕ بەســـــەر
گۆشــــەگیرو دەســـــتە ئەژنۆ بەو دڵــــەی پڕ زامەوە

(١) کاتێ لە نەخۆشخانەی ئازادیی ئێستا، نەشتەرگەری ریخەڵۆکە کوێرە کرابووم، لە هەمانکاتدا باوکمو باجیم عەتیەخان، نەخۆش بوونو لە هەمان نەخۆشخانەدا خەوتبوون، لە دوای دەرچوونم لە نەخۆشخانەی ناوبراو لە ١٩٨٩/٥/٢١ باوکم لوتفی شاعیر، بە هۆی ئەوەی ماڵی من کەمێ لە ماڵی باوکمەوە دوور بوو، هەواڵی کۆچی دوایی ئەم زاتەم پاش چەند سەعاتێ بیست ئەویش لەبەر ئەوەی کە من نەساغ بووم بۆیە بە منیان نەوتبوو، بۆ ئەوەی غەمگین تر نەبم. بەڕاستی بە بیستنی ئەم هەواڵە برینەکەم زیاتر هاتە ئێشو دونیای رووناکو بەرینم لێ بوو بە شەوە زەنگو زیندان، هەرچەندە من عومرم کردبوو، خاوەن ماڵو منداڵو ژن بووم، بەڵام هەر خۆم وەك منداڵێ دەبینی. فرمێسکی چاوم دەهاتە خوار، چەند یادگارییەکی دەوری منداڵی دەهاتەوە یادم. ئیتر خۆم بۆ نەگیراو بۆیە بەم چەند دێڕە شیعرە بەسۆزە کەمێ سەبوری دڵی خۆم پێ دایەوە. بەڵام تامردن ئەو خەمەم لە دڵ دەرناچێ کە نەمتوانی لە پرسەکەی ئامادە بم. بۆیە ئەم پارچە شیعرەم لەسەر جێگاکەم نووسیوە بۆ یادگاری لە رۆژی سێ شەممە ١٩٨٩/٥/٢٣.

وا خەیاڵم سواری ئەسپی

واخـەیــاڵم ســواری ئەسـپی ســەر رەقـی بــەد غـار ئــەکا
روو لــە شـــاخو دەشـــتو کێوو جـۆمو بـــەردو دار ئەکا
لاڤ زل زل لـــێ ئـــەداتو هـەروەکـــوو ئـــاغـــای رووت
هیـچ لــە مـــاڵی دانییە داوای ســوپاو ســالار ئــەکـــا
حاکمی حوکمە لەسەر تەختوتاراجی نەگبەتی سەربەخۆ
کـــەچی ئیدیـــعای تـــەخـتو قەســری زەڕ نیگار ئەکا
تیغی نەگبەت بــاڵی پــەڵـداوە فـــرەیی داوە لـــە دوور
بێ خـــەبەر لـــە حاڵـــی خۆی داوای سەماو تەیار ئەکا
بــاری بێ عەقڵی گـــرانە وا لە ژێـــر یـــا نووچ ئـــەدا
گـەرچی لەو حاڵەیشـە هێشـتا ئیدیعـای سـەربـار ئەکا
رووتو بـــێ بـــەرگو کـەراســـە سـەر بـە تاڵو پێ پەتی
مـەعـمـەلەی یا قووتو دوڕو ســەنگی گەوهــەر بار ئـەکا
بەســـیە (لوتفی) زەحمەتە بـۆت نـاگیرێ نـەفسـی بەدت
ســـەد هـــەزارانی وەکـــوو تۆو پڕ جــەفا هـــاوار ئـەکـا

* * *

گەرچی خۆم رووت و رەزیلم

گەرچی خۆم رووت و رەزیلم دڵ هەوای جاران ئەکا
هەروەکوو ئەوەڵ لە شەوقە ئارەزووی سەیران ئەکا
گەرچی زۆر پیرو زویرە تاقەتی حاڵی نییە
ئیدیعای قورب و ویساڵی وەسڵی رووی جانان ئەکا
وا لە دەشتا کەوتووە بێ ناز لەشی پڕ زبڵ و خۆڵ
فیکری بازاڕو ئوتێل و قەیسەری شاران ئەکا
پیری داری دایە دەستی پای کە دوو بوو بوو بەسێ([1])
گەرچی حاڵیشی وەهایە ئارەزووی گەڕان ئەکا
وا لە تویێ کراسی خام و کێچ و ئەسپیدا رەزیل
باسی چۆغەی (لاجیوەرد[2])و فاسوونی جەڕمان ئەکا
خۆی لە سەحرایەکی بێ ئاوو کەوتووە مات و مەلوول
ئیدعای ئاوی شەت و باغ و گوڵ و رەیحان ئەکا
شەش گەزی چاوی نییە لەموڵک و سەروەت ئەی هەژار
سەر گوزەشتەی بەرگی چین و ئارموش و کەتان ئەکا

[1] پای کەدوو بوو بۆتە سێ. واتە کە پیر بوو چووە ناو ساڵ و گۆچان هەڵدەگرێ و پای رۆینی دەبێتە سێ.
[2] لاجیوەرد، جۆرە قوماشێکی گرانبەها بووە.

هەر بە مسکێنیش ئەگەر لێرە نەبێ جێگەی نییە
داخەکەم لافی ئەمیری شاری کرماشان ئەکا
تەعقیبی رێگەی عەقڵ کە (لوتفی) تاکەی وا عەزاب
باری بێ عەقڵی گرانە خەڵکی بێ سامان ئەکا

* * *

عومرێکت وا رابوارد(١)

عومرێکت وا رابوارد مام ئەحمەدی بێ خەبەر
حەیاتی خۆت تەواو کرد لە خزمەتی گاووکەر
چەندێ رەنج و جەفات دی شڕی و رووتی و رەزیلی
چەندێ لە دونیای رۆشن بە خەمو بە دەردەسەر
چەندێکت لە دونیا دی ئەوەندەی تر نابینی
لە ژێر باری رەزالەت هەتاکەی وا قوڕ بەسەر
هیچ سێبەرێکت نەبوو نە بۆ خۆت و نە بۆ کەس
عاقیبەت وا تەواوی وەکوو داری بێ سەمەر
مێشکت چەن بەتاڵە بەسە تاکەی ئەم حاڵە
ئەمجارە روو کە دەرگای خالقی حەیی ئەکبەر
تۆزێ عەقڵت بێ هەژار بەس بدە رەنجی هەبا
گشتی بەجێ ئەمێنێ وەختی هەنگامەی گوزەر
پێنج فەرزە نوێژت بکە زۆر بە شەرت و بە ئەرکان
ئاوڕ دەوە بەراستی دەرحەق جیران و هەمسەر
بۆچی گیانت گرانە بۆ تاعەتی خوداوەند
هەربۆ پارەی جامێ ماست لووت ئەدەیتە بای سەحەر

[1] لوتفی ئەم پارچە شیعرەی وەکوو ئامۆژگاری بۆ ناسیاوێکی خۆشەویستی خۆی لە ساڵی ١٩٥٦ی زایینی وتووە.

گەر تەوبە نەکەی ئەمن پێت ئەڵێم راست و رەوان
رۆژێ ئەبێ ئەگرێی ئەڵێی وای ئەینەل مەفەر
مەئیووس و بێ بەش ئەبیی لە میوەی باخی جینان
بە سەد ئاخ و واوەیلا رەوان ئەکرێی بۆ سەقەر
نەسیحەت بکە منداڵ، ژن و خوشک و کوڕ و کچ
با ئەوانیش وەکوو تۆ هیلاک نەبن رەنج خەسار
رێگەی دین و عەدالەت حەق و حەڵاڵ و حەرام
پێیان تەعلیم کە زیاد نەفعە بۆ تۆ نەک زەرەر
(لوتفی) ئەتوو ئەڵێی چی سووحبەتی بە قسەت دێ
گیسکێکی پێی چاترە لە حەدیسی پێغەمبەر

* * *

چەرخی گەردوون (١)

با لەداخی چەرخی گەردوون دەس بکەینە شینوزار
زووخی زامی جەرگی خۆم نۆش کەم بنالم بێ قەرار
قەدرو حورمەت گشتی هەڵسا عەیبوعارە کەوتەلا
هەرچی جۆرێ بێ شەریفە دەوڵەمەند خاوەن دینار
حورمەتو عیلمو زەکاوەت خانەدانی زۆر گیرام
گشتی کەوتە پێچی دیوار عالییە ئەهلی قومار
پارە ناکا عەقڵی کۆنە ئیمڕۆ ڕۆژی مۆدەیە
هەر شتێ ئێمە بڵێین بێ ڕەغبەتە بێ ئیعتیبار
ئەم نەوعە ئیشەکە ئێمە زۆر بە عەیبەی تێ دەگەین
لای عەیامی عەسری تازە بۆتە جێگەی ئیفتیخار
حوبی دینو مەزهەب و مزگەوتو ڕەحمی ئەقریبا
گشتی یەك پارچە بەجارێ رووی کردە تورەی دینار
چەن پیاوی خانەدانی ناو عەشیرەت وەك چرا
تێکەڵی گورگو چەقەڵ ئومێدی لاکی دەردەدار
سەد عوبەییە وا لە ژێر باری گران شانی رزا
توو وەرە سەیری کە ریش کەوا لە ناو بەزمی بوهار
(لوتفی) چارەت هەر کنارە بەس بکە شەرحی هەبا
سەد هەزارانی وەکوو تۆ کەوتووە بە خەم گوسار

[1] ئەم پارچە شیعرەی لە ساڵی ١٩٣٧ی زایینی وتووە.

وەرە سەر باسی ([1])

وەرە سەر باسی دەوڵەمەندی شڕ
دەرگای حەساری کلیل داوە خڕ
ناوێرێ غەریب وە یا ڕێبواری
روو کاتەماڵی لەبەر سەگی دڕ
سەروو پێ پەتی بە ڕۆژو بە شەو
بە تویێی کراسو دەرپێیکی شڕ
هەر چەندەی هەبێ قەت رازی نابێ
عەرد خۆی تەواوکرد کەوتە چرگەوخڕ
کە بێتە باسی یەك درهەم تەماع
ئەیکاتە گاڵەو چەقەو مشتو مڕ
گەر بە دڵی نەبێ قسەی هەژاری
تاوی لێ ئەدا ناکاو کوتو پڕ
ئەڵێی ئەی کابرا هەڵسە لەم ناوە
بڕۆ ڕێگەی خۆت زووبە کپو کڕ
بۆ خۆت دانیشە بێ هۆشی نەفام
من کەی هاوڕێی توومو لاتی گێژی وڕ
(لوتفی) بە ئێشە دەردی دەروونت
بۆ خۆت بناڵە هەردەم سەرو مڕ

[1] ئەم پارچە شیعرە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

زەمانە ئیشت[1]

زەمانە ئیشت گشت چەوت و بەدفەڕ
کردەوەت هەموو پڕ لە فیتنەو شەڕ
هەزار شازادەت توو کردە خادم
بەگێژێك ئەدەی تەختەکەی قەیسەر
هەندیٚ گیرۆدەی دەردی هەژاری
هەندێکیش غەرقە لە ناو سیم و زەڕ
هەندیٚ نەخۆش و گێژو دەردەدار
هەندیٚ بە شەوقە دەماخی لەسەر
هەندیٚ کەوتووە لە دەشتێکی چۆلٚ
هەندیٚ ناو باخی پڕ میوەو سەمەر
هەندیٚ هاواری لە دەستی زۆردار
هەندیٚ مەسرورە شادو بەختەوەر
هەندیٚ رووت و قووت بەتای کراسیٚ
هەندێکیش چۆغەو فاسۆنی لەبەر
هەندیٚ زۆر بەناز بەخێوی دەکەی
هەندیٚ ئەگرییٚ بیٚ دایك و پدەر
(لوتفی) هەر کەسەو بەجۆریٚ ئەژیٚ
ئەتۆش بنۆشە خوێناوی جگەر

[1] ئەم پارچە شیعرە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

چەن ساڵە ئەمن

چەن ساڵە ئەمن وەك بولبول باغ
ئەسیرم لە بەین قەل و بووم و زاغ
گیرۆدەی داوی ئەم چەرخە پیرەم
هەمیشە سینەم پڕ لە دەردو داغ
چەن خۆشە تێکەڵ ئەم دنیا نەبیٚ
زوو بڕۆی تیا دەرچی بیٚ وجاغ
قەت رۆژیٚ نەبوو کەمیٚ شادومان
یەك لەحزە دڵم لە خەم بیٚ فیراغ
رۆژیٚ ئەمبینی گێژو کزو مات
رۆژێکیش گەشم بە شەوق و دەماغ
رۆژیٚ جەستەکەم هەروەك پۆڵایە
رۆژێکیش نەخۆش لەسەر جێی ناساغ
(لوتفی) بەس بڵێی لە جەوری رۆژگار
هەزار وەك تۆ چوو بیٚ سەرو سۆراغ

* * *

ئەی برای ئازیز (١)

ئەی برای ئازیز نووری چاوانم
گەر پرسیار ئەکەی وەزعو ژیانم
هەر ئەوەندەیە هەناسەم ماوە
ئەگینا وەك مردوو دوور لە ژیانم
بە دەس دەردەوە حاڵم پەشێوە
جەوری دنیای دوون پشتی شکانم
گەلێ بێزارم لە جەوری رۆژگار
لە داخان هەردەم دڵ پڕ لە ژانم
بێ جێگەو مەئوا بێ ئیش دەس بە تاڵ
پەراگەندەی ناو کووچەو کۆڵانم
هەر ساتێ دەردێ هەر تاو ئازارێ
دووچارو شێواو زۆر پەرێشانم
هەمیشە لە ناو بەحری خەمو دەرد
موبتەلای هەزار باری گرانم
وەك داری سەر یاڵ کزو بێ گەڵام
پابەندی داوی چەرخی دەورانم
(لوتفی)مژدە بێ سوپای خەم شکەست
سەد شوکر بۆ خوا کە شادومانم

[١] ئەم پارچە شیعرە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

ئەی فەلەك بەسیە

ئەی فەلەك بەسییە خەیلی فەوتاوم
لە ئینسان ناچم ئەوەن شێواوم
لەخەمو چەپۆك دەورانی بەدبەخت
دەروون پڕ لەئیش زووخو زووخاوم
دڵم پڕ لە دەرد هەناسەم سەردە
وەك گوڵی بێ ئاو سیس و ژاکاوم
هەروەکوو هەیکەل زەمانەی قەدیم
وجوودی بێ رووح بە پاوە ماوم
ئیمشەو زامەکەم یەکجار کارییە
خەم لە چوار لاوە دەوری لێداوم
کەوتوومەتە گێژ بەحری خەمو تەم
بەدەس دەردەوە گرفتار ماوم
دڵ وەك تەیرێکی ئەسیرو غەریب
(لوتفی) بێ خەبەر مەبتەلای داوم

* * *

باركراوی باری خەم

باركراوی باری خەم تاكەی لە ژێر ئەم دەردە بم
هەروەكوو مەجنوون لە داخان روو لە كێوو هەر دەبم
من لە دەشتی چۆڵی حەسرەتدا غەریب و بێ كەسم
دڵ وەكوو كەشتی ئەسیری ئاهی گەرمو سەردەبم
من گەلێ مەحزوونو غەمگینو جگەر سووتاومە
لێو بەبارو چاو بە ئەشكو رەنگو رۆمای زەردەبم
رۆژی مەشغوولم بەئیشی نابەجێو كاری خراپ
تابەكەی تەوبە نەكەم من دائمە هەر جەردەبم
چاكو داوینو هەڵكراوو مەجبوری رەنجو پڕ جەفا
ئەی خودا هاوارە تاكەی ئەم دڵەی وەك بەردەبم
دڵ لە داخی بەعزی ئینسان دائیما پڕ دەردو خەم
تا بەكەی حیرس و خەفەت ئەم زیدو مەئواو عەردەبم
(لوتفی) چشتێ بكرێ سەد سویندی گرانت بۆ ئەخوا
حازرە بۆ دەس بڕین ناحەق نییە ئازوور دەبم

*　　*　　*

لە ستایشی عەشیرەتی شوان(١)

ئەوەندە گەڕام لەسەر رووی جیهان
داوودەو بەیات چوار كۆمەی شێخان
زەنگنەو جەباری هەمەوەند تەواو
جافو گەڵباخی، گەلاڵیو گۆران
پشدەرو مەنگور هەم دەشتی بتوێن
شارەزوور هەمووی هەتاكو بازیان
زۆر شوێن گەڕاوم لە كوردستان(٢)
نەمدی خاكێكی وەك خاكی شوان
ئاوی سازگار مەناخی زۆر خۆش(٣)
هەوای دڵگیر بێ بۆ دانیشتووان
قەڵەم لە وەسفی حەیران دەمێنێ(٤)
دەك ئاوەدان بێ بە هەشتی كوردان
پڕ لە ئەنواعی میوەو میوەجات(٥)
ئەرازی بێ عەیب جێگەی دەغڵو دان
هەروەك بەهەشتە سەرچاوەی باخی
مێرگو وەنەوشە نێرگزو رەیحان
زۆربەی دێهاتی هەمووی چەماوە
زەرعاتو میوە دارو دارستان

مەرعای یەك تایە بۆ مەڕو ماڵات
چەمو ئاوی زۆر وەك باخی جینان
لەگەڵ (سەگرمە) عەداوەت دەكەن
بەرانبەریەتی چیای (خاڵخاڵان)
كارووش و بنچك زەڵو زەنەكاو
ئەمەندە زۆرە نییە حیسابیان
ژنیان وەك حۆری چاوگەشو رووخۆش
پیاویان بێ عەیبە هەروەكوو سوڵتان
سەخیو دڵ گوشاد بە هەموو دەمێ
هیچ وەختێ خەفەت نییە لەلایان
هەزار بار میحنەت ئەگەر بارت بێ
رۆژێ لەلایان ببیت بە میوان
بەسوحبەتی خۆش نوكتەی زۆر لەتیف
دێیتە پێكەنین لە خۆشیی ئەوان
خەمی زەمانەت هەرگیز نامێنێ
كە مەجلیس ئەگرن وەعدەی ئێواران
ئەختیارەكانیان گشت كۆ ئەبنەوە
بۆ قاوە خواردن لەلای دیوەخان
بە گاڵتەو سووحبەت قسە لەگەڵ یەك
باسی یەكتری جنێو بە یەك دان
كەسێ گوێ لێ بێ با زۆر خەمبار بێ
ئەكەوێتە سەر ماجەرای ئەوان

سەخیو دڵ فەرەح لە هەموو وەختێ
بە تایبەت لەگشت دێی (ئالی بەیان)
چاوتێژ دڵ رووناك لە هەموو جێگە
ئەگەر نەبێتیش لە ناو ماڵیان نان
نەترسو ئازا لە مەیدانی جەنگ
وەختێ بێنەدەس وەك شێری هەیجان
من رجام وایە لە خزمەت باری
دائیم مەحفوزبن لە بەڵای جیهان
دووربن لە خەمو دەردو مووسیبەت
بژین بەختەوەر شادوو كامەران
(لوتفی) گەر راستە ئەم قسانەی توو
بۆچی بەجێت هێشت راتكرد لە ناویان

* * *

١- ئەم پارچە شیعرەی لە وەسفی هۆزی شوان لە ساڵی ١٩٥٩دا وتووە كە لەو دەمەدا خێزانێكی لە ناوچەی شوان بووە.
٢- ٣-٤- ٥: ئەم چوار دێڕە لە چاپی یەكەمدا بڵاونەكراوەتەوە

رۆژێ لە تەقدیر[1]

رۆژێ لە تەقدیر بینای لامەکان
ڕێگەم کەوتە ناو عەشیرەتی شوان
ڕێم کەوتە دێی ناو (جەوەجەوە)
ئەوشەو لەو دێیە ببووین بە میوان
ناوی خانەخوێ کاکە شێخ عەلی
ئاگاداری بێ حەزرەتی یەزدان
نەوەك لە هاوین نەوەك لە بوهاری
فەصل چ وەعدە لە چلڵەی زستان
وەختێ دابەزین ئێمە دوو سوار
لەشمان تەڕ ببوو لە بەری باران
ئافەرین بۆ تۆ ئەولادی حەیدەر
وەکوو بەچکە شێر دەرپەڕی لەلان
ماییینی وەرگرت ئاگری هەڵکرت
دەس بەجێ چایەی هێنایە مەیدان

[1] ئەم پارچە شیعرەی بۆ خزمێکی خۆشەویسیتی خۆی لە ساڵی ١٩٣٨ی زایینی وتووە، ئەویش خوا لێیخۆشبوو جەنابی کاکە شێخ عەلی شێخ ئەمین بەرزنجییە کە ئەوسا ماڵی لە ناوچەی شوان لە دێی (جەوەجەوە) بووە. لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

ئەوشەو لەوێ بووین بەکەیفو عوشرەت
سوبحەینێ سەحەر لەدەمەو بەیان
دیسان ئاگری کردەوە دەرحاڵ
هێنایە مەیدان پیاڵەو ئیستیکان
سەماوەر جۆشا چا ئامادە بوو
هێلکەی برژاوو لەگەڵ ماستو نان
لە پاش نان خواردن تەودیعی کردین
گەڕاینەوە دوا غایەت شادوومان
باقی ئەحوالات ئەوەل تا ئاخیر
سەرانسەر بۆ تۆ گشتم کرد بەیان
عەرزی سلاوی بە سۆزم هەیە
لە خزمەت خۆتو جووتە حورییەکان
(لوتفی) میوان بووی یەك تاقە شەوێ
ڕێزو خزمەتی بێ حەدو پایان

دڵ لە داخی جەوری دونیا

دڵ لە داخی جەوری دونیا پڕ لە ئازارو خەمە
ئەشکی چاوانم بە خور دێ هەروەکوو سەیلی چەمە
سەیری رووی دونیا ئەکەم گەرچی لەلای عالەم روناك
وەك تری گەر سەیری ئەکەی توو وا لەبەر چاوم تەمە
هەر بناڵم بە دایم قوڕ بەسەر خۆم دابکەم
دەرحەقی بەختی بە دوو یاتالعی رەش هەر کەمە
توولی عومرم رابوارد گشتی خەمو دەردو خەفەت
هیچ سەرم خاڵی نەبوو لە موسیبەتو سەدەمە
لازمە ئەمجارە من سەر هەڵگرم بۆ خۆم بڕۆم
بەڵکو رەحمێ کا خوداوەند هەر ئەوی جێ کەرەمە
نامەوێ لیباسی چاكو خواردنو تەعمی لەزیز
چونکە لەو رۆژەی کە بوومە بەرگی من هەر ماتەمە
گلەیی بۆچی ئەکەی (لوتفی) لە تەقدیری خودا
شوکری زاتی حەق بکە بۆ دەردی دڵ وەك مەرهەم

* * *

مامە خلە سوارە

مامە خلە سوارە لەسەر کەرێکی دێزە
مەعلوومە لە کەرەکەی خۆی زیاتر بەهێزە
هەگبەێکی بچووکی وا لە بندایە دیارە
بە عەقڵی من وەهایە هەگبەکەی پڕ لە گوێزە
بەلاوو نیوی سوار بووە کەڵاوی داناوەلار
لەلای خۆی وایە عەینەن حاکمەکەی تەورێزە
جاربەجارێ بە لەقە لێی ئەخوڕێ بە توندی
ئەڵێی رۆستەمی زاڵە سوار بووە لە شەو دێزە
کەوایی (چادر) لەبەر (کوڵەباڵێکی) دڕاو
دەرپێی (جاوە) مەعلووم کراسی ساغولیزە
کە دێتە سەر گفتوگۆ ئەوەن توندو مەغرورە
وەکوو تفەنگە رەشکە دەرمانی لەسەر تێزە
جەستەی تەرتیب دراوە بە ئەنواعی حەماقەت
لە دوو دونیا بێ خەبەر لەگەڵ کەری ئامێزە
وا ئەزانی کەس نییە لە ژێر ئاسمانی خودا
کە مەجلیس بگرێ خۆیو فاتەی ژنی بەڕێزە
(لوتفی) ئەگەرپێی بڵێی رێگەی حەقو عەدالەت
وەك ماری مانگی نیسان حازرو شەرەنگێزە

شەویٚ دانیشتم

شـــەوی دانیشـــتم بە تـاك‌و تەنیاوە
خەیـــاڵــم گـــەڕا بە رووی دونیـــاوە
دیتی چـــەن نـــازدار مـــاوە بیٚ مراد
چەندیٚکیش لـە نـاو نیعمەت خەمڵاوە
چەن کەس میحنەتبار چەرخی زەمـانە
چەن کـەس بەبیٚ کەس ماڵویٚران ماوە
چەن کـــەس ئەسیرە لە دووری وەتـەن
بـــۆ جیٚگـــەییٚ دوور رەوان کـــراوە
چـــەن کـــەس ئەبینیٚ هیـــلآنە وازە
بە دەســـــت خۆیەوە سەری سوڕماوە
چەن کەس لە گیٚژاو بەحـری بیٚ عەقڵی
ئـــەبینم بیٚ هـــۆش تەواو خنکـــاوە
(لـــوتـــفی) واز بیٚنە تەگبیر ئـەم کارە
لـــــە رۆژی ئـــەزەل وا دانـــــراوە

* * *

ئەی دڵ ساکن بە

ئەی دڵ ســـاکن بە تـــازە چیت ماوە
وەك داری خەزان وشـــــکی بە پاوە
چاوان بیٚ حوکم جەســـتەی لارو خوار
پیٚســـتی وجوودت ســـیس‌و ژاکـــاوە
بەس بکە خـەیاڵ لەزەت دونیای دوون
هەڵســـوکەوت ئەکەی بە بـــای فەناوە
تازە بە تـــۆچی رووی نـــەوجـەوانان
شـــۆخ‌و نازداران وەك گوڵ خـــەمڵاوە
بـــازاڕو جـــادەو باخـــات‌و گـــوڵزار
بەتۆچیی بەهەشت هەر سەیری چاوە
هەتـــاکوو گـــەنج بووی زەمانت وابوو
جـــوانی تـــۆ رۆیی بـــە دەم ســـزاوە
تازە واپیربووی دونیات لەدەست چوو
کفـــن‌و گـــۆڕەکـــەت حـــازر کراوە
هەڵســـــە فرســـەتە روو لـە تاعەت کە
ئەم هەشت نۆ رۆژەی عومرت کە ماوە
(لوتفی) خـــەم مەخـــۆ دونیا هەروایە
زۆر کـــەس لـــەم رۆژە جگـــەر برژاوە

سینەم پڕ لە خەم

سینەم پڕ لە خەم چاو پڕ لە ئاوە
هەر من گیرۆدەم بەدەس بەڵاوە
لە دوای پەنجا ساڵ عومری رابوارد
ئێستا بۆ تەماع زیاتر بە تاوە
کەوتۆتە گێژی ناو بەحری حیرس
مەلەوان ئەکا لە ناو قوڕاوە
چاوی داوەتە زینەتی دونیا
رۆژی مردنی بە پشت گوێ داوە
رۆژی سەد دەفعە دەماری جەرگی
با ئەدا گەردوون هێشتا هەر خاوە
حەیران و مەدهۆش لەم سەر جیهانە
ناترسێ روو رەش ئەبێ لەولاوە
ئەگاتە سەری چنگی لێ ئەدات
وەك قەل تالیبی جێگەی خوێناوە
بۆچ وا هیلاکی هەژاری نەزان
ئەوەی کە هەتە بزان جێماوە
(لوتفی) بەس بڵێ وتن بێ سوودە
پشت لە دونیا کە روو لە خوداوە

هەڵسە وەکوو مەرد

دڵە شیوەن کە کارت تەواوە
رەگی حەیاتت وا بەدەم باوە
خەرمانی عومرت هەڵگرت تەواوی
هەڵسە وەکوو مەرد ئەوەی کەماوە
ئیتر دڵ مەدە بە ئیشی دونیا
تازە لە دەس چوو زۆرت نەماوە
رەونەقی چاوم تەمو تۆز ئەکا
دەماری گیانم سیس و ژاکاوە
خۆمیش هەمیشە بێزارم لە خۆم
دەردی بێ دەرمان دەوری لێم داوە
کەوتۆتە پێشم بەحرێکی بێ پەی
هەزاران وەك من تێیدا خنکاوە
هەر خۆم ماڵ کاول لە داری دونیا
دوولام لەکیس چوو دڵ خەریك ماوە
ئیمڕۆ دوا رۆژی ژینی دونیامە
کونجی گۆڕستان بۆم دانراوە
دەردو مەرارەت جوومله بۆ من بوو

بۆیە وجـــوودم زەرد هـــەڵگـــەراوە
بـــارم گـــرانـــە ڕێگـــەم زۆر دوورە
دڵ لە حەسـرەتا شـــووشەی شکاوە
خـــواردنـــم زارە خـــەونم گریـــانە
نـــازانم چـــۆنم چیم لـــە بـــار ماوە
دەفتـــەرم ســـیاە گـــونـــاهم زۆرە
خـــودا خـــۆی دەلیل هەمـــوو داماوە
منیش پەشـــیمان بـــێ چـارەو بیرم
ڕووی بێ دەسـتی خۆم بۆ تۆ هێناوە
ڕەحمێ کە لە حـاڵ بەندەی بار گران
ڕزگـــارم بـکـــەی ڕۆژی جـــەزاوە
(لوتفی) خەم مەخۆ ڕەسووڵی جیهان
مـــژدەی بـــە ڕجـــا بۆ ئـــالی داوە

ئەی خودا چی بکەم

ئەی خودا چی بکەم عەقڵم شـێواوە
بوهـاری عومـــرم وشـــکو بێ ئاوە
جارێ ڕوو لـە خوار جارێ لـە ژوورە
گاهێ لە ســێبەر گـــاه لـە هەتاوە
خۆشی نـــازانی خـــەریك چ کـارە
بە دەست خۆیەوە سەری سوڕماوە
پێی ئـەڵێم هـــەژار بۆ وا زویـــری
ڕاســـتیم پێ بڵێ چیت لێ قەوماوە
بەڵکو دەس کەوێ دەرمـانی دەردت
دڵەی بیمـــــارت وا بێ هۆش مـاوە
بۆ خۆت بگەڕێ بە کەیفو سـەیران
بێ شـــك ئاشـــووبیت وا بە دواوە
ئێســـتا نازانی مانەندی حـــەیوان
ســـەر بڕینەکەت لـــە دواوە مـاوە
چونکە نـــازانی تۆ بۆچی هـــاتی
ئەگەڕێی بێ هۆش لەرووی دونیاوە
خودا تۆی بۆچی بۆ ئـەم دونیا نارد

ئێستا تۆ ئەمرت بەپشت گوێ داوە
ئەبێ بزانی بێ سرِ نەهاتی
بە خۆڕا هیچ کەس خەلق نەکراوە
دەرمانت نییە شێتی بێ خەبەر
(لوتفی) بزانە زۆرت نەمانە

*   *   *

هەزارانی وەکوو تۆ[1]

دەخیلم ئەی دڵی غەمگین چییە دیسان کە شێواوی
زەمانێ بوو کەمێ شاد بووی کەچی دووبارە داماوی
وەکوو تەیرێکی زاماری ئەسیری ژێر دەسی واشەی
نییە رزگاری تۆ هەرگیز ئەبێ بتخاتە نێو داوی
زەمانەش هەر لەگەڵ تۆدا بەدائیم دوژمنی خوێنخوار
لە پاشانیش وەکوو راوچی ئەکا راوت لە ناکاوی
هەزارانی وەکوو تۆ وا ئەسیری چەرخی گەردوونە
ئەبێ تۆ تازەچی بکەی توو بە وێنەی قیمە چنراوی
وەرە ئەمجارە بۆ خۆت گۆشەگیر بەو تۆ لەعالەم دوور
لەسەر ئەم فیکرە بێ مەعلووم بزانە رۆژێ فەوتاوی
هەتا ماوی لە دونیادا موتیعی ئەمری باری بە
کە عومرێکی کەمو کورتە هەمووی دانە لەپێناوی
وەرە (لوتفی) بە مەردانە موقیمی کونجی خەڵوەت بە
لە بازاڕی فەلەک دوور بە میسالی بەحرە گێژاوی

*   *   *

[1] ئەم پارچە شیعرە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

نازانم مامە حەمە

نازانم مامە حەمە بۆچی وابێ خەبەری
تەدارەکت حازرە مەعلووم لەسەر سەفەری
سەفەرەکەت زۆر دوورە بۆچی رێگە نازانی
ئەحواڵیش هیچ ناپرسی خۆتیش وابێ خەبەری
شەوو رۆژ را ناوەستی لە کەسبی دونیای دوون
سەعاتێ عافڵ نابی لە خەمو دەردە سەری
بۆ تەماع زۆر گوێت سووکە چونکە زەرەرتە کاکە
بەڵام زۆر کەڕو بێ گوێ لە قسەی پێغەمبەری
ئیمرۆ سبەینێ ئەڕۆی بۆ رێگەی ئاخیرەت
روو لە گۆڕستان ئەکەی بێ کەسو قەلەندەری
چارەو دەرمانت ناکرێ بە ماڵو منداڵو ژن
ئەوجا پەشیمان ئەبی ئەڵێی خاکم بەسەری
عومرت وا لە حەفتایە پات لە هەشتا داناوە
تازە دوکان دا ئەنێی تەمای میوەو سەمەری
دونیات لەدەس چوو مەعلووم خەفەت بۆ ئەولا بخۆ
لە سەر ئەم ئەحواڵە بی یەقین ئەهلی سەقەڕی
ئەم قسانە تۆ ئەیکەی (لوتفی) بۆ مامە حەمە
وا ئەزانێ کە بایە ئەدا لە تەوقی سەری

دڵە ئیمرۆ تۆ

دڵە ئیمرۆ تۆ بۆچ وا حەیرانی
زەدەی زامارو چەرخی دەورانی
پیرەکەی لە چی داماوی هەژار
بێ خەبەر لە حاڵ چەن ماڵ وێرانی
عومرت رابوارد بە خەمو خەفەت
تازە بە تەمای کامی جیهانی
زینەتی دونیات تازە لە دەس چوو
روو زەردو ریسوای دەورو جیرانی
چاوت هەڵبڕە زۆرت نەماوە
لە هەر دوو دونیا تۆ پەشیمانی
ئەمجارە هەڵسە وەك مەردی مەیدان
لە رێگەی حەقدا خۆت کە قوربانی
هەر کاتێ زانیت هەنگامی مردن
لە ناکاوێ هات بوو بە میوانی
قولابی ئەجەل لە رووح قائیم بوو
هیچ پارە ناکا شینو گرانی
(لوتفی) تا بەکەی خەیاڵت خاوە
بێ عەقڵو بێ هۆش خانە وێران

لالۆ حەمەی ریش درێژ

لالۆ حەمەی ریش درێژ، ئەگەڕێی وەك مەڕی گێژ
عومرت وا روو لە خوارە، وەکوو گلۆڵەی لا لێژ
لە خەو هەڵسە هیچ نەزان، بێ خەبەری ماڵ وێران
روو لە دەرگەی خوداکە، دوایی ئەبی پەشیمان
ئەوەندە تەماع کاری، لە عومری خۆت بێزاری
لە قیامەت ناترسی، ئەوەندە شەرمەزاری
تەرکی سەیرو سەفاکە، دەردی دڵت دەواکە
ئەم چوار رۆژەت کە ماوە، پەیڕەوی ئەمری خواکە
نە بزنت هەیە نەمەڕ، مەشغووڵی چیت ئاخر شەڕ
تاکەی لەم حاڵەتە بی، جەفا کارو رەنج خەسەر
هیچ ئاگات لە خۆت نییە، کردەوەت بۆ دین نییە
چاوت هەڵبڕە تۆزێ، سەیری رابوردووت چییە
(لوتفی) خەمی خۆت بخۆ، با تۆش نەبی رەنجەڕۆ
ئەوەی تۆ ئەڵیی راستە، سوودێکی نییە بۆ تۆ

* * *

بۆچ ناپرسی تۆ

بۆچ ناپرسی تۆ لە حاڵی دەردم
لە ئەشکی چاوو هەناسەی سەردم
دڵ بریندارە وەك هێلانەی هەنگ
رووی ئەرز لەبەر چاو بۆتە شەوەزەنگ
شیوەنێ گەورە کەوتۆتە پێشم
ئۆقرەی نیە دڵەی پڕ ئێشم
دائیم بێ ئارام وەك شێت و عەبداڵ
لە مەسافەی مانگ بە درێژی ساڵ
ئەسووڕێمەوە هیچ هۆشم نییە
خواردن نەماوە هەم نۆشم نییە
دەردێ بێ دەوا کەوتۆتە سەرم
نازانم هاوار بۆ لای کێ بەرم
رێگەی راستیم بۆ بکا دیاری
رزگارم ببێ لە خاکەساری
ئاسوودە ببم لە دەردی دونیا
باشیوەن بکەم هەر خۆم بە تەنیا

خودایە دەخیل لە بەحری کەرەم
قەترەیێ رەحمەت بە من کەی کەرەم
کۆگای گوناهم وەك چیا بەرزە
لە تاوا دەروون کەوتۆتە لەرزە
(لوتفی) مەگرییە خودا کەریمە
بۆ ئوممەت ئەحمەد لوتفی عەمیمە

* * *

داخ لەدەس ئەهلی[1]

داخ لەدەس ئەهلی ئەم دەورو چەرخە
کە پیاوی هۆشمەند ئیمرۆ بێ نرخە
ئینسانی راستگۆ ئیمرۆ بەدحاڵە
خەوو خۆراکی وەك زەهری تاڵە
فێڵو دەس برین درۆو چاوو راو
پەرەی سەندووە ئیمرۆکە تەواو
ئەهلی ئەم عەسرە زۆری بێ بارە
کاتی تەنگانە هەر وەك ئەغیارە
کە ئیشی پێت بوو ئەبێتە برات
رۆژی سەد کەڕەت دێتە خاکو پات
بە زمانی لووس قسەی زۆر شیرین
بەرەو پیریت دێت دەم بە پێکەنین
تاکوو ئیشەکەی بە ئەنجام ئەگات
ئیتر ناپرسێو روو ناکاتە لات
زۆر کەس ئەبینی لە ئینسانی وا
دوورە لە چاکەو لە کردەی رەوا
دوورە لە فەزڵو ئەخلاقو هونەر

[1] ئەم پارچە شیعرە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

وەك داری بێبەر بێ میوەو سەمەر
ئەم جۆرە کەسە بێ ڕێزو قەدرن
موبتەلای خەمن هەتاکوو دەمرن
(لوتفی) هەر راستی ڕێگەی نەجاتە
بۆ دونیاو عوقبا پشتو پەنایە

* * *

هەر چەن سەیر ئەکەم

هەر چەن سەیر ئەکەم لەوەزعو حاڵم
بە دەس دەردەوە وەك نەی ئەناڵم
تەن لارو لاواز بێ حوکمە چاوم
بێ هێزو تاقەت زەرد هەڵگەڕاوم
تەمەنم ئەوارەت بوو لە پەنجا
یەك ڕۆژی بێ خەم نەبووم لە دونیا
یادەردەداری یا خەمی نەبوون
هەناسەی سەردم دەگاتە گەردوون
ئەی خودا دەخیل بشنەوە ناڵەم
خۆت رەحمی بکە بەم ژینە تاڵەم
هەروەك بولبولێ گیرۆدەی قەفەس
دڵو دەروونم بووە بە قەقنەس
دائیم وەك فەرهاد ناڵینە کارم
لەم ژینە تاڵە پەستو بێزارم
ڕۆژو شەو خەفەت لەجیاتی شادی([1])
دوور بووم لە خۆشی بەزمی گوشادی
شپرزەو ماندووی ژێر باری گران([2])
(لوتفی) شەکوای حاڵ بەس بکە بەیان

[1]– ٢– ئەم دوو دێڕە لە چاپی یەکەمدا تێپەڕیوەو تۆمار نەکراوە.

دەروونم پڕ خەم(١)

دەروونم پڕ خەم هەناسەم سوارە
دۆستو ئەحبابم لە من بێزارە
ئەژنۆم ئەلەرزێ جەرگم بڕاوە
یەك زەڕە هێزو توانام نەماوە
هەر کاتێ زانیت قولاب لە جەرگم
ئەکەوێتە کار بۆ حاڵی مەرگم
ئەرزو ئاسمان ئەبن بە دەستار
من لە مابەینی بۆ خۆم سەد هاوار
کە حاڵی نەزعم هاتە کۆتایی
سەرچاوم ئەگرێ تەواو لێڵایی
گەر لەو کاتەدا بە قسەم کا زوبان
دەنگی هاوارم ئەگاتە ئاسمان
چوار پەلم ئەشکی ئەکەوم بێ حاڵ
دەخیل بە دەرگات دا ناوی زولجەلال
هیچ پارە ناکا گریان و ناڵین

١ ئەم پارچە شیعرە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

ئێمە هەمووومان بۆ مردن ئەژین
بۆ خۆم بناڵم هەی خاکم بەسەر
بێ پشتو پەنا بێ سایەو سێبەر
بە غەفڵەت رۆیی عومری رابردووم
تازە بێدارم لە کردەوەی شووم
(لوتفی) زاری کە هەی خانە وێران
پێنجو دوو رۆژی کە ماوە ژیان

* * *

بۆچی خەمباری(١)

بۆچی خەمبـــاری رەحـــمی خوا زۆرە
بۆچ وا پەشـــێوی دائیم بـــەم جۆرە
بۆچی ئـــەوەنـدە تـۆ بێ ئـــارامی
بۆچ ژیـــانــت وا پڕ لـــە نـــاکامـی
بۆچی هەمیشـــە لـــە خـۆت بێزاری
بۆچ پەراگـــــەندەی کووچەو بازاڕی
بۆچی ئاشـــناتە جەوری زەمــــانە
بۆچ خەمی دونیات گشت لەسەر شانە
بـــۆچی گیرۆدەی بـــاری گـــرانی
بۆچ هەر تۆ لــــە ناو دەردی دەورانی
بۆچی ئەســـــــیری ناو دەردو بەلای
بۆچ وا ئـــارەزووی مەینـەتی دونیای
بۆچی کەنـــــەفتی چەرخی رۆژگاری

[1] ئەم پارچە شیعرە لە چاپی یەکەمدا بلاونەکراوەتەوە.

بۆچ وابێ بـــەشی ســەیری گوڵزاری
بـــۆچی گیرۆدەی چنگـــی دەورانی
بۆچی هەتـــاکەی خـــــانەوێرانی
بـــۆچی لە بزەو خەندەی یار دووری
بـــۆچی موبتەلای کـاری زەرووری
بـۆچی زەلیلی ژێـــربـــاری خــەمی
بۆچی بــەم جــۆرە کـــزو ماتــەمی
بۆچی بێ جێگەی وەك بەردی سەر رێ
بۆچی هـــەر رۆژێ گـیرۆدەی دەردێ
بۆچی ئیقبـــالت بەم چەشـــنە چەوتە
بۆچی ئەم عومـــرە بەم هەشتو حەوتە
بۆچ پەیـــدا نابێ دەرمـــانی زامـــت
بۆچ نەهـــاتە بـــەرداری مـــەرامت
بۆچی روخســـارت دای پۆشی مەینەت
بۆچ جاری دەســـتت نەگەیی فرســـەت
بۆچ رەنگت زەردە وەك گـــەڵای پایز
بـــۆچی بێ نازی وەك لالۆ بـــایز(١)

[1] ئەم لالۆ بایزە پیاوێکی زۆر ژیرو بەرێز بوو لە گەراجێ خۆی و دوو کوڕی بە تەنهاو بێ کەس دەژیان.

بۆچی ستارەی بەختت ئاوا بوو
بۆچ دەناڵێنی بە تەنیا هەر توو
(لوتفی) بەم جۆرە بۆ پەرێشانی
لە تەقدیری خوا بۆ دڵ گرانی

* * *

کزەی دەروون

خەم لە بانی خەم دەردم کارییە
خوردو خواردنم لە بێ عارییە
گیرۆدەی داوی بەڵاو نەگبەتی
تووشی سزاو ئێش‌و دەردو مەینەتی
سەرتاپا ئەندام ئەسیری دەردە
گیرۆدی بەڵاو هەناسەم سەردە
بە شەو لە شیندام تاکوو بەیانی
کاتێ هەڵ ئەستم بەدڵ گرانی
لە خەمی خۆم‌و نەخۆشی و پیری
کزەی دەروون‌و حوزن‌و زویری
عەقڵم نەماوە شعوور نازانم
دائیم دڵ شێواو زۆر پەرێشانم
ئەوەن خەمگین و دەروون پڕ دەردم
ئەوەیە باعیس گریانی سەردم
لەلایێ خەفەت بۆ ژین‌و مەرگم
لایێ قرچەی دێی هەناوو جەرگم
(لوتفی) مەخەوە مەخۆ قوڕ بەسەر
روو کە بارەگای شای خەیرول بەشەر

ئەی دڵ هەتاکەی

ئەی دڵ هەتاکەی حەپسی لە خەڵوەت
تاکەی لە ژێر بار نەبووی‌و نەگبەت
لە ئەوەڵ عومر هەر خەمخواری بوو
نەبوونی‌و نەخۆش دەردەداری بوو
دایم دووچاری دەردی بێ دەوا
دەرد لە بانی دەرد دەهات بەسەردا
یا نەخۆشی خۆم یا مناڵ یا ژن
کێشەی دونیایی جەرگ‌و دڵ کون کون
لەبەر دەس کورتی‌و هەم ئاخر شەڕی
سەگی کائینات گشت بە من وەڕی
بە تۆی بەرگی شەڕ هەناسەم سوارە
ئێش‌و دەردو خەم لە دڵدا بارە
نە بە ڕۆژ خواردن نە خەوتن بە شەو
هەر تەکان ئەدەم بە دەوانی دەو
خودا با بەس بێ کراسی نەگبەت
لە بەرمان بکەی کەوای عیزەت

تاوی بە شادی لە دونیا بژین[1]
دووربین لە جەورو پەژارەو گرین
لە جیاتی مەینەت شادی پەیدا بێ[2]
خەم بۆ یەکجاری روو لە فەنابی
(لوتفی) بەتوو چی زۆرت نەماوە
وەك پووشی سەر یاڵ وای بەدەم باوە

* * *

[1]-٢ – ئەم دوو بەیتە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

ئاشووفتە حاڵی

ئەی دڵ نازانم تۆ بۆچ داماوی
بۆشکەستەی حاڵ بۆچ پەشۆکاوی
ڕەنگ زەردو لاواز وەك داری خەزان
بە سەر یاڵەوە گەڵای هەڵوەران
بێ لق بێ چڕو بێ سایەو سێبەر
بە دەم دەردەوە وێڵو دەربەدەر
تاوێ حەیرانی دەردی دەروونم
تاوێ بێ کاریو ڕووتو نەبوونم
گاهـ دەردی پیری گاهـ خەمی دونیا
لە هەر چوار لاوە شالاوی هێنا
نەخۆشیو پیری بێ حوکمی چاوان
نرکەونالەو سەخت شەو هەتا بەیان
ئەم دیوو ئەو دیوو بەدەم دەردەوە
بە نالەی حەزین ئاهی سەردەوە
فرمێسکی چاوم بە خوڕ دێتە خوار
تەمەننای مەرگم ڕۆژی هەزارجار
لەسەر سەفەرم زۆرم نەماوە

لاپەڕەی ژینم وا بە دەم باوە
بۆ مەیدانی خوا بە دەستی خاڵی
هەردوولا عەزاب ئاشووفتەحاڵی
(لوتفی) بناڵەو خاك بەسەردا كە
پەنا بە دەرگای غەوسی بەغداكە

* * *

ژیانێکی تاڵ

ئەرێ برادەر ئەپرسی حاڵم
وەك تەیری زامار شکستە باڵم
عاجزو پەشێو داماوو خەمبار
مردن لام خۆشە لە ژینم بێزار
رۆژو شەو دائیم وام لە مەینەتدا
لە ژێر باری خەم لە رەزاڵەتدا
فرمێسکی چاوم وەك جۆگەی رەوان
ئەبارێتە سەر ئەم دڵەی بوریان
خەم لە هەر چوارلا دەوری لێداوم
نەماوە تاقەت تواناو تاوم
عومری پڕ خەفەت ژیانێکی تاڵە
جەرگو هەناووم بۆتە کۆی زوخاڵ
مەحرووم و بێ بەش لەپشتو جەرگم
رۆژی هەزار جار تەمەننای مەرگم
گیرۆدەو زەلیل ژێر باری نەگبەت
رۆژی بە چەن جۆر ئەکەومە زیللەت
ساخودا بەسە ئەی پەروەردگار

لە حاڵی عالەم هەر تۆی ئاگادار
قەترەیێ رەحمەت لە بەحری بێ پەی
بە بەندەی هەژار ساتوو عەتاکەی
دەربازکە (لوتفی) لە ناو بەحری خەم
با بەس بێ ئیتر هەناسەی ماتەم

* * *

کاکی بازرگان[1]

گوێـم لێ راگــــره کـــاکی بـــازرگان
ڕۆژێکـــــت هـــــەیە بچیتـــــە مەیـدان
ڕوژێکـــــت هەیە لـــــە مەیـــدانی خوا
کـــــردەو کـــــردەوەت ئـــەبێ ئاشکرا
ڕۆژێکـــــت هەیە وەك نـــــەی ئەلەرزی
بێ ســــــوئال ئەکرێ بەقەد یەك دەرزی
ڕۆژێکـــــت هەیە لە مـــــەیدانی حەق
مەلەك حـــــــازرە بە گـــــورزو مەترەق
بەس خـــۆت ڕوو زەردکە بۆتەماع دونیا
گشـــتی جێ مێنێ ئـــــەڕوا بـــە هەبا
بەیـــــان تا ئێوار لـەســـــەر دوكـــــانی
ئەحــــوالی عالـــــەم چـــاکە بـــزانی
چەن ئافـــــرەتێ دێن ڕۆژ هــــەتا ئێوار
گەر خەڵکی لادێ‌و ئەگەر خەڵکی شار
بێ ئیــــزنی مێـــــردی‌و بەبێ خەبەری
لەگەڵ جەنـــــابت بۆتـــــە موشـــــتەری
قۆڵی ئـەبڕی بەســــــووك‌و ئــــاســــــان

[1] ئەم پارچە شیعرەی بۆ ناسیاوێکی خۆی کەبازرگان بووە لە ساڵی ١٩٧٠دا وتووە.

ڕەوانـــەی ئەکــــەی بە شـــــیرین زوبان
بۆ ئاگـــــات نییە لـــــە ڕۆژی حیســـاب
خالق ئەپـــــرسێ لـــــە عەیب‌و عیتـــاب
هەردەم وریـابە لــــە مەکری شـــــەیتان
لە ڕێیت لانـــــەدا ئەبیی مـــــاڵ وێـــران
لــە کردەی خــــــراپ دووربەو ئاگـــادار
دوایی لە پاشـــــان ئەبی شــــــەرمەزار
(لوتفی) نەســـــیحەت لەسەر ڕەقی بەرد
هیچ تەئســــیر ناکــــا لە ناو دڵی سەرد

*   *   *

جەوری رۆژگار

داخ ئیمرۆ لە دەس دەوڵەمەندی شڕ
دەرگاو قەنتەرەی کلیل داوە خڕ
جەسارەت ناکا غەریب یا هەژار
روو کاتە ماڵی لە بۆ ئیش‌و کار
هەردەم بۆ تەماع زۆر بێ قەرارە
بەتای کراسێ وەك شێت‌و هارە
تەماع یەك درهەم گەر بێتە مەیدان
ئەیکاتە گاڵە لە ناو دیوەخان
جووت‌و فەللاحی یا دوو یا سیانە
هێشتا پێی کەمە ئەم ماڵ وێرانە
گەر قسەیێ حەق ببێ لە مەیدان
دەست بە خەنجەرە هەستایە پێیان
من وێلاشی تۆم هەی لاتی برسی
تۆ زۆر بێ عەقڵی لە من ناترسی
من دەوڵەمەندم خاوەن موڵك‌و ماڵ
خوێنی تۆ دەغڵم ئەوا ها لە چاڵ
سی حۆقە رۆن‌و کاوڕێکی گەڕ
ئەبەم بۆ (قۆمسێر) ئەرێ ئاخر شەڕ
رەزیلت ئەکا لە پێش چاوی عام

نەوێری دەنگ کەی تا رۆژی قیام
حەپس‌و رەزالەت جنێوو تێ هەڵدان
لە پێش چاو خەڵکی ئەیکا پەرێشان
ئەمجا ئەی هەژار هەر بکە هاوار
هەر بناڵێنە لە جەوری رۆژگار
(لوتفی) تابەکەی تۆ هەر خەم ئەخۆی
لە نەزەر عالەم وەکوو دەنکە جۆی

لە ساڵی ١٩٤٣دا وتراوە

* * *

دڵ زۆر غەمبارە(١)

دڵ زۆر خەمبارە عاجزو بێ کەس
کزو داماوم بێ شـــەوقو هەوەس
رۆژو شـــەو کارم بۆتە شینو زار
زۆر پەرێشـانم لە جەوری رۆژگار
پەنام هەر بـە تۆ بینای بانی سەر
رزگارم بکەی لە رۆژی مەحشــەر
ئاگری خەفەت سووتانی جــەرگم
گــیرۆدەی بەڵام نزیکـە مـــەرگم
بێ هاوڕێو یاوەر بێ پشــتیوانم
بە خەفـــەت رۆیی عومرو ژیانم
ئەی برای ئازیز روو بکـــەنە خوا
قەت دڵشاد مەکەن بـە ماڵی دونیا
هەرچی کەهەیە نامێنێو ئـەڕوات
دونیای بێ بەقـــا لـە ناوی ئەبات
زۆر بێ وەفـــایە بۆ کەس نامێنێ
تەنها هەر چــاکە نــاوی ئەمێنێ
(لوتفی) بەسـیەتی دونیا پەرستی
رووبکە خودا تاکەی بێ هەســتی

[١] ئەم پارچە شیعرە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

دەبا بنۆشم

لێم گـــەڕێ تۆ خـــوا ئەرێ برا گیـان
عاجـــز دانیشـــم دامـــاوو حەیـران
دەبا بنۆشـــــم جورعـــەی جامی تاڵ
دەبا نێو دەروون بێتـــە کۆی زوخـــاڵ
دەبا شـــیوەن کەم هەتـــاکوو مـاوم
وەك سەیل با خوێن بێ لەهەردوو چاوم
ژینی هـــەر بە خـــەم دیلی رۆژگـارم
لە راست هەموو کەس من شـــەرمەزارم
بێ تینو تاقـــەت ئاشـــووفتە حـــاڵم
لـــە بەدبـــەختیدا وێـــرانە مـــاڵم
عەیبێ شـــك نابـــەم بەغەیری پیری
دامێنگیرم بـــوون لەگـــەڵ فـــەقیری
هەردووکی رێکـەوت بەرگـی خەمو تەم
پۆشـــایە بـــەرم عیللـــەتی ماتـــەم
وجـــوود وەك فنەر لەســــەر تا بە پام
خۆمیش نـــازانم بۆ چوا تێك شـکـام
تازە بـــە مـن چی دیـــدەنی دۆســتان

دۆستو هاوڕێ من وان لــه گۆڕســتان
به من چی ســهیری روخـساری دولبهر
بــه من چی بادهو شــهرابی کهوســهر
بناڵه (لــوتــفی) مانــهندی مهجنوون
تا ئاوی دیــدهت تێکهڵ بێ به خــوون

* * *

ڕۆڵه گوێ بگره(١)

ڕۆڵــه گـــوێ بگـــره بزانـــه چیێ لێم
عومـــــری رابـــردوو چهن دهردی دا پێم
ئهوهل منـــــاڵ بووم بێ داك گــهوره بووم
لای هیچ كهس نهبوو خۆشهویستی رووم
كه بووم به حهوت ســاڵ نامیانه خوێندن
دائیم رووتو قــووت ناو دۆستو دوژمن
رهنگ زهردو پهشـــــێو كزو خهفهتبار[٢]
بێ نازو نیعمـــــهت دوور له كــهسو كار
دڵ پڕ له ئهلـــــهم دهروون پڕ لـــــه ژان
بــه ههر حــــــاڵێ بوو رامبـــوارد ژیان
ئێســـتا وا لهســـــهر ئاســـۆگهی مهرگم
وهســـیهت ئهكهم بـــۆت تۆ خوا جــهرگم
لـــه دوای مـــن بژین بـــه ژیانی پــاك
دڵی كـــــهس مهكـــهن زهوێرو خهمناك
كهس عاجز مهكـــــهن لهسهر رووی دونیا
ههر به نهجـــابهت دۆســـــتتان زیاد ئهكا

[١] وا دیاره شاعیر لهم پارچه شیعره له پێشان باسی ژیانی دهوری فهقییهتی خۆی دهكاو پاشان ئامۆژگاری كوڕهكانی دهكا.
[٢] ئهم تاكه بهیتهی له چاپی یهكهمدا بڵاونهكراوهتهوه

لە کوێرەی تاقەت کەرەم کردار بن
با لە ناو خەڵکی هەمیشە دیاربن
رووخۆش بن لەگەڵ هەموو موسڵمان
رووگەش نیشانە بۆ ئەهلی ئیمان
هەتا ئەتوانن روو لە خودا کەن
بە رۆژو بە شەو زیکری مەولا کەن
هەر کەس کەم دین بێ رۆڵە بزانە
لە هەردوو جیهان باری گرانە
رەزیلی پیسە قەت مەبن رەزیل
مەیکەن بە پیشە تا نەبن زەلیل
سەر شۆڕە ئەوەی کرداری وابێ
روو زەردە بۆ هیچ فەرمانی نابێ
(لوتفی) تۆ خەمی خۆت بخۆ هەژار
کەوا گیرۆدەی بە داوی رۆژگار

باری خەمناک

کاکە وامەزان کە زۆر بە باوی
لە ناو عالەمدا بەدەنگو ناوی
خۆت لە خۆتەوە بە گەورە مەزان
ئەمە باعیسە بۆ کەمیو نەزان
هەر کەس لەماڵ خۆی پیاوی تەواوە
بە قسەی مناڵ خۆی خەڵەتاوە
پیاو ئەو پیاوەیە وەك داری بەردار
سەمەری هەبێ بۆ هەموو هەژار
دەلیل بێ بۆ وەی رێگە نەزانە
سێبەر بێ بۆ وەی حاڵ پەرێشانە
لەسەر رێگەی حەق هەرگیز لانەدا
بەرانبەر لە راست پاشاهو گەدا
قەدری گشت کەسێ تەواو بزانێ
حورمەت عام بگرێ هەتا ئەتوانێ
قەت مەغروور نەبی بەکردەوەی چاك
دوایی بۆی دەبی بە یاری خەمناك
نەڵێی من بەگمو یا خۆ ئاغام
یا قازی یا شێخ وەیا خۆ مەلام
نەڵێی من هەمە زێرو موڵكو ماڵ

کۆشکو تەلارو زەخیرەی چەن ســاڵ
ئەمانە هەمـــووی عەتـــای مەولایە
چ جۆرە فکـــری لەســـەر تـۆدایە
شـــوکرانە بکە لـــە دەرگای باری
کردتـــی بە بەشـــەر بەناوو دیاری
(لــوتفی) بەس بدویٚ لە کاری عالەم
پەی پەی هەڵ کێشە هەناسەی ماتەم

* * *

دڵ پڕ لە ئاوات

دڵـــە تۆ دائیم بـــۆچ وا خەمبـاری
پـــڕ ئێش‌و ئـــازار زۆر بێ قـەراری
دڵـــە بۆ دائیـــم خـــەم میـــوانتە
باری دەردو خـــەم لەســـەر شانتە
دڵە بۆ دائیم چـــاو لە گـــریـــانی
دائیم زویـــرو حـــاڵ پەرێشـــانی
دڵە بۆ دائیم ســـەر لێ شـــێواوی
وەك تەیـــری زامار واشە لێی داوی
دڵە بۆچ ئـــەوەن مـاتو زەبوونی
وەك داری سەر یاڵ دائیم هەر توونی
دڵـە نـــازانی دونـــیا فـــانییە
هەرچـــی کە رۆیی هـاتنەوەی نییە
دڵـــە نـــازانی دونیا بـــە تـــاڵە
پڕ وەســـوەسەو خەم وەهەو خەیاڵە
دڵە نـــازانی هـــەزاران وەك تـــوو
لە بەحری خەمـــدا هەمووی نوقم بوو
دڵـــە نـــازانی هـــاوڕێی تۆ زۆرە
دووچـــاری دەردن هەموو بەم جۆرە
دڵە نـــازانی ســـەیری دونیـــاکە

سەیری میحنەت و دەردو بەڵاکە
یەکێ رەزیلی ژێر دەستی نەبوون
یەکێ تەنگەتاو لەسەر دونیای دوون
یەکێ بی دەسەو یەکێ بێ پایە
یەك غەرقی بەحری نیعمەتی خوایە
یەکێ بێ چاوە یەکێ بێ ماڵە
یەکێ ئیشی وەك دوکان بەقاڵە
یەکێ بێ دەرپێ یەك بێ کەوایە
یەکێ گیانی خۆی لەلا بەڵایە
یەکێ بێ پارە یەك بێ کراسە
یەکێ عاقڵ یەکێ کەساسە
یەکێ کەوتووە لە دووری ولات
حاڵی پەرێشان دڵ پڕ لە ئاوات
یەکێ سەخییە یەك تەماعکارە
یەك پەراگەندەی کوچەو بازاڕە
هەتاکوو بڵێم قەت تەواو نابێ
تەقدیر وەهایە هەر ئەبێ وابێ
(لوتفی) ئەم شیعرە بۆ پیاوی هیلاك
لێت وەرناگرێ سەرانسەر بە خاك

* * *

تووش جیرانی باش[١]

تووش جیرانی باش سەخیو پاك دین
بۆم رەوانە کەی رەبول عالەمین
چەن ساڵە لە داخ چەرخی رۆژگار
خوێن لە چاوانم بە تاو دێتە خوار
رۆژو شەو خەفەت وەك ریژنەی باران
ئەبارێتە سەر ئەم دڵەی بوریان
نەقسەیێ خۆش نە فکرێکی حەق
ناشنەوی لە کەس ئەبەدی موتڵەق
یا باسی عەردە یا مەڕ یا گایە
یا باسی بڕنەو ئەحمەد ئاغایە
یا ژن هێنانە یا کەر فرۆشتن
یا موشاوەرەی پارێزی دوژمن
باسی دین هەرگیز نییە لە بیری
هەر بۆ سەگییە فیکرو تەگبیری
عومری لە دەوری هەشتا ساڵانە
لەلای خۆی وایە کوڕی ماڵانە

[١] ئەم شیعرەی لە ساڵی ١٩٤١دا وتووە.

ئەرێ هۆ کابرای بێ هۆشی سەر شێت
رۆژو شەو دائیم من وا ئەڵێم پێت
دونیات تواو کرد روو بکە خودات
تۆزێ بترسە لە رۆژی جەزات
هیچ گوێ ناداتێ بێ خەمو خەیاڵ
هەل ئەستێ لەلام روو ئەکاتە ماڵ
هەرچی من ئەڵێم هیچ سوودی نییە
دەردی ئەحمەقی قەت دەوای نییە
(لوتفی) بابس بێ گفتوگۆی خۆڕا
هەرچیت وتووە بەهەبا ئەڕوا

* * *

وەسیەت بۆ کوڕەکانم(١)

رۆڵە من زۆرم نەما لە دونیا
هەر کاتێ زانیت بارخانەم پێچا
وەسیەت ئەکەم بۆتان کوڕی خۆم
لە دوای مردنیش خەمخواری ئەنگۆم
هەتا ئەتوانن لەسەر رووی دونیا
رووتان بەشووش بێ هەروەکوو چرا
رووگرژ نیشانە لە بۆ ئەهلی نار
لەسەر رووی دونیا ئەبێ ئاشکار
دائیم روو گەش بن لەگەڵ گشت عەوام
روو گەشی شەرتە بۆ گەلی ئیسلام
رەفیقی پیاوی بەخیل قەت مەکەن
غەیبەتی پیاوی جەلیل قەت مەکەن
سەخا سیفەتی زاتی خودایە
ئەوی سەخی بێ دۆستی گشت لایە
ئەهلی بەهەشتیش نیشانەی دیارە
سەخیو رووخۆشە لەگەڵ ئەغیارە

---

١ ساڵی ١٩٧١دا تووشی نەخۆشییەك بووە، ماوە یەك پێوەی دەتلێتەوە لە پاشان ئەم شیعرەی وەکوو ئامۆژگارییەك بۆ کوڕەکانی وتووە.

وەکوو گوڵ وابن بۆنتان با بڕوا
لە ناو عالەمدا دیار بن وەك چرا
حورمەتی عالیم هەژارو هەتیو
شەل‌و کوێرو پیر ئەختیاری رزیو
لازمە بگرن بە قەدەر ئەحواڵ
زۆری پێ خۆشە زاتی زولجەلال
شیرین بن رۆڵە وەك شیری بێ گەرد
ببن بە شیفا قەت مەبن بە دەرد
رۆڵە من ئەڕۆم زۆرم نەماوە
قسەی دوایمە کەوا نووسراوە
مەبن بە ژاڵە تاڵ‌و بێ سەمەر
شیرین بن توخوا وەك شەهدو شەکەر
خیانەت نەکەن لە قەومی خۆتان
سەر شۆڕی دێنێ لە هەردوو جیهان
کەلامی کوردی هەیە مەتڵەبە([1])
گەر نابی بە گوڵ دڕکیش مەبە
رۆڵە من لەسەر وادەی سەفەرم
ماڵ کاول خۆمم هەی خاك بەسەرم
ئەوەی نووسیومە بە گوێم کەن توخوا
سەرتان بەرز دەبێ لە مەیدانی خوا
ئێوەش جاروبار یادی من بکەن

[1] ئەم نیوە بەیتەی لەو پەندە کوردییە وەرگرتووە کە ئەڵێ: ئەگەر گوڵ نیت دڕکیش مەبە

لە خێرو خێرات بێ بەشم مەکەن
(لوتفی)تەمای چیت ئەتۆ لەدوای خۆت
خێری ئەولادت بەڕێ کرێ بۆت

* * *

ئەی برای هەژار

گوێ لە من بگرە ئەی برای هەژار
بەعزێ حەکایەت بۆت ئەکەم ئیزهار
قەت خەفەت مەخۆ بۆ مالّی دونیا
نەبوون چاترە بۆ حیساب ئەولا
ئەگەر رازی بی بەوەی داویە پێت
رۆژی قیامەت هەمووی دێتە رێت
پێنج سەد سالّ تەواو سالّی قیامەت
لە پێش دەولّەمەند ئەچیتە جەننەت
یەکەم لە بارەی دینەوە بەدحالّ
دووەم جێی دێلّن گشت سەروەتو مالّ
ئەوجا تێ ئەگەن کردەوەی خۆیان
خەفەت هەردوو لا مایەوە بۆیان
هەژار گەر بمرێ هیچ خەمی نییە
رزگاری لە دەس ئەم نەبوونییە
گەرچی هەژاری دەردێ گرانە
بەلاّم ئەجرەکەی زۆر بێ پایانە
لە دونیای رۆشن بە داخ و حەسرەت

هەر بە خەمخواری هەر بە رەزالەت
بە تایبەت نەبوون لە ئەم زەمانە
تانەی لێ ئەدەن خزمو بێگانە
وەکوو گەڕو گول خۆی لێ لا ئەدەن
بەچاوێکی سوك تەماشای ئەکەن
یا ئەلّێن کابرا جێی غەزەب خوایە
بۆیە هەمیشە حالّی وەهایە
یا ئەلّێن کابرا یەکجار سەر چەوتە
هەربۆ دەس بڕین روو لە مزگەوتە
یا ئەلّێن کابرا زۆر حەرام خۆرە
بۆیە هەژارە دائیم بەم جۆرە
یا ئەلّێن کابرا زۆر هیچ نەزانە
سەبەب ئەوەیە دەردی گرانە
ئەرێ کاکە گیان وا نییە بەخوا
تەقسیمی ئەزەلّ بەشی خۆی ئەخوا
خەلّقی کردووە چەن دەردو زیللەت
لە بەرانبەری چەن نازو نیعمەت
ئەگەر نەبوایە خەمی فەقیری
بەچی دەرئەکەوت پایەی ئەمیری
ئەگەر نەبوایە سەرمای زستانان
بەچی دەر ئەکەوت لەزەت بوهاران
ئەگەر نەبوایە پیری میحنەتی

بەچی دەرئـــــەكەوت گەنجی لـەزەتی
ئەگـــەر نەبـــوایە بێ عەقڵو جاهیل
هیچ تـــامی نەبـوو زانـــاو عـــاقڵ
(لوتفی) هــــەژاری هەم كە عەیب داری
چاو بدە رەحمـــەت حـــەزرەتی باری

* * *

{بەشی هەمەجۆر}

وێنەی لوتفی شاعیر لە ساڵی ١٩٨١

جەرگم پڕ لە خوێن

جەرگم پڕ لە خوێن پڕ دەردە دەروون
هەرچەن سەیر ئەكەم رەفتاری گەردوون
هیچ شادی نییە لەم دونیای فانی
پڕ مەینەت و خەم ژانە ژیانی
بەشەو خەمبارم بە دەردی زەمان
بە رۆژ بێزارم لە ژینو ژیان
ناڵەی دەروون دێ وێنەی نێرەكەو
چەن تەقەللا دەم چاو ناچێتە خەو
لە باتی شەربەت زوخاوی جەرگم
نۆش ئەكەم قوم قوم تادوایی مەرگم
مەر[١] ئەو سەعاتە راكشێم بێ خەم
دوور بم لە دەردو ئازارو ستەم
رووكەمە مەیدان پەنا هەر خوایە
چاو ئەچێتە خەو هەتا هەتایە
دڵ سارێژ ئەبێ لە دەردی دونیا[٢]
ئەمێنێ حیساب لای خۆمو خودا
(لوتفی) گریانو ناڵەت بێ سوودە[٣]
چونكە تەمەعو حیرست مەوجوودە

---

[١] مەر= مەگەر، كورت كراوەتەوە لەبەر وەزنی شیعرەكە.
[٢] – ٣– ئەم دوو دێڕە لە چاپی یەكەمدا بڵاونەكراوەتەوە

دوو غەمی گەورە

دڵــه بـــه جــووته دوو میــوانت بوو
دوو غەمی گەورە لەســـــەر شـانت بوو
یــــەکیٚ هــــەژاری دەردی گـــرانــە
دووهەم پیرییە دەس لێـــك بــــەردانە
نــــەخێر هـــــەزارە ئـــەتوو نـــازانی
بۆیــە هەمیشـــە حـــاڵ پەریشـــانی
یەك خــــەمی ژنـــە یەك خـــەمی منالْ
هەڵپەی ئیدارەی ئەمســاڵ بۆ ئەو ساڵ
ریش و ســـەر ســـپی ددان کەلـــووەل
جەستەی لاروخوار وەك دەردی شەلەل
حـــوکمی چـــاوەکەم دائیم لە خوارە
نالــــەی دەروون دێی دڵ بێـــقـەرارە
نە بەشـــەو خەوتـــن نە بە رۆژ گەڕان
دائیـــم رەق و رووت وەك داری خـەزان
بیٚ نازو حورمەت ناو دۆســت ئەحباب
هەناسـەی دەروون قرچەی وەك کەباب
(لوتفی) خـــەم مەخـــۆ دونیا فـانییە
ئـــەم خەمـــە تەنها هـــەر بۆ تۆ نییە

بارخانەی نەگبەت

دەبـا بناڵم لـــە خـــانەی خــەڵوەت
ئەســـــیرم لە ژێر بارخانەی نەگبەت
لایێ نەخـــۆشی و رووتی و رەجالی
لایێ خـــەفـــەتی پەرێشـــان حـاڵی
خەســـتەو رەزیل لە خـــانەی وێران
گیـــرۆدەی داوو ئـــازاری زەمـــان
بێـــزم لیٚ ئەکـــەن قەوم و خۆشـانم
چونکـــە زویرو حــــاڵ پەرێشـــانم
بوومە بــــە عیبرەت لە دونیای رۆشن
خۆی لێم لا ئەدا چ دۆست و چ دوژمن
پیری و هـەژاری نەبــوونی یەکـجـار
گشـــت گرتوویانە چوار دەورو کنار
هەر یـــەك بە جۆریٚ پێم ئـەدا عەزاب
قرچەی جەرگم دیٚ هەروەکوو کەباب
رۆژی چەن بـــــەلا بـەرۆکم دەگریٚ[1]

---

[1] ئەم تاکە دێرە لە چاپی یەکەمدا بلاونەکراوەتەوە.

لە غەیری خودا روو بنێم لە کێ
نالەی دەروونم بێزاری کردووم
لە داخ ئەم ژینەو عومری رابوردووم
کە هاوار ئەبەم من بۆ هەر لایێ
هیچ سوودی نییەو بە کارم نایێ
بناڵە (لوتفی) لە تاو دەردی مەرگ
روو کە بارەگای خودای بزورگ

* * *

دەبا شیوەن کەم

دەبا شیوەن کەم بۆ رۆژی پێشوو
داخ و نەدامەت خۆشی لە دەس چوو
بێ باك و بێ هۆش بە رۆژو بە شەو
وەکوو حەیوانات خەریك خوردو خەو
جاریێ بۆ گەڕان جاریێ بۆ سەیران
هەردەم بە جۆریێ رامبوارد ژیان
تەمەنی جوانی هەروەك بوهارە
لەبەر کەیفو زەوق وەك خەو دیارە
لە ناکاو زانیم کە چوومە ئەوسەر
سەمەری نەبوو هەی خاکم بەسەر
تازە لە دەست چوو تەمەنی جوانی
بۆم ماوەتەوە هەر ماڵ وێرانی
پیرو کەنەفتم بێ جێو دەربەدەر([1])
عومرم بەسەر چوو باخم بێ سەمەر
بەرهەمم نەبوو لە داری دونیا([2])
رۆژگارم چوواند بە کردەی هەبا
دەبا هەر شین کەم بۆ پەشیمانی

---

[1] −٢− ئەم دوو بەیتە لە چاپی یەکەمدا بڵاو نەکراوەتەوە.

بۆ کردەوەی بەد لە دونیای فانی
ئیمرۆ ڕۆژ بە ڕۆژ لە خۆم بێزارم
وەك داری بێ ئاو هەر ڕوو لە خوارم
(لوتفی) بارەکەت یەکجار گرانە
هەر ڕۆژی چەند دەرد لەلات میوانە

* * *

فەلەك دەردەکەم

فەلەك دەردەکەم بۆچ وا گرانە
بۆ هەر بەشی من شین‌و گریانە
فەلەك توو بۆچی لێم کەوتی سەر قار
خواردنت لەدەم کردە ژەهری مار
فەلەك هەتا کەی شیوەن و گریان
هەتا کەی مەینەت لە ناو هامسەران
فەلەك تۆ بۆچی والێت شێوانم
وەکوو باز وابووم باڵت شکانم
فەلەك با بەس بێ خەفەت‌و ئازار
بۆچی بەم جۆرە من بم گرفتار
فەلەك یارەبی دەردت گران بێ
حاڵت وەکوو من هەر پەرێشان بێ
دۆستی دڵخوازت لێ کردمە دوژمن
کردت بە قوڕ دا هەزاران وەك من
شووشەی حەیاتی چەن نەوجەوانان
بە بەردی غەزەب هەموویت شکات
ڕێت لێ ون کردم بێ دەلیل ماوم
هەروەکوو مەجنوون شێت‌و شێواوم
کەوتوومە خەیاڵ بەحرێکی بێ بن

بوومه جێی تانەی هەزاران دوژمن
فەلەك تێ ناگەم تاكەی بە مەینەت
تاكەی خەمخواری لە دەردو زیللەت
فەلەك رەزیلم لە ناو دۆستانم
تاكەی بەم جۆرە خەم بێ میوانم
تاكەی پەشێوی حاڵی زەبوونم
تاكەی جەرگ سووتاوو دڵ پڕ لەخوونم
تاكەی بارانی میحنەت بەردەوام
ببارێتە سەر دڵەی بێ خەتام
تاكەی رەهەندەی دەشتو سەحرابم
تاكەی ئەسیری دەستی بەڵا بم
(لوتفی) چی ئەڵێی عەقڵت شێواوە
بەختت گیرۆدەی تەلەسمو داوە

ئەم كوڕانە[١]

ئەم كوڕانە چەن جوانن
وەك كۆمەڵێ غیلمانن
عومەرو عوبێد بە جووتە
تەسبیح دەستیان یاقووتە
رەزاو فاتیح لەولاوە
پرچیان ئاوریشمی خاوە
یەكی تریشیان ماوە
نورەدین نوری چاوە
خوێن شیرینو نازدارن
هەروەك خونچەی بوهارن
ئاواتە خوازم هەموو
بێنە مەیدان زوو بەزوو
شەوقیان هەبێ وەك چرا
بۆ دۆستو قەومو برا
وەربگرن عیلمو هونەر
بۆ نەفعی دینو بەشەر
ئاگاداریان بێ باری

[١] ئەم پارچە شیعرەی كە لە خۆشەویستی كوڕەكانی وتووە لە چاپی یەكەمدا بڵاونەكراوەتەوە.

کاتی نووستن‌و یاری
بژین به سەلامەتی
دوور لە دەردو مەینەتی
(لوتفی)ش هەر چاوەڕوانە
پێ بگەن بەم زووانە

* * *

ئەستێرەی بەختم

ئەی دڵ هەتاکەی یاری خەمباری
هەتا کەی مەینەت هەم خاکەساری
تاکەی ئەسیری دەستی دەوران بم
تاکەی رەزیلی ناو هامسەران بم
تاکەی دەردەکەم هەروا گران بێ
حاڵم هەتا کەی وا پەرێشان بێ
ئەستێرەی بەختم تاکەی بێ شەوقە
جەفاو دەردو خەم لە گەردن تەوقە
دۆستی دڵخوازم تاکەی دوژمن بێ
عالەم بەبێ سووچ قینی لەمن بێ
درەختی بەختم تاکەی بێ بەربێ
رەنجی فەرهادیم بۆ چ بێ سەمەر بێ
تاکەی باری خەم لەسەر شانم بێ
لە جێگەی شادی هەر گریانم بێ
فەلەك با بەس بێ دەوران بێتە کام
تاوی گوشادی بێتەوە بۆ لام
رەببی دەخیلە بابەس بێ مەینەت
عومرێکی کامیل بەخشی بەرەحمەت
تەحەموول کەمە لای نەفسی بەشەر

رەببی رزگارم بکەی لە خەتەر
(لوتفی) چیت ماوە تازە لە دونیا
پێنج‌ودوو ڕۆژێ ئەویش هەر دەڕوا

*   *   *

بەختی خەوالوم(١)

ئیمرۆ دانیشتم لە پەنای دیوار
عاجزو داماو بێ کەس‌و خەمبار
دونیا زۆر ساردە بەفرەو یەخبەنان
شەختەو زقوومی ئەرزو ئاسمان
دڵی من گەرمە وەك ئاتەشخانە
قرچەی دەروونم ئەڵێی بوریانە
هەناسەی سەردم دوو کەڵی ئاسمان
وێنەی تانجەڕۆ ئاو دێ لە چاوان
دەردی دونیایێ دەورەی لێداوم
نەماوە هێزو تواناو تاوم
گرفتاری دەرد رووی ڕۆژگارم
شەوو ڕۆژ هەر شین گریانە کارم
قەت نەبوو ڕۆژێ بەبێ خەفەت بم
لە کەیف‌و شادی لە ئیسراحەت بم
هەر لە خەودایە بەختی خەوالوم

[1] ئەم شیعرەی لە ساڵی ١٩٤٥دا وتووە.

قەت پێش نەکەوتم لەرەفیقی خۆم
هەر رۆژ بۆلاییێ سەر خۆم هەڵئەگرم
نازانم خوایە من بۆچ نامرم
لەتاو ناچاریو دەس کورتیو نەبوون
جەرگو هەناووم گشت بووە بە خوون
دەخیل بە پیاوی رەزیل و ئاڵچاخ
دڵی زامدارم پڕ بووە لە داخ
خسووس دەوڵەمەند لە ئەم زەمانە
هەردەم لە حیرسا دڵ پەرێشانە
ناوچەوان دایم ترشو تاڵو سوێر
پیش ئەخواتەوە وەك مەیمونی نێر
هەمیشە خەمگین بە رۆژو بە شەو
نە نانی نانە نە خواردن نە خەو
گەر بە دەس ئەوێ هەژار نامێنێ
عەردو بەردو شاخ گشتی ئەستێنێ
رەببی بابەس بێ ئیحتیاجی نامەرد
تا بەکەی پەی پەی هەناسانی سەرد
تاکەی بەروتیو چڵکن لە ناو عام
تا بەکەی لۆمەو تەعنەی خاسو عام
ئەمجا بەڕەحمەت خالقی بێ باك
بە تەقدیری خۆت تاكو تەنیای تاك
بەسە هەتاکەی جەوری دونیای دوون

بەسە مەینەتیو هەژاریو نەبوون
(لوتفی) داوا کە لە دەرگای رەحمەت
لوقمەییێ حەڵاڵ زۆر بە ئیسراحەت

* * *

دەوران چەپۆکت(١)

دەوران چەپۆکت دا لە ژیانم
تازەت کردەوە کۆنە زامانم
دەوران تۆ بۆچی لێم کەوتیە سەرقار
خەوو خواردنمت کردە زەهری مار
دەوران تۆ بۆچی وا لێت شێوانم
بۆچ ئاگرت بەردا دڵەی بوریانم
دەوران چەن بەناز بەخێوت کردم
لە ئاقیبەت داچۆن ئابرووت بردم
دەوران عەزیز بووم لەناو خزمو کەس
دائیم ئەگەڕام بە شادیو هەوەس
دات لە دەماخم ئەی چەرخی رۆژگار
هەواڵەت کردم بۆ کووچەی شار
بێ شوێنو جێگە بێ ئاوو بێ نان
دڵم پڕ لە دەرد حاڵم پەرێشان
پەک کەوتەی کۆمەڵ بێ پەروو باڵم
یاخوا هیچ کەسێ نەبێ بە حاڵم
برکەیێ خێزان برسیو رەشو رووت

[١] ئەم پارچە شیعرەی بە هۆی ماڵ گواستنەوەی بۆ دووهەم کەرەت لە ناوچەی شوانەوە بۆ شاری کەرکووک لەساڵی ١٩٤٧دا وتووە.

سەرو پێ پەتی وەکوو مەلکەمووت
داوتە بە سەرما دەوران من چیکەم
شکات ئەحواڵ خۆم بۆ لای کێ ببەم
ئەوەی ئامیرە خاوەن ئیشوکار
لە راست بەختی من ئەڕوانێ بەقار
رەببی رجامە لە دەرگای رەحمەت
رزگارم بکەی لە بەحری میحنەت
دەلیلی بەخێر رەوانە کەی بۆم
من عەبدێ هەژار لە ئاستانەی تۆم
(لوتفی) چاوەڕێی رەحمی خوداکە
لەمەودوا ئیتر روو لە مەولاکە

خەمی دەس کورتی(١)

ئێوارانێ بوو لە چڵەی زستان
خەمی دەس کورتی دوو ماڵو خێزان
لە سەفەردا بووم گەیشتمەوە ماڵ
دەورەیان لێ دام گشت ماڵو منداڵ
باوە لە کوێ بووی ئەم هەفتەی پێشوو
خۆ ئێمە لێرە قەت هیچمان نەبوو
رۆڵە رۆیی بووم بۆ ناو هۆزی شوان
بەڵکو پەیدا کەم شتێ بۆ ژیان
هیچم دەس نەکەوت خودا کەریمە
بۆ ئیدارەی عام هەر ئەو رەحیمە
کاتێکم زانی رەشاشو پۆلیس
دەورەیان گرتم دامیانە بەر لیس

[١] لە ساڵی ١٩٥٣دا لە شاری کەرکووك هاوسێیەکی مەحموود ناوی ئەبێ شەوێك ماڵەکەی بەر گوللە ئەدرێ و ئەوانیش (لوتفی) بە بەرپرسیاری ئەم کارە دەزانن، لە ئەنجامی ئەم رووداوە بەند ئەکرێ، بەڵام لە پاش دوو رۆژ هەر خۆیان لە مەسەلەکە حاڵی دەبنو پەشیمان دەبنەوە و ئەچن ئازادی دەکەنو داوای لێبوردنی لێ ئەکەن، ئەویش بەو هۆیەوە ئەم شیعرەی سەرەوەی وتووە.

(قۆمسێر) ئەمرەکا بۆ دەر شێخ لەتیف
کەلەبچەی بکەن زۆر گورجو زەریف
ئەمر قەبز هەیە دەرحەق ئەم زاتە
جوورمی گەورەیە چی دەسەڵاتە
خۆمیش نازانم ئەسبابم چییە
لە خۆم شک نابەم هیچ جوورمم نییە
باران ئەباری بە تاوو تۆفان
دامیانە پێش برۆ بەپێیان
بۆ پۆلیسخانە رەوانیان کردم
لە ئینتیزاردا راگیریان کردم
ئەوراقم رۆیی بۆ خزمەت حاکم
منیش لە حاڵ خۆم چەندێ هیلاکم
تەوقیفی بڕی بێ سوئالو جواب
زۆر چاک بەند کرام بێ قەیدو خیتاب
بەعزێ لە هاوسێ شارەزا لە حاڵ
هاتن بەوشەوە پرسیان ئەحواڵ
وتم کاکە گیان خۆمیش نازانم
شتێ شک نابەم لایەق عوسیانم
وتیان ئەڵێن تۆ دوو شەو بەبێ دەنگ
ماڵی کاک مەحموود داوە بەر تفەنگ
سوێند ئەخۆم عومرم چل ساڵ تەواوە
دەستم لە قەبزەی تفەنگ نەداوە

(قۆمسێری) (ڕێدار) سوار سیارە بوو
بە تەحەڕڕی ماڵ شێخ لەتیف دەرچوو
بێنە سێ دینار کرێی سیارە
ئەمری (قۆمسێرە) چارت ناچارە

* * *

وێنەی لوتفی شاعیر لە ڕێکەوتی ١٩٨٥/١١/١
لە تەکییەکەی خۆیدا

شین بۆ کۆچی دوایی جەنابی
سەید ئەحمەدی خانەقای کەرکووک(١)

پێم بڵێن ئیمڕۆ چ ڕۆژ کائینات هاتە هەژان
کەوتە جونبش شارو دەشتو بەینی ئەرزو ئاسمان
دەنگی هاواری مەلەک گریانو شینی ئینسو جان
وا ئەزانم کە لە دونیا بۆتە ڕۆژ ئاخر زەمان

هەڵسن ئێوە ئەی گەلی کورد دەس بکەینە ئاهو شین
ئەشرەفی ئەولادی حوسەین ئەهلو بەیتی تاهیرن
عالیمی عیلمو تەریقەت قائیمی ئەرکانی دین
ڕووحی شاد بوو سەید ئەحمەد ئەمڕۆ بۆ دارولجینان

وەرن ئێوە تائیفەی ساداتی کوردستان هەموو
یەکو دوو هەریەک لەلایێ کۆببنەوە زووبە زوو
تەعزییەی سەید بکەین چۆن بۆ هەموومان گەورەبوو
سێبەری ئەو زاتە پاکە گرتبووی ڕووی جیهان

---

[١] ئەم پارچە شیعرەی بە هۆی کۆچی دوایی خوالێخۆش بوو جەنابی سەید ئەحمەدی خانەقای کەرکووک لە ساڵی ١٩٥٢ی زایینیدا وتووە.

تاجـــداری ئەهـــــلو بەیتو مەعدەنی سیدقو سەخا
خاوەنی عیزو شــــــەرەف بوو زومرەی شـێری ئەتقیا
لە زەمانی بۆ شـــــەجاعەت هەروەکــوو شای مورتەزا
جوودی حاتەم هەر بە بیســـتن جودی سـەید بەعەیان

کاتێ چوومە خانەقا چـــاوم کە گێڕا خـــواروو ژوور
فکری پێشوو کەوتە یادم سەیلی ئەشکم هات بە خوور
ئاهی سەردی زەردو سوورم پێ نیشاندام نەفخی سوور
وائەزانم غـــەرقی بەحـری خەم بووین ســەر تا پێیان

شەرتە ئیتر خزمەکـان مــــن قەت نەچم بۆ خـــانەقا
پاشی ســـــەید خۆم لە قوڕ نێم شـــانو قۆڵم تـــابەپا
تا بمێنم شەخســــــێکی تر پەیـــــڕەوی ئەو زاتە کوا
داخەکەم تەعـــریفی مەردی قـــەت قەڵەم نایکا بەیان

وا ئەزانم ئێمە لـــــەم چەرخە کـــە دوو باڵمان هەبوو
چەن لەخۆشیو کەیفو شادی حاڵو ئەحواڵمان هەبوو
وا ئەزانم پادشـــا بووین گـــەرچی هیچ ماڵمان نەبوو
غیرەتی ئەحمەد(١)ومەحموود(٢)بۆم بۆوە روتبەو نیشان

[1] ئەحمەد مەبەست لە جەنابی حەزرەتی کاك ئەحمەدی شێخ-ە قودیسە سرە
[2] مەحمود مەبەست لە جەنابی شێخ مەحموودی نەمرە، قودیسە سرە

داخەکـــــەم زاتی وەهـــا لەم چەرخـــەدا زۆر کەم بووە
بۆ شـــــیفای ئازاری عالــــەم دائیمــە مەرهـــــەم بووە
بۆ هەژارو بێ نـــــەوایان ســــــەر دەســـەی کەرەم بووە
دەستی بەخشـــندەی بە دائیم هەروەکوو دەریای رەوان

گەرچی من هەر خەم بخۆم سەید لەدەسمان وا گوزەشت
وا ئەزانم رووی ســــەر عەرد چۆڵە گشتی بۆتە دەشـت
ساخودا شادی بکەی رووحی بە ســەیرانی بەهەشـــت
جەننـــەتی داروولـــــبــــەقـای بۆ بێتە جێگەو مەکان

وای کە عــــــومرم قەت نەمێنێ دونیا تۆ بۆچی وەهای
هەردەمی دۆستی کەسـێکی چەندی بێ شەرتو وەفای
چەندی بێ شەرمو شـعووری چەندی بێ فیکرو حەیای
ســـــەیدیش وا تۆی بەجێهێشت رۆیی بۆ دارول جینان

(لوتفی) دونیا هەر وەهـــــایە تابەســــــەر وەفای نییە
هەروەکـــــوو کاروان ســــــەرایە هــەرچی هاتو رۆییە
سەیدیش ئـــەلـــحەمـــدولیللا خۆ جێگەی خاڵی نییە
(حوسەین)و(کاکە حەمە) مەوجوودن وەك شێری ژیان(٣)

٣ حوسەین و کاکە حەمە ئەم دوو زاتە هەردوو کوڕی خوا لێخۆش بوو سەید ئەحمەدی خانەقای کەرکووک-ن ئێستا هەردووکیان کۆچی دواییان کردووەو لە خانەقای خۆیان لە کەرکووک نێژراون.

پێنج خشتەکی
سەیری کە مامە حەمە

ســـەیرکە مـــامە حەمە شـــپرزەو تەنگەتـــاوە
دائیم هیلاکو بێ هۆش بـــە دەس مـــاڵی دنیاوە
نە بەرگی لـــەبەردایـــــەو نە تێری نانو ئاوە
لە حەفتا ســـاڵ رەت بووە پای لە هەشتا داناوە
وەکوو گەنجێکی تـــــازە دوێنێ ژنی هێنـــاوە

ســـــەبرو ســـکووتی نییە بە رۆژ هەتا ئێوارە
بە شـــەو لە خزمـــەت ماڵات بە دائیما بێ دارە
هەڵپەیەکی بۆ دەشـــــتە یەکێکی بۆ ناو شـــارە
لە تـــاو تەماعی دونیا لـــــە دینی خۆی بێزارە
هـــەر لەپێ تا تەوقی ســـەر غەرقە لە ناو قوڕاوە

نە خەفەت لـــــەلای دینی نە خەیاڵ لـــە ئیمانی
بەلای مامۆســـــــتا ناچێ ڕێگەی دینێ نازانی
روو لە زانایێ ناکـــــــا ئەدیب بـــە هیچ دەزانی
هەژارێ رووی تێ بکا نایـــــداتێ لوقمە نـــــانێ
ئەم رووکنانە کـــە فەرزە ئەو بە هیچی دانـــاوە

گوێ لـــــە من بگرە نەفام پێت بڵێم قسەی جوان
رووبەڕوو سەیری من کە فکرم خۆت بۆم کە بەیان
قۆناغــــــت هەتا کوێیە بۆ کوێ ئەڕۆی بە تەکان
بن پێت هەموو ژاکاوە وشـــــکە وەك داری خەزان
وەك لادیواری کۆنە دەلاقـــــــەت لێ رووخـــاوە

وێلاشـــــــەکانت هەمووی رۆیشتن تۆ بە جیماوی
لە ســـــــەد یەکێ نەماوە تۆش ئەبێ بچی بۆ لای
تاکەی تۆ فکرێ ناکەی مەشـــغوولی ماڵی دونیای
خەریك جەفای بێ سوودورەنجو زەحمەتی هەبای
جلـــــەو عەقڵت بادەوە ئـــــــەمجا بۆ لای خوداوە

تەوبە بکە بەڕاســـــــتی بگرە ڕێگەی شـــەریعەت
قەزای نوێژو زەکاتت بکە بە فەرزو ســـــــوونەت
حەجو خێراتت بکە هەتاکوو ماوە فرســــــــــەت
بۆ ئاخیرەت هەر چــــاکە بۆ تۆ ئەبێ بە رەحمەت
لە خەو هەڵســـــە فرسەتە ئەم چەن رۆژەت کە ماوە

دوایێ پارەت بۆ ناکا پەشـــــــیمانیو نەدامەت
ئەوەی بۆ تۆ بمێنێ هەر داخە لەگەڵ حەســـــرەت
بێبەش ئەبێ بزانە لە تەقســــــیمی مەرحەمەت
بەینی بە هەشت نابینی بە فەوتاوی شـــــەریعەت
(لـــــوتـــفـــی) ئەتۆ ئەزانی وەهـــــا فتوا دراوە

چوار خشتەکی

ئەی خودایە چی بکەم(١)

ئەی خودا چی بکەم لە دەستی نەفسی ئەممارەی لەئیم
ئیتیفاقی وا لەگەڵ شەیتانی مەلعوونی ڕەجیم
پادشاهو دەس درێژە نۆکەرو بەندەی ئەویم
ڕەبی ڕزگارم بکەی گیرۆدەی چەرخی دەنیم

جڵەوی نەفسی لە دەستم سەندووە شەیتانی شووم
وا لەسەر کەندالْ خەریکم نازانم بۆ کوێ ئەڕۆم
کێ دەلیلم کا لە شاخو داخو هەردو کەندو چۆم
ئەی خودا بمخەیتە سەر ڕێگەی سیراتەل موستەقیم

چەن ئەکەم سەعی بە دەستم ناکەوێ نانی حەڵاڵ
ئەوەندە من هەوڵ ئەدەم بۆ شەخسێکی عالیم لەحاڵ
چەن ئەکەم دەس ناکەوێ هاوڕێیەکی خاوەن کەماڵ
تاریکی زوڵمو گوناهە وا لە دونیادا عەمیم

گشتی مەجبووری تەماعە ڕۆژو شەو خواردنو خاو
هەمووی بە یەك دا ئەسوڕێ زۆر شپرزەو تەنگەتاو
ناگەڕێتەوە ئەبەد لە پیسو پاکو یا گەڵاو
هەر بە شەرتی دەس کەوێ چێشتی بە ڕۆن نانی گەنیم

پەیڕەوی خاسانی خوا کە چیت ئەوێ لە فکری عام
هەر کەسێ مەسئوولی نەفسی خۆیەتی ڕۆژی قیام
تۆ بە ڕاستی ڕوو بکە سەر سوننەتی خەیرول ئەنام
بەڵکو شافیع بێ لە بۆ تۆ شافعی زومرەی ئەسیم

بەسیە ئیتر حیرسی دونیا ئەم خەوەی تۆ تاکەیە
ئەو شتەی سوودی ببێ هەر کردەوەی بۆ چاکەیە
سەد هەزاران هاتو ڕۆیی خاکیش هەر ئەو خاکەیە
نەوبەتی تووش وا بەڕێوە دامەنیشە دڵ مووقیم

خۆت مووهەییاکە ئەڕۆی بۆ ئاخیرەت یەکجارییە
کەیفو شادیو هەڵپەڕینت نیشانەی بێ عارییە
ئاقیبەت ڕووتو قەڵەندەر هەر بەشت خەمخوارییە
زۆر بترسە لەو سزایەی دۆزەخو ناری جەحیم

گەرچی ئیمڕۆ هۆدەکەت پڕ فەرشـــە مافووری عەجەم
یا گڵۆپی کەهرەبا روونـــاك ئەکا حەوشـــەو حەرەم
کورسیو مێزت بەرانبەر جێگـــەکەت خۆشو نەرم
بەسەرت قەســـەم لە پێشـــە ئاوی غوســـاقول حەمیم

هاتە دونیاوە گەلیٚ پیاوانی وەك شـــێری شـــکار
چەن هـــەزار مەردی بـــە غیرەت پاڵـــەوانی نامدار
جوملە فەوتانو بەســـەر چوون بوونە خۆراك مووروومار
تۆش کە ئیمڕۆ زۆر بە شـــەوقی رۆژی بیٚ یـارو نەدیم

چاوەکـــانت هەڵبڕە ئەی مـــاڵ ویٚرانی بیٚ خـــەبەر
ســـەیری تەپڵۆکەی جیهان کە خاكو خۆڵی رەهگوزەر
کوللی گەردێکی هەوێنی پادشـــاهی تـــا جەوەر
تۆزیٚ ترســـت بیٚ لە خزمـــەت زاتی عزیزول حـــەکیم

(لـــوتـــفی) بۆ خۆت خەم بخۆ زۆری نەما رۆژی ئەجەل
تەعقیبی چاکە بکە مەشـــغووڵ بە بە خەیرول عەمەل
جاهیلو بیٚ عەقڵە هەر کەسیٚ ئەســـیری توولی ئەمەل
(رب انـقـذنـا بـفـضـلـك حـبـذا الـعـفـو الـعـمـيـم)

* * *

١– ئەم پارچە شیعرەی بە هۆی سەردانێك بۆ لای شێخ حوسێنی خانەقا وتراوە.

چوار خشتەکی

وای برادەر چیم بە خۆم کرد

وای برادەر چیـــم بە خۆم کرد من لـە دونیا دەربەدەر
تازە تازە فکـــرەکەم بایـــدایەوە شـــینو چەمەر
چۆن لەخەودا بووم هەتا ئێســـتاکە هەی خاکم بەسەر
چۆن لەرووم بیٚ من بڵێم ئوومەتی تۆم خەیرەولبەشەر

عومرەکەم ســـەرفی گونـــاهو بیٚ حەیایی کردووە
کردەوەی چاکـــەم لـــە دونیا بۆ ریایی کـــردووە
کۆشـــشی رۆژو شـــەو من هـــەر هەوایی کردووە
دابنیشم دەســـتە ئەژنۆ ماڵو ویٚرانو رەنج خەسەر

بۆچ لە داخـــان من نەگـــریم بۆچ نە ناڵێنم بەتاو
باوەکوو جۆگـــە رەوان بیٚ ئاهی سەردوو ئاوی چاو
عومرەکەم هاتە کـــۆتایی هـاکە نەفســـم بوو تەواو
عومری کامیل وابەسەر چوو وام لە ئاسـۆگەی خەتەر

پارەناکا ســـــەد پەشـــیمانی لە ســــــەرای مردنم
کردەوەی خـــــۆم بۆتە تـــــەوق واخرایە گــــــەردنم
بۆ قیـــــامەت پارە ناکــــــا شـــــین‌و گــریان کردنم
چیم بە خۆم کرد من لە دونیا خاکم هەی خاکم بەسەر

حەسرەتە بۆ عومــــــری فەوتاو نازانم من چی بڵێم[1]
هەروەکـوو بنچك لەبــەر با ئــــاخۆ کوێیە جێ‌و ڕێم
کردەوەی چـــــاکەم لە دونیادا نەکرد ســــاچی بڵێم
جەننـــەتە یا نارە جێگـــــەم ئـــــەی بینای دادگەر

هێزی ئەژنۆم وا نەمـــــاوە بەندی پیری وا لــەپــــام
حوکمی چــــاوم روو لە خوارە رەنگ زەردو بێ نەوام
جەســـــتەکەم گشتی زەعیفە وەك فنەر وا تێك شکام
وا لەسەر ئاســـۆگە وەستام هەروەکوو قەوسی قەمەر
(لوتفی) بێنە یـــــادی خــۆت تۆ ئایەتی (لاتەقنەتوو)
ســــەد هەزار گوناه بەجارێ یەك قەڵەم ئەیکا مەحوو
قەترەیێ رەحمەت بە جارێ لە هەموویان خۆش ئەبوو
سەد دەخالــەت دەستە دامانم ئەتۆی خەیرول بەشەر

[1] لە شوێنێکی تر نووسراوە، حەسرەتە سەد حەسرەتە نازانم بۆ خۆم چی بڵێم

چوار خشتەکی
دەرحەق وەرزی بوهار(١)

گیانـــــە وەرە دەشـــــت ئەوا بوهـــــارە
وەعدەی ســـــەیرانی گوڵ‌و گوڵـــــزارە
گوڵ وا لە شــــــەوقە بولبـــــول لە زارە
وەختـــــی دیــــــدەنی یــــــاری دڵــدارە

دونیا خەمـــــڵیوە بە گــوڵی زەردو شین
مـــــەلان بە شـــــادی دەم بـــــە پێکەنین
ســــــەری دەرهێنا رەیحـــــانەو نەسرین
ئیمـــــرۆ دڵــــــەی من بۆچی زامـــــارە

فەرشـی رەنگینی پۆشی دەشـــــتو دەر
با یـــــاری ئەکــــــا بە بـــــالاّی عەرعەر
تاجی بوهاری گشت نایە ســــەر ســــەر
هەمووی لە خـــــۆشی جــــوانی بوهارە

[1] چەن دێرێك لەم هۆنراوەیە لەگەڵ کورتەیەك لە ژیانی شاعیرلە رۆژنامەی هاوکاریدا لە ژمارە (   ) ی ساڵی ١٩٧١دا بڵاوکراوەتەوە.

چرگو کۆترو بولبول ئەخوێنن
سویسکە بە برکە بەچکە لە شوێنین
قەبقەبەی کەو بارِ یەك تر ئەدوێنن
مەپرسە لەمن دلّ بریندارە

جا وەرە برِۆین ئیمرۆکە بۆ دەشت
دونیا رازاوە بە وێنەی بەهەشت
تاوی بگەرِێین بکەین سەیرو گەشت
وەرە دانیشە لەم سەر دیارە

شە تاوان دیارەکانی روناکە
خەیالّ وا لەسەر بورجی ئەفلاکە
لەسەر تەختەکەی تاجی زوحاکە
خزمەت کاریەتی خوسرەو دارە
رەشمالّ لە پالّ یەك لە پای دەشتو دەر
مەرِو مالّ تێکەلّ وەك رۆژی مەحشەر
چەن ناسك نازدار چەشنی سنەوبەر
بالآی وەك نەمام لە پێش دەوارە

دەنگ و ئاوازی شمشالّی شوان
هەوای سافو خۆش پاکی بەر بەیان
لەگەلّ بۆنی گولّ وەنەوشەو رەیحان
لاولاویش تێکەلّ بالآی چنارە

هەرخۆم مالّ وێران مەجنوونی بیّ لەیل
کافر بە حالّم لە سەحرای دووجەیل
دلّ لە دووری یار لە خەم باری کەیل
(لوتفی) تابەکەی ئەم شینو زارە

* * *

چوار خشتەکی
ئەوا پیری هات

ئەوا پیری هات بوو بە میوانم
چەن عەیبی هێنا دای نا لە شانم
بێ هێزی ئەژنۆو حوکمی چاوانم
هاتە کۆتایی ماڵی ویرانم

رەزیلو خەستەی پەنای دیوارم
لەسەر تا بەپێی گشت دەردەدارم
لە هیچ جێگەیەك نییە قەرارم
لایەق بۆ مردن چاکە نەمانم

تەمەنی لاوی بە خۆشیو شادی
بە هەوا رۆیی بە دڵ ئازادی
بەکامو بە شەوق زۆر بە گوشادی
ئەوا تەواو بوو عومری جوانم

سا من بە چ روو رووکەمە مەیدان
بە روویەکی رەش بە کۆڵێ عوسیان
بە خۆم ماڵ کاول سەد جار پەشمان
چاو شۆڕو ریسوای دەورو جیرانم

ئەوراق حازرە لەبەر دەس حاکم
لە ئیمرۆ بەدوا بۆ مردن چاکم
ئەوەل لە خاكو ئاخری خاکم
پشتم لە دونیا روو لە قەبرانم

هیچ چاکەم نەبوو لە داری دونیا
توویشەم هەڵنەگرت بۆ رۆژی جەزا
روو زەردو ملکەچ لە مەیدانی خوا
هەر خۆم بێ چارەو رەنج بە خەسرانم

(لوتفی) تۆ تازە عومرت لەدەس چوو
مەیخەرە یادت زەمانی پێشوو
ئەوەی کە ماوە هەڵسە زوو بەزوو
بڵێی ئەی خودا دەخیل ئامانم

چوار خشتەکی

دەروون پڕ لە ئێش

دڵـــە بۆ دیســـــان وا لێت شـــێواوە
بۆ وەکـــــوو فەرهـــاد جەرگت بڕاوە
مەلوولو خەمـــــــگین بەدەم ســزاوە
دەروون پڕ لــــــە ئێش پڕ لە زووخاوە

ئەی دڵ بناڵــە شـــــینت لە پێشـــــە
قەت دامەنیشـــــــــە بەبێ ئەندێشــە
خۆتیش نـــــازانی کە چیت لە پێشە
چەن داوی گـــــــەورەت بـــۆ دانراوە

هەتاکــــــوو مـــردن نازانی بەخۆت
چیی نووســــــراوە کەچی دێتە ڕێت
بەچ جۆر ئەڕۆی ســـوئال چی ئەلێت
خۆتیش لەحاڵ خۆت سەرت سورماوە

چەن کەســــــت بینی بە بەزمو شادی
دەم بە پێکـــــــەنین بـــە دڵ ئازادی
چەن کەســـــــیش ڕۆیی بە نامورادی
بێ خەبـــــەر بێ هۆش کە دۆشی داوە

کـــــاتێ ئەزانی وەك تەیـــری قەفەس
زەلیلو زویر بێ هەمســــــــەرو کەس
بێ پەرو بێ باڵ بێ کــــەسو هەوەس
چاو پڕ لــــــە خوێنو ماتو دامـــاوە

بۆیە مـــــن دائیم زارو خــــەمبـــارم
دائیم پڕ ئێشـــــە دڵــــــەی بیمـــارم
هەمیشـــــە هەر شــــین گریانە کارم
لە کـــاری خودا ســــــەرم ســــوڕماوە

(لـــوتفی) بەســـــیەتی ئەمجا هەڵسە پا
بە راســــــتی رووکە دەرگـــاهی خودا
زیکری یا تـــــەواب بێنە بـــە دڵـــــدا
لە رجـــا زیاتر چیت لـــە دەس ماوە

چوار خشتەکی
هەورازی عومرم

هیچ کـــەس ناپرسیٚ لە حاڵی دەردم
لە ئەشـکی چاوم لـــە ئاهی ســەردم
ســـــەبەبی چییە ئەم گریـــانەی من
بۆچی خەمـــگینو دائیم ڕەنگ زەردم

بۆچی عاجـــــــزو بۆ مـــاڵ ویٚرانم
بۆچی هەمیشــــــە چاو لە گـریانم
بۆچی لەشـــــــکری خەم لام میوانە
بۆچی خـــەرمانی عومری ســووتانم

بۆچ وابیٚ هۆشو بۆچ وا ســـەرخۆشم
لە حەوزی میحنەت بۆچ بادە نۆشـــم
بیٚ خەبـــەر لە حاڵ دڵـــەی پڕ دەردم
وەکوو تازیٚ بار دائیـــم ڕەش پۆشم

کۆتر ئەخویٚنیٚ لەسەر گویٚی ســەربان
بۆچـــی دڵی من ئەکـــەویٚتە جەولان
هەرچەن پـــەڕو باڵ ڕائەوەشـــیٚنیٚ
جەرگم ئەســـووتیٚ هەروەکوو بوریان

کەسیٚ ناپرســـــیٚ کــە تۆ چ کـاری
دانیشـــتووی لادیٚی یا خەڵقی شاری
مەبەســــــتت چییە لەم هۆنـــراوانە
بە چ جـــــــۆرە دەرد توو گرفتاری

نازانم ئەهـــــلی دۆزەخم یـــا نـــار
یا لیٚم خــــۆش ئەبیٚ زاتی کردگـــار
لەبەر گوناهــــوو ماڵ ویٚرانی خـــۆم
ڕۆژی ڕوونـــاکم بۆتە شـــەوی تار

هـــەورازی عومرم وا ســـەرەو لیٚژە
جەســــتەم بەجاریٚ گشت گیٚژو ویٚژە
وتن خـــۆڕایی هیچ ســـوودی نییە
(لوتفی) چیی ئەڵیی هەر بۆخۆت بیٚژە

چوار خشتەکی

تازە بووکەکەی نازداری خوسرەو

ئەی دڵ بۆ دائیم پڕ لە خەیاڵی
ئەڵێی ئاشەوان ئاشی بە تاڵی
جەوری زەمانە هەر بۆ تۆ نییە
سەبەبی چییە هەر تۆ ئەناڵی

بۆچ خەیاڵ ئەکەی بە رۆژو بەشەو
لات وەکوو زەهرە چ خواردن چ خەو
شیرینیش نەما فەرهادیش رۆیی
تازە بووکەکەی نازداری خوسرەو

بۆچی نازانی ئازار دونیای دوون
جەرگی هەزاری وەك تۆی کردە خوون
بیری لێ بکەی بەشت هەر خەمە
چاو بدەرە سووڕ چەرخەکەی گەردوون

دونیا بۆ زۆر کەس پیشتیوانی کرد
هەشت نۆ رۆژێکە ئەهاتو رابوورد
ئەویش بە میحنەت بە سزا رۆیی
لە ماڵەکەی خۆی هەر کفنی ئەبرد

بۆ مەرحەبایی دونیای بێ وەفا
یەك دوو رۆژ لەسەر رووی ئەرزو سەما
خۆت مەخەرە گێژ قوڕاوی بێ پەی
خۆت روو زەرد مەکە لە مەیدانی خوا

هەرگیز تێك مەچۆ بە بوونو نەبوون
هەردووکی دەڕوا لەسەر دونیای دوون
هیچ نرخی نییە سەروەتی دونیا
ئەگەر ئاڵتوون بێ کێوی بێستوون

(لوتفی) دەردەکەت زووبکە دەرمان
با لەم دواییە نەبێ ماڵ وێران
زۆر خەیاڵ دەکەی لە ئەتواری خۆت
با شێتیش نەبیو بکەوییە کێوان

پێنج خشتەکی مامۆستا بورهان جاهید

لەسەر شیعرێکی لوتفی (١)

شپرزەی نازی ئەو شۆخەم شەهیدی تیری موژگانم
ئەزانم خۆم خەتابارم غەریقی بەحری عوسیانم
نەماوە تاقەتو سەبرم شیفاو داو دەرمانم
زەمانێکە ئەڵێم یارەب بە دەرخەی شۆخی جانانم
کە بێتو دەرکەوێ بۆ من هیلالی جەژنی قوربانم

سەبووری من بەهیچ نایێ هەزار گوڵزارو باخو گوڵ
بە کەس قەلبم فەرەح نابێ بخوێنێ سەد هەزار بولبول
جودایی‌و حەسرەتی دووری لەناو دڵما وەکوو فلفل
رجام وایە ئەمن خالق لە بۆ دەرمانی دەردی دڵ
حەکیمی حازقی خۆم بێ‌و بکا دەرمانی دەردانم

وجوودی نا توانی من زەعیفو سیس‌و سستو شل
لە ژێر باری خەمی دولبەر ئەناڵم وەختە بشکێ مل

[1] ئەم پارچە شیعرە لە ساڵی ١٩٧٧دا لەلایەن خوا لێ خۆش بوو مامۆستا بورهان (جاهیدی) شاعیرەوە کراوە بە پێنج خشتەکی لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

ئەڵێم نەختێ وەفا باشە کەچی ئەو لێم ئەبێتن سڵ
بەشمشێری دوو ئەبرۆی خۆی رژاندی خوێنی جەرگ‌ودڵ
بەجەردەی پەرچەمو زوڵفی ئەمن واخانە وێرانم

لەدونیای خۆم پەراگەندە گەلێ سوڕام وەکوو سەرخۆش
گەلێ سەربەرزو بێباکو جەفا دیدە بەبێ سەر پۆش
لە غەیری شیعرو ئەبیاتم بەکەس خۆ نەم ئەدا من گۆش
لەتاریکی شەوی زوڵفی لە دەستم چوو خەزینەی هۆش
بە چەرخی روومەتی ئاڵی ئەسیری چەرخی دەورانم

کە چوومە قەلبی ئەو شۆخە فریوی دام منی دز کرد
وەها بێ هەستی کردم قورگمی گرتو پڕی مز کرد
گەلێ ئازاری دامو عەقڵی بردم عەشقی بارز کرد
سوورەیای گەردنی ئەو بوو چرای دڵمی کەوا کز کرد
تریشقەی تیری جادووی بوو کە خانەی سەبری رووخانم

بەبێ دولبەر چ نەشئە وەرگرم من رەست وەیا سێ گاە ([1])
چ ئیدراکم بمێنێ‌و چۆن ببم لەو چاڵە تەم ئاگاە
کە رۆیی‌و ئەلویداعی کرد لە من تاڵ بوو هەموو جێگاە
کە ئەستێرەی روخی ون بوو بزر بوو لێم هەموو رێگاە
بە نەجمی روومەتی ئەو بوو دەلیلی رێی بیابانم

[1] رەستو سێ گاە، دوو جۆرە مەقامە لەو هەشت جۆرەی مەقام.

ئەوەندە شـــەرمەزاریم دی چ حاسڵ بوو وەیا مەوجوود
لە دونیا هەر ئەوە گەر بێتە دەســـتت هەر ئەو مەوعوود
بەســـە (جاهید) هەتاکەی تۆ ئەناڵێنی بەبێ مەقســـوود
بە غەمـزە پێی وتم (لوتفی) بەسە تاکەی جەفای بێ سوود
جـــەوابی یەئسی دادەســـتم کەوا فرمێســـکە بـــارانم

* * *

پێنج خشتەکی مامۆستا بورهان جاهید
لەسەر شیعرێکی لوتفی(١)

یار بەبێ بـــاکی بە زارو قەلـــبی خۆی ئیقـراری کرد
هەرکـــە زانی زاڵمـــە ئەنجا هەڵات ئینـــکاری کرد
فیرقەی هاویشـــــتە ناودڵ چوو بەجێهێشـت باری کرد
تیری ئەبرۆی وا لــــە ناوی جـــەرگو دڵدا کاری کرد
هەروەکـــوو دوژمن لە من دەســـتی وەشانو غاری کرد

نانی غەیرە خۆشـــە یا نانی تەمیـــزو ئـــالی من
زۆر بڵێی بێگانە خۆشـــــە یـــازوبانی لاڵی مـــن
قاپی غەیرە خۆشـــــە قوربان یانە ســـەدری ماڵی من
رووی لە مـاڵی غەیرە کردوو بێ خەبـــەر لە حاڵی من
شووشـــەی دڵمی بەجارێ تووش بە سەنگو خاری کرد

---

(١) ئەم پارچە شیعرە لە ساڵی ١٩٧٧دا لەلایەن خوالێخۆش بوو مامۆستا بورهان (جاهید)ی شاعیرەوە کراوە بە پێنج خشتەکی و لەچاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە

چەن بە دڵ پاکی لەگەڵیا تێکەڵاو بوو رووح و گیان
نەم ئەزانی حیلەو بوختان و غەدری دوژمنان
وام ئەزانی بولبولم لەم باخ و گوڵزاری جیهان
ساغ و بێ عیللەت بەخۆم بووم وەك تەبیبی حاڵیزان
زەرەیێ رووی خۆی نیشاندام بەوەرەم دووچاری کرد

مەست و بێ باکە گەلێ ئەو دولبەرەی من چەشنی میر
سووحبەتی ئازارە گشتی بۆ هەژارو بۆ ئەسیر
بەس بە داوی زوڵفەکانی بەستراوم بۆیمە گیر
دڵ رفێنمە چاوەکانی نیم نیگاهی چەشنی تیر
نیوەی عالەم لە داخی زوڵمی ئەو فیراری کرد

من نە موشتاقم بەلالەو نێرگزو گوڵزارو گوڵ
بولبولێکم نامەوێ باخ و چەمەن یا دارو چڵ
بەس گوڵی خۆمم ئەوێ تەنیا لە بۆ ئەو کە چ بێ مل
شەوقی روخساری بەدەرکەوت و رووناك بوو موڵکی دڵ
پارچەیێ هەوری غەزەب هات و بەسەر پیواری کرد

مودەییێکی زۆرە دوورین دڵ بەیەك ناگاتەوە
کۆرپەی ساوایەکەی خۆی زویر بووە نایباتەوە
چاوەڕێی لوتف و نیازم من لە رێی ساداتەوە
دڵ وەکووو تەیری (سولەیمان) لێم بزر بوو هاتەوە
کارتی (بەلقیسی) لەلایە هەر لە دوور هاواری کرد

بۆچی لێم تاربوو بە جارێ رەونەقی هەر چوار تەرەف
زیکری ئەللاهت بکە (جاهید) بە شەوقی تەپڵ و دەف
شێخ و مورشید چاوەڕێنە حەڵقە حەڵقە بێنە سەف
چی ئەکەی (لوتفی) ئەوا چوو تۆی بەجێهێشت و ئەسەف
وەك کەوی وەحشی بە جارێ عەزمی سەرچناری کرد

* * *

پێنج خشتەکی سەید جەمال سەید ئەحمەد بەرزنجی لەسەر شیعرێکی (لوتفی) شاعیر

ژینی منداڵیم سەراسەر بێ سوئال و بێ جەواب
سووك‌و ریسواو شەرمەزاری وەك یەکێ بێ داکوباب
کاروکردارم نەبوو هەم بێ زەخیرە نان‌و ئاب
وای پەشیمانم لە داخی کردەوەی نەحس‌و خراپ
دڵ ئەناڵێنی لە ترسا وەکوو چەنگ‌و روباب

تەرکی دونیایێ دەکەم تاکوو نەفەس ماوە برا
دینی ئیسلامی لە عالەم شەوقی داوە وەك چرا
نا ئومێد نیمە لە رەحمەت بمخەرە رێی ئیهتیدا
جسم‌و جانم تێك شکاوە تاقەتی وا لێ برا
روو لە ئاخیردا ئەڕۆم‌و نزیکە رۆژی حیساب

چی بکەم زۆرە گوناهم هیچ ژمارەی بۆ نییە
بارەکەم قورس‌و گرانە لەو خەمە چارم چییە
بۆ گوناهکار غەیری تەوبە هیچ عیلاجی کەی نییە
مەزرەعەی گوناهی من عەدوو حیسابی قەت نییە
کاکە چی بکەم من لە تاوی مەحشەرو رۆژی عەزاب

رۆژو شەو هەردەم ئەناڵێنێ نەما هێزو سەبر
خۆت موهەیاکە برادەر بەسیەتی زوڵم‌و غەدر
پێشی مردن تاکوو ماوی دوایی داد نادا عووزر
هەستە زوو بە تاکوو ماوە پێنج‌و دوو رۆژی عومر
تەوبەیی راستی بکەو هەم روو کەرە دەرگەی سەواب

سەبری ئەیوبی نەماوە عومری نوحیش هەر مەحاڵ
روو لە دەرگانە ی خوداکە رەحمی زۆرە زولجەلال
پێت ببەخشێتن لە جەننەت حۆرو غیلمان‌و کەمال
پشت لە دونیا کە هەژار تازە بە تووچی موڵك‌و ماڵ
پارەیەکی بۆ نەکرد ئەسکەندەرو ئەفراسیاب

عومرەکەت گشتی بە بادا کاتی گەنجی توو بەفیز
هەستە تەوبەی کە بەرانبەر خالقی بەرزو حەفیز
پاشی مردن گەر حوکم بووی حوکمەت ناکرێ تەمیز
چۆن بەبێ باکی و سەفاهەت راتبوارد عومری عەزیز
تازە رۆی‌و چوو لە دەستت عومری گەنجی‌و شەباب

ناڵەی دڵ دێ بە هەموو دەم هەڵ ئەکێشم من نەفەس
رووم لە دەرگای رەحمەتە چاو بە گریان و عەبەس
بۆ رەزامەندی (جەمال) کەبشی فیداتە تووی مەبەس
(لوتفی) تەقواکە بەراستی کونجی خەڵوەت بگرە دەس
بەڵکوو شافیع بێ لە بۆ تۆ سەیدی عالی جەناب

پێنج خشتەکییەکی تری سەید جەمال سەید ئەحمەد بەرزنجی

لەسەر شیعرێکی (لوتفی) شاعیر(١)

وا لەدونیای بێ وەفای دوون تووشی سەددەردو جەفام
دڵ برینــدارو پەریشــانم لەبەر نــەفس وهــەوام
چی بڵێم گــەورەم نەجــاتم دە گەڵێ زۆرە خــەتام
یا رەســوولــەڵلا دەخیلە روو رەش و نامــەســیام
غەیری توو هیچ کــەس نییە بۆمن ببێ پشت و پەنام

من لە کوردســتانەوە هاتــوومەتە ئاســتانەکەت
بۆ زیارەت هــاتووم بۆ مــەرقەدو ئەیــوانەکەت
جێی وەحی هێنانی جوبریلــە لەلای یەزدانــەکەت
روو رەشی دەرگــاهی تووم هاتوومە بەر دەرگانەکەت
عاجزو ریســوای گوناهم خاکەســاری رووی جەزام

خوا ئەتۆی کــردۆتە پێغەمبەر لەســەر رووی زەمین
ئەهلی ئیمــانت نەجات داوە لە دەســتی موشرکین
هاتنە ســەر رێگەی هیدایەت بوونە ئەسحابی مووبین
زۆر پەشــیمانم ئەگەر چی پارە ناکا دادو شــین
عومری گەنجیم رابوارد گشــتی بەبێ هۆشی و نەفام

هێندە گــەورەی خوا لە قورئانا دەفەرمووێ باسی تۆ
بۆ موســڵمانان قەلاتی جــانو دڵ قوربــانی تۆ
ســەرکزو روو زەرد لە دیوانا لە خــزمەت زاتی تۆ
تازە چی بکەم روو لەکوێ کەم کێ بە یادکەم غەیری تۆ
چاوەڕێی لوتفت ئەکــەم ئەی خاوەنی رووتبەو مەقام

توو شــەفیعی عالەمی رۆژی قیــامــەت لای خودا
بۆ تکــا کردن لە خزمــەت خالــقی ئەرزو سەما
رووخسەتی داوە لــە بۆ تۆ بۆ دوعــا رۆژی جــەزا
ســەری خۆم هەڵگرتو هاتم بۆ دەخــالەت بۆ رجا
ملکەچو روو زەردو مەئیوســم ئەتووی خەیرولئەنام

بۆ قیامــەت هێندە غافــڵ بووم بە دونیاو هەوەس
هەر خــەریکی ئیشی دونیا بووم لە بۆ غایەو مەبەس
بۆ ژیــانی ماڵو منــدالی ئەویش چــوو بە عەبەس
تەرکی فەرزو ســوونەتم زۆرە چە فایدە چوو لە دەس
خۆم بە نەســڵی توو ئەزانم ئەی حەبیبی لایــەنام

خوا ئەتۆی کردووە بە گەورەی ئەنبیا مورسلین

٦٠٧ ٤١٧ ٢٣٥ ٢٥٣ ٦٥ ٢٩٠= ١٩٦٧

خاتەمی پێغەمبەرانی ئەی رەسووڵی موسلمین
تۆ پزیشکی بۆ (جەمال) و رەحمەتی بۆ عالەمین
(لوتفی) دەردی زۆر گرانە ئەی شەفیعول موزنبین
رووی لووتفت سا نیشاندە زۆر زەلیل و بێ نەوام

* * *

١- لەم نیوە دێڕە شیعرەی دوایدا بەپێی ژمارەی پیتەکانی ئەبجەد ساڵی چوونە حەجی (لوتفی) شاعیر دیاریکراوە کە مێژووی دانانی غەزەلەکەیەتی لە ساڵی ١٩٦٧ لە مەدینەی منەوەرە فەرموویەتی:

پێنج خشتەکی مامۆستا سەید ئەنوەر بەرزنجی
لەسەر شیعرێکی لوتفی شاعیر

چی بکەم بۆ کوێ بچم گەورەم گەلێ زۆرە خەتام
وا لە دەستی نەفس و شەیتان لەم جیهانە چوو حەیام
هێند گوناهکارم ئەگەر بژمێری قەت نابێ تەمام
یا رەسووڵەڵڵا دەخیلە روو رەش و نامە سیام
غەیری توو هیچ کەس نییە بۆ من ببێ پشت و پەنام

هەڵفڕیوە گیان و دڵ بۆ شەوکەتی پڕ شەئینەکەت
بۆ مەقام و شوێن و رێگەو مەرکەزی ئیمانەکەت
بۆ حەدیسی پڕ لە نووری صەف دوڕی مەرجانەکەت
روو رەشی دەرگاهی تووم هاتوومە بەر دەرگانەکەت
عاجزو ریسوای گوناهم خاکەساری رووی جەزام

رەحمەتەن للعالەمینی ئەی شەهی دونیاو دین

پادشـــــای سـەر رووی زەمینی شـافیعی رۆژی موبین
چاوڕێم بۆ رەحمــــەتت ئەی رەحمەتەن لـلـعـالــەمین
زۆر پەشـــــیمانم ئەگـــــەرچی پارە ناکـا دادو شین
عومری گەنجیم رابــوارد گشـــــتی بەبیٚ هۆش‌و نەفام

هەر ئەتووی فەخری ریســـــالـەت بیٚ خیلاف‌و بیٚ درۆ
تۆی حەکیــمی دەردو ئـــــازاری دڵی پڕ سـفت‌و سۆ
ئەی رەســــووڵی موحتەڕەم تاکـــــەی بکەم دادو بڕۆ
تازەچی بکەم روو لە کویٚ کـەم کیٚ بەیادکەم غەیری تۆ
چاوەڕێی لوتفت ئەکـــــەم ئەی خاوەنی روتبەو مەقام

هەرچی کردم چوو لە دەســــــتم چی بکەم ئەی ئەنوەرا
تۆش دوعای خەیرکە لە بۆمان ســـا لە ریٚی پێغەمبەرا
تا نەجـــاتم بیٚ لە دونیای دوون بەبیٚ هۆســـەو هەرا
ســـەری خۆم هەڵگـــرت‌و هاتم بۆ دەخـــالەت بۆ رجا
ملکەچ‌و روو زەردو مەئیوســـم ئەتووی خەیرول ئەنام

لەو جیهانە چیم نەدی غەیری هەراو هۆســـەو هەوەس
عومری گەنجی‌و شۆخ‌وشەنگیم چوو لەدونیا بەعەبەس
پووڵ‌و پارە لەو زەمـــانە بویتە خزم‌و دۆست‌و کەس
تەرکی فەرزوســـــوونەتم زۆرە چ فایدە چوو لە دەس
خۆم بە نەســڵی توو ئەزانم ئەی حـــەبیبی لایـــەنام

پڕ بەدەم هاوار دەکەم هەر تووی لەپاشی خوای موعین
هەر ئەتووی نووری هیدایەت هەر ئەتووی مائی مەعین
چاوەڕیٚ هەوڵت ئەدەم ئەی سەیدی گشت عارفین
٢٣٥   ٤٤٦   ٥٥   ١١   ٨٩   ٧٢٠   ٤١١ = ١٩٦٧ی.ز
لوتفی دەردی زۆر گــرانە ئەی شـــەفیعــول موزنبین
رووی لوتفت ســـــا نیشـــاندە زۆر زەلیل و بییٚ نەوام

١- لەم نیوە دێڕە شیعرەدا بەپێی پیتەکانی ئەبجەد ساڵی چوونە حەجی (لوتفی) شاعیر دیاری کراوە کە مێژووی دانانی غەزەلەکەیەتی لە ١٩٦٧دا لەشاری مەدینەی منەوەرە فەرموویەتی.

پێنج خشتەکی (هەوری) شێخ عوبێد
لەسەر شیعرێکی (لوتفی) باوکی

هەر چەنـدە منی سـەودازەدە نەمـاوە باوەکـەم
وەلیٚ یەك خەندەی یار بەسـە بۆ دڵە سـوتاوەکەم
شەوقی روخساری هەبیٚ شێت بوومە مەیلی تاوەکەم
چاوەکـانی بۆتە باعیس ئەشکی روونی چاوەکەم
تیغی ئەبرۆی باعیسـە بۆ مەنعی خوردو خاوەکەم

لارولەنجەی هۆشی بردو دەست بەجیٚ یەخسیری کرد
شێوەیی خۆی زوو لە نـاو دڵدا کوتاو جێگیری کرد
شادیو خۆشی لە ناو برد، ئاهو غـەم داگیری کرد
غەمزەکانی هەروەکوو تیرە لە دڵ تەئسـیری کرد
بۆتە مەنعی خـواردنو خەو عەیشو نانو ئاوەکەم

خەنـدەیەکی لێوی ئاڵی لا دەبا دەردو پەتا
من هـەژارو بیٚ نەوامـە پێم بکە مـاچیٚ عەتـا
زوو بە فریـای من کەوە گیانم هەدەر نەبووە هەتـا
دڵ وەکو راوچی ئەویش وا بۆتە کار ئاسـکی خـەتا
من خەتـابارم لـە بۆیـە بۆتـە مانیع راوەکەم

بوومە دێوانە بە جـاریٚ عومـرو ژینم چوو هەدەر
تێکچووە حاڵاتم ئەمڕۆ کەوتمە بەردەسـتی قەدەر
جورعەی مەینـەت دەنۆشم وام لەناو گێژی خەتەر
بێخەبەروەك وەحشی وابوم هەر دەسوڕام دەشتودەر
هەروەکوو تەیریٚ لە ناکـاو تووشی دانو داوەکەم

لەم ژیانە خۆشترە زۆر بێگومـان مردن ئیتر
من لە تاو ئازاری دووری جەرگـەکەم کونکون ئیتر
بوومە جێگەی سەرزەنشتی جەمعی ئینسوجین ئیتر
پەیڕەوی قەیسـی بێچارە لازمـە بۆ من ئیتر
هەر رەفیقی وەحشی دەشـتی دووری دایكو باوەکەم

تۆ بەراستی ناسکی ئەی روو بە خاڵ زیاتر لـە گوڵ
چاوی مەستو پڕ لە نازت جوانە بیٚ سورمەو کوحل
لە بۆ گوڵزاری روخسـارت لە فیغانم وەکو بولبول
سـەد وەکو لوقمان کە بێتو کوا دەکا دەرمانی دڵ
دیدەنی ئەو کافییە بۆ زامی جـەرگو ناوەکەم

ئەو کەسـەی یاری لەگەڵ بوو دەردی فیراقی نییە
ترسی چاودێری رەقیبو و شـەرو نیفاقی نییە
ئەمڕۆ (هـەوری) زۆر زویرە بادەو ساقی نییە
بەس تەمەع (لـوتـفی) بکە دونیای دوون باقی نییە
خـەم بخۆ بۆ مردنی خۆت کوانی تۆپی چاوەکەم

پێنج خشتەکی (هەوری) شێخ عوبێد
لەسەر شیعرێکی لوتفی باوکی

کارم هەموو دەم گریان و شینە
جەستەم سەراسەر زامو برینە
عەقڵی لێ ساندووم ئەو ماه جەبینە
خەیاڵم لەسەر کێوی سەفینە
گەر باوەڕ ناکەی وەرە بم بینە

لە دووریت دەکەم هەر دادو فریاد
دڵم کەرەتێ قەت نەبووە گوشاد
هەمیشە کەوتووم کزو نامراد
فکرو ئارەزووم هەروەکوو فەرهاد
بە رۆژو بە شەو خاڵی شیرینە

بوهار پەیدابوو دەشتو دەر رەنگین
وا رزگارم بوو من لە زارو شین
مەینەت باری کرد ناو دڵی غەمگین
ئیمڕۆ لە شادیم دەم بە پێکەنین
وام لەناو باخی گوڵو نەسرینە

گوڵاڵەی دەشتو دەر لە یەک ئاڵا
خۆشی دەبارێ ئەمڕۆ لە هەرلا
کچگەل لە سارا سینگو مل واڵا
وێردی زمانی چیرۆکی لەیلا
لە دڵ من وایە ئاوێنەی ژینە

گەنجینەی دونیا گشت بە من بدرێ
هەزار روو بەخاڵ گەر دەورم بگرێ
سەد باخو بێستان بۆمن بەرگرێ
گەر بێتو چاوم لە تۆ ببڕێ
بەشم هەر مەینەت زارو گرینە

دەمێکە مەستم بەو جووتە چاوە
شوعلەی روی وەکو تیشکی هەتاوە
لە ناکاو بینیم دڵ پێی کراوە
خەم لام باری کرد شادیم گەشاوە
باخچەی گوڵاڵەی دەورم پەرژینە

بێگومان ژینی مرۆڤ چەند تاوە
هەر لە ناکاوێ بینیت تەواوە
بۆچی وا (هەوری) باوشت لێ داوە
(لوتفی) بزانە زۆرت نەماوە
ئیمڕۆکەت وەکو رۆژی پێشینە

پێنج خشتەکی (هەوری) شێخ عوبێد
لەسەر شیعرێکی (لوتفی) باوکی

هۆشی بردووم ئەو دەمەی وا سینەی والا ئەبێ
هەر کەسێ تر بێ لە جێی من بێگومان شەیدا ئەبێ
جوانی لەم جۆرە بە تەنها هەر لە کاری خوا ئەبێ
گەردنی نەقشی بلوورە سەنعەتی حەق وا ئەبێ
هەر لەگۆشتو خوێنی ئینسان شەوچرا پەیدا ئەبێ

تا بڵێی زۆر شۆخو شەنگو دولبەرو شیرین لەبە
قامەتی هەر وەك سەروو روخساری ماهو کەوکەبە
جەرگی دەبڕێ زوو بەنیگای هەرکەسێ لای مەتڵەبە
گەرچی مەوسووف عەقڵ مەشهووری عیلمو ئەدەبە
یەك نەزەر بەسیە لە بۆ عاشق لە ژین ریسوا دەبێ

چی بڵێم ئەی خونچە روو دڵ زۆر دەمێکە وا لەلات
تۆ کە مایەی زیندەگیمی هەروەکوو ئاوی حەیات
کەوتمە نێو زیندانی حەسرەت من لەبۆ خاڵی گۆنات
تۆ بزانە پێت بڵێم گەر یەك ئیشارەت بۆ بکات
تووشی عیللەت سارییەو دەردێکی بێ هەمتا دەبێ

یەك نیگاهێکی منی وا کردە دێوانەو ئەسیر
هەڵدەکێشم ئاهی حەسرەت دڵ بریندارو زویر
خەم هەمیشە ئاشنامە رۆژو شەو هەر گۆشەگیر
چاوەکانی هەڵهێناوە وەك شەهێنی دوای نەچیر
دڵ وەکوو دووڕاجی مسکینە لە ترسا وا ئەبێ

بادەی عەشقم زوو نۆشی تازە ناوم دێتە ناو
گیرۆدەی تیری جوانێکم بڕی جەرگو هەناو
رۆژی روونم وەك شەوە حاڵم پەشێواوە تەواو
من لە دەستی خۆم نییە دڵ تەیرە وا کەوتۆتە داو
هەر کەسێتر بێ ئەویش وەك من لە رێ سەودا ئەبێ

مەیلەکەت بۆچی لەگەڵمان ساردە هەردەم ماهجەبین
رووبەڕووی ئەغیار هەمیشە تۆ بە خەندەو پێکەنین
فیتنەی جوانیت بە جارێ عاشقانی خستە شین
روو لەهەر شوێنێ بکەی وەك شیرینی ئەرمەن نشین
عالەمی وردو درشت پڕ شۆڕشو غەوغا ئەبێ

جاهی غەم هەردەم لە شانم خەستە حاڵو بێ نەوا
من لە کوێ دەرمانی دەردی دڵ بکەم پەیدا کوا
(هەوری) بەڵکو بای رەحمەت بێتو گەردی دڵ بشوا
چارەی دەردی دڵت ناکرێ بە من (لوتفی) بەخوا
رۆژی ئەوەل بەختەکەت چۆن بووە ئێشتاش وائەبێ

لە ستایشی لوتفی (١)

هەڵبەستەکانی شیرینی لوتفی
جێی فەخرە هەمووی ناکرێ وەسفی
پڕ ئامۆژگاری و پەندو نەسیحەتە
دوڕو گەوهەرە یەك بە یەك حەرفی
ئەڵێی (سەعدی)یە لە فیراسەتی
ئەڵێی (خەیام)ە لە زەوقو کەیفی
ئەڵێی (نالی)یە لە بێنی و تامی
ئەڵێی (حافز)ە لە شەرعو عورفی
هەر کەس تێ بگا ئەم هەڵبەستانە
ئەزانێ کە چۆن نەقشاوە ئەلفی
ئەڵێی یارێکی زۆر بە وەفایە
پەرێشان بووە وەك چینی زوڵفی
چونکە زۆر تەنگە لێرە قافییە
(جاهید) ئیکتیفای هێنا بە نیسفی

[١] مامۆستا بورهان جاهید ئەم پارچە شیعرەی لە ستایشی لوتفی لەساڵی ١٩٧٨دا وتووە بەڵام بە هەڵە لە چاپی یەکەمدا ساڵی ١٩٦٧ نووسراوە ئەمەو گەلێ هەڵەی چاپەمەنی لە دیوانەکەی دا بەرچاو دەکەوێ ئەویش دەگەڕێتەوە بۆ بەڕێوەبەری بەشی کوردی چاپخانەی ئەدیب کە بەڵێنی دا هەر هەڵەیەکی چاپەمەنی بوو خۆی راستی کاتەوە بەڵام وا دەرکەوت کە پشت گوێی خستبوو.

دووبارە لە ستایشی لوتفی شاعیردا(١)

چ شێخێ روو بە خەندەو نووکتە خۆشە
دڵم بۆ دیتنی هەردەم بە جۆشە
حەقیقەت شاعیرو شێخێکی بەرزی
لەتیفو لوتفی یەزدانی بە تەرزی
هەموو فەرزەندەکانت چاكو پاکن
لە تەعلیمی ئەدەب بێ میسلو تاکن
هەتا ماوی وەکوو، نووری لە عالەم
ئومێدم وایە لەم ژینە نەخۆی خەم
سەنا خوانم لە نزیك و لە دووری
خەتابارم ئەبێ لێمان ببووری
ئەبێ عەفووم بفەرمووی شێخەکەی خۆم
هەتاکەی لەم دەرو لەو دەر وەکوو دۆم
منم (جاهید) لە شیعرو عەشق بازی
نیازم وایە عالەم لێم بێ رازی

* * *

[١] ئەم پارچە شیعرە مامۆستای شاعیر بورهان (جاهید) لە ستایشی (لوتفی) شاعیر لە ساڵی ١٩٧٩دا وتوویەتی و لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

بۆ مامۆستا جاهیدی شاعیر[١]

بارەکەڵڵا ئافەرین (جـــاهید) لە بۆ ئەشـــعاری تۆ
زۆر لە هەنگـوینو شەکەر شیرین ترە گوفتاری تۆ
مایەی شـــانازییە بۆ کـــوردەواری گشت دەمێ
چۆن دەریخا بۆ هەمـوو کەس راستی رەفتاری تۆ
بولبولی گوڵـزاری کوردی هەر بمێنێ شـــادومان
چۆن لە مەیدانی ئەدەبدا هەروەکوو شاسواری تۆ
هەر کـەسی هەڵبەستەکانی تۆ بخوێنێ تێ دەگات
تا چ رادە بۆ وەتـــەن خـــاوەن وەفاو کرداری تۆ
غەزەلو ئەبیاتو نەزمت کـــافییە بۆ شـــایەدی
شـــاعیرێکی بەرزی هەردەم ئاشکراو ناوداری تۆ
شیعری تۆ وەك شیعری (نالی) با رەواج و قیمەتە
تاکـــــوو ئەم دونیایە ماوە باقییە ئاســـاری تۆ
(لـــوتـفی) بازاڕی نەماوە شـیعرو دیوانی غەزەل
لەم زەمـــانە ون بووە جەوهـــەری ئەفکـــاری تۆ

* * *

[١] لوتفی ئەم غەزەلەی بۆ مامۆستای شاعیر بورهان جاهید لەساڵی ١٩٧٩دا وتووەو لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

{بەشی چوارینەکان}

گەرچی خۆشیو زەوق نەماوە ئەی قەڵەم
حاسیلی پڕ سینە دەردە یاخەمە یاخۆ ئەلەم
چاوەکەم بۆ شەرحی دەردم راپەڕە میسلی بەرق
چی ئەزانی بێرە گوفتار دڵ ئەوا شەق بوو لەخەم

* * *

رەنگ ئەسمەری لێو شەکەری قەد عەرعەری
لە جوانیا هاوتات نییە ئینسیو یاخۆ تۆ پەری
ئەبرۆ کەوان شیرین زوبان سەروی رەوان
چاو گەلاوێژ باڵا درێژ چەندە بەنازو دولبەری

* * *

یا رەسووڵەڵڵا دەخیلە دڵ بریندارو حەزین
رۆژو شەو غەرقم لەناو بەحری خەمو گریانو شین
دائیمە بەندو زەلیلم من بەدەس نەفس و هەوا
بێ نەجاتم دە دەخیلە تۆی دەلیلی حائرین

* * *

دڵەکەم ئیمرۆ لە بەزمایەو خەریکی شادییە
یادی نەورۆزی ئەکا جەژنێکی کۆنی کوردییە
سەیری رووی دونیا ئەکەم گشتی گوڵوگوڵزارو شین
کۆچی کرد زستانی ساردو رۆژی بەزمو خۆشییە

* * *

ئەی گوڵی هیوای کورد ئەی شێخ مەحمودی مەلیک([1])
ئاگادارت بێ خودای تاکو تەنیاو بێ شەریک
تۆ کە فەخری قەومی کوردی توو زەعیمو پێشەوای
خالقی عالەم بەخۆی حیفزت بکا نەت کا خەریک

* * *

پێم بڵێن یاران چییە ئیمرۆکە رووی ئاسمان تەمە([12])
سەیری هەر لایێ ئەکەی عالەم غەریقی ماتەمە
ئەی فەلەك باڵت شکێ بۆ کردەوەو رەفتارەکەت
بۆچی حاڵی قەومی کورد دائیم لە جەورو ستەمە

* * *

ئەی زەمانە چەن کەست کوشتو چەنی ما بێ پدەر
چەن هەزاران نازەنینو پادشات کرد دەربەدەر
قەت وەفاداریت لە بۆ هیچ کەس هەتاکوو سەر نییە
رۆژی چەن کەس خوێنی ئەرژێ بێگوناه ئەڕوا هەدەر

---

[1] ئەم چوارینەیەی بۆ جەنابی شێخی نەمر وتووە.
١ ئەم چوارینانەی لای خوارەوە لە چاپی یەکەمدا بڵاونەکراوەتەوە.

* * *

ئەرێ ئەی نەفسی دێوانە هەتاکەی غەفڵەتو نووستن
هەتاکەی مەستو بێ هۆشی لە قوڕ گیری هەتا گەردن
هەموو عومرت بەخۆڕایی لە دەس چوو خانە وێرانی
پەیاکە ئیلتیفاتێ بۆ حزووری حەق لە پێش مردن

* * *

ئەی کوردی سیاە چارەو پەراگەندەو بیمار
هەردەم کە ئەناڵێنی بە مەحزوونیو خەمبار
تۆ بە ئازاییو جوان مەردی کە مەشهووری جیهان
ئێستا بوویتە ژێر چەپۆکەی مامە رێویو کەمتیار

* * *

ئایا رۆژێ دەبینم من رزگاری قەومی کورد
یاخۆ ئەجەل ئەکاتن شەبەیخوون بەدەستوبرد
خۆزگایە بم دیبایە من ئەو دەورو زەمانە
وەك بولبولی نەغمەخوان سۆزم دونیای پر ئەکرد

* * *

شینو رۆڕۆمە بە دائیم رۆژو شەو دڵ پڕ ئەسەف
عومرەکەم هاتە کۆتایی کردەوەم گشت بێ هەدەف
شەرمەزارو لارە خوارو سەرکزو بێ چارە خۆم
دەستەدامانم دەخالەت سەروەرم شاهی نەجەف

* * *

بوهارە گشت کەژو کێوی وەتەن رەنگینم ئیمرۆ
شنەی ئەیامی نەورۆزە کەمایەی ژینە ئیمرۆ
چریکەی بولبول و قومری لە ناو باخو لەسەرچڵ
ئەڵێ کوردە دەشادی کەن چ وەعدەی شینە ئیمرۆ

* * *

رۆژو شەو دائیم ئەناڵێنم وەکوو چەنگو روباب
ئەم ژیانە کەی ژیانە پڕ لە ئەنواعی عەزاب
هەر منم دائیم کەوا سەردارو سەر قافڵەی خەمم
بێ کەس بێ یارو هاودەم خستە حاڵو ماڵ خراپ

* * *

قەدو باڵای چەن شیرینە روو بە خەندەو دولبەری
نێرگزی کوێستانە چاوی رەنگو روخساری پەری
تیری غەمزەی بۆ منی بێ چارە بۆتە سەد ئەلەم
ئێشو ئازارە ژیانم من لە شادی بووم بەری

* * *

چاوەکەم هێندە حەزینم دڵ ئەناڵێ ڕۆژو شەو
مەیلی توو دائیم لە دڵدا لێم حەرام بوو خوردو خەو
تیری ئەبرۆو لەشکری موژگانی چاوی دولبەرم
هێرشی هێنا بە تووندی موڵکی جان کرد درەو

* * *

جەوهەری من وەك دەبانەوتۆش بەوێنەی شینە تیغ([1])
رووی فەلەك رەشبێ کە من موحتاجی تۆمە سەد دریغ
گلەیی ناکرێ لە ئینسانی وەکوو تۆ زاهیرەن
چونکە یەك زەڕە ئیمانت لانییە وەك قەومی سیغ

* * *

خودا بیگۆڕە ئەم دەورە چ دەورێ نەحس و دژوارە
ئەوەی وا بڵح و سەر چەوتە دەبینی ئەمڕۆ سەردارە
مەحاڵە پیاوی چاك ئەمڕۆ ببێتە کار بە دەس لێرە
هەموو لەملاو لەولا هاتووە نەك خەڵکی ئەم شارە

---

[1] هەر چەندە من بە زۆری لە خزمەتی لوتفیدا بووم ئەو زانیاریانەی لەم دیوانەدا هاتووە هەر هەمووی لە جەنابی لوتفی خۆی راستەوخۆ وەرم گرتووە بەڵام ئەم چوارینەیە کە بەم جۆرە هێرشی کردۆتە سەر یەکی نازانم کێیەو کەی و لەبەرچی بووە .

* * *

هەر چەن سەیر ئەکەم حاڵم شێواوە
بۆ میللەت کورد ئەژنۆم شکاوە
وەك ئاسکی غەریب لە دەشتێکی چۆڵ
رەشە راوچییەکان دەوریان لێ داوە

* * *

کورستانەکەم نیشتمانی من
بینای چاوانم دڵ و گیانی من
سەیری دیمەنی رەنگاو رەنگی تۆ
هۆی نەشاتمەو هەم ژیانی من

* * *

کوردە دەخیلە دەس کەن بە خوێندن
خوێندن سیلاحە بەرانبەر دوژمن
هەر بە خوێندنە ئەگەی بە ئاوات
سەربەرزو شادی تا رۆژی مردن

* * *

من روو لەکوێ کەم ئەی خودای بێ باك
جێی هەژار نییە لە ئەرزو ئەفلاك
خەمی خاوەن دێی و کزیرو کوێخا
دڵی عالەمیان گشت کردوو خەمناك

* * *

سەیری وێنەکەم چەن پەرێشانە
دەردەداری دەس چەرخی زەمانە
دەروونم پڕ خەم وەك نەی ئەناڵێ
هەوارگەی دڵم چۆڵ وێرانە

* * *

دەسا غیرەتە ئەی میللەتی کورد
ئەستێرەی بەختت واتلوعی کرد
ئیمرۆیە رۆژی ئازادی گەلان
راپەڕە وەك مەرد ئەتۆش دەستوبرد

* * *

لەبەرکە خانمی کورد بەرگی کوردی
بەلەنجەولارو نازو سەر بڵندی
چ چالاكو دلێرو خانو مانی
بە ناوبانگی لە عالەمدا بەمەردی
با شیوەن بکەم خاك بە دامانم
وەك جۆگە خوێن بێ لە چاوەکانم
بۆ کزی کوردە شینو هاوارم
بە رۆژو بە شەو هەر لە گریانم

* * *

رەنگ زەردو زەعیف کزو زەبوونم
گیرۆدەی جەوری چەرخی گەردوونم
رۆژگارم پڕ خەم شەو ناڵەی دەروون
هەردەم بێ قەرار جگەر پڕ خوونم

* * *

دەخیل بە دەرگات شای عالی مەقام
زۆر پەرێشانم بگەرە فریام
بە رۆژو بە شەو لە شینو زارم
دەردم گرانە بێ هێزو توانام

* * *

دونیا وەك ژنە لە دوای حەفتا ساڵ
داوات لێ دەکا بازنگ و خرخاڵ
زۆر ئاگادار بە لە رێت لا نەدات
لەم ئاخیرەدا نەت خاتە ناو چاڵ

* * *

وێنەی شێواوم با لە دوای ژیان
تەماشای بکەن دۆستو برایان
دونیای بێبەقا بۆ کەس نامێنێ
پێنجو دوو رۆژە گەدا یا سوڵتان

* * *

ئەوەی پارەی بوو پیاوێ تەواوە
سەد عەیبی هەبێ گشت داپۆشراوە
بەلاّم کەسێکی هەژارو بێ مالّ
با فەیلەسووف بێ پشتی شکاوە

* * *

تێ ناگەم فەلەك بۆچی بەردەوام
دۆستو هامڕازی بۆ پیاوی نەفام
کەچی ئینسانی خاوەن هۆش‌و بیر
دائیم مەحزوونە لە چەرخی ئەیام

* * *

شوکر بۆخوا بەسەرچوو دەوری خەمناك(١)
زەمان گۆڕاوە رۆژگارێ فەرەحناك
هەموو کەس رو بە شەوق‌و دەم بەخەندە
هەتا سەر بیێ بە حورمەت شاهی لەولاك

* * *

خودایە ئەوا رووم کردە لای تۆ
هەزار دەخالەت بە بارەگای تۆ
گەرچی بە جارێ غەرقی گوناهم
هیچ پەنام نییە غەیرەز پەنای تۆ

* * *

خودا غەرقی گوناهم شەرمەزارم
گەلێ دەردم گرانە بێ قەرارم
لەبەحری رەحمەتت بۆ قەترەیێ من
بە رۆژو شەو هەمیشە ئینتیزارم

* * *

(١) ئەم چوارینەیە لە سالّی ١٩٦٨ی. ز وتراوە

یاران وێنەکەم خەیلێ شێواوە
وێنەی پیرێکی تەواو فەوتاوە
چەرخی ڕۆژگار هەر لە کەمیندا
بۆ ئازاری دڵ هەردەم بە تاوە

* * *

دڵ ئیمرۆ گەلێ پەستو خەمبارە
دونیای ڕۆشنی وەك شەوی تارە
تەمەنی جوانیوشادی لەدەس چوو
بۆیە بەم چەشنە لە ژین بێزارە

* * *

فەلەك لە داخت دائیم ئەناڵم
ناو بەحری مەینەت شکاوە باڵم
ئەو جەورەی کەوا تۆ بەمنتدا
یاخوا هیچ کەسێ نەبێ بە حاڵم

* * *

پایزو زستان لەگەڵ هاوینە
هەر بناڵێنە لە دەس ئەم ژینە
بەڵام فەسڵەکەی بوهار زۆر خۆشە
چونکە لابەری خەفەت و کینە

* * *

لاوی کورد زوو کە پشتت ببەستە
ڕووکەرە مەیدان بۆ ئەم مەبەستە
گەر ئێوە یەك بن دوژمن بێ هێزە
بەسە هەتاکەی لەم خەوە مەستە

* * *

کوردە دەبا تووشی تالیع یارت بێ
چوار ڕۆژ بێگانە خزمەت کارت بێ
تاکەی زەلیلی چەرخی دەوران بێ
خەمو پەژارەو گریان کارت بێ

* * *

ئەی کوردی زەلیل دەیدە پڕ لە زار
دەروون پڕ لە خەم لە ژیان بێزار
گامەستی بادەی ژەهراوی گەردوون
گاهی گیرۆدەی ژێر دەستی ئەغیار

* * *

زۆر جێگـــه گەڕام من لـــەم وڵاتە
شـــیرینو تاڵیم چەشت لەم حەیاتە
هیچی لە یـــادم نەمـــاوە ئێستا
ئەوەی لە یـــادە تەنها ئـــەم کاتە

* * *

دوو شازولفی شۆر بازنگو خرخاڵ
چەن بەلـــەنجەولار دێتەوە بۆ ماڵ
دووچاری کردووە هەزاری وەك مـن
کە راوەشێینی سەر لفکەی دەسماڵ

* * *

خودا بۆ خاتر حـــورمەتی نەبیی
لە گوناهانم سەرانســـەر خۆش بی
من بەندەییەکی گـــەلێ رووســیام
غەرقی قـــوڕاوم رەحـمی تۆ نەبی

* * *

تەماشـــای وێنـــەم بکەن کەوامە
لە ناو گۆڕیشـــدا هەستم تەمامە
پەنـــام بردووە بـــۆ زاتی خـــودا
ئەو پەنـــایەی من هـــەر بەردەوامە

* * *

عومەرو عوســمان، بوو بەکرو عەلی
بە قەولی ئەصەح هەر چواریان وەلی
لەسەردەس ئەوان ئیسلام پەرەیسەند
پەیامی دینیـــان گەیـــاند کامیلی

* * *

{بەشی تاکەکان}

لوتفی شاعیر
1905 1989

(١)

کوردە سەیرکە چۆن بەخوێن سووربوو خاکی کوردستان
وەك چرا ئێستا ئەسووتێ شەوقی فەخری کوردەکان

(٢)

سەد دریغ بۆ قەومی کورد وا کەوتووە ماتو زەبوون
شێری مەیدان بوو زەمانی دای لە باڵی چەرخی دوون

(٣)

ئەم خودایە ئیشو کارو کردەوەی چەن نادرە
چونکە خوایی بێ شەریکو تاکو تەنیاو قادرە

(٤)

نوری عیلمو مەعریفەت ئیمڕۆکە دونیای گرتووە
لەشکری جەهلو نەزانین لێرە باری کردووە

(٥)

تووشی گێژاوی خەفەت بوومە بە دایم سوبحو شام
شێتو شەیدا بووم لە دووریت دولبەری شیرین کەلام

(٦)

زوڵفەکانت وەك تەنافە چاوەکەم بۆ گەردنم
یەك نیگاهت کافییە گەرچی لە حاڵی مردنم

(٧)

تابەکەی من هەر بنالّم ڕۆژو شەو دەردو عەزاب
باخی عومرم بێ سەمەرچوو خەستە حالّو مالّ خراب

(٨)

ئەی زەمانە بەسیە میحنە جەرگو دلّ وا بۆ کەباب
تا بەکەی تۆ پێم دەچێژی ڕۆژی سەد جۆرە عەزاب

(٩)

بارانی خەم دەباری بۆ ئەم کوردەوارییە
ڕوو لە هەر لایێ دەکەی خوێن وەکوو ئاو جار

(١٠)

نێرگزی ئاو باخو مێرگی یا کنێرەی گوێ ڕووبار
هێندە جوانو ناسکی مانەندی ئاهوی تەتار

(١١)

دلّ بە دونیا خۆش مەکە قەسرو نیگارو نەقشی چین
مالّی ئاخیرمان قوڕە قوڕمان بەسەر بۆ کوێ بچین

(١٢)

دلّ گەلێ غەمگینە ئیمرۆ ئارەزووی گریان دەکا
لەشکری خەم وا بەڕێوە مولّکی دلّ وێران دەکا

(١٣)

هەر بە زکری خوا عەزیزم تۆ دلّت گوشادەبێ
بێگومان خەرمان حوزنو خەم هەموو بەربا دەبێ

(١٤)

ڕۆژو شەو غەزەب ئەبارێی بۆمان
کەرکووکمان لێ بوو بە کونجی زیندان

*** *** ***

وبه بسم الله الرحمن الرحيم نستعين ١

الحمد لله بی عدّ و حساب — بو ذات پاك ملك الوهّاب
قیوّم و قادر بی شبه و مثال — دانای لامكان حیّ ذالجلال
ازل أبد بی شبه نذیر — حیّ لایزال خبیر و بصیر
خبردار له حال جمع انس و جان — خالق مخلوق ارض و آسمان
صلوة و سلام بی عدّ و حساب — له سر محمّد رسول ارباب (هم آل و أصحاب)
مختار و رئیس گشت رسولانه — موصوف مدح آیهٔ قرآنه
وهم صلوات سلام به تمام — له سر اصحابهٔ رسول کرام
وهم اهل بیت له گل تابعین — لیان خوشنی بی رب العالمین
ارادم وایه به دل و زبان — گو توفیق بدا دانای لامكان
بیکم به اشعار مولود رسول — بو عالم کورد ببیته سه‌رامول
تاوه کو نشئه و شوق بکا زیاد — عالم زیاتر دلیان بی گشاد
ای مسلمانان له سرتان رحمت — گو بدنه بحث صاحب رسالت

١٩٤٧

لاپەرەی یەکەم لە مەولوودنامەی شێخ ... بە دەستخەتی
لوتفی شاعیر

نموونەی دەستخەتی لوتفی

رنگی زردو اشکی چاوم دردەکەم ئاشکاریە
هرکو سیروانە لە چاوم سیلی اشکم جاریە

گراه لی توزی ازیم هروك سفیه بی خبر
دردی عشقە وای لی کردم مالە ووم بی عاریە

عار و عیبم لە مبینە گرانە گی دواکم
چارەکەم یکجار گرانە علت ناچاریە

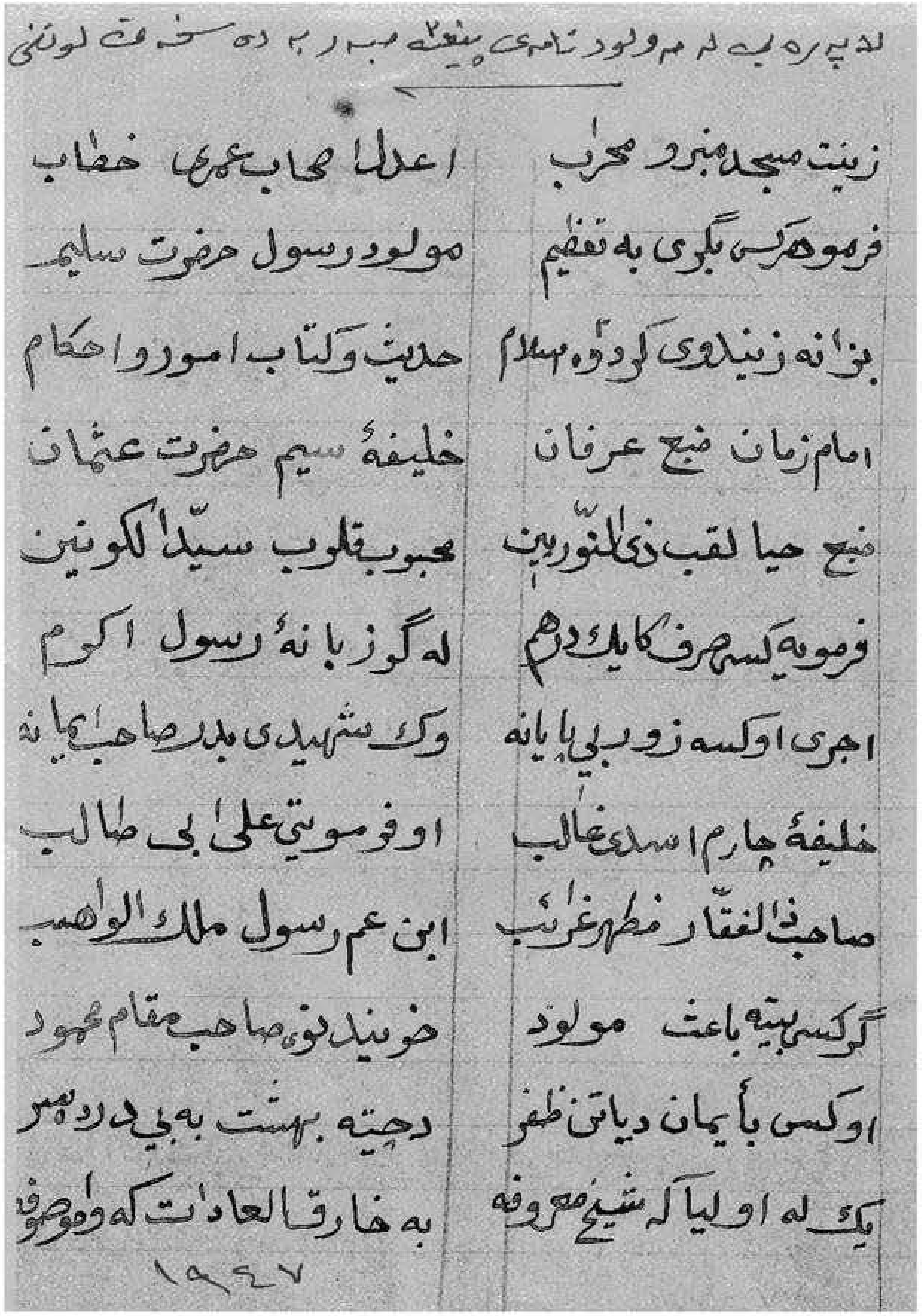
زانینو عقل و کتابت سودیکی بوچ نەبو
رنجەکەم گشت چو بە بادا بختەکەم هرخواریە

بی ثمر بو داری بختم طولی عمرم رابوارد
روژ بە دایم دردو ذلّت هم شووم بیداریە

باغەوانی باغی گل بوم سەردەمی خوشی رابوارد
ماوەیکی کورتە کەم بو داخەکەم یکجاریە

لطفی خوشیت چاك ازانی آخرت هردوواه بی
بویە هرچەندە تو زیلی کوچیە ناوشاریە

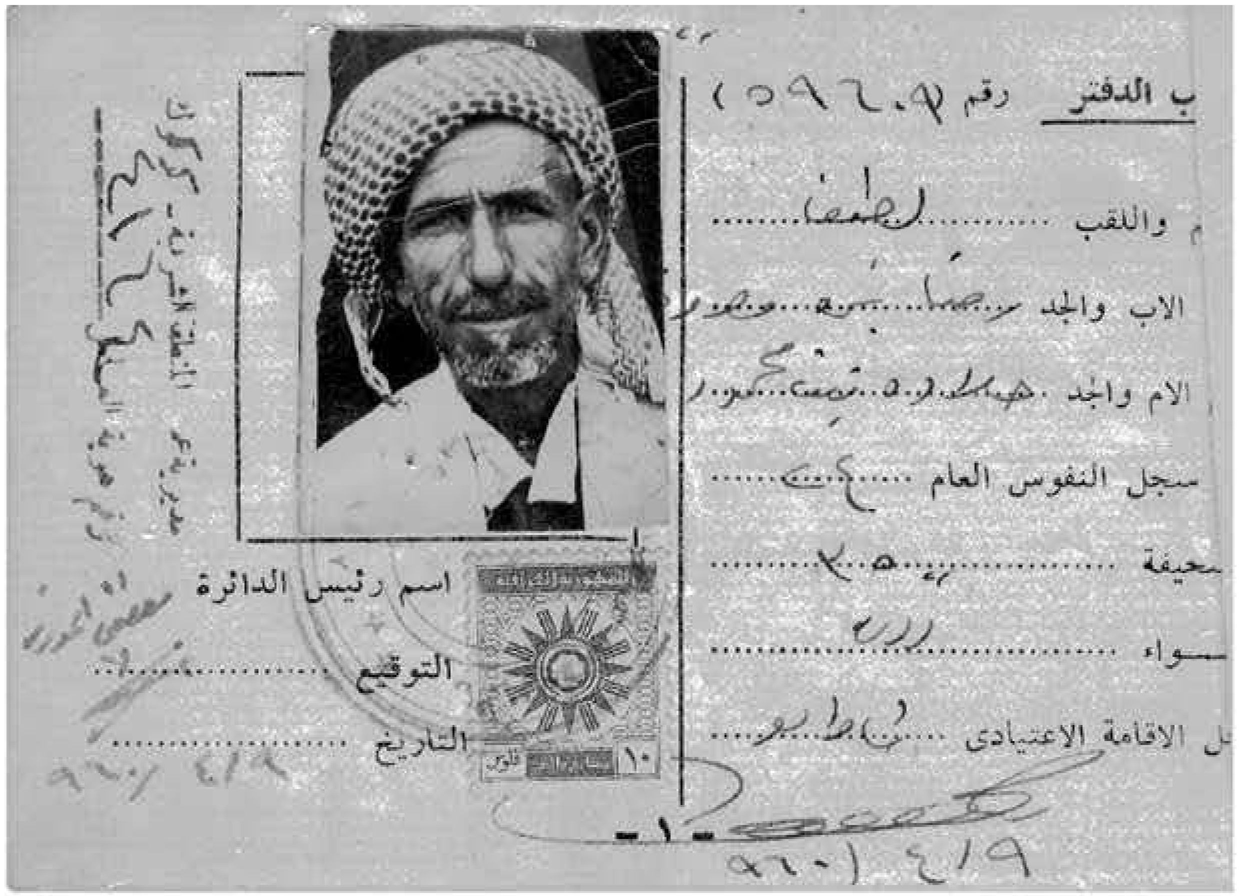
١٩٨٤

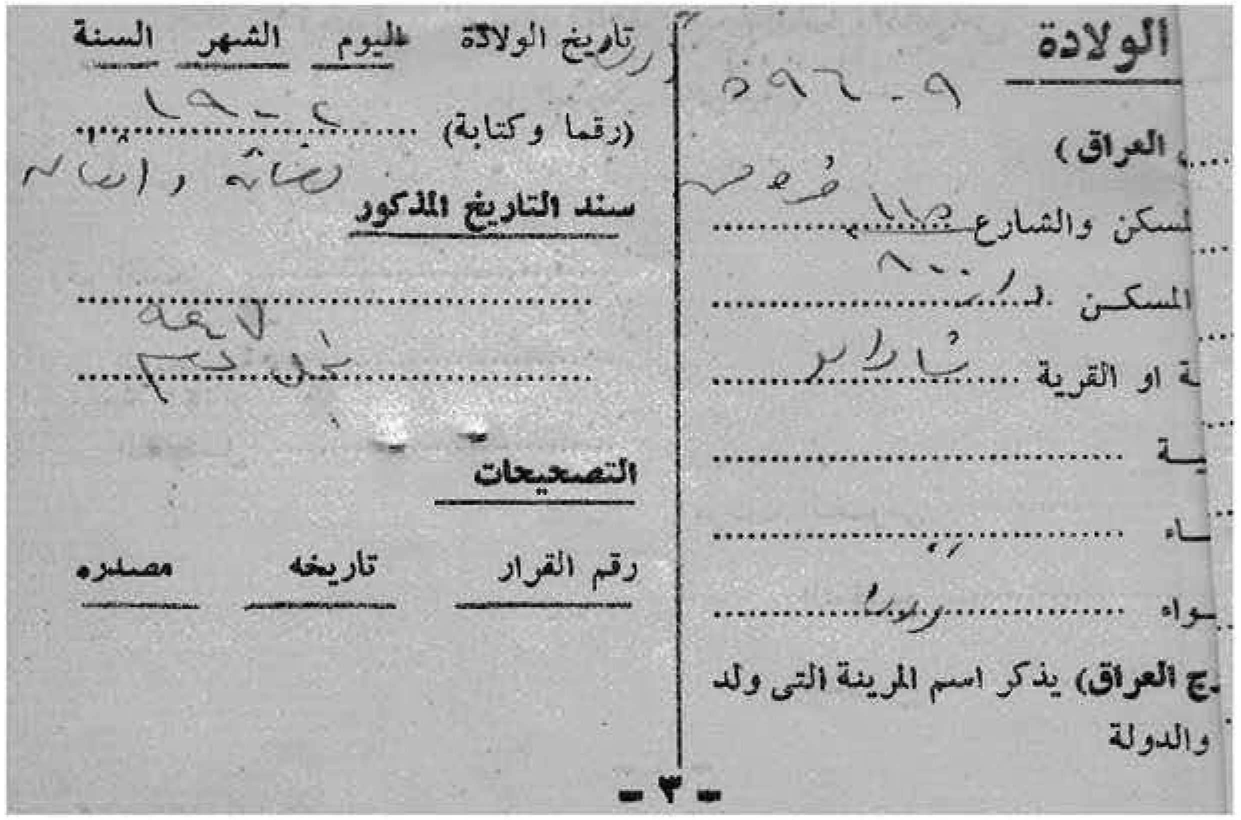

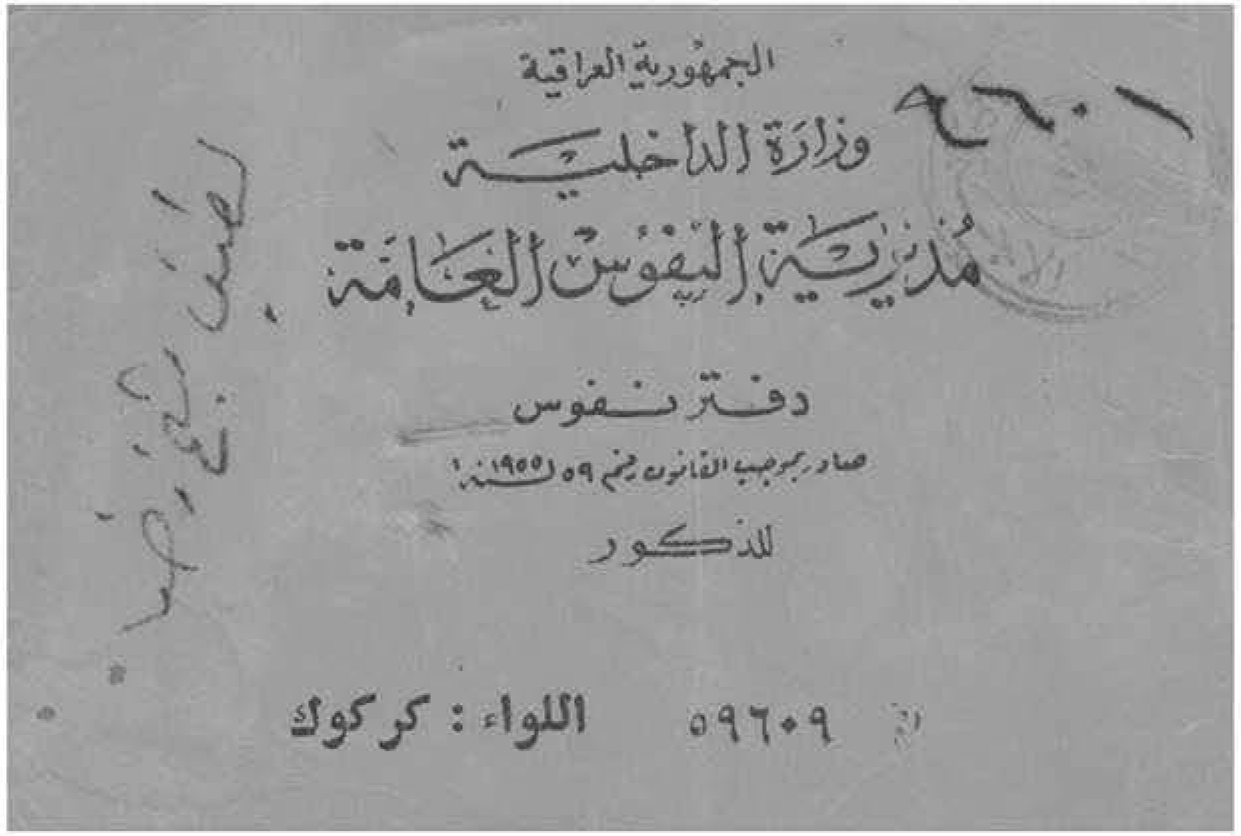
لاپره یک له مه ولود نامه ی پیغه مبه ر به ده ستخه ت لوتفی

زینت مسجد منبر و محراب	اعدل اصحاب عمر ای خطاب
فرموه هر کس بگری به تعظیم	مولود رسول حضرت سلیم
بزانه زینداوی کردوه اسلام	حدیث و کتاب امور و احکام
امام زمان شیخ عرفان	خلیفهٔ سیم حضرت عثمان
منبع حیا لقب ذی النورین	محبوب قلوب سید الکونین
فرمویه کسی صرف کا یک درهم	له گوز بانهٔ رسول اکرم
اجری اوکسه زور بی پایانه	وک شهیدی بدر صاحب ایمانه
خلیفهٔ چارم اسد غالب	اوفرمویتی علی ابی طالب
صاحب ذو الفقار مظهر غرائب	ابن عم رسول ملک الوهاب
گر کسی بیته باعث مولود	خوینیدنی صاحب مقام محمود
اوکس بایمان دیاتی ظفر	دچیته بهشت به بی دردسر
یک له اولیا که شیخ معروفه	به خارق العادات که وموصوفه

١٩٤٧

٦٦٠١

الجمهورية العراقية

وزارة الداخلية

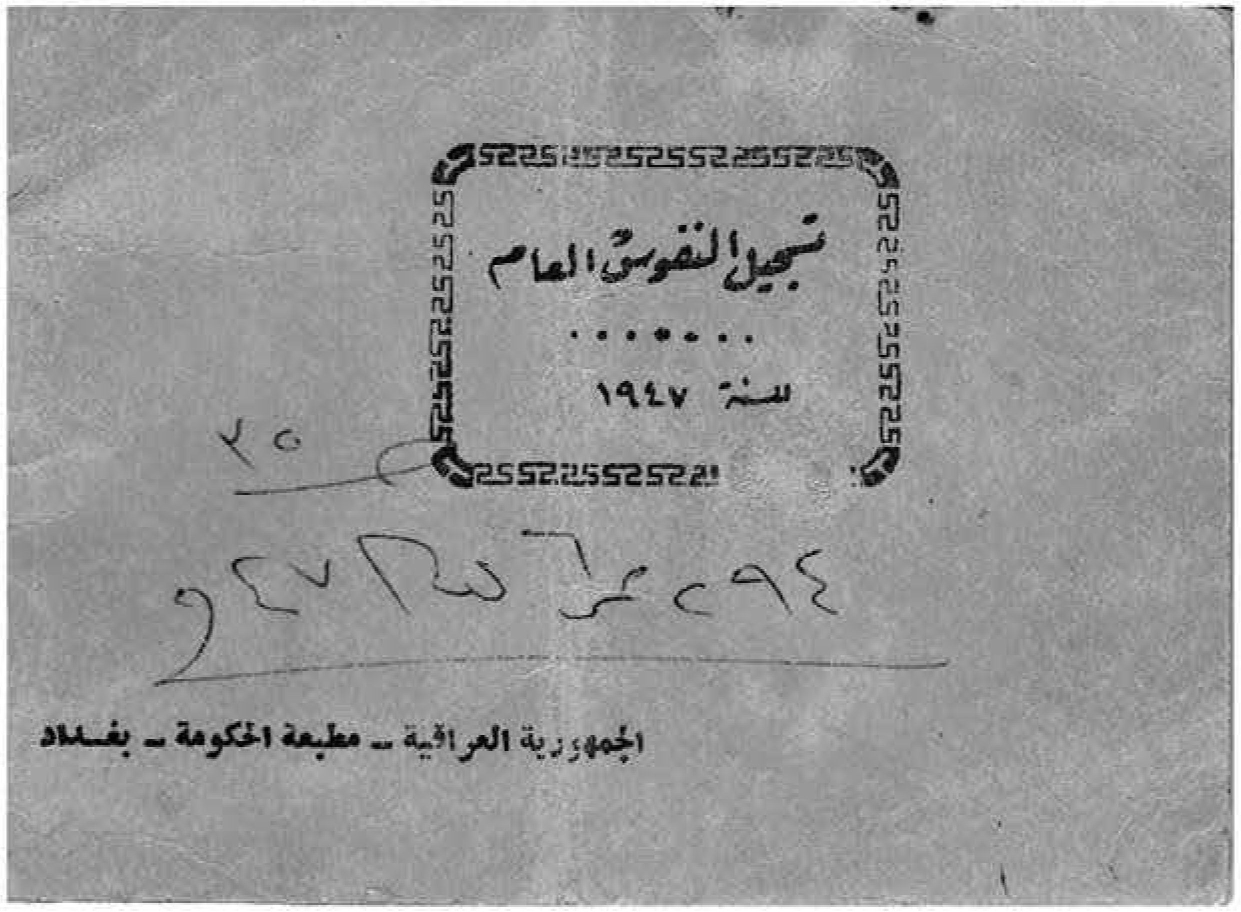
مديرية النفوس العامة

دفتر نفوس

صادر بموجب القانون رقم ٥٩ لسنة ١٩٥٥

للذكور

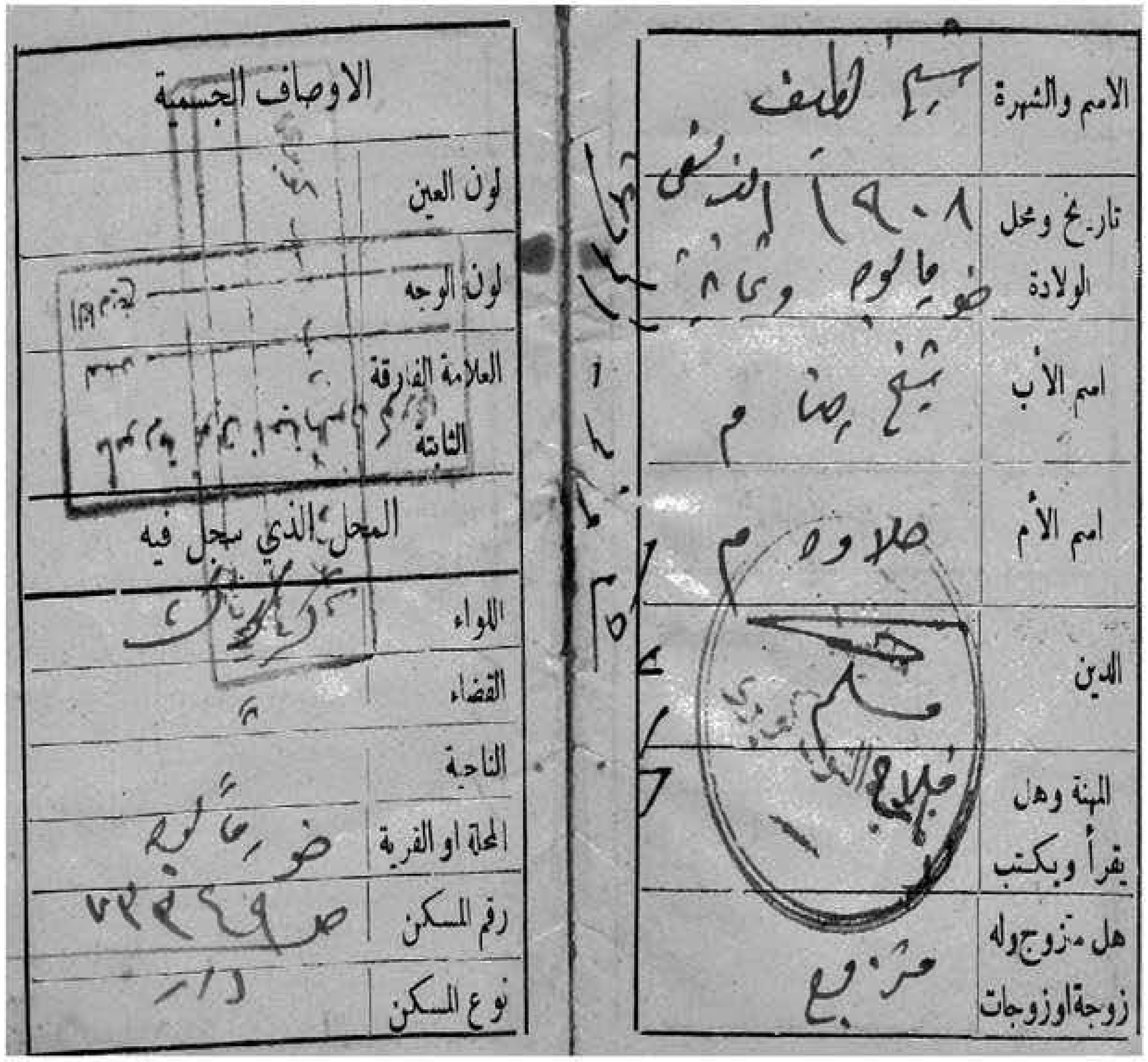
اللواء : كركوك ٥٩٦٠٩

تسجيل النفوس العام

....

لسنة ١٩٤٧

الجمهورية العراقية ـ مطبعة الحكومة ـ بغداد

الاسم والشهرة	
تاريخ ومحل الولادة	١٩٠٨
اسم الأب	
اسم الأم	
الدين	
المهنة وهل يقرأ ويكتب	
هل متزوج وله زوجة اوزوجات	متزوج

الاوصاف الجسمية	
لون العين	
لون الوجه	
العلامة الفارقة الثابتة	

المحل الذي يسجل فيه	
اللواء	
القضاء	
الناحية	
المحلة او القرية	
رقم المسكن	
نوع المسكن	

(لاپەڕەیەک لە مولودنامەی پێغەمبەر ﷺ بە دەستخەتی مەولوودی شاعیر)

سەردفتری گشت جمع انبیایە — تاج سەرسری گشت اولیایە

مرسلە لبو جمع انس و جان — محبوبە لەلای خالق رحمن

اسم محمّد هم مصطفایە — معلومە محبوب ذات خدایە

بە دل و زبان پێ بکن اقرار — صلوات لە سەر رسول ابرار

خصوصگا مە بیان وجود — ذ بجود موجود حضرت مسعود

رسول خدا امین عالم — سرور و رئیس اولاد آدم

صاحب شرف دنیا و اخرایە — شفیع محشر روژی جزایە

حضرت بوبکر کە یاری غارە — معلوم افضل هر چوار یارە

عالم و کامل رفیق شفیق — بویە لقب مشهورە صدّیق

فرمویە هر کس صرف کا یک درهم — لە مولود رسول شفیع امم

لەسەرکانی وکانی آو حیق — لەگل من او کس ابی بە رفیق

امام همام فاروق اعظم — قدوة الاسلام خلیفۀ دوم

(٩٤٧

لوتفی شاعیر
1905 1989

فەرهەنگۆکی دیوانی لوتفی

(پیتی ئەلف)

ئادەم: یەکەم مرۆڤ و باوە گەورەی مرۆڤ پێغەمبەری خودا بووە.

ئاباد: ئاوەدان

ئاستانە: بەردەرگانە

ئاهوو: ئاسکە- مامز

ئاشوفتە: شێواو دووچار

ئاسۆگە: ئاسۆ

ئاشووب: ئاژاوە

ئاڵچاغ: ڕەزیل- پیسکە

ئاوونگ: شەونم

ئامێز: باوەش- کۆش

ئاتەشخانە: کورەی ئاگر (گونگدان)

ئاسایش: هێمن- ئاسوودەیی

ئاشکار: ئاشکرا – دیار

ئالی بەیان: دێیەك بوو لە ناوچەی شوانی سەر بە پارێزگای کەرکووك

ئەشك: فرمێسك

ئەغیار: دوژمن- ناحەز- بێگانە

ئەفغان: ناڵە– هاوار

ئەندێشە: بیر– خەیاڵ– پەژارە

ئەلەم: ئێش– ئازار

ئەتماع: کۆی تەماعە– خواست

ئەختەر: ئەمین ئاغا (١٨٣٨– ١٨٨٦)م کوڕی حاجی بەکر ئاغای کوڕی محەمەد ئاغای حەوێزییە شاعیرێکی کورد بووە.

ئەسیری: شێخ عەبدولخالیق (١٨٩٠– ١٩٦٢)ز کوڕی شێخ حوسەینی نەقشبەندییە شاعیرێکی نیشتمانپەروەری کوردو خەڵکی کەرکووک بووە

ئەڵوەن: روبارێکە بەناو شاری خانەقین دا تێدەپەڕێ.

ئەفراسیاب: کوڕی پەشەنگ شاو پاشای توووران بووە لە سەردەمی کەیانیەکاندا.

ئەیووب: کوڕی حەزرەتی ئیسحاقەو پێغەمبەری خودا بووە

ئەبوبەکر: ناوی عەبدوڵلایە کوڕی عوسمانە، بەناوبانگە بە ئەبوبەکری سدیق یەکەم خەلیفەی راشدین بووە.

ئیزهار: اظهار– دەرخستن.

ئەهلوبەیت: بە نەوەو وەچی پێغەمبەر درووودی خوای لێ بێ دەوترێت وەکوو فاتیمەی زەهراو حەسەن و حوسەین (س.خ)

ئەسکەندەر: ئەسکەندەری گەورە (٣٥٦– ٣٢٤)پ. ز. بە زولقەرنەین بەناوبانگ بووە لە خاکی یۆنان پێ گەیووە چەند وڵاتی داگیر کردووەو تا بەشی لە خاکی رووس مرۆڤێکی زۆر ژیرەو دادپەروەر و ئازا بووە.

ئدریس: ناوی ئەخنوخ کوڕی ئەلیارد کوڕی مهلاییل کوڕی قینان کوڕی ئەنووش کوڕی حەزرەتی شیس کوڕی حەزرەتی ئادەمە پێغەمبەری خودا بووە (د.خ).

ئەلیاس: کوڕی یس–ە لە نەوەی حەزرەتی هاروونە ئەویش کوڕی عیمران پێغەمبەری خودا بووە نێراوە بۆ سەر قەومی بەنی ئیسرائیلەکان.

ئەحمەد: ئەحمەد (١٨٩٨– ١٩٣٥) کوڕی وەسمان پاشای کوڕی محەمەد پاشای کەیخوسرەو بەگی جافە شاعیرێکی بەرزو ناودارو نیشتمانپەروەری کورد بووە.

ئەبیات: کۆی بەیتە واتە (خشت) دێڕە شیعرە.

ئەممارە: جۆرێکە لە جۆرەکانی نەفس– لەوامە– مەلهەمە– فەقیرە– ناطیقة– عیشقە– کامیل– مترضیية– موطمئینة.

ئەسباط: بە کوڕەکانی حەزرەتی یەعقووب دەوترێ خوایان لێ رازی بێت.

ئیسوجان: واتە مرۆڤو جنۆکە

ئیقبال: بەختو تالح

ئیدراک: هۆش– ئاگادار

ئیقرار: دان پیانان

ئیرەم: باخێکی یەکجار خۆش بووە ئەڵێن شەدادی کوڕی عادی کوڕی عەوس دروستی کردووە.

ئیسماعیل: کوڕی ئیبراهیم کوڕی ئازەر کوڕی تارخ کوڕی ناحوور لە نەوەی حەزرەتی نوح پێغەمبەرە لە مەککە کۆچی دوایی کردووە.

ئیبراهیم: کوڕی ئازەر کوڕی تارخ کوڕی ناحوور لە نەوەی حەزرەتی نووحە پێغەمبەری خودا بوو نێردراوە بۆ سەر نەمروود کە پاشایەکی (بت) پەرستو زاڵم بووە.

ئەلیەسع: کوڕی ئەخنووبە بە پیغەمبەری خودا بووەو لە قەومی بەنی ئیسرائیلیەکان بووە ئیمانیان پیێ نەهێناوە

ئەسفەندیار: کوڕی گوشتاسب پاڵەوانێکی بەناوبانگی سەردەمی کۆنی ئێران بووە.

ئیسحاق: کوڕی حەزرەتی ئیبراهیم کوڕی ئازەر کوڕی تارخ کوڕی ناحوور لەنەوەی حەزرەتی نووحەو پێغەمبەری خودا بووە نێراوە بۆ سەر خەڵکی شام لە تەمەنی ١٨٠ ساڵیدا لە فەلەستین کۆچی دوایی کردووە هەر لەوێش بە خاک سپێراوە.

ئەب: باوک- باب- وشەیەکی عەرەبییە.

ئەسەح: اصح، راستترین

* * *

(پیتی بێ)

بەڵقیس: مەلیکەی وڵاتی یەمەن بووە پاشان بووە بە خێزانی حەزرەتی سولەیمان پێغەمبەر باسی لە قورئانی پیرۆزدا کراوە.

بڵباس: هۆزێکی گەورەی کوردە لە سنووری شارۆچکەی رانیە نیشتەجێن.

بارخانە: بارگە ئەو شتانەی بۆ گەشتو سەفەر ئامادە دەکرێ.

بدعەت: خوورسک- شتێ نەبووبێ یا لە نوێ پەیدا بێ.

بەیات: ناوچەیەکە لە دەوروبەری (سلمان بەگ) ناوی هۆزێکی گەورەی عەرەبە ئەم هۆزە بەشێکی بە زمانی تورکمانی ئاخافتن دەکەن.

بزوورگ: گەورە- مەزن

بێستوون: شاخێکی گەورەیە لە نزیك کرماشان لە ئێران ئەو شاخەیە کەوا فەرهادی بەردتاش لەعەشقی شیرین بە قوڵنگ شەقی کردووە چەندین وێنەی لەسەر رووی بەردەکان زۆر هونەرمەندانە هەڵکەندووە.

بوریان: برین- زام

بلۆف: فێڵ- قوڵ بڕین

بایەقوش: کوننەبوو- کوندەبوو

بەندە: عەبد- غولام بۆ رێزگرتنە

بونیاد: دروست کردن- بنیە

بێنەوا: لانەواز- بێ جێو رێ

بەردەشانی: شاعیرێکی قسەخۆشی کۆنی کورد بووە

بشنەوە: ببیسە- گوێت لێ بێ

بەرین: پان- فراوان

بەرق: برووسکە

بێدار: ئاگادار- بەئاگا

بوهتان: بوختان- تاوان خستنەپاڵ کەسێ کە ئاگای لێ نەبێ

بای وەعدە: ئەو بایەیەکە سوودی بۆ زیندەوەرو زەویوزار دەگەیەنێ

بێشە: قامیشەڵان- دارستانی زۆر چڕ

بێخود: مەلا مەحموود (١٢٦٩- ١٣٧٦ن) کوڕی مفتی مەلا ئەمین کوڕی موفتی گەورە حاجی مەلا ئەحمەدی چاو مار شاعیرێکی ناوداری کورد بووە.

بێسارانی: مەلا مستەفا (١٦٤١- ١٧٠٢ز) کوڕی مەلا قوتبەدین-ی بێسارانییە شاعیرێکی ناوداری کورد بووە هۆنراوەکانی بە شێوەزاری (گۆران- ماچۆ) داناوە.

بارەواج: بەنرخ- بە بەها- نرخدار

باباتاهیر: باباتاهیری هەمەدانییە (٩٣٥- ١٠١٠ز) ناسراوە بە باباتاهیری (عوریان) شاعیرێکی بەناوبانگو پایەبەرزی کورد بووە بەرهەمەکانی بە شێوە زاری لووڕی داناوە.

بەدر: مانگی چواردە

باعیس: هۆ- بەڵگە

با خەبەر: خەبەردار- بە ئاگاه.

* * *

(پیتی پێ)

پەیکان: تیر- سەر تیرە

پارەپارە: لەت لەت- پارچە پارچە- ڕێزە ڕێزە

پایان: کۆتایی- تەواو

پدەر: باوك- باب

پەرواز: باڵەفڕە- فڕین

پەروانە: پەپوولە- پەپی

پێوار: نادیار- شاراوە- داپۆشراوە

پابەند: عەلاقەتمەند

پیرەمێرد: حاجی تۆفیق (١٨٦٧- ١٩٥٠ز) کوڕی مەحموود ئاغای کوڕی هەمزە ئاغای مەسرەف-ە شاعیرێکی

نیشتمانپەروەری کورد بووە لە سلێمانی هاتووەتە دونیاوەو هەر لەوێش مردووە.

پەتیارە: بەرەڵڵا- هیچ لە دەس نەهاتوو- بێ دەسەڵات.

پشدەر: ناوچەیەکی کوردەوارییە سەر بەپارێزگای سلێمانییە

پۆشین: پارچە قوماشێکی ڕەشە وەکوو مشکی جاران ئافرەتان بە بەسەر یانەوە دەبەست.

* * *

(پیتی تێ)

تەن: لەش- جەستە- لاشە

تەورێز: شارێکی گەورەیە لە ئێران

تەڵخ: تاڵ- لێخن

تەلەسم: جادوو- سیحر

تەوق: گەردنبەند- حەڵقە

تەعنە: تانە- تانووت

توڕڕە: مۆر- ئیمزاییەك لەسەر پارە هەڵکەندرابێ

تاب: توانا- تاو- هێز

تائیبان: کۆی تەوبەیە- پەشیمان بوونەوەو گەڕانەوە بۆلای خودا

تار: تاریکی

تەرەب: خۆشی- شادی

تاراج: وێران- تاڵان کردن

تێلەکێش: بەو ئافرەتە دەوترێ کە لە دوای پاڵاکانەوە سواڵەی گەنمەکان کۆ دەکاتەوە.

تارومار: تەفرو توونا بوون– کاول بوون– وێران بوون.

تلوع: دەرچوو– بەدەرکەوت

تار: جۆرە ئامێرێکی مۆسیقایە

تانجەڕۆ: روبارێکە لە نزیك شاری سلێمانی

تێشە: تەشوو– پاچ

توێشە: خواردەمەنی رێگا لە کاتی سەفەرو دوور کەوتنەوەدا.

تاهیر: تاهیربەگ (١٨٧٥– ١٩١٨ز) کوڕی وەسمان پاشا کوڕی محەمەد پاشای کوڕی کەیخوسرەو بەگی جاف–ە شاعیرێکی شیرین زوبانی کورد بووە.

تالووت: ناوی شاوول کوڕی قیس کوڕی صارو لە نەوەی بنیامینی کوڕی حەزرەتی یەعقووب لەسەردەمی شمویل پێغەمبەردا کراوە بە مەلیك و نێراوە بۆ سەر جالووت کە مەلیکێکی زاڵمو خوێنڕێژ بووە لە شەڕێکدا کە حەزرەتی داوودیان لەگەڵ بووە ئەو مەلیکە کوژراوەو لە پاشان کچی خۆی داوە بە حەزرەتی داوود (قصص الانبیاء) ل٣٥٤.

تەودیع: بەخێر هاتنی کردین

تەتار: هۆزێکی تورکن لە ئاسیای ناوەڕاستدا نیشتەجێن.

* * *

(پیتی جیم)

جانەوە: گیان لەبەرێکی ترسناك– دڕندە

جاف: هۆزێکی گەورەی کوردە لە زۆر جێگەی کوردستان نیشتەجێن

جاو: جۆرە قوماشێکی تەنراوی کۆنە وەکوو شاڵ وایە

جان: گیان– لەش

جان: کۆی جنۆکە

جاگیر: جێگر

جەباری: هۆزێکی کوردە بە زۆری لە سنووری شاری کەرکووك نیشتەجێن

جڵەو: بۆ وڵاخی بەرزە بەکار دێت

جۆ: جۆگە– جۆبار

جەفا: ئازار– ئێش

جەرمان: ئەڵمان

جەولان: جولە– گەڕان– هاتوچۆ

جیفە: بۆگەن– مەبەست لەتەماحو ماڵی حەرامی دونیا

جورعە: فرێ– قومێ خواردنەوە

جوبریل: مەبەست لە حەزرەتی جوبرائیل–ە یەکێکە لەو چوار مەلائیکە موقەڕیبانەی خودا لەلایەن زاتی خوداوە وەحی هێناوە بۆ پێغەمبەر

جەزیری: شێخ ئەحمەد (١٤٠٧– ١٤٨١ز) کوڕی شێخ محەمەدی جەزیرییە شاعیرێکی پایەبەرزی نەتەوەی کورد بووە

جوودی: ناوی شاخێکە کە کەشتییەکەی حەزرەتی نوح پێغەمبەری لێ گیرساوەتەوە، کەوتۆتە کوردستانی باکوورەوە.

جوود: بەخشندەیی

جەور: زوڵمو خراپەکاریو زۆرداری

جورم: گوناه– تاوان

جەوەجەوە: دێیەك بووە لە ناوچەی شوانی کەرکووك ئێستا وێرانەیە

جنبوش: جووڵانەوە

جیران: هاوسێ

جەبین: ناوچەوان

جەرجیس: پێغەمبەری خودا بووە لە بنچینەدا خەڵکی فەلەستین بووە رەوانەی سەر قەومێ کراوە لە نەینەواو ئیمانیان پێ نەهێناوە لە پاشان خوا غەزەبی ناردۆتە سەریان (قصص الانبیاء) ل ٥٨

* * *

(**پیتی چیم**)

چوار کۆمەی: هۆزێکی کوردە لە دەوروبەری شارۆچکەی قادر کەرەم لەم گوندانە

شێخان: نیشتەجێن: چاڵەودوانە، میرناسر، قەڵغانلوو، داربەسەر، نەورۆز.

چەنگ: جۆرە ئامێرێکی مۆسیقایە

چەشم: چاو– سەرچاوە

چین: بەوڵاتی صین دەوترێ

چۆغە: جۆرە قوماشێکی رەشی ئەستوورە زۆرتر بۆ عەبای پیاوانە بەکار دەهات.

چیهرە: چارە– روخسار

چەمیدە: چەماوە

چادر: جۆرە چنراوێکی ئەستوورە ئاو دانادا بۆ رەشماڵو زۆر شتی تر بەکاری دێ.

چەمەن: چیمەن

چەتفە: پارچە قوماشێکە پیاوان وەکووو جامانە لەسەری دەبەستن

چەتوون: لاسار– هاروهاج

* * *

(**پیتی حێ**)

حەیدەر: مەبەست لەئیمامی عەلی کوڕی ئەبو تالیبە چوارەم خەلیفەی راشدین بووە.

حازیق: شارەزا– سەلیقەدار

حاتەم: کوڕی عەبدوڵڵای تائییە بە چاوتێری بەناوبانگ بووە بە نەتەوە عەرەبە

حەماقەت: بێ عەقڵی– تێ نەگەیشتوو

حافز: خواجە شەمسەدینی محەمەدی حافزی شیرازییە، شاعیرێکی بەناوبانگی ئێرانی بووە هەڵبەستەکانی گۆڕاوەتە سەر چەند زمانێ دەڵێن بە رەگەز کورد بووە..

حەرەم: هاوسەری پیاو– ئەو شوێنەی مرۆڤ دەپارێزێ بۆ خێزان لە ناوەوەی خانوودا.

حەزەرکە: ئاگەداربە- وشیار بە

حەریق: مەلا صالح (١٨٥١- ١٩٠٧ز) کوڕی مەلا نەسروڵڵای زێوەییە، شاعیرێکی شیرین گوفتاری نەتەوەی کورد بووە.

حەمدی: ئەحمەد بەگ (١٨٧٦- ١٩٣٦ز) کوڕی فەتاح بەگی ئەرازییە، لە بنەماڵەی صاحیب قرانە شاعیرێکی ناودارو نیشتمانپەروەری کورد بووە.

حەبیبی: مەبەست لە حەزرەتی محەمەد کوڕی عەبدوڵڵا پێغەمبەری خودایە (د.خ)

لایەنام:

حکیم: پزیشك

حەزین: خەمبار- خەمگین

حەتەب: حطب- داری وشك

حائرین: حائر- سەر لێ شێواو

* * *

(پیتی خێ)

خەوالۆ: خەفۆك

خاو: خەو- نووستن

خەستە: نەخۆش- وشەیەکی تورکیە

خاڵخاڵان: شاخێکە لە ناوچەی شوانی سەر بە پارێزگای کەرکووکە.

خورد: خواردن

خەرامان: کچی یەکێ لە خاقانەکانی چینی بوو لە جوانیو شۆخیدا کەم وێنە بووە.

خار- دڕك

خەیلی: زۆر- گەلێ- فرە

خەندان: پێکەنین

خوون: خوێن

خوردەساڵ: مناڵی کەم تەمەن

خاسان: چاکەکان

خانە: ماڵ- خانەوادە

خامۆش: دامرکاندن- هێمنی

خوراسان: ناوچەیەکە لە ئێران

خانومان: شۆخو شەنگ- جوانو خنجیلانە

خۆشخوان: ئەوەی بە چاکی بخوێنێتەوە

خەزان: پایز- گەڵاڕێزان

خاس: چاك= باش

خەیرول ئەنام: مەبەست لە حەزرەتی محەمەد پێغەمبەرە (د.خ)

خەنخوار: خوێن خۆر- خوێنمژ

خەلە: دەغڵو دان

خەدەم: خزمەتکار

خدر: یەکێکە لە ئەولیاکانی خودا، بە خدری زیندە بەناوبانگە، هاوچەرخی مووسا پێغەمبەر بووە دەڵێن ئاوی حەیاتی خواردووە هەتا کۆتایی دونیا نامرێ.

خەیام: غیاسەدینی ئەبول فەتح عومەری کوڕی ئیبراهیم بە خەیام بەناوبانگە لە سەدەی پێنجەمی کۆچیدا لە شاری

نەیشاپور لە دایك بووە هەر لەو شارەش مردووە شاعیرو فەیلەسوفێکی بەناوبانگی فارس بووە شیعرەکانی وەرگێڕاوە بۆ سەر چەن زمانێ.

خالسی: نازناوی شێخ عەبدولرەحمانی تاڵەبانییە شاعیرێکی پایەبەرزی کورد بووە باوکی شاعیری ناوداری کورد شێخ رەزای تاڵەبانییە.

خانی: مەلا ئەحمەد (١٦٥٠– ١٧٠٧ز) کوڕی شێخ ئەلیاس–ە و خەڵکی وڵاتی بایەزیدو بۆتانە شاعیرێکی ناوداری پایەبەرزی کوردبووە.

خەتا: ناوی کۆنی وڵاتی چین بووە.

* * *

(**پیتی دال**)

داوود: کوڕی ئیشاوەیە لە نەوەی یەهوزای کوڕی حەزرەتی یەعقووب پێغەمبەری خودا بووە زەبووری بۆ هاتووەتە خوارەوە لە تەمەنی سەد ساڵیدا کۆچی دوایی کردووە لە وڵاتی شام نێژراوە.

دوجەیل: ئەو بیابانەیە کە مەجنوون تێیدا دەگەڕا

دانیال: یەکێکە لەپێغەمبەرەکانی خودا هەندێ دەڵێن ئارامگای پیرۆزی لە کەرکووکە هەندێکیش ئەڵێن لە شاری ئەسکەندەرۆنەی میسرە.

دەرحاڵ: دەس بەجێ، ئێستا

دوڕاج: لقێکە لەهۆزی هەمەوەندو دێیەکیان هەیە لە نزیك چەمچەماڵ بە پۆڕیش دەوترێ.

دوون: نزم– کەم نموود

دۆزەخ: بەشێکە لە جەهەننەم.

دارەخورما: دێیەکی گەورە بوو لە بناری چیای (قەرەچوغ) سەر بە ناحیەی کەندیناوەیە لە پارێزگای هەولێر.

دارا: دوا پاشای بنەماڵەی هەخامە نشنی بووە لە ئێراندا لە دوای بەزینی لە شەڕی ئەسکەندەری مەکدوونی لە ساڵی (٣٣٠)پ.ز لە نزیك شاری هەولێر کوژراوە.

دێوانە: شێت

دەعیە: فیز– لووت بەرز– روح زل.

دەبان: جۆرە خەنجەرێکی جەوهەرداری بەناوبانگی کوردەوارییە.

دیار: ماڵ– وڵات– شوێن– جێگا.

دەستار: دوو پارچە بەردی بازنەییە گەنمو ساوەرو بڕۆشی پێ دەهاڕن.

دەهر: زەمان– رۆژگار– چەرخ.

دەوار: رەشماڵ

دووچار: گیرۆدە– تووش بوون.

* * *

(**پیتی رێ**)

روباب: جۆرە ئامێرێکی مۆسیقایە

رۆژی جەزا: رۆژی زیندوو بوونەوەی مرۆڤ بۆ حیساب

رۆخانە: روبارێکە لە نزیك شارۆچکەی قادرکەرەم

رۆژی کل: رۆژی مردن ئەو کاتەی مرۆڤ دونیا بەجێ دێڵێ.

رەقیب: ناحەز- دوژمن

رەست: جۆرێکە لەو هەشت جۆرەی مەقام

ریزوان: رضوان- بەهەشت

رەنجووری: مەلا عومەر (١١٦٤- ١٢٢٤ز) کوڕی خالید بەگی زەنگنەیە شاعیرێکی ناوداری کورد بووە.

رۆستەم: کوڕی زاڵە نەوەی سامە یەکێکە لە پاڵەوانە هەرە بەناوبانگەکانی سەردەمی کۆنی ئێران لە شانامەدا ناوی هاتووە، ناسراوە بە تەهمەتەن یاتاج بەخش.

رێدار: شارۆچکەیەکە لە ناوچەی شوانی سەر بە پارێزگای کەرکووك.

رەشەراوچییەکان: بەچەند راوچییەك دەگوترێ لە هەر چوار لاوە دەوری نێچیرێ دەگرێ.

* * *

(**پیتی زێ**)

زەکەریا: کوڕی یۆحەننایە لە نەوەی حەزرەتی سولەیمانەو پێغەمبەری خودا بووە رەوانەی سەر قەومی بەنی ئیسرائیلیەکان کراوە

زیندان: بەندیخانە- گرتووخانە

زەخم: برین- زام

زوحاك: یەکێکە لە شاهە کۆنەکانی ئێرانی پازدەهەمین پادشای بنەماڵەی پێشدادیان بووە لەزاڵمی و خوێنرێژیدا ناوبانگی دەرکردووە.

زەڕنیگار: بەزێر نەخشراو

زەنگنە: هۆزێکی گەورەی کوردە لە زۆر شوێن لە کوردستان نیشتەجێن.

زیللەت: ذلة- داماوی- چەوساوەیی

زولەیخا: خێزانی عەزیزی میسر بووە لە پاشان حەزی لە حەزرەتی یوسف کردووە لەو بارەیەوە زۆر ئازاری کێشاوە باسی لە قورئانی پیرۆزدا هاتوە.

زینهار: ئازاردان- ژان و ئێش.

زاغ: قەلەڕەش- قاژو

زیدومەئوا: نیشتمان- وڵات- شوێن- جێگە.

زار: گریان- ناڵە

زی رووح: گیانلەبەر- زیندەوەر

زومرە: دەستە- تاقم

زوهرە: ناوی ئەستێرەیەك

زەهاوی: جەمیل صدقی زەهاوی (١٨٦٣- ١٩٣٦ز) شاعیرێکی ناسراو بووە.

زەڕ: زێڕ- ئاڵتون

ژی کەوان: ئەو پارچە چەرمەیە کە لوول کراوە بە کەوانەکەوە بۆ ئەوەی تیری پێ بهاوێژن.

*   *   *

(پیتی سین)

سەفیهە: بێ هۆش- گێژو وێژ

سەدا: دەنگ

سەقەر: شوێنێکە لە دۆزەخ

سەنگی خارا: بەردی زۆر رەق بەردە زبرە

سەحابی: بە یارانی پێغەمبەر (د.خ) دەوترێ دروودی خوایان لێ بێ

سەرهەنگ: پایەیەکی سووپاییە

سایە: سێبەر

سالم: عەبدولرەحمان بەگ (١٨٠٠- ١٨٦٦ز) کوڕی ئەحمەد بەگی ساحیب قرانە، شاعیرێکی پایەبەرزو ناوداری کورد بووە.

سەرگەشتە: سەرگەردان- ئاوارە

ساغوبێز: جۆرە قوماشێکی خۆماڵی کۆنە

سەرەبزووتە: گرێبدارێ کە نەسووتێ و بە نیوەیی بمێنێتەوە

سەفا: خۆشی- سەیران

سەرخێڵ: سەرەك هۆز

سەفین: شاخێکە لە سنووری هەولێر دەڕوانێتە شارۆچکەی شەقلاوە

سوغرە: ئیش پێ کردن بەزۆر بەخۆڕایی - بێگار

سەرچنار: هاوینەهەوارێکە لە سلێمانی

سولەیمان: کوڕی حەزرەتی داوودە پێغەمبەری خودا بووە زمانی هەمووگیانلەبەرێکی زانیوەو (با) لە ژێر فەرمانی ئەو زاتە دابووەو باسی لە قورئانی پیرۆزدا کراوە

سەگرمە: زنجیرە شاخێکە لە نزیك شارۆچکەی سەنگاو

سورەیا: جۆرە چراییێکە بەبن میچی خانوودا ئاوێزان دەکرێو ناوی ئەستێرەیەکی پرشنگداریشە

سەدەمە: گیروگرفت- دووچاری ناخۆشی- ئاستەنگە.

ستەمکار: زۆردار- زاڵم- خوێنڕێژ.

سەیاح: گەریدە- گەشتەوەر

سیگاه: جۆرێکە لەو هەشت جۆرەی مەقام

سیروان: روبارێکە لە سەرووی شاری دیالەوە

سیم: زیوو

سەربیسات: سەر رووی زەوی

سەعدی: شێخ سەعدی شیرازییە خاوەنی کتێبی گوڵستانە شاعیرێکی گەورەو بەناوبانگی فارسی بووە.

سووئی زەن: سؤ الضن- گومانی خراپ

سەیئات: خراپەکاری

سەحەر: بەرەبەریان- پێش مەلا بانگدان- گزنگ

سەلام: کوڕی شێخ ئەحمەد (١٨٩٢- ١٩٥٩ز) کوڕی شێخ عەبدولکەریمی عازەبانییە شاعیرێکی نیشتمانپەروەری کورد بووە.

سەما: ئاسمان.

سیاه: رەش

سیغ: جۆرە ئاینێکە بە زۆری لەناو هیندستاندا باوە.

سەنگ: بەرد.

* * *

(**پیتی صاد**)

صالح: کوڕی کانووک لە نەوەی سامی کوڕی حەزرەتی نووحە پێغەمبەری خودا بووە ڕەوانەی سەر قەومی سەموود کراوە کە قەومێکی بت پەرست بوونە.

صلاح الدین: نازناوی یوسف کوڕی ئەیوب کوڕی شادییە لە بنچینەدا خەڵکی شاری (دوین)ە

لە ناوچەی ئازربایجانو لە کوردی کۆچەری ئەو ناوچەیەیە لەبەر باری بشوێنی ئەو وڵاتە باوکی ڕووی کردۆتە خاکی عێراق لە کاتی خەلافەتی(المسترشد باللە) لە ساڵی (٥٣٣ هـ) لەبەر زیرەکیو هۆشیاری خەلیفە ئەیوب دەکا بە (شەحنەی شاری تکریت) یوسف لە تکریت لە دایك بووە بە سوڵتان صلاح الدین ئەیوبی بەناوبانگ بووە حوکمی وڵاتی میسرو شام و فەلەستینی کردووە بە دادپەروەری بەناوبانگ بووە- بڕوانە کتێبە مێژووی ئەهلی صلیبو قارەمانی کورد صلاح الدین ئەیووبی دانراوی مامۆستا محەمەد جەمیل عوسمانی چاپخانەی کامەرانی سلێمانی چاپی یەکەم ساڵی ١٩٦٠ز.

صاف: کاك مستەفای هیرانی(١٨٧٦- ١٩٤١ز) کوڕی کاك عەوڵای سانییە شاعیرێکی پایە بەرزی کورد بووە.

صابری: شێخ نەجمەدین (١٨٩٠- ١٩٤٤ز) کوڕی شێخ عەبدولرەحمانی شۆڕیجەیی قەرەحەسەنی بەرزنجییە شاعیرێکی کورد بووە.

* * *

(**پیتی شین**)

شوعەیب: کوڕی صفوان کوڕی عیفا کوڕی ثابت لە نەوەی حەزرەتی ئیبراهیم و پێغەمبەری خودا بووە.

شەبەیخوون: شەونخوون ئەو هێرشەی شەو لەکاتی نووستندا دەکرێتە سەر شارێك یا گوندێ

شاپوور: یەکێکە لە شاهە کۆنەکانی ئێرانی

شەڕەنگێز: شەڕانی- گێچەڵاوی- شەڕ فرۆش.

شێخان: دێیەکە لە ناحیەی (قوشتەپە)ی سەر بە هەولێر

شکۆه: پایەدار- ڕێزدار

شاهی نەجەف: بە عەلی کوڕی ئەبو تالیب دەوترێ ئەم زاتە خەلیفەی چوارەم بووە لە تەمەنی (٦٠) ساڵیدا شەهید کراوە لەشاری کووفە لە خاکی عێراق نێژراوە.

شەهێن: باز- دووبرا

شەب: شەو، وشەیەکی فارسییە.

شەودێز: ناوی ئەسپەکەی خوسرەوی پەروێزە یەکێکە لە شاهە ناودارەکانی سەردەمی کۆنی ئێرانی.

شیس: کوڕی حەزرەتی ئادەمو پێغەمبەری خودا بووە ئارمگای پیرۆزی لە شاری موسڵدایە.

شەمعوون: یا شمویل یا ئەشمویل کوڕی بالی کوڕی یرخام لە نەوەی حەزرەتی هاروون پێغەمبەری خودا بووە.

شای کەربەلا: مەبەست لە ئیمامی حسین کوڕی ئیمامی عەلی کوڕی ئەبو تالیب لە کەربەلا شەهید کراوە.

شێری ئەتقیا: ناوێکە بۆ حەزرەتی عەلی کوڕی ئەبوو تالیب کە خەلیفەی چوارەمی ئیسلام لە شاری (کوفە) بە خاك سپێردراوە.

شە عیاء: کوڕی ئە مضیاء و پێغەمبەری خودا بووە.

شکار: راو

شەغرە: ئامێرێکە لە دار دروست دەکراو ئەخرایە سەر پشتی وڵاخی بەرزە لە پەرێزەو قرچەیان پێ دەگواستەوە سەر خەرمان.

شەفیعول مەبەست لەحەزرەتی محەمەد کوڕی عەبدوڵڵایە پیغەمبەری خودایە واتە تکاکاری

موزنبین: گوناهنکارانە لە رۆژی مەحشەردا .

شاهی نەجەف: مەبەست لە ئیمامی حوسەین کوڕی ئیمامی عەلییە

شەشدەر: شەش دەرگا، بە یەکێ دەوترێ لە هیچی کەم نەبێ

شەداد: کوڕی عاد کوڕی عەوص پادشایەکی گەلێ زاڵمو بت پەرست بووە باخێکی یەکجار خۆشی دروست کردووەو ناوی ناوە باخی ئیرەم.

شێخ مەحمود: (١٨٨٤– ١٩٥٦ز) کوڕی شێخ سەعیدی شەهید حەفیدی حەزرەتی کاك ئەحمەدی شێخ لە نەوەی شێخ محەمەدی نۆدێهییە لە دوای شەڕی جیهانی (١٩١٤– ١٩١٨ز) لە

دوای ئەوەی ئینگلیزەکان عێراقیان داگیرکرد لە ساڵی ١٩١٩ز کرایە مەلیکی کوردستان لە پاش ماوەیەکی کەم هەندێ بیانووی پڕپوچیان پێ گرتو لەسەر حوکم لایان برد ئەویش پەنای بۆ چەك برد تا ساڵی ١٩٣١ز دوا شەڕی لە ئاو باریك تەواو ئینگلیزەکانی شپرزەکرد بەڵام چەن هۆزێکی کورد کە چاوەڕێی ئەوەیان لێ نەدەکرا، هێرشێکی گەورەیان کردە سەر چەکدارەکانی شێخ لە کاتی نان خواردنا دەوریان گیراو شەڕ دەستی پێکرد، بەڵام چەکدارەکانی شێخ بە جوامێریو زیرەکی خۆیان توانیان بگەنە چیاکان دوای ئەم رووداوە شێخ بە ناچاریو دڵ شکاوی لە ١٣ی مایسی ساڵی ١٩٣١ز خۆی دایە دەستەوە بە دەس بەسەری مایەوە تا ساڵی ١٩٤١ز پاشان لە کودەتاکەی رەشید عالی گەیلانی ١٩٥٦لە یەکێك لە نەخۆشخانەکانی بەغدا کۆچی دوایی کرد. لە مزگەوتی گەورەی لە سلێمانی لە تەنیشت مەرقەدی کاك ئەحمەدی شێخ بە خاك سپێردراوە.

*   *   *

(<u>پیتی عەین</u>)

عوسمان: کوڕی عەفانە بەناوبانگ بووە بە زونوورەین، سێیەمین خەلیفەی راشدین بووە بۆ یەکەمجار قورئانی پیرۆزی نووسیوەتەوە.

عومەر: کوڕی خەتاب دووەم خەلیفەی راشدین بووە لە دادپەروەریدا بەناوبانگ بووە.

عیسا: کوڕی خاتوو مەریەمو پێغەمبەری خودا بووە. بەسەرهاتی لە قورئانی پیرۆزدا باسکراوە.

عەیام: ئەیام- رۆژگار

عابید: خواپەرست

عوبەیە: جۆرە ماینێکی رەسەن

عەدەم: نەبوون

عام: گشت- هەموو

عالی جەناب: پایەبەرز- جێگەدار- ناسراو

عەبەس: فیرۆ- بێ سوود- بێ کەڵك

عیشوە: ناز- لارو لەنجە

عەیان: ئاشکرا- دیاری

عوقبا: رۆژی قیامەت

عەودالّ: ئاوارە- دەربەدەر

عەبد: بەنە- غولاّم

عەرعەر: درەختێکی زۆر راستو بالاّ بەرزە

عوزەیر: کوڕی جروە کوڕی سوریق کوڕی عدیایە لە نەوەی حەزرەتی هاروونەو پێغەمبەری خودا بووە (د.خ)

عەبدوڵڵا: عەبدوڵڵا (١٨٦٢- ١٩١٢ز) کوڕی ئەحمەد بەگ کوڕی رۆستەمی بابا عومەرە لە بنەماڵەی بابامیرییە، شاعیرێکی ناوداری کورد بووە.

عەلی: عەلی ٠١٨٨٦- ١٩٧٤و) کوڕی باپیر ئاغایە کوڕی چراغ، نازناوی شیعری (کەمالییە) شاعیرو رۆژنامەنووسێکی ناوداری کورد بووە.

عەلی: عەلی هەریری (١٠١٠- ١٠٧٧ز) ژیاوە شاعیرێکی بەناوبانگ بووە لە سەردەمی خۆیدا.

عەتا: بەخشین.

* * *

<u>(پیتی غەین)</u>

غەڕان: لەخۆبایی- لە خۆڕازی- نەفس بەرز

غەزال: ئاسکە- مامز

غەوغا: دەنگە دەنگە- هەرا

غەمگوسار: غەمخۆر کەسێ خەمی کەسێکی تر بخوا

غەدر: دەس درێژ کردنە سەر کەسانی بێ تاوانو ئازار دانیان .

غەریب: نامۆ- نەشارەزا

غلیمان: بەو دەستەیە دەوترێ کە لەبە هەشتا خزمەتی ئیمانداران دەکەن

غەوس: ئەبا محەمەد محیدین عبدولقادر ٥٦١/٤٧١ی کۆچی، کوڕی صالح سدیق موسا، جەنگی دۆست گەیلانییە دەگاتەوە سەر ئیمامی حەسەنی کوڕی ئیمامی عەلی بەشێخ عەبدولقادری گەیلانی. بەناوبانگە، ئارامگای پیرۆزی لە شاری بەغدایە. زۆربەی موسڵمانانی جیهان دەچنە زیارەتی.

غەیرەز: جگە- بێجگە

غایەتەن: یەجگار- گەلێ - فرە

غەریق: نوقم بوون لە ئاودا

* * *

(**پیتی فێ**)

فەنەر: کوورەی ئاگر

فاسۆن: جۆرە قوماشێکی کۆنە لە خوری دروست کراوە.

فەرهاد: پاڵەوانێکی بەهێزو هونەرمەندێکی بەتوانا بووە ئارەزووی لە شیرینی ئەرمەن کردووە کەخێزانی خوسرەوی پەروێز بووە .

فیغان: ناڵە- هاوار

فیرعەن: پاشایەکی گەلێ زاڵم بووە داوای خوایەتی کردووە، گەلێ ئازاری حەزرەتی موسای داوەو ئیمانی پێ نەهێناوە.

فریب: فریودان- هەڵخەڵەتان

فەنا: لەناوچوون- نەمان

فیرقەت: فیراق- جیابوونەوە

فەرامۆش: لە یاد کردن- لەبیر کردن

فریادرەس: بەهاوارەوە چوو مەبەست لەزاتی خوایە

فەرزەندە: منداڵ، وشەیەکی فارسییە.

فەقی تەیران: مەلا محەمەد خەڵکی (ماکۆ)یە لە نێوان ساڵانی ١٣٠٧- ١٣٧٥ز) ژیاوە شاعیرێکی ناوداری کورد بووە.

* * *

(**پیتی قاف**)

قەیس: قەیسی بەنی عامرییە بە مەجنوون بەناوبانگە دڵداری لەیلا بووەوە خەڵکی (نەجدە).

قولی بەگ: دێیەک بووە لە ناوچەی شوانی سەر بە پارێزگای کەرکووک.

قەلەندەر: بێ تالح- هەردەگەڕ

قەبقەبە: قاسپەقاسپی کەو- خوێندنی کەو

قەعرە: ناخ- بن- قوڵابی

قائانی: شاعیرێکی بەناوبانگی سەردەمی کۆنی فارس بووە،ناوی میرزا حەبیبو خەڵکی خۆراسان بووە لە ساڵی ١٣٧٠ی قەمەری مردووە.

قەیسەر: نازناوی پادشاهانی کۆنی رووسە.

قرمز: سوور شاعیرە کلاسیکیەکانی کورد ئەم وشەیەیان زۆر بەکار هێناوە لەناو غەزەلەکانیاندا.

قانع: شێخ محەمەد (١٨٩٨- ١٩٦٥ز) شێخ عەبدولقادری کوڕی شێخ سەعیدی (دۆڵاشە) شاعیرێکی نیشتمانپەروەری بەناوبانگی کورد بووە.

قادر: حاجی قادر (١٨١٥-١٨٩٢ز) کوڕی مەلا ئەحمەدە لە دێی (گۆڕ قەرەج)ی رۆژئاوای شاری کۆیەو لە دایک بووەو لە

ئەســـتەمبوولْ کۆچـــی دوایـــی کـــردووە، شـــاعیرێکی نیشتمانپەروەرو بەناوبانگی کورد بووە.

قەقنەس: مەلێکی ئەفسانەی دەنگ خۆشە خۆی دەهاوێتە ناو گڕی ئاگرەوەو دەسووتێ یا ئەوەندە ئارەزووی لە فڕینە تا پەڕەکانی نەسووتێ نانیشێتەوە.

قومسیر: ئەفسەری بەرپرسی بنکەی پۆلیس.

* * *

(**پیتی کاف**)

کەیخوسرەو: کوڕی سیاوەحش یەکێکە لە شاهانی سەردەمی کۆنی ئێرانی.

کەیقوباد: شاهێك بووە لە شاهە کۆنەکانی ئێرانی.

کەی کاووس: شاهێك بووە لە شاهەکانی کۆنی ئێرانی.

کارێز: دێیەکە لە ناوچەی شوانی سەر بە کەرکووك

کوردی: مستەفا بەگ(١٨٠٩-١٨٤٩ز) کوڕی مەحموود بەگ لە بنەماڵەی ساحیب قرانە شاعیرێکی ناوداری کورد بووە.

کنێر: جۆرە گوڵێکی جوانو بوهارییە رەنگەکەی شینە.

کەنفت: پەك کەوتوو- بێ هێز

کووچە: کۆڵان

کارووش: جۆرە رووەکێکە

کەید: فێڵ

کوحەل: کل

کەرگەس: جۆرە داڵێکی گەورەیە کەلاکی ئاژەڵی تۆپیو دەخوات.

کەیفی: مەلا فەتحوڵڵای جوانرۆییە (١٨١٤-١٨٨٣ز) شاعیرو نووسەرێکی بە توانی کورد بووە.

کەریم خان: بە کەریم خانی زەند بەناوبانگ بووە یەکێکە لە شاهە کۆنەکانی ئێران لە هۆزی زەندو بە نەتەوە کورد بووە لە ساڵی ١١١٣ك هاتووەتە دونیاوە

کوڵەبالْ: لە تووکی بەرخ دروست دەکرێو پێی دەوترێ (بەرەگن) وەستای کارگەچی تایبەتیو ئامێری خۆی هەیە دروست دەکا بۆ شوانو پاڵەو رەنجبەر لەبەری دەکەن بۆ سەرماو گەرما زۆر سوودی هەیە.

* * *

(**پیتی گاف**)

گەنیم: گەنم

گۆش: گوێ

گرییە: گریان

گەڵاڵی: هۆزێکی کوردە

گرێبان: یەخەی کراس- بەرۆك

گەدا: هەژار

گوفت: ئاخافتن- قسە

گوزەر: تێپەڕبوون

گوزەشت: بەسەرچوو.

گەلاوێژ: ئەستێرەیەکی پرشنگدارە

گزیر: پیاوی ئاغا- پیاوی دوو روو

گوم بوو: بزر بوو- ون بوو

گوشاد: گەشاوە- کراوە

گروە: تاقم- دەستە- کۆمەڵ

گوڵباتمان: جۆرە قوماشێکی بە نرخی سەردەمی کۆنی ژنانە بووە.

گەڵباخی: هۆزێکی گەورەی کوردە لەدەوروبەری شاری سنەی کوردستانی ئەودیو لە (هۆ باتوو)و (سارالۆ)و (قەرە دەوار)و چەن شوێنێکی دیکە نیشتەجێن.

*   *   *

(پیتی لام)

لاف: فیشال- خۆ هەڵکێشان

لاجیومرد: جۆرە قوماشێکی گران بوهاری سەردەمی کۆنە

لوقمان: کوڕی سرون پزیشکێکی زۆر شارەزاو زاتێکی پیرۆز بووە، لە چەن سەرچاوەیەك هاتووە ئەڵێن پێغەمبەری خودا بووە لە قورئانی پیرۆزدا باسی کراوە.

لاین: کار بەدەستێکی سەردەمی ئینگلیز بووە لە عێراق

لالە: جۆرە گوڵێکی سوورە لە کوردستان لە زۆر شوێن دەڕوێ.

لووت: لوط، کوڕی هاران کوڕی تارخ پێغەمبەری خودا بووە لەبەر رەوشت ناشیرینی قەومەکەی خودا غەزەبی لێیان گرتووە.

لەیلا: ناوی دڵدارەکەی (مەجنوون) قەیسی عامرییە.

لۆم: لۆمە- سەرزەنەشت- گلەیی- سەرکۆنە

لالۆ: مامە

لەولاك: مەبەست لە حەزرەتی محەمەد کوڕی عەبدوڵڵایە، پێغەمبەری خودا بووە (د.خ) ئیشارەیە بۆ ئەو حەدیسی قودسییە کە خوای مەزن فەرموویەتی (لولاك لولاك لما خلقت الافلاك) واتە ئەگەر تۆ نەبوایە من ئاسمانەکانم دروست نەئەکرد.

*   *   *

(پیتی میم)

موسا: موسای کوڕی عیمران کوڕی فاهیتی کوڕی لاوی کوڕی حەزرەتی یەعقوبو پێغەمبەری خودا بووە بەسەرهاتی لە قورئانی پیرۆزدا بە درێژی باسی کراوە.

موژگان: برژانگ

مەزار: گۆڕ- ئارامگا.

مەر: کورت کراوەی مەگەر-ە.

مامز: ئاسکە

مەمات: مردن

مخەمەر: ناوی جۆرە قوماشێکی گران بەهای کۆنە

مەی: ئاو مەبەست لە شەراب

مەلای جەباری: مەلا سەید فەتاح (١٨٠٦- ١٨٧٦ز) کوڕی سەید مستەفای جەبارییە شاعیرێکی بەناوبانگی کورد بووە لەگەڵ

مەولەویدا نامەی شیعرییان گۆڕیوەتەوە شیعرەکانی بە شێوە زاری (ماچۆ- گۆران) داناوە.

مەنگور: هۆزێکی کوردە لە سنووری شارۆچکەی رانیە بەڵام بەشێکی دیکەیان لە کوردستانی رۆژهەڵات نیشتەجێن

مشکین: بۆن خۆش

مینا: شارێکە لە وڵاتی عەرەبستانی سعودی

موشتەری: یەکێکە لە ئەستێرە گەورەکان

مەدهۆش: سەرخۆش- بێئاگاه

مەهجەبین: روخسار یا روو وەك مانگ

مەولەوی: مەلا عەبدولڕەحیمی تاوەگۆزی (١٨٠٦- ١٨٨٢ز) کوڕی مەلا سەعید-ە لە بنەماڵەی مەلا بەکری موسنیف شاعیرو فەیلەسوفێکی بەناوبانگی کورد بووە هەڵبەستەکانی بە شێوە زاری (هەورامی)یە.

موناجات: پاڕانەوە لە خودا

مەحوی: مەلا شێخ محەمەد (١٨٣٠- ١٩٠٤ز) کوڕی مەلا وەسمان باڵخییە شاعیرێکی بەناوبانگو پایەبەرزی نەتەوەی کورد بووە.

مەئموور: فەرمانبەر ئەو کەسانەی ئیشو کاری دەوڵەت دەبەن بەڕێوە.

مەجنوون: قەیسی عامرییەو خەڵکی وڵاتی نەجدە.

مەلەك: فریشتە- مەلائیکە

مانەند: وەکوو- موشابهە- هاوتا

منەوەر: رووناکی- رووناك کردنەوە.

موکەدەر: دڵ شکاو زویر

مژدە: بابەتو خووی تازە داهاتوو

مەعسووم: بێ گوناه - پاك

مەلوول: خەمبار- خەمگین

مەولا: مەبەست لە زاتی خوایە

مەعرووف: کوڕی عەبدولغەنی رەساف (١٨٧٥- ١٩٤٥ز) شاعیرێکی ناودار بووە لە شاری بەغدا لە دایك بووە، لە هەمان شاریشدا کۆچی دوایی کردووە.

مەلای باتەیی: مەلا ئەحمەدی (١٤١٧- ١٤٩٥ز) ژیاوە خەڵکی ناوچەی هەکارییە لە گوندی (باتێ) شاعیرێکی ناوداری کورد بووە.

مەلای کۆیە: مەلا محەمەد (١٨٨٠-١٩٤٣ز) کوڕی حاجی مەلا عەبدوڵڵا کوڕی حاجی مەلا ئەسعەدی جەلی زادەیە شاعیرێکی ناودارو نیشتمانپەروەری کورد بووە.

مەولانا خالید: مەولانا خالید (١٧٧٧- ١٨٢٦ز) کوڕی ئەحمەدی کوڕی حوسەین میکائیلییە لە هۆزی جاف-ە رابەری رێگەی نەقشەبەندی بووە، هۆنراوەی بە زمانی فارسیو کورد بووە.

مەعرووف: شێخ مارف (١٧٥٣- ١٨٣٧ز) کوڕی شێخ محەمەدی (نۆدێ)یە لە ناوچەی شارباژێر شاعیرو نووسەری گەورەو بەناوبانگی کورد بووە. چەن کتێبێکی دەربارەی ئایینو تەسەوف داناوە.

موسەیب: شارۆچکەیەکە لە باشووری عێراق.

* * *

(پیتی نوون)

نووح: کوڕی لمك کوڕی متوشلَخ کوڕی ئیدریس-ە پێغەمبەری خودا بووە دەڵێن ئارامگای پیری لە شاری مووسڵ دایە.

نادرشاه: یەکێکە لەشاهە کۆنەکانی ئێران سوپایەکی زۆری هێنا بۆ سەر موسڵو هەرچەندە پرسی بە شێخ حەسەنی گڵەزەردە کردووە بۆ ئەو شەڕە. بەڵام ئامۆژگارییەکانی بە هەند وەرنەگرتووەو شکستی هێناوەو گەڕایەوە بۆ ئێران.

ناقووس: زەنگ- زەنگی کلێسا

نیگوون: نەمان- سەر بەرەوخوار بوون

نەمرود: کوڕی کەنعان-ە پادشایەکی زاڵمو بت پەرست بووە داوای خوایەتی کردووەو زور ئازاری حەزرەتی ئیبراهیم پێغەمبەری داوە (د.خ).

ناری: مەلا کاکە حەمە (١٨٧٤- ١٩٤٤ز) کوڕی مەلا ئەحمەد بیلوویە لە ناوچەی مەریوان شاعیرێکی پایەبەرزی کورد بووە.

نەفخی سوور: ئەو کاتەیە فوو دەکرێ بە شاخدا لەلایەن حەزرەتی ئیسرافیلەوە واتە کۆتایی دونیادێو هەموو مردووەکان زیندوو ئەبنەوە جا ئەوەی کردەوەی چاك بێ لە بەهەشتەو ئەوەی خراپ بێ دەچێ بۆ دۆزەخ لە جیاتی خراپەکانی دەسووتێ لە ئاگردا.

نەوشیروان: یا ئەنەوشیروان یەکێکە لە شاهە کۆنەکانی ئێران بە دادپەروەری لەسەردەمی خۆی بەناو بانگ بووە.

نیهان: نهێنی- پەنهان- شاراوە

نەی: شمشاڵ- بلوێر

ناف: ناووك

نەنگ: عەیبەکاری ناشایستەو ناشرینو نەشیاو

نامدار: ناودار- بەناوبانگ

نەشئە: شەوق- خۆشی

نەسل: رەگ- تۆو- بنەماڵە

نالی: مەلا خدر (١٧٩٨-١٨٥٥ز) کوڕی ئەحمەد شاوەییە شاعیرێکی بەناوبانگی کورد بووە.

نەجم: ئەستێرە

نادر: بێ وێنە- دەگمەن.

* * *

(پیتی واو)

وڵگە: گەڵا

وچان: پشوودان- حەسانەوە

وێڵداش: وشەیەکی تورکییە مانای: هاوڕێ- برادەر-

وەفایی: حاجی میرزا رەحمی (١٨٣٨-١٨٩٩ز) کوڕی مەلا غەفوورە لە نەوەی مەلای (جامییە) شاعیرێکی بەناوبانگی کورد بووە.

* * *

(پیتی هێ)

هاروون: کوڕی عیمران کوڕی فاهیتی کوڕی لاوی کوڕی حەزرەتی یەعقووب‌و برای حەزرەتی موسا پێغەمبەر بووە.

هیلال: مانگی دوو شەوە

هوود: کوڕی عەبدوڵڵا کوڕی (عوص) لە نەوەی سامی کوڕی حەزرەتی نووح پێغەمبەر (د.خ) نێراوە بۆ سەر قەومی (عاد) کە لە نێوان (عەمان)و (حەزرەموت)دا ژیاون.

هەدەر: خۆڕایی– بەفیرۆچوون– خەسار

هەمەوەند: هۆزێکی گەورەی کوردە لە زۆر شوێن لە کوردستاندا نیشتەجێن بە ئازایەتی‌و چالاکی بەناوبانگن.

هەریر: ناوچەیەکی کوردەوارییە لە سنووری هەولێر

هاوسەر: ژن‌و مێرد– هاوسەرین

هامراز: هاودەم– هاوقسە– هاوڕێ

هانا: هاوار: پەنا

هۆشمەند: هۆشیار– زانا– ژیر

هەنگامە: کۆڕ – بەزم– مەجلیس

هامان: کوڕی صرخایە وەزیرو راوێژکاری فیرعەون بووە دژی حەزرەتی موسا پێغەمبەر (د.خ) وەستاوەتەوە

هۆلاکۆ: یەکێکە لە پێشەوای مەغۆلی کۆچەرەکان لە ئاسیای ناوەڕاستەوە هاتووە لە ساڵی (٦٥٦) کۆچی بەغدای داگیر کردووەو خەلیفەی عەباسی (المستعصم بالله) بە ئازارو ئەشکەنجە کوشتووەو خۆی چووەتە جێگەی هەروەها سوریای گرتووەو ئەنجا بەرەو وڵاتی میسر چووە بەڵام

سەرکەوتوو نەبووە بە شکاوی گەڕاوەتەوە جێگەکەی خۆی. بە زۆرداری‌و خوێنڕێژی بەناوبانگ بووە.

(پیتی یێ)

یووشەع: کوڕی نوون کوڕی ئەفرائیم کوڕی حەزرەتی یوسف پێغەمبەری خودا بووە نزیکەی (١٢٠) ساڵ ژیاوە .

یەعقووب: کوڕی حەزرەتی ئیسحاقە پێغەمبەری خودا بووە، لە تەمەنی (١٦٠) ساڵیدا مردووە لە فەلەستین بە خاک سپێردراوە (د.خ).

یەحیا: کوڕی زەکەریا کوڕی یوحەنایە لە نەوەی حەزرەتی سلێمانەو پێغەمبەری خودا بووە (د.خ).

یوونس: کوڕی مەتییە پێغەمبەری خودا بووە نێردراوە بۆ سەر خەڵکی نەینەوا لە دەوری شاری موسڵی ئێستا کە هەر لەوێش وەفاتی کردووە، گۆڕی لە شاری موسڵە.

یوسف: کوڕی حەزرەتی (یەعقوب)ە پێغەمبەری خودا بووە باسی بەسەرهاتی لە قورئانی پیرۆزدا کراوە (د.خ).

یەخ: شەختە– زقووم

یەختەسار: وێران– تاڵان– کاول– خاپوور.

یاقووت: جۆرە بەردێکی رووناک‌و بەنرخە خۆی بە چەند جۆرێ دەنوێنێ

یاڵ: جێگەی بەرزایی– سەر یاڵ– بان بەرزایی.

نــاوەڕۆك

ناوی شیعر **لاپەڕە**

هەرگیز تێك مەچۆ بە بوون و نەبوون
هەردووکی دمڕوا لەسەر دونیای دوون

هیچ نرخی نییە سەروەتی دونیا
ئەگەر ئاڵتوون بێ کێوی بێستوون

زۆر جێگە گەڕام من لەم وڵاتە
شیرین و تاڵیم چەشت لەم حەیاتە

هیچی لە یادم نەماوە ئێستا
ئەوەی لە یادە تەنها ئەم کاتە

لوتفی

ئارامگای لوتفی شاعیر گۆڕستانی ڕەحیماوە / کەرکووک